

Vallások és egyházak az egyesült Európában
Magyarország

Az OTKA 63283 azonosítójú kutatásának összefoglaló jelentése

Készítette: Korpics Márta és Wildmann János

Pécs, 2009

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	4
1. Európai Unió: a gazdaság túlsúlya.....	5
1.1. Az Európai Unió megítélése.....	5
1.2. Magyarország integrációjának megítélése.....	10
1.2.1. Megítélési átlag.....	16
1.2.2. Az EU-val kapcsolatos várakozások csoportosítása.....	20
1.3. A csatlakozás nyertesei és vesztesei.....	23
1.3.1. Külföld vagy Magyarország?.....	23
1.3.2. Magyarországon belül?.....	27
1.3.3. A magyar esélyek és az EU megítélési átlag.....	30
1.4. Összefoglalás.....	33
2. A vallások és az egyházak szerepe Európában.....	35
2.1. Egyetemesség vagy provincializmus?.....	36
2.2. Szolidaritás vagy érdekérvényesítés?.....	40
2.3. Iránymutatás vagy ámítás?.....	43
2.4. Összefoglalás.....	45
3. Egyház és a politika.....	47
3.1. Az egyház a szocializmusban.....	47
3.1.1. A papság és a világi hívek szerepének megítélése.....	47
3.1.2. A múlttal való szembenézés.....	53
3.2. Politikai kapcsolatok.....	60
3.2.1. A jelenlegi Magyarországon.....	60
3.2.2. Az Európai Unióban.....	67
3.3. Összefoglalás.....	73
4. Egyházi menedzsment.....	74
4.1. Hatékony egyházszervezet.....	74
4.2. Hatékony vezetés.....	78
4.3. Erőforrások.....	83
4.4. Összefoglalás.....	88
5. Az egyház belső helyzete.....	89
5.1. Az egyházak önértelmezése.....	89
5.2. A hit és az egyház válsága.....	94
5.3. Az egyház válságának oka.....	103
5.3.1. Az egyház válságának oka Magyarországon.....	103
5.3.2. Az egyház válságának oka Európában.....	109
5.4. Tehertételek.....	117
5.4. 1. Tehertételek Magyarország vonatkozásában.....	117
5.5. Az egyházi élet gazdagítása I. Struktúra.....	132

5.5.1. Az egyházi élet gazdagítása I. Struktúra Magyarországon	132
5.5.2. Az egyházi élet gazdagítása I. Struktúra Európában.....	134
5.6. Az egyházi élet gazdagítása II. Spiritualitás	138
5.7. Az egyház megújulása.....	147
5.8. A belső kommunikáció.....	153
5.9.Összefoglalás	157
6. Az egyház helyzete a mai magyar társadalomban.....	159
6. 1. A vallásosság jellemzői.....	159
6.2. Társadalmi megítélés	162
6.3. Egyházképek I.....	165
6.4. Egyházképek II.	173
6.5. Az egyházi intézmények.....	179
6.6. Kommunikáció a társadalommal	182
6.7. Összegzés	187

Bevezetés

A kutatást egy 1000 fős a magyar lakosságra reprezentatív mintán végeztük, kvótás mintavétellel, kérdőíves technikával. A minta összeállításához szükséges adatokat a KSH 2001-es népszámlálási adataiból nyertük. A minta öt változó mentén reprezentálta az alapsokaságot:

1. Nem: nő és férfi.
2. Településtípus: a településszerkezetben elfoglalt pozíciót mutatja, négy típusba sorolva a megkérdezetteket az állandó lakhelyük szerint, főváros, megyei jogú város, egyéb város és község.
3. Életkor, itt négy korcsoportot hoztunk létre: 15-30 év, 31-45 év, 45-60 év, 60 év felett,
4. Iskolai végzettség szerint négy csoportra osztottuk a megkérdezetteket: legfeljebb általános iskola (max. 8 osztály), szakmunkásképző, érettségi, felsőfokú végzettség.
5. Vallási hovatartozás (egyháztagság), itt hat lehetőség közül választhattak a megkérdezettek, katolikus, református, evangélikus, egyéb (kértük megnevezni), felekezeten kívüli.

Az adatfelvétel során rákérdeztünk még az alany vallásosságára. Ez jelentette a 6. változót.

6. Vallásosság: négy kategóriát állítottunk fel: vallásos az egyház tanítása szerint, vallásos a maga módján, inkább nem vallásos, egyáltalán nem vallásos.

Ugyancsak megkérdeztük, hogy a válaszoló milyen nemzetiségűnek vallja magát, de ez nem bizonyult relevánsnak a kutatás szempontjából (nagyon kevesen vallották magukat valamely nemzeti vagy etnikai kisebbség tagjának).

A minta kialakításához olyan kereszttáblákat használtunk fel, melyek az első öt változó közötti összefüggéseket jelenítették meg. Az elemzéseket a nagyobb egységek mentén kezdtük. Meghatároztuk a nemek arányát, majd a nemeken belül életkori csoportokba soroltuk a lakosságot. Ez után megvizsgáltuk, hogy az adott életkori csoportokon belül nemeként milyen iskolai végzettséggel rendelkeznek az alanyok. Az így kapott mintát tovább bontottuk településtípus és vallási hovatartozás mentén is.

Az elemzések végén egy olyan 1000 elemű mintát kaptunk, melyben minden elem egy lekérdezendő személyt testesített meg az öt változó alapján.

Például a lista x-edik eleme: egy megyei jogú városban élő, középkorú, római katolikus férfi, akinek egyetemi diploma a legmagasabb iskolai végzettsége.

A kérdezőbiztosok e kvótás minta alapján keresték fel a megkérdezetteket.

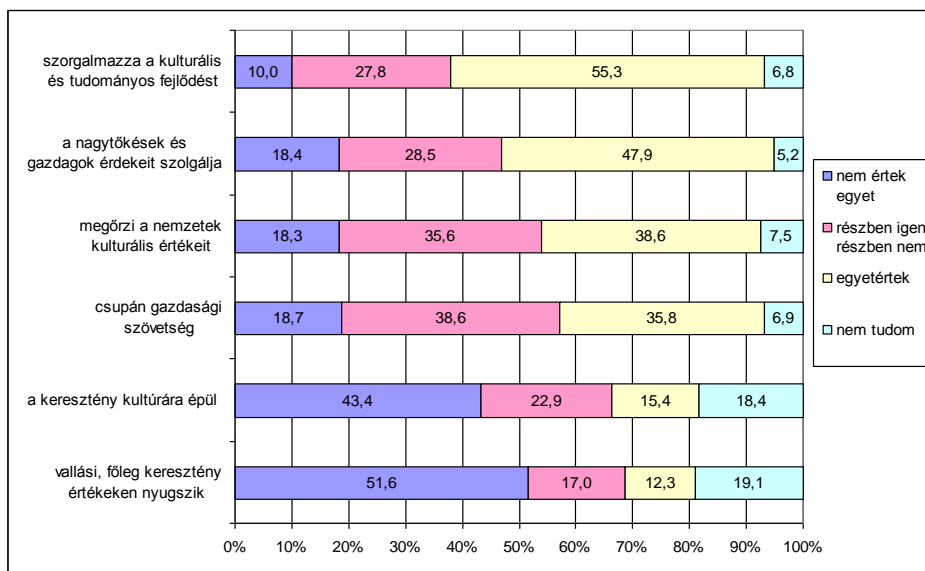
A kérdőív szerkezete és az egyes kérdések a következő elemzésben szerepelnek.

1. Európai Unió: a gazdaság túlsúlya

A kérdőív első blokkjában az Európai Unióval és Magyarország uniós csatlakozásával kapcsolatos állításokat fogalmaztunk meg, majd azt tudakoltuk, hogy a megkérdezettek kitartanak az integráció nyerteseinek és veszteseinek.

1.1. Az Európai Unió megítélése

Az Európai Unióval kapcsolatban hat állítást fogalmaztunk meg. Ezek közül kettő gazdasági, kettő kulturális jellegű volt, kettő pedig az Unió keresztény gyökereire utalt. A megkérdezettek több, mint fele azzal a kijelentéssel értett egyet, miszerint az EU szorgalmazza a kulturális és tudományos fejlődést. Közel ötven százalék volt azok aránya is, akik szerint az Unió a nagytőkések és a gazdagok érdekeit szolgálja. Azzal, hogy az EU megőrzi a nemzetek kulturális értékeit, valamivel kevesebb, mint negyven százalék értett egyet. A megkérdezettek valamivel több, mint egyharmada vélte úgy, hogy az egész csak gazdasági szövetség. Ha figyelembe vesszük, hogy az említett négy állítással a nyilatkozók további 30-40 százaléka részben egyetértett, akkor megállapíthatjuk, hogy az idézett kijelentéseket még a megkérdezettek ötöde sem utasítja el. Európa keresztény gyökerei viszont a legtöbb embernek már semmit sem mondanak: egyrészt az ezzel kapcsolatos állításoknál volt a legmagasabb a „nem tudom” válaszok aránya (18-19,%), másrészt a válaszolók nagyjából fele kategorikusan elutasította mindkét kijelentést. Mint várható volt, az Európai Unió alakításában többen ismerik el a keresztény kultúra (15,4%), mint a keresztény értékek meghatározó szerepét (12,3%), de a két állítás támogatottsága között különbség – talán meglepő módon – mindössze három százalékpont (ld. 1. ábra).

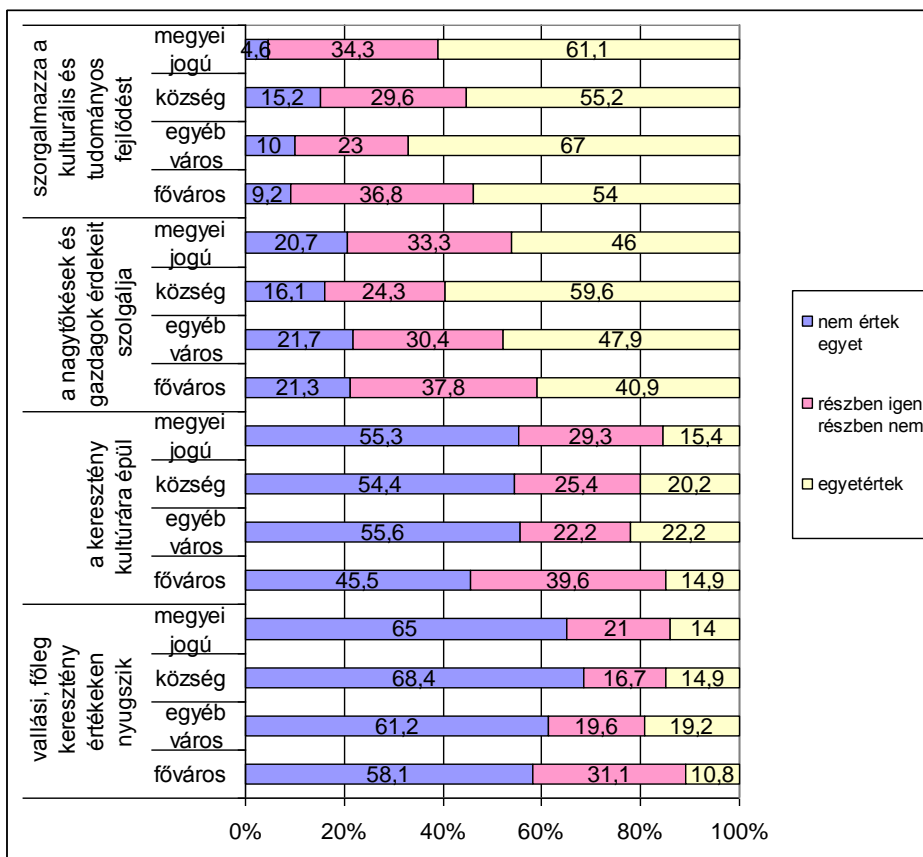
1. ábra: Az Európai Unió...

Az a tény, hogy a legtöbben a tudományos és kulturális fejlődésre vonatkozó állítással értenek egyet, nem azt jelenti, hogy a megkérdezettek a szűkebb értelemben vett kultúra elsődlegességét hangsúlyoznák az EU-ban, hanem inkább a tudományos és technikai fejlődés lehetőségét látják benne. Ezt az értelmezést támasztja alá az is, hogy a második legmagasabb százalékban nem a kulturális értékek megőrzésére, hanem a nagytőkésekre és gazdagokra vonatkozó kijelentéssel értettek egyet. A nyilatkozók vélhetően a tőkét és tudományt tartják tudományos és technikai fejlődés feltételeinek.

A háttérváltozókkal több kijelentés megítélése is szignifikáns összefüggést mutatott. Mint a bevezetőben már említettem, az egyes háttérváltozókkal való szignifikáns összefüggések bemutatásakor az összehasonlíthatóság érdekében minden esetben kiszűrtük a „nem tudom” válaszokat.

1. A megkérdezettek lakóhelyének *településtípusa* az alábbi állítások értékelésére volt hatással, bár ez a kapcsolat mindig gyenge maradt (2. ábra):

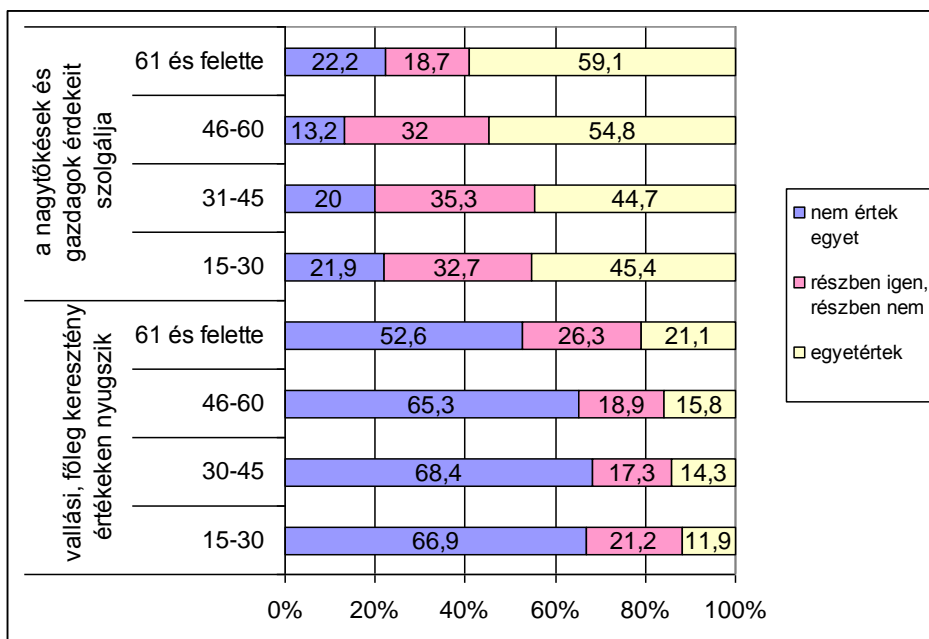
- *Az Európai Unió szorgalmazza a kulturális és tudományos fejlődést.* Ezzel a községben élők az átlagosnál magasabb arányban (15,2%), míg a megyei jogú városban élők alacsonyabb arányban (4,6%) nem értettek egyet. A kisebb városban élők az átlagosnál magasabb – kétharmad – arányban helyeselték a kijelentést;
- *Az EU a nagytőkések és a gazdagok érdekeit szolgálja.* A községekben lakók EU-val szembeni bizalmatlansága ennél az állításnál is megmutatkozott, ugyanis az falvakban lakó nyilatkozók hatvan százaléka egyetértett a mondattal, míg a többi településtípus lakói kevesebb, mint ötven százalékos arányban (Pearson Chi-Square: 0,02; Cramer: 0,104);
- *Az EU a keresztény kultúrára épül.* Ez ellen a fővárosiak tiltakoztak a legkevésbé (45,5%), bár a legkevésbé is értettek azzal egyet (14,9%). Ebből következően ők azok, akik a legmagasabb arányban (39,6%) részben értenek egyet a kijelentéssel (Pearson Chi-Square: 0,010).
- *Az EU vallási, főleg keresztény értékeken nyugszik.* Ezzel a kijelentéssel a nyilatkozók minden kategóriában még kevésbé értettek egyet, mint az előző esetben, de a sorrend ugyanaz maradt. Vagyis a fővárosiak vetik el legkevésbé ezt az állítást, de még így is közel hatvan százalékuk, és a legkevésbé is értenek vele egyet (10,8%). A falun lakó megkérdezetteknek viszont több mint kétharmada nem ért egyet az idézett állítással (Pearson Chi-Square:; Cramer: 0,100)

2. ábra: Az Európai Unió... (településtípus)

2. A korral két kijelentés mutat szignifikáns összefüggést (3. ábra)

- Az idősebb korosztályok tagjai az átlagosnál magasabb, mintegy hatvan százalékos arányban helyezték azt az állítást, hogy az *EU a nagytőkék és a gazdagok érdekeit szolgálja*, míg a két fiatalabb korcsoport (15-45 év) alacsonyabb arányban szerepelt (kb. 45%) az egyetértők között (Pearson Chi-Square: 0,00; Gamma: 0,124).
- Minél idősebb *korcsoportot* vizsgálunk, annál magasabb az egyetértők az azzal az állítással egyetértők aránya, miszerint az *EU vallási, főleg keresztény értékeken nyugszik*: a 60 év felettiek közel kétszer olyan arányban értettek ezzel egyet, mint a 15-30 év közöttiek (Pearson Chi-Square: 0,028).

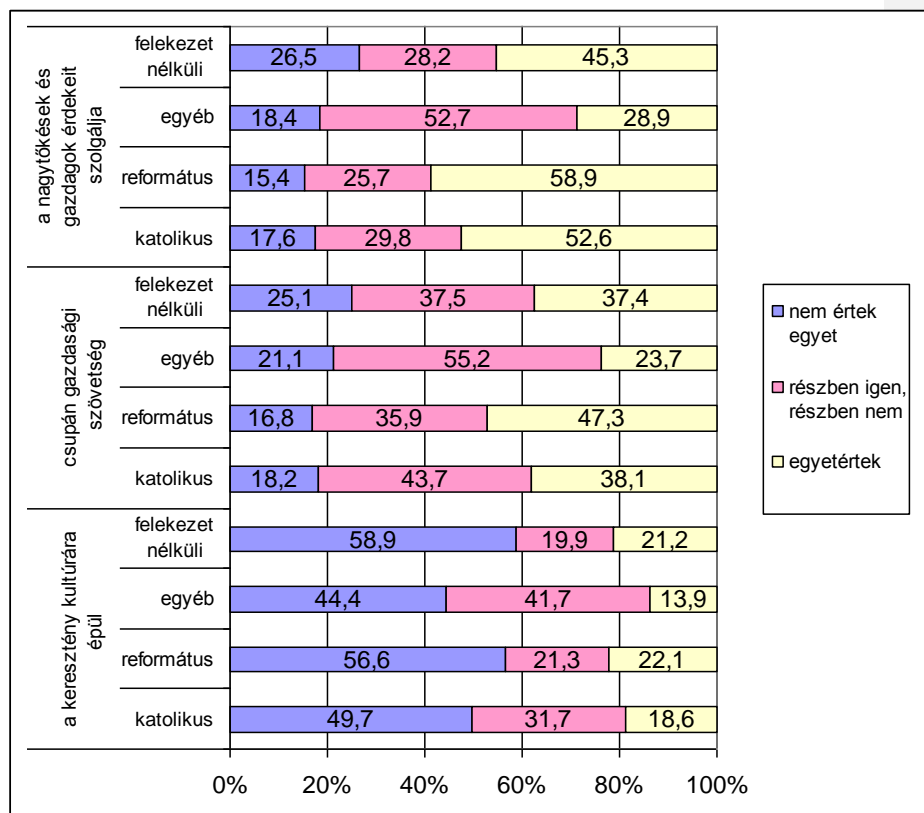

3. ábra: Az Európai Unió... (településtípus)

3. A végzettség csak azon állítás megítélésével mutat szignifikáns összefüggést, miszerint *az EU a nagytőkések és a gazdagok érdekeit szolgálja*. A legfeljebb nyolc általánost végzettek az átlagosnál magasabb (60,0%), míg a felsőfokú végzettségűek alacsonyabb arányban (40,7%) értettek egyet a fenti kijelentéssel (Pearson Chi-Square: 0,000; Gamma: -0,156).

4. A vallás, pontosabban *egyháztagság* azoknak a kijelentéseknek a megítélését befolyásolta, amelyek a gazdasági érdekekre és a keresztény kultúrára vonatkoztak. A reformátusok minden esetben határozottabb vélemény fogalmaztak meg (4. ábra).

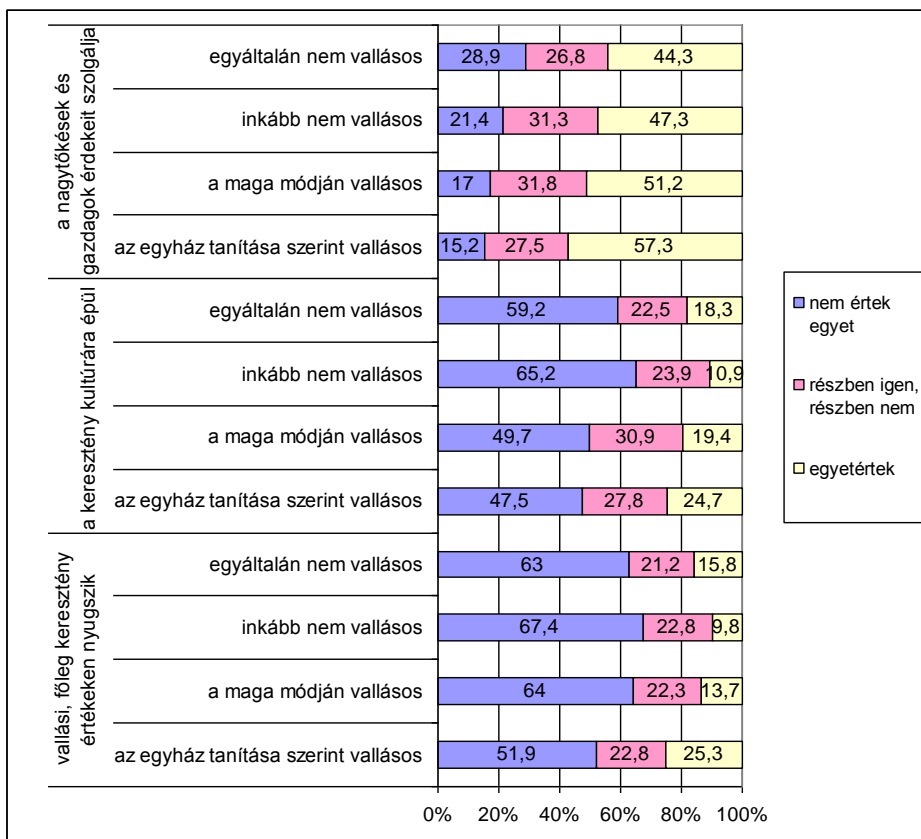
- *Az Európai Unió a nagytőkések és gazdagok érdekeit szolgálja*, vallja a református megkérdezettek közel hatvan, és a katolikusoknak is több, mint ötven százaléka. Az egyéb egyházak tagjai csak kb. fele ilyen arányban értenek egyet az állítással, igaz közöttük viszont kétszer olyan magas a részben egyetértők aránya, mint az előző két csoport esetén (Pearson Chi-Square: 0,002; Cramer V: 0,112).
- Szinte egyenesen következik a mondottakból, hogy ismét a reformátusok azok, akik a legnagyobb, közel ötven százalékos arányban tartják *az EU-t csupán gazdasági szövetségnek*. Ezzel a kijelentéssel az egyéb egyházak tagjainak csak közel negyede ért egyet, de jelen esetben is közöttük a legmagasabb a részben egyetértők aránya (Pearson Chi-Square: 0,048; Cramer V: 0,088).
- Érdekes, hogy a református és felekezet nélküli nyilatkozók körülbelül azonos arányban vélik, hogy az Európai Unió a keresztény kultúrára épül, jó ötödük osztja ezt az álláspontot. Mindössze két-három százalékkal maradnak le mögöttük a katolikusok, de jóval nagyobb lemaradásban vannak az egyetértők arányát tekintve az egyéb egyházak tagjai. A leghatározottabban viszont a felekezet nélküliek, majd a reformátusok utasítják el a kijelentést, míg a legmagasabb arányú részben egyetértő az egyéb egyházak tagjai között van (Pearson Chi-Square: 0,031; Cramer V: 0,098).

4. ábra: Az Európai Unió... (egyháztagság)

5. A megkérdezettek *vallásossága* érthető módon a kereszténységgel kapcsolatos kijelentések megítélését befolyásolta, de ugyancsak függ a vallásosságtól a nagytőkékre vonatkozó állítás értékelése is (5. ábra).

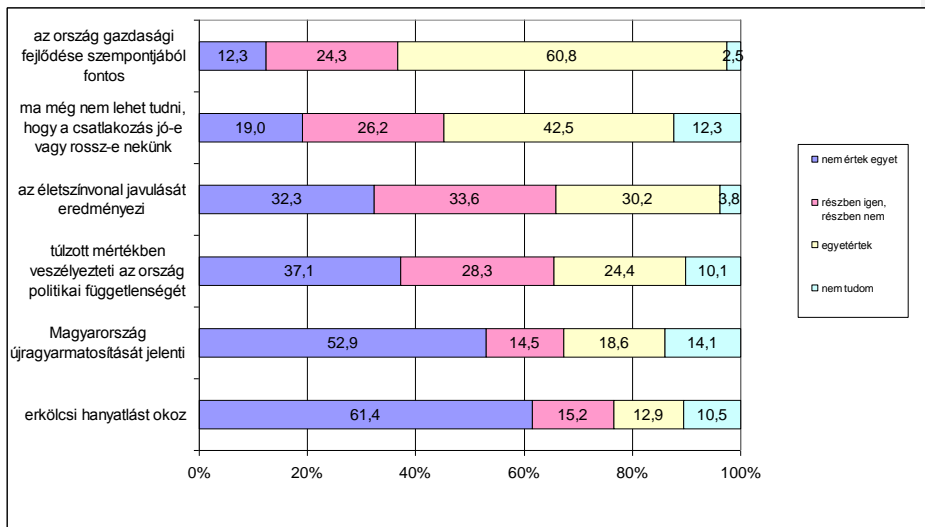
- Azzal a kijelentéssel, miszerint *az EU a nagytőkék és gazdagok érdekeit szolgálja*, leginkább – közel hatvan százalékos mértékben – az egyház tanítása szerint vallásos emberek értettek egyet (Pearson Chi-Square: 0,025; Gamma: -0,142). Közülük is a kitűnnek a reformátusok, akiknek kétharmada ért egyet a kijelentéssel.
- Hasonló, bár valamivel kisebb volt az eltérés a vallásossági kategóriák egyetértési arányai között annál a kijelentésnél is, miszerint *az Európai Unió a keresztény kultúrára épül* (Pearson Chi-Square: 0,029; Gamma: -0,149).
Másképp az is figyelmet érdemel, hogy még a vallásos embereknek is nagyjából a fele azon a véleményen volt, hogy az EU-nak nincs köze a kereszténységhez sem értékrendjében, sem kulturális értelemben.
- Az egyháziassan vallásos nyilatkozók körülbelül kétszer olyan arányban értettek egyet azzal, hogy *az Európai Unió vallási, főleg keresztény értékeken nyugszik*, míg a többiek csak 9,8 és 15,8 százalék közötti arányban (Pearson Chi-Square: 0,02; Gamma: -0,204).

5. ábra: Az Európai Unió... (vallásosság)

1.2. Magyarország integrációjának megítélése

Hazánk csatlakozását az Európai Unióhoz a válaszadók több, mint hatvan százaléka tartotta általában vagy nagyon fontosnak az ország gazdasági fejlődése szempontjából, további negyedük pedig részben értett egyet a kijelentéssel. Mindössze a nyilatkozók alig valamivel több, mint egytizede utasította el ezt az állítást. Meglepő ugyanakkor, hogy a megkérdezettek több, mint negyven százaléka szerint nem lehet tudni, hogy a csatlakozás kedvező vagy hátrányos az ország számára, további negyedük pedig részben egyetértett ezzel a kijelentéssel. Ez azt jelenti, hogy a csatlakozás óta eltelt évek a lakosság egy jelentős részét nem győzték meg ennek előnyeiről. Ez tükröződik annak megítélésében is, hogy az integráció az életszínvonal javulását eredményezi-e. A válaszadók közel harmada értett egyet ezzel a kijelentéssel, másik harmaduk viszont nem, a harmadik harmad pedig csak részben. A válaszadók negyede tart attól, hogy országunk politikai függetlensége túlzott mértékben veszélybe került a csatlakozás következtében, és további közel harminc százalék részben tart ettől. A válaszadóknak közel ötöde gondolja, hogy a csatlakozás Magyarország újragyarmatosítást jelent, valamivel több, mint tizede pedig úgy véli, hogy erkölcsi hanyatláshoz vezet (6. ábra).

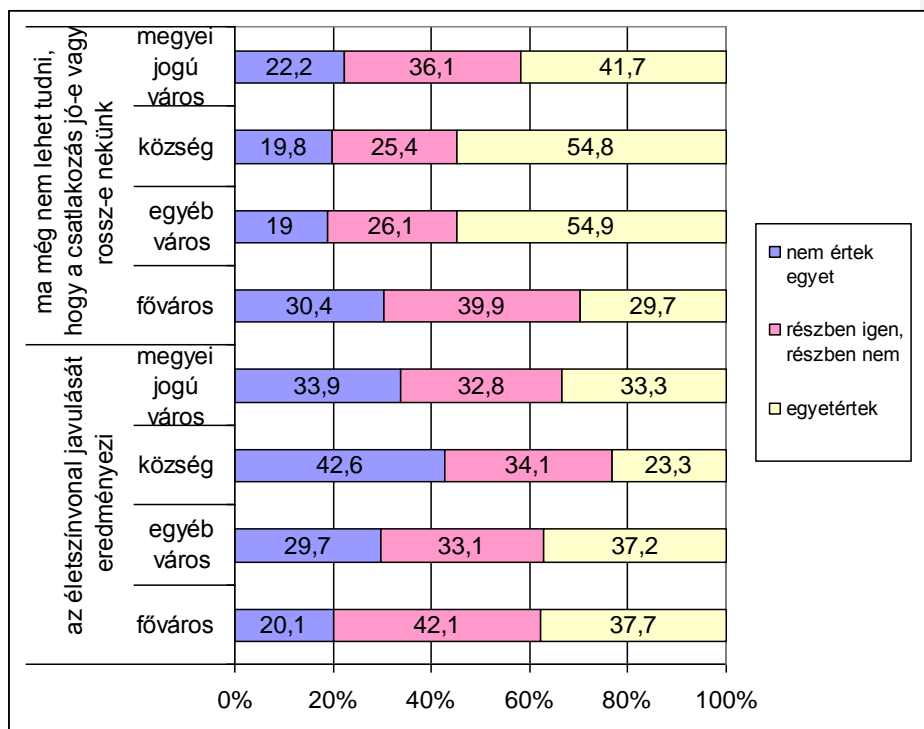

6. ábra: Magyarország uniós csatlakozása...

Több kijelentés értékelése függ a település típusától, a válaszolók korától, egyháztagságától és vallásosságától

1. A *településtípussal* két olyan állítás megítélése mutatott szignifikáns összefüggést, amelyek a hétköznapiakkal, a megélhetéssel függnek össze (7. ábra).

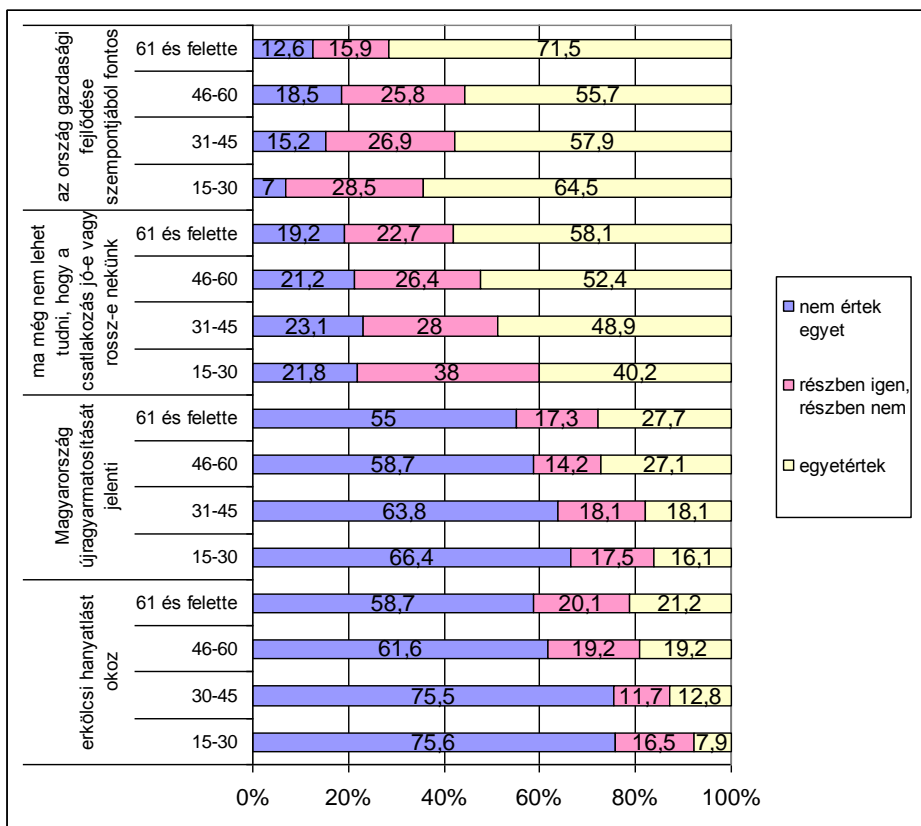
- Azzal a kijelentéssel, miszerint *ma még nem lehet tudni, hogy az uniós csatlakozás jó-e vagy rossz-e nekünk*, a legnagyobb, ötven százalékot meghaladó arányban a falun és egyéb városban élők értékelték egyet. Hozzájuk és a mintaátlaghoz képest is jóval kevésbé bizonytalanok a fővárosi megkérdezettek (Pearson Chi-Square: 0,000)
- A csatlakozás következtében esetlegesen várható *életszínvonal javulásban* is a községben lakók bíztak a legkevésbé, ebben ugyanis még negyedük sem hitt, míg a többiek esetén ez az arány legalább egyharmad vagy annál magasabb volt (Pearson Chi-Square: 0,000).

7. ábra: Magyarország uniós csatlakozása... (településtípus)

2. Érdekes eredményeket kapunk, ha egyes kijelentések és a *korcsoportok* közötti szignifikáns összefüggéseket vizsgáljuk: egyrészt az idősebbek tartják legnagyobb mértékben fontosnak hazánk uniós integrációját, másrészt az esetleges következményeket tekintve ők a leginkább borúlátók is (8. ábra).

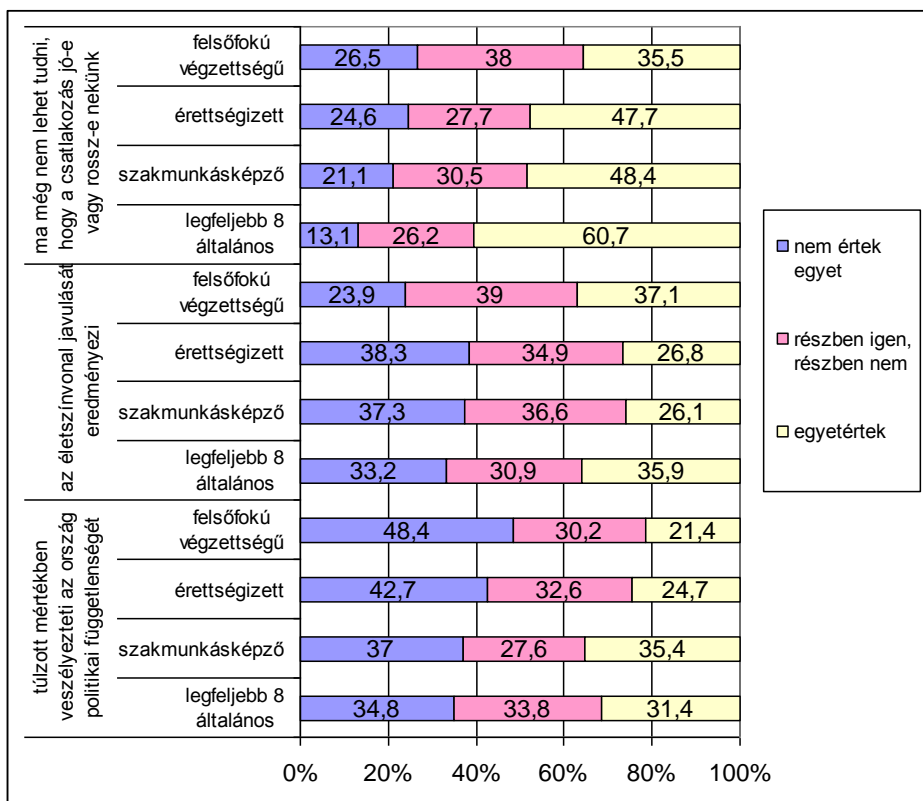
- A 60 éven felüliek hetven százalékot is meghaladó mértékben értettek azzal egyet, hogy az EU-csatlakozás *hazánk gazdasági fejlődése szempontjából fontos*. A legfiatalabbak viszont az átlagosnál alacsonyabb arányban képviseltették magukat az egyet nem értők között (Pearson Chi-Square: 0,000)
- Azzal az állítással, miszerint *ma még nem lehet tudni, hogy az uniós csatlakozás jó-e vagy rossz-e nekünk*, szintén az idősebb korcsoport értett a legnagyobb, közel hatvan százalékos arányban egyet. Minél fiatalabb a korcsoport, annál kisebb a bizonytalanság, de szignifikáns különbség csak a legfiatalabb és a legidősebb korosztály válaszai között fedezhető fel. (Pearson Chi-Square: 0,030, Gamma: 0,137).
- A 45 évnél idősebbek az átlagosnál jóval magasabb arányban (27-28%) értenek egyet azzal a kijelentéssel, hogy a csatlakozás *Magyarország újragyarmatosítását* jelenti, míg a fiatalabbak az átlagosnál alacsonyabb arányban (16-18%) vélik ugyanezt (Pearson Chi-Square: 0,020, Gamma: 0,148).
- Attól, hogy az uniós *csatlakozás erkölcsi hanyatlást okoz*, szintén az idősebbek tartanak leginkább, minden ötödik egyetért a kijelentéssel. A megkérdezettek *életkorának* csökkenésével szignifikánsan csökken az állítással egyetértők aránya is, a legfiatalabbaknál már a tíz százalékot sem éri el (Pearson Chi-Square: 0,000; Gamma: 0,238).

8. ábra: Magyarország uniós csatlakozása... (kor)

3. A nyilatkozók végzettsége több esetben mutatott szignifikáns összefüggést a kijelentésekkel (9. ábra).

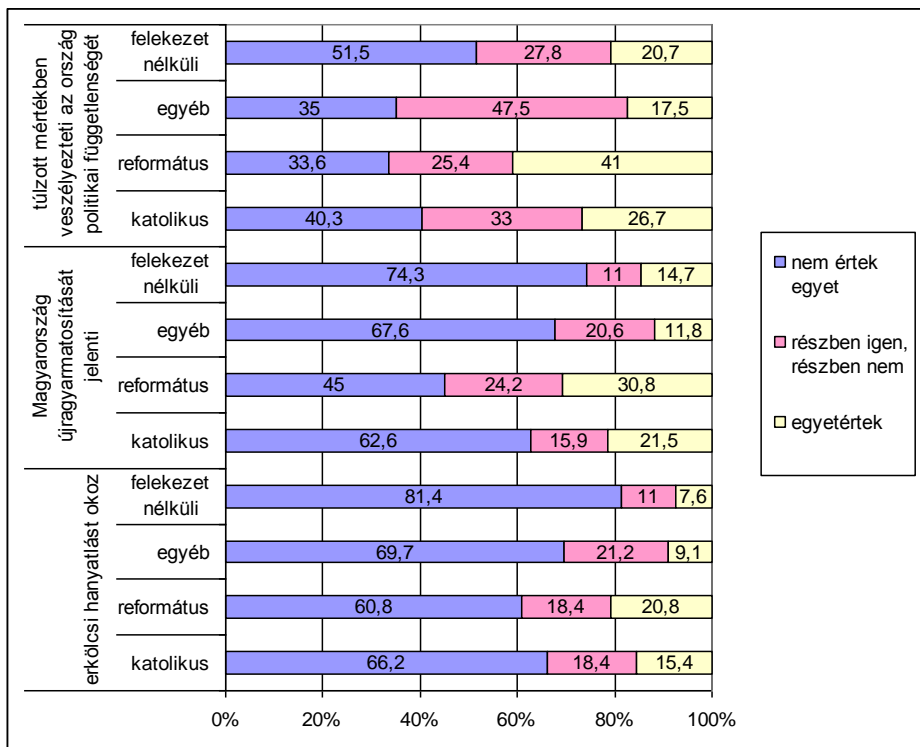
- Az iskolai végzettség növekedésével nő a hazánk csatlakozásának következményeit megítélni tudók aránya is. Míg a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők hatvan százaléka, addig a felsőfokú végzettségűeknek csak erős harmada értette egyet azzal, hogy *ma még nem lehet tudni, hogy az uniós csatlakozás jó-e vagy rossz-e nekünk*. Szignifikáns különbség azonban csak a legfeljebb 8 általános végzettek és a diplomások válaszai között van (Pearson Chi-Square: 0,000; a Gamma: -0,217.).
- Az *életszínvonal javulásával kapcsolatos állítással* a középfokú végzettségűek az átlagosnál alacsonyabb, míg a diplomások magasabb arányban értettek egyet. Gyenge szignifikáns összefüggés is csak e két végzettségi kategória között volt megállapítható (Pearson Chi-Square: 0,05).
- A *hazánk politikai függetlenségét* a szakmunkásképzőt végzettek féltik a leginkább, ugyanis több, mint harmaduk véli valósnak ezt a veszélyt. A legkevésbé viszont a felsőfokú végzettségűek tartanak ettől, közülük csak minden ötödik ért egyet a kijelentéssel (Pearson Chi-Square: 0,022; Gamma: -0,145).

9. ábra: Magyarország uniós csatlakozása... (végzettség)

4. Három állítással a nyilatkozók *egyháztagsága* mutat figyelemre méltó szignifikáns összefüggést (10. ábra).

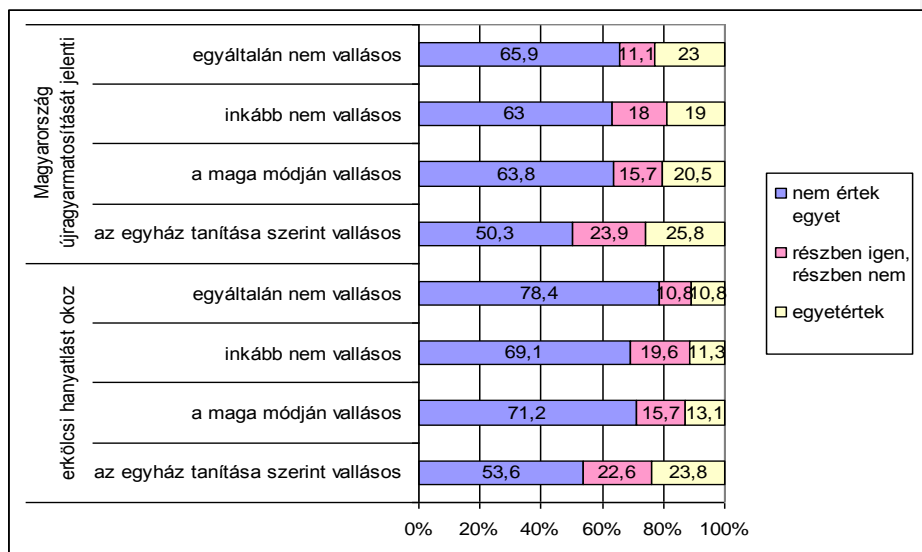
- A *hazánk politikai függetlenségének veszélyeztetésére* vonatkozó állítással negyven százalékos arányban értettek egyet a református egyház tagjai, csak fele ilyen arányban osztották ezt a véleményt a felekezet nélküliek, sőt még náluk is kevésbé az egyéb egyházak tagjai, akiknek fele evangélikus volt (Pearson Chi-Square: 0,09; Gamma: -0,145).
- Az a kijelentést, hogy az integráció *Magyarország újragyarmatosítását jelenti*, a felekezet nélküliek háromnegyede, az egyéb egyházak tagjainak kétharmada és a katolikusoknak is több, mint hatvan százaléka elutasította, a reformátusoknak viszont a fele sem (Pearson Chi-Square: 0,000 Cramer V: 0,134)
- Minden ötödik református egyetértett azzal is, hogy az uniós *csatlakozás erkölcsi hanyatlást okoz*. Ez az arány a katolikusoknál tizenöt százalékra, az egyéb egyházak tagjainál és a felekezet nélkülieknél pedig már tíz százalék alá csökken (Pearson Chi-Square: 0,06; Cramer V: 0,125).

10. ábra: Magyarország uniós csatlakozása... (egyháztagság)

5. A vallásossággal két borúlátó kijelentés mutatott szignifikáns kapcsolatot (11. ábra).

- Az egyház tanítása szerint vallásgyakorlók valamivel jobban tartanak attól, hogy uniós csatlakozásunk *az ország újragymatosítását jelenti*, mint a többiek. (Pearson Chi-Square: 0,035; Cramer V: 0,092).
- Még nagyobb az eltérés annak megítélésében, hogy az integráció *erkölcsi hanyatlást okoz*: emiatt az egyház tanítása szerint vallásos megkérdezettek körülbelül dupla olyan arányban aggódnak emiatt, mint kevésbé vallásgyakorlók (Pearson Chi-Square: 0,00, Cramer V: 0,128).

11. ábra: Magyarország uniós csatlakozása... (vallásosság)

1.2.1. Megítélési átlag

Az előzőekben az egyes kijelentésekkel kapcsolatos egyetértési arányokat vizsgáltuk. Ahhoz azonban, hogy átfogó képet kapjunk az Európai Unió, valamint hazánk csatlakozásának megítéléséről, valamennyi releváns választ együttesen elemeztük. Ez egy összegző mutató segítségével történt, amelybe az eddig ismertett tizenkét kijelentés közül kilencet vontunk be. A kereszténységgel kapcsolatos két véleményt és azt az állítást, miszerint nem lehet tudni, hogy a csatlakozás jó-e vagy rossz-e nekünk, nem vettük figyelembe, mert ezek nem közvetlenül az EU pozitív vagy negatív megítélésére vonatkoznak. A vizsgálatba bevont kilenc kijelentés így a következő volt:

az EU

- csupán gazdasági szövetség
- a nagytőkések és gazdagok érdekeit szolgálja
- megőrzi a nemzetek kulturális értékeit
- szorgalmazza a kulturális és tudományos fejlődést,

Magyarország uniós csatlakozása

- az ország gazdasági fejlődése szempontjából fontos
- az életszínvonal javulását fogja eredményezni
- az ország politikai függetlenségét veszélyezteti
- erkölcsi hanyatlást okoz
- hazánk újragyarmatosítását jelenti.

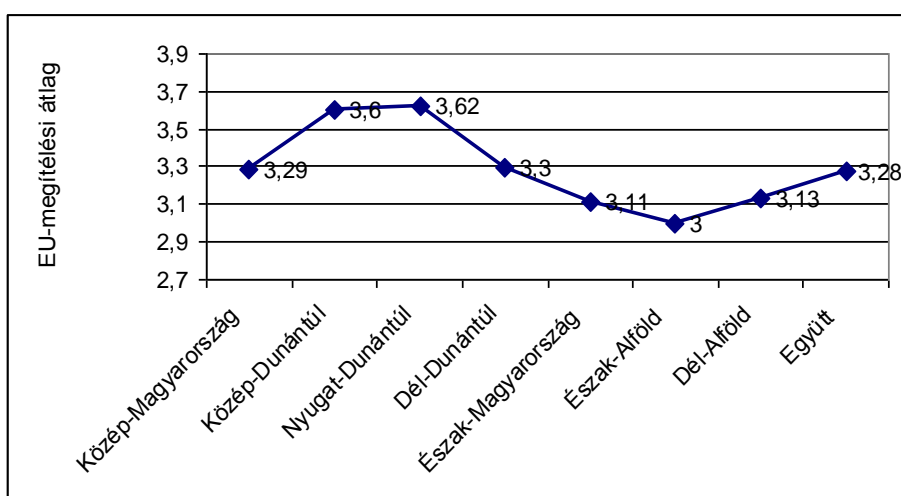
Tekintettel arra, hogy egyes kijelentések pozitív, mások pedig negatív tartalmúak, az utóbbiakat átkonvertáltuk úgy, hogy a magasabb érték az Unióval és integrációval kapcsolatban minden esetben pozitívabb attitűdöt jelentsen.¹ A számított megítélési mutató

¹ Az átkonvertált negatív kijelentések a következők voltak: Az Európai Unió (1) csupán gazdasági szövetség, (2) a nagytőkések és gazdagok érdekeit szolgálja, (3) az ország politikai függetlenségét veszélyezteti, (4) erkölcsi hanyatlást okoz és (5) Magyarország újragyarmatosítását jelenti.

így nem egyéb, mint a kilenc kijelentéssel való egyetértési osztályzat (1-5) átlaga. Minél alacsonyabb az átlag, annál negatívabban ítélik meg a nyilatkozók az Európai Uniót, illetve a csatlakozás következményeit, és fordítva, minél magasabb a mutató, annál pozitívabb az erről alkotott vélemény. A bizonytalankodók körét azáltal szűkítettük, hogy csak azok válaszait vontuk be az elemzésbe, akik a kilenc kérdésből legalább ötre válaszoltak.

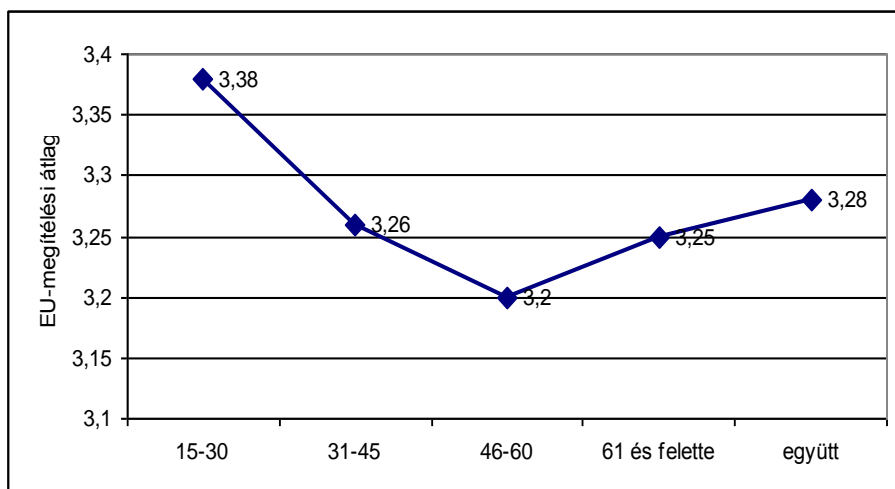
A következőkben azokat az összefüggéseket ismertetjük, ahol szignifikáns a kapcsolat egy háttérváltozó és a megítélési átlag között.

1. Az Unió és hazánk csatlakozásának megítélése függ a megkérdezettek lakóhelyének régiójától (Sig.:0,000). A Közép és Nyugat-Dunántúlon élők pozitívabban, míg az Észak-Magyarországon, Észak-Alföldön és Dél-Alföldön élők negatívabban ítélik meg az EU-t (12. ábra).

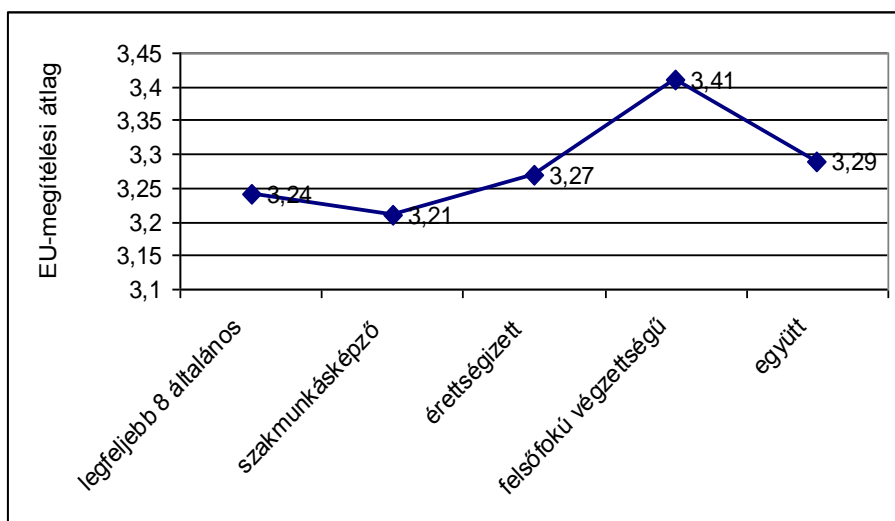
12. ábra: EU-megítélési átlag a régió függvényében

2. A válaszadók *kora* is befolyásolja az Unióval kapcsolatos attitűdöket. Szignifikáns különbség a legfiatalabbak és a 46-60 évesek válaszai között található (Sig.: 0,03). A 15-30 évesek ítélik meg legpozitívabban az EU-t, míg a 46-60 évesek a legkevésbé lelkesek az integráció kapcsán (13. ábra).

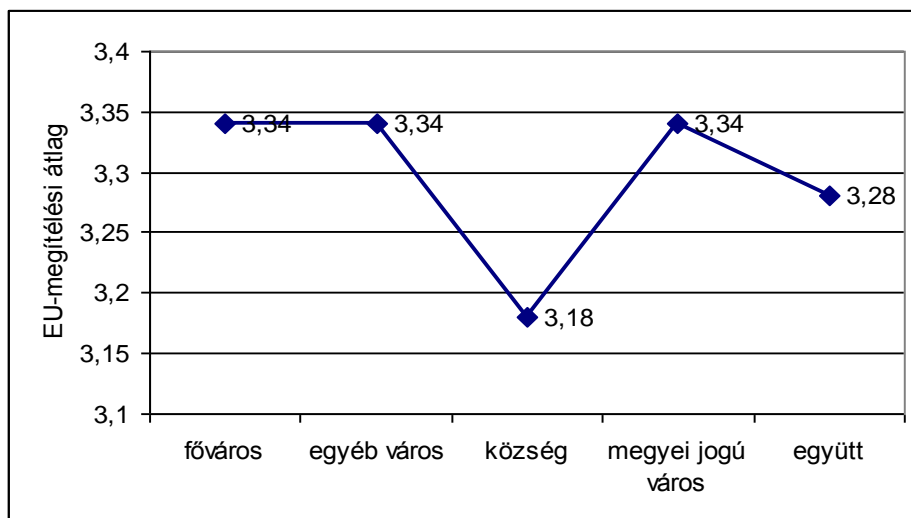
13. ábra: EU-megítélési átlag a kor függvényében

3. A válaszadók *iskolai végzettsége* szintén befolyásolja az EU megítélését. Szignifikáns különbség a felsőfokú iskolai végzettségűek és a többi iskolázottsági kategória között található (Sig.:0,036), azaz a legmagasabban kvalifikáltak vélekednek a legpozitívabban az EU-val kapcsolatban (14. ábra).

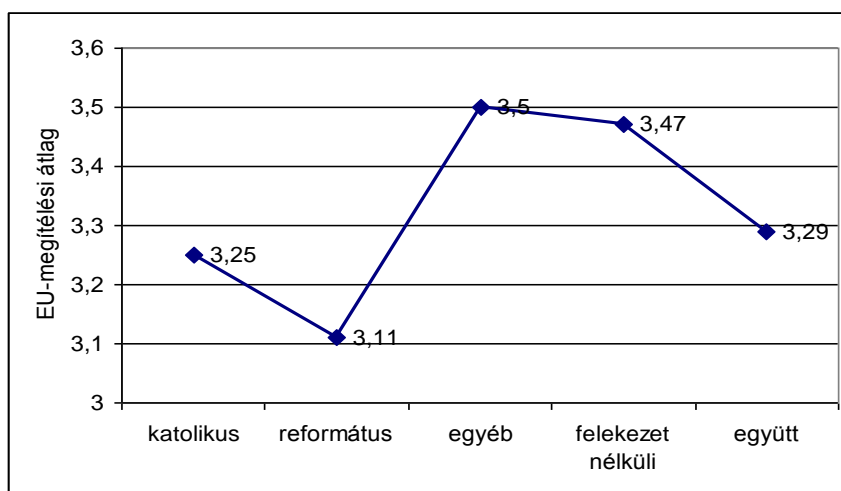
14. ábra: EU-megítélési átlag a végzettség függvényében

4. A községben élők jóval szkeptikusabbak az EU-val és a csatlakozással kapcsolatban, mint a többi *településtípuson* lakók (Sig.:0,017; ld. 15. ábra).

15. ábra: EU-megítélési átlag a településtípus függvényében

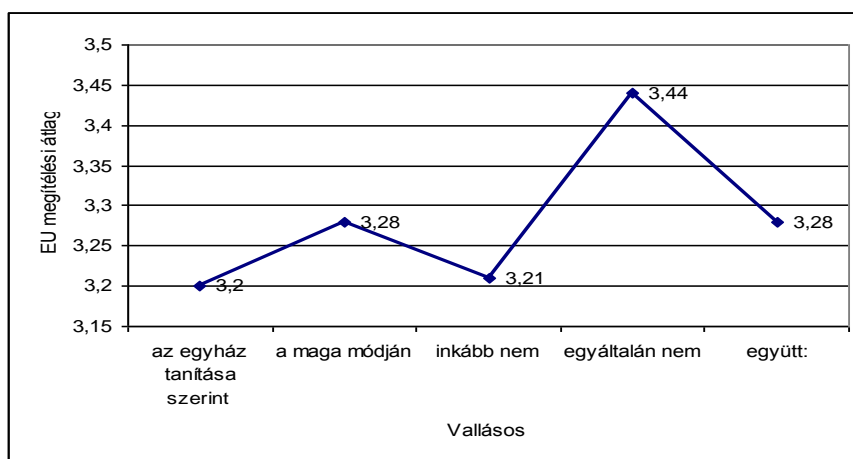
5. A kutatás szempontjából különösen érdekes, hogy a mintába került válaszadók *vallása* szignifikánsan befolyásolja az Unió megítélését (Sig.:0,000). Amint az eddigiek alapján is várható volt, az EU megítélési mutató a reformátusok esetén a legalacsonyabb, míg az egyéb valláshoz tartozók (az itt feltüntetett 40 főből 21 evangélikus) és a felekezetenkívüliek a vélekednek róla a legpozitívabban. Az alacsony elemszám nem teszi lehetővé, hogy az egyéb címszó alatt összefoglalt vallásokat külön tüntessük fel. (16. ábra)

16. ábra: EU-megítélési átlag az egyháztagság függvényében

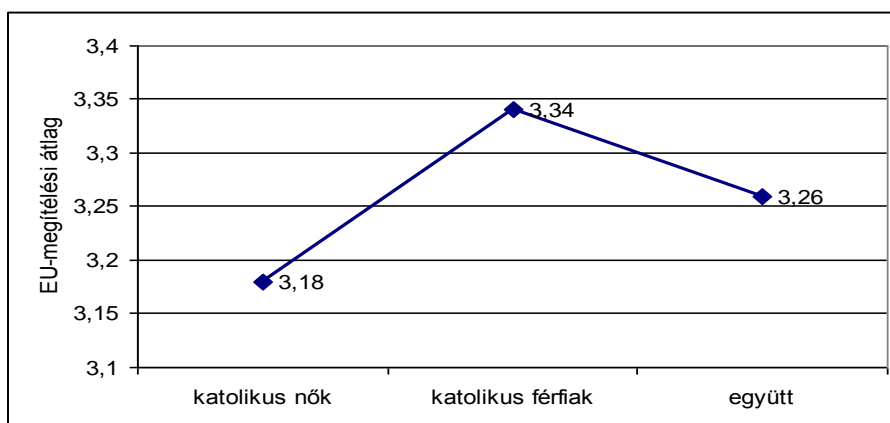
6. A konkrét egyháztagságtól függetlenül vizsgáltuk, hogy a *vallásosság* mértéke befolyásolja-e az EU-val kapcsolatos megítélést. Amint a 18. táblázat mutatja, az egyáltalán

nem vallásos válaszadók pozitívabban ítélik meg az EU-t, illetve az integrációt (Sig.:0,013; 17. ábra).

17. ábra: EU-megítélési átlag a vallásosság függvényében

7. A válaszadók *neme* a teljes mintában nem befolyásolta az EU-val kapcsolatos attitűdöket. Ha azonban a nemek EU-mutatóját a vallás szerinti bontásban vizsgáltuk, akkor megállapíthatjuk, hogy a katolikusok esetében a férfiak pozitívabban ítélik meg az EU-t, mint a nők (Sig.:0,018). A reformátusok, evangélikusok, illetve a felekezet nélküliek esetében nincs szignifikáns különbség férfiak és nők tekintetében (18. ábra).

18. ábra: EU-megítélési átlag a katolikus nők és férfiak esetén

1.2.2. Az EU-val kapcsolatos várakozások csoportosítása

Az eddig vizsgált állítások első két csoportja az Európai Unióra, és Magyarország uniós csatlakozására vonatkozott, ezek összesen 12 véleményt foglaltak magukban. Ezeket a

kijelentéseket a további elemzések megkönnyítése érdekében *főkomponens elemzés* segítségével kategóriába soroltuk.² A módszer lényege és célja a változók számának redukálása, az eredeti információk kevesebb változóval való reprodukálása a könnyebb értelmezhetőség érdekében. A faktorok kialakítása (a módszertani feltételek betartása mellett) az értelmezhetőségi szempontok figyelembe vételével történt. A csoportosítást követően a hat faktor (rotáció után) az összes változó varianciájának 75,32 százalékát magyarázza.³

Vélemények	Függetlenség elvesztése	Keresztény értékek szerepe	Gazdasági fellendülés	Kulturális-tudományos fejlődés	Gazdasági érdek-csoportok	Várakozó álláspont
csupán gazdasági szövetség a nagytőkék és gazdagok érdekeit szolgálja			-0,436		0,905	
megőrzi a nemzetek kulturális értékeit				0,828	0,591	
szorgalmazza a kulturális és tudományos fejlődést				0,795		
a keresztény kultúrára épül		0,882				
vallási, főleg keresztény értékeken nyugszik		0,904				
az ország gazdasági fejlődése szempontjából fontos			0,744			
az életszínvonal javulását eredményezi			0,813			
veszélyezteteti az ország politikai függetlenségét	0,772					
erkölcsi hanyatlást okoz	0,758					
Mo. újragyarmatosítását jelenti	0,773					
még nem lehet tudni, a következményeket						0,988
sajátérték:	2,05	1,64	1,59	1,49	1,26	1,01
magyarázott variancia:	17,06%	13,70%	13,25%	12,42%	10,47%	8,41%

1. táblázat: Az EU-ról alkotott vélemények csoportosítása a varimax rotáció után

A megkérdezettek válasza alapján hatféle attitűdöt lehet elkülöníteni.

- Az első kategória (*függetlenség elvesztése*) jeleníti meg azokat a félelmeket, amelyek szerint az uniós csatlakozás veszélyezteteti Magyarország függetlenségét politikai és gazdasági szempontból egyaránt, emellett morális hanyatlással is járhat az ország számára.
- A második faktor (*keresztény értékek szerepe*) jelenti azokat a vélekedéseket, melyek szerint az Európai Unió egy keresztény kultúrán és értékeken alapuló szervezet.
- A harmadik csoport (*gazdasági fellendülés*) azokat a feleleteket foglalja magába, amelyek leginkább Magyarország gazdasági megerősödésére, az életszínvonal emelkedésére utalnak és nem a kartellek és nagyvállalatok további erősödésére.
- A negyedik vélemény típus (*kulturális-tudományos fejlődés*) a nemzeti értékek megőrzését és a kulturális-tudományos fejlődésbe vetett bizalmat jelenti.
- Az ötödik faktor (*gazdasági érdek-csoportok*) olyan negatív véleményeket foglal magában, amelyek szerint az Európai Unió kizárólag gazdasági érdekeken alapul, amelyek mögött már most is jelentős gazdasági hatalommal rendelkező csoportosulások húzódnak meg.

² A csoportosítás során a varimax rotáció következtében egymástól teljesen független változók jönnek létre, amellyel lehetőség nyílik a különböző álláspontok összehasonlítására.

³ KMO= 0,775; Bartlett teszt: $\chi^2=2017,4$; szf.=66; $p<0,01$

- A hatodik kategóriába (*várakozó álláspont*) kizárólag azok az attitűdök sorolhatóak, amelyek szerint jelenleg még nem lehet látni a csatlakozás következményeit.

A következőkben a válaszadókat véleményeik alapján *klaszterelemzéssel* különböző típusokba soroltuk. Ennek célja, hogy a megfigyelési egységeket (személyeket) viszonylag homogén csoportokba rendezzük az elemzésbe bevont változók alapján. A mintanagyságot szem előtt tartva az elemzést nem hierarchikus klaszterezési eljárással végeztük el. Az EU-val kapcsolatos attitűdök támogatottságát figyelembe véve a válaszadókat négy csoportra lehet felosztani.

Vélemények	(1) Gazdasági fellendülést várók	(2) Keresztény értékekben hívók	(3) Gazdasági/politikai függőséget feltételezők	(4.) Kulturális- tudományos fejlődésben bízók
Függetlenség elvesztése	-0,5008	-0,23755	1,382389	-0,5021
Keresztény értékek szerepe	-0,04042	0,70499	-0,08295	-0,65772
Gazdasági fellendülés	0,60361	-0,65589	0,033344	0,179827
Kulturális-tudományos fejlődés	-1,00967	0,02759	0,042412	0,771338
Gazdasági érdekcsoportok	0,153281	-0,46001	0,279929	0,13217

2. táblázat: A válaszadók tipizálása klaszterelemzéssel

- Az első típusba sorolhatjuk azokat a megkérdezetteket, akik elsősorban gazdasági fellendülést várnak az EU-s csatlakozástól.
- A válaszadók második csoportja a keresztény kultúra és értékek jelentőségét hangsúlyozza.
- A harmadik csoport főként a gazdasági és politikai függőséget tartja az EU-s csatlakozás legfőbb következményének.
- A negyedik típusba sorolhatjuk azokat a megkérdezetteket, akik kulturális és tudományos fellendülést várnak a csatlakozástól.

Ezt követően arra voltunk kíváncsiak, hogy kimutatható-e valamilyen összefüggés a klaszterek és a vallással kapcsolatos háttérváltozók között.

1. Adataink alapján megállapítható, hogy a negyedik klaszterben felülreprezentáltak (34,0%) azok, akik nem tartoznak valamely egyházhoz, míg az *egyházhoz tartozók* alacsonyabb (24,4%) arányban kerültek ebbe a kategóriába. Ezzel szemben az egyháztagok magasabb arányban (23,8%) képviseltetik magukat a gazdasági és politikai függőséget feltételezők között, mint az egyházhoz nem tartozók (14,6%). (Pearson Chi-Square: 0,039, Cramer V: 0,113). A másik két klaszter esetén nincs különbség az egyháztagok és nem egyháztagok között, vagyis – némileg meglepő módon – még a keresztény kultúra és értékek jelentőségét hangsúlyozók csoportján belül sem.

	Egyháztag	Nem egyháztag	Összesen
1. klaszter	22,8%	22,2%	22,7%
2. klaszter	29,0%	29,2%	29,0%
3. klaszter	23,8%	14,6%	21,8%
4. klaszter	24,4%	34,0%	26,5%

3. táblázat: A klaszterek megoszlása (egyháztagság)

2. A válaszadók *vallásossága* is befolyásoló tényező. Az egyház tanításai szerint vallások magasabb arányban (31,2%) tartoznak a keresztény értékekben hívók (2. klaszter)

és (30,4%) a gazdasági, politikai függőséget feltételezők (3. klaszter) közé, míg az egyáltalán nem vallásosak (36,8%) magasabb arányban képviseltetik magukat a kulturális-tudományos fejlődésben bízó (4. csoport) között. (Pearson Chi-Square: 0,029, Cramer V: 0,094).

	az egyház tanítása szerint vallásos	a maga módján vallásos	inkább nem vallásos	egyáltalán nem vallásos	Összesen
1. klaszter	18,1%	23,2%	20,0%	23,1%	21,8%
2. klaszter	31,2%	30,1%	30,6%	17,1%	28,2%
3. klaszter	30,4%	21,3%	20,0%	23,1%	23,2%
4. klaszter	20,3%	25,4%	29,4%	36,8%	26,8%

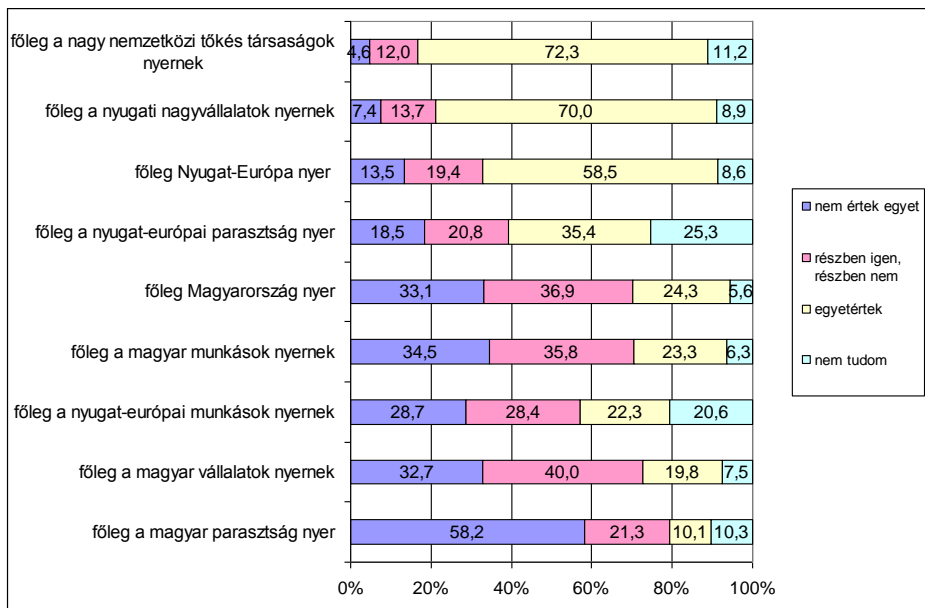
4. táblázat: A klaszterek megoszlása (vallásosság)

1.3. A csatlakozás nyertesei és vesztesei

A következő blokkban először azt vizsgáltuk, hogy a mintába került személyek inkább a külföldi vagy inkább a hazai szereplőket tartják Magyarország EU-s csatlakozásával kapcsolatban a nyerteseknek, illetve a veszteseknek. Ezt követően arra kérdeztünk rá, hogy Magyarországon belül mely társadalmi rétegek lehetnek nyertes, illetve vesztesek.

1.3.1. Külföld vagy Magyarország?

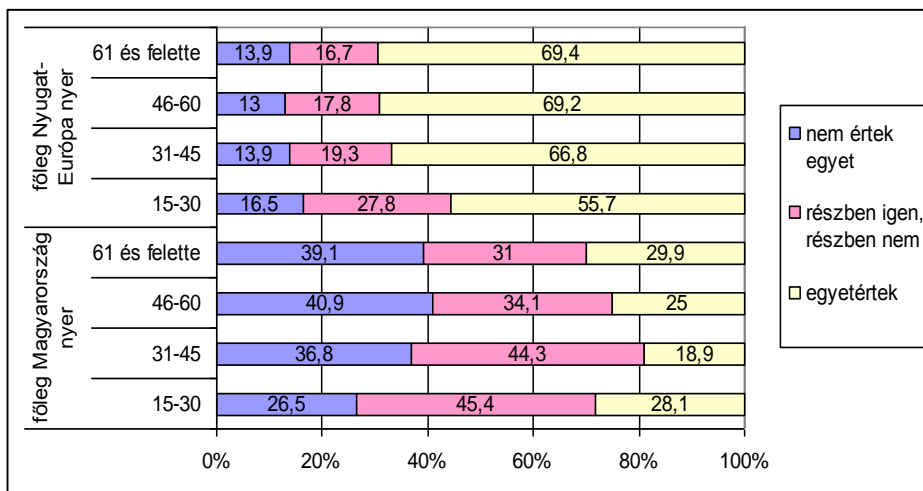
A legtöbben úgy gondolják, hogy hazánk uniós integrációjának fő nyertesei a nagy nemzetközi tőkés társaságok, valamint a nyugati nagyvállalatok. A megkérdezettek közel hatvan százaléka (58,5%) egyetértett azzal, hogy csatlakozásunkkal főleg Nyugat-Európa nyer. Ennél jóval kevesebben tartják a nyugat-európai parasztságot (35,4%) a magyar integráció nyertesének, de még ez is jó tíz százalékponttal magasabb, mint azok aránya, akik Magyarországot (is) a csatlakozás nyertesének tartják (24,3%). Az ország, a hazai vállalatok és a magyar munkások pozícióját illetően nagyfokú bizonytalanságot mértünk, hiszen mindhárom kijelentés esetén a válaszadók több mint harmada részben egyetértett, részben pedig nem értett egyet azzal, hogy főként ők lennének a csatlakozás nyertesei. E három állítással a válaszadók kevesebb, mint negyede (24,3% és 23,3%, 19,8%) értett egyet. A legkevesebben a magyar parasztság nyerő pozíciójában bíznak: csupán a kérdezettek tizede (10,1%) vélte, hogy főleg a magyar parasztság nyer a csatlakozás által. Mindez jól tükrözi, hogy mennyire szkeptikus az ország lakossága az uniós csatlakozás eredményeit illetően (19. ábra).

19. ábra: Magyarország uniós csatlakozásával...

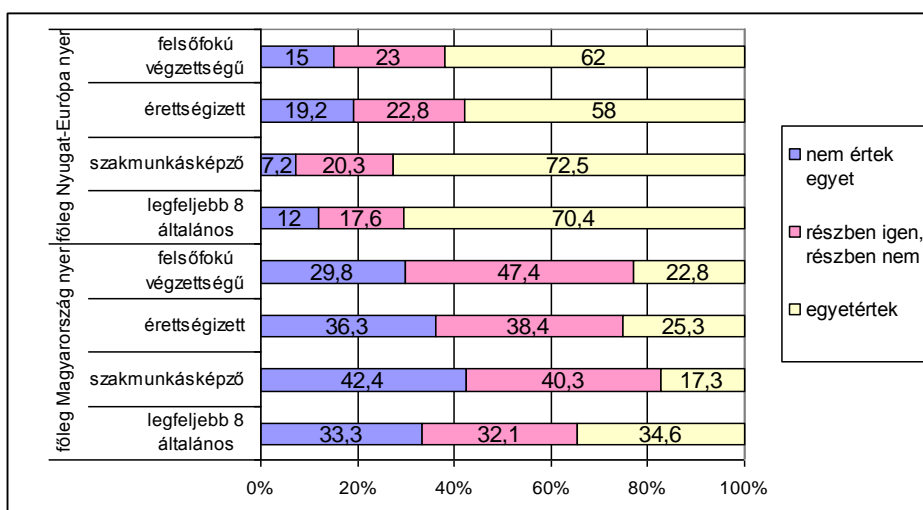
1. A megkérdezettek *kora* mindenekelőtt annak megítélését befolyásolja szignifikánsan, hogy hazánk uniós csatlakozásával Nyugat-Európa, illetve Magyarország nyer-e (20. ábra).

- Bár mindegyik korcsoport szerint elsősorban *Nyugat-Európa a nyertese* az Unió keleti bővítésének, mégis a *15-30 évesek* szignifikánsan alacsonyabb arányban (55,7%) értenek egyet ezzel kijelentéssel, mint a tőlük idősebbek (Pearson Chi-Square: 0,010, Gamma: 0,152).
- Az előzőekből azonban nem következik, hogy a fiatalabbak magasabb arányban értenének egyet azzal, hogy uniós csatlakozásunkkal *főleg Magyarország nyer*, ugyanis a kijelentéssel mind ők, mind a 60 éven felüliek közel 30 százaléka ért egyet. Az állítással egyet nem értők között viszont alulreprezentáltak a 15-30 évesek (26,5%), vagyis ők az átlagosnál kevésbé pesszimisták. A 46 év fölöttiek viszont átalagon felül borúlátók: negyven százalékuk nem értett egyet azzal, hogy az integráción elsősorban hazánk fog nyerni (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,087).

20. ábra: Magyarország uniós csatlakozásával... (kor)

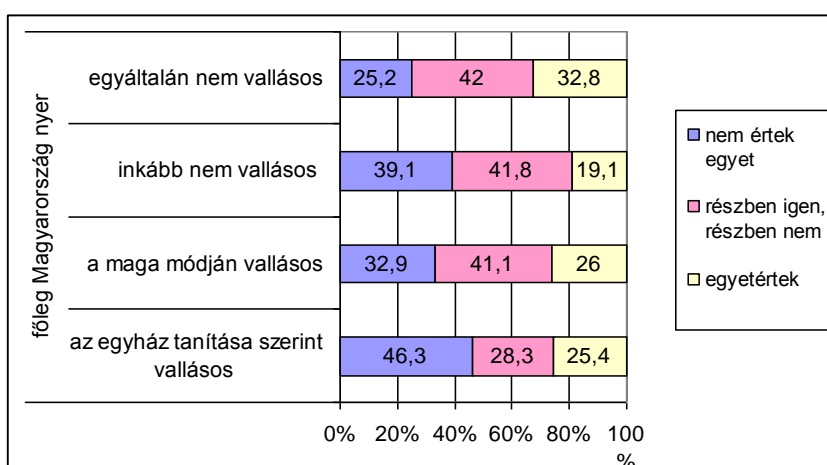
2. A válaszadók *iskolai végzettsége* is befolyásolja az előbbi két kijelentést (21. ábra).
- Az alacsonyabban kvalifikáltak a mintaátlaghoz képest magasabb arányban (70,4% és 72,5%), míg az érettségizettek alacsonyabb arányban (58,0%) értenek egyet azzal, hogy hazánk EU-s integrációjával *főleg Nyugat-Európa nyer*. (Pearson Chi-Square: 0,006, Gamma: -0,130).
 - Ez azonban nem enged meg közvetlen következtetést – hasonlóan a korral való szignifikancia esetén mondottakhoz – arra vonatkozóan, hogy hogyan vélekednek a megkérdezettek *Magyarország nyeresi esélyeiről*. A legalacsonyabb *végzettségűek* ugyanis az átlagosnál magasabb arányban (34,6%) bizakodók, míg a szakmunkásképzőt végzetteknek csupán 17,3% gondolja, hogy hazánk a csatlakozás nyertese lehet. (Pearson Chi-Square: 0,001, gamma: -0,020).

21. ábra: Magyarország uniós csatlakozásával... (végzettség)

3. A lakóhely *településtípusa* szignifikánsan befolyásolja azzal az állítással való egyetértést, mely szerint hazánk uniós csatlakozásával *főleg Magyarország nyer*. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,143). A megyei jogú városokban, illetve kisebb városokban élők az átlagosnál magasabb arányban (32,2% és 33,3%), míg a községben lakók csak fele ilyen arányban (16,9%) értettek egyet a kijelentéssel.

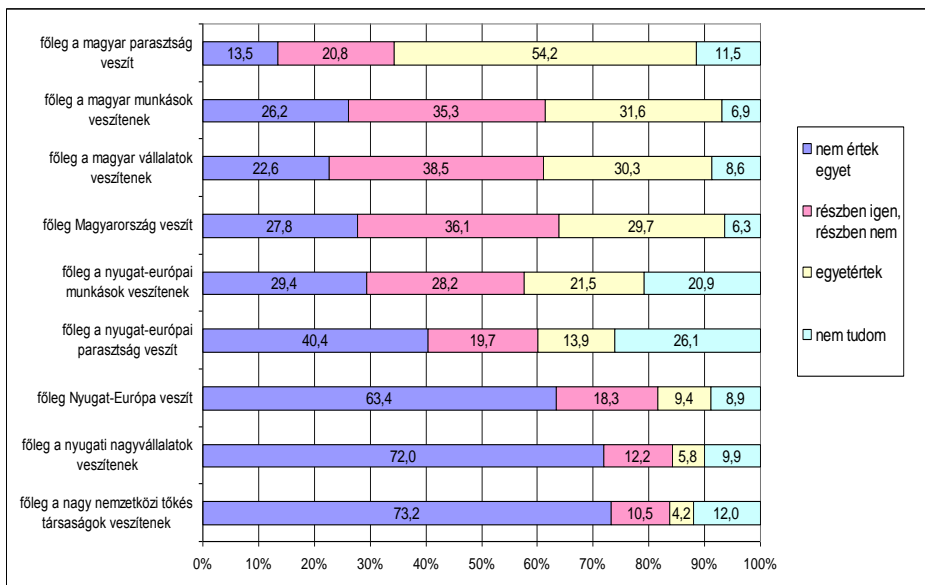
4. A *vallásosság mértéke* szintén az előző kijelentéssel mutat szignifikáns összefüggést (Pearson Chi-Square: 0,001, Gamma: 0,110). Az egyház tanításait követők az átlagosnál magasabb arányban (46,2%) nem értettek egyet azzal, hogy főleg hazánk nyer a csatlakozás által, míg ennek ellenkezője mondható el azokról, akik egyáltalán nem vallásosak: ők az átlagosnál alacsonyabb arányban (25,2%) nem értenek egyet, míg magasabb arányban (32,9%) egyet értettek a kijelentéssel (22. ábra).

22. ábra: Magyarország uniós csatlakozásával... (vallásosság)

A fő nyertessel való vélemények tükörképe körvonalazódott akkor, amikor arról kérdeztük a mintába került személyeket, hogy szerintük *kik lesznek a vesztesei a csatlakozásnak*.

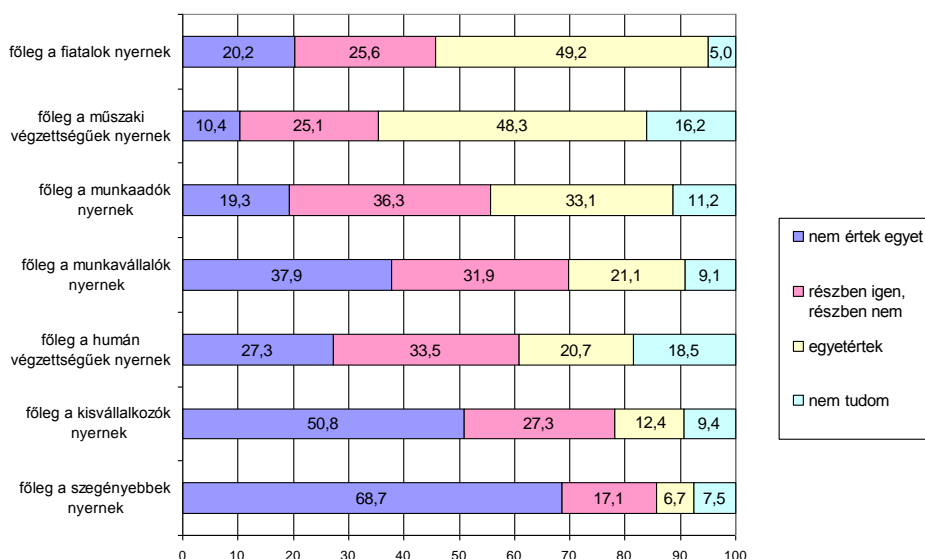
Legtöbben (54,2%) a magyar parasztságot, valamivel kevesebb, mint harmaduk a magyar munkásokat, a magyar vállaltokat, és magát az országot tartották a fő vesztesnek (23. ábra).

23. ábra: Magyarország uniós csatlakozásával...

1.3.2. Magyarországon belül?

A válaszadók fele szerint Magyarországon belül a fiatalok, illetve a műszaki végzettségűek a fő nyertesei a csatlakozásnak. A nyilatkozók egyharmada a munkaadók esélyeit is pozitívan ítéli meg, de csak ötödük vallja ezt a munkavállalók és a humán végzettségű értelmiség kapcsán. Tíz százalék közeli szintre süllyedt azok aránya, akik optimisták a kisvállalkozók lehetőségeit illetően is, és hét százalék alá azoké, akik szerint a szegények lesznek a csatlakozás nyertesei (24. ábra).

24. ábra: Magyarországon belül...

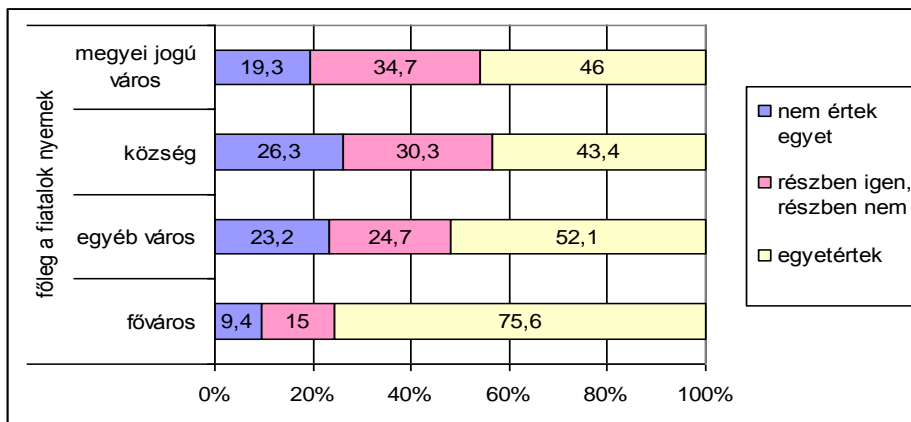
Több háttérváltozó szignifikáns összefüggést mutatott mindenekelőtt a fiatalokkal és a szegényekkel kapcsolatos kijelentéssel.

1. Kor: a legfiatalabbak (15-30 évesek) az átlagosnál alacsonyabb arányban (68,2%), míg a 46-60 évesek az átlagosnál magasabb arányban (81,7%) nem értettek egyet az Annak a kijelentésnek a megítélésével, miszerint a *szegényebbek lesznek a fő nyertesei a csatlakozásnak* (Pearson Chi-Square: 0,037, Gamma: 0,111).

2. A *végzettség* a fiatalokkal és a szegényekkel kapcsolatos állítás megítélését befolyásolja:

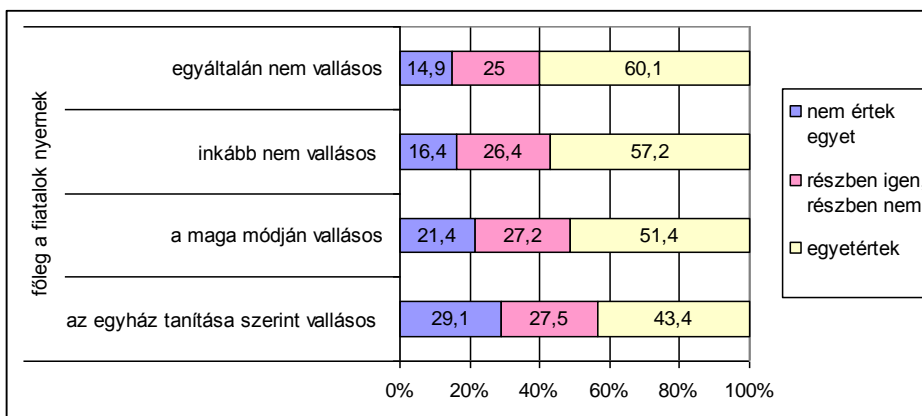
- Az érettségizettek az átlagosnál alacsonyabb arányban (46,1%), míg a diplomások magasabb arányban (61,7%) értettek egyet azzal az állítással, miszerint Magyarországon belül a csatlakozással *főleg a fiatalok nyernek* (Pearson Chi-Square: 0,002, Gamma: -0,071).
- A legalacsonyabban *kvalifikáltak* szignifikánsan magasabb arányban (15,0%) vélik, hogy a *szegények a nyertesei* az integrációnak. A szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők az egyet nem értők körében képviseltetik magukat magasabb arányban (83,8%). (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,118).

3. *Településtípus*: A *fővárosban* élők az átlagosnál jóval magasabb arányban (75,6%) értenek egyet azzal, hogy Magyarországon belül a *fiatalok a fő nyertesei* az integrációnak, míg a községben élőkről ennek ellentéte mondható el: csupán 43,4%-uk ért egyet a fenti megállapítással (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,168; ld. 25. ábra).

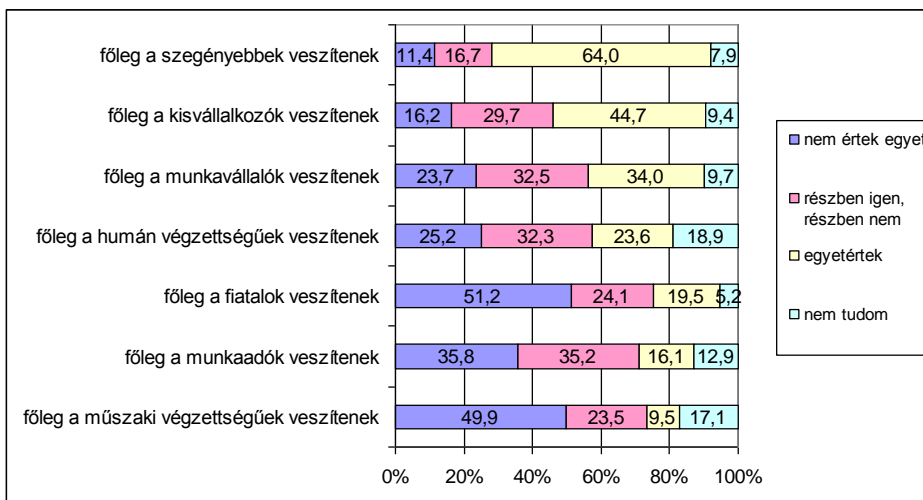
25. ábra: Magyarországon belül... (településtípus)

4. A megkérdezettek *vallásossága* szintén a fiatalokra vonatkozó megítéléssel mutat szignifikáns összefüggést: míg az egyház tanításai szerint *vallásos válaszadók* alacsonyabb (43,4%), addig az egyáltalán nem vallásosak magasabb (60,1%) arányban értenek egyet azzal, hogy főleg a fiatalok a nyertesek az EU-hoz való csatlakozásnak (Pearson Chi-Square: 0,025, Gamma: 0,090; ld. 26. ábra).

26. ábra: Főleg a fiatalok nyernek (vallásosság)

A nyertesekkel kapcsolatos kérdéshez hasonló vélemény tükröződik az arra a kérdésre adott válaszokból, miszerint Magyarországon belül főleg *ki vagy kik fognak veszíteni* hazánk EU-s csatlakozása által. A legtöbben azzal értettek egyet, hogy főként a szegények, illetve hogy főleg a kisvállalkozók veszítenek, míg a legkevésbé a műszaki végzettségűek tekintetében gondolták ugyanezt (27. ábra).

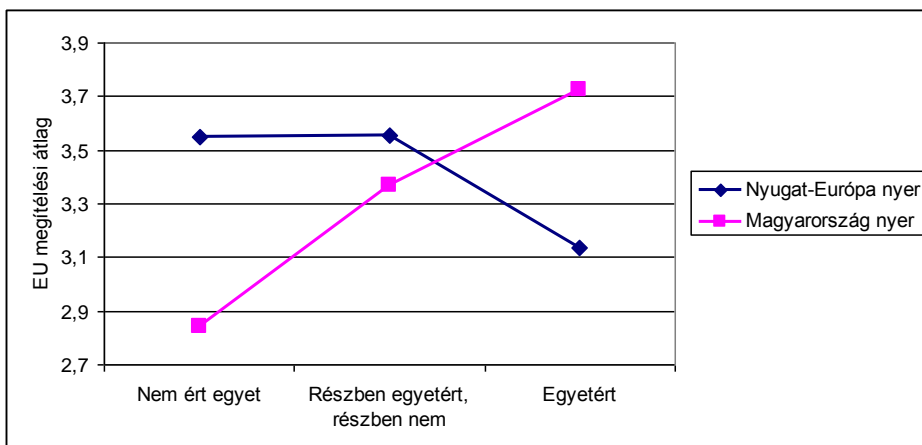
27. ábra: Magyarországon belül...

1.3.3. A magyar esélyek és az EU megítélési átlag

Minden esetben szignifikáns kapcsolat mutatható ki a csatlakozás lehetséges nyertesei, illetve veszteseiire vonatkozó állítások és az EU megítélési átlag között. Ez utóbbi annál magasabb, minél pozitívabban ítélték meg a válaszadók az Európai Uniót és hazánk csatlakozását összességében. Az alábbiakban nem részletezzük minden esetben az adatokat, hanem csupán néhány jellegzetes esetet mutatunk be.

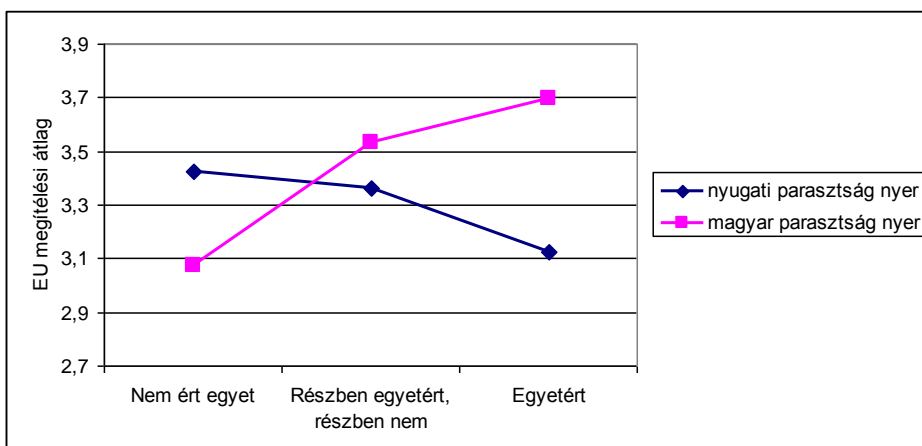
1. Nézzünk előbb néhány példát a *nyugati-magyar ellentétpárokkal* kapcsolatban.

- A 28. ábra azt mutatja, hogy szignifikánsan alacsonyabb összesített átlagpontszámmal jellemezték az Európai Uniót és illetve Magyarország uniós csatlakozását azok a válaszadók, aki szerint hazánk uniós csatlakozásával *Nyugat-Európa nyer*, mint azok, akik ezzel az állítással nem vagy csak részben értettek egyet. Még nyilvánvalóbb az összefüggés, ha azt állítjuk, hogy a csatlakozással *Magyarország nyer*: minél nagyobb a kijelentéssel való egyetértés szintje, annál magasabb a megítélési átlag is, vagyis minél inkább tartják a válaszadók hazánkat a csatlakozás nyertesének, annál pozitívabban ítélik meg az Európai Uniót és a csatlakozás is.

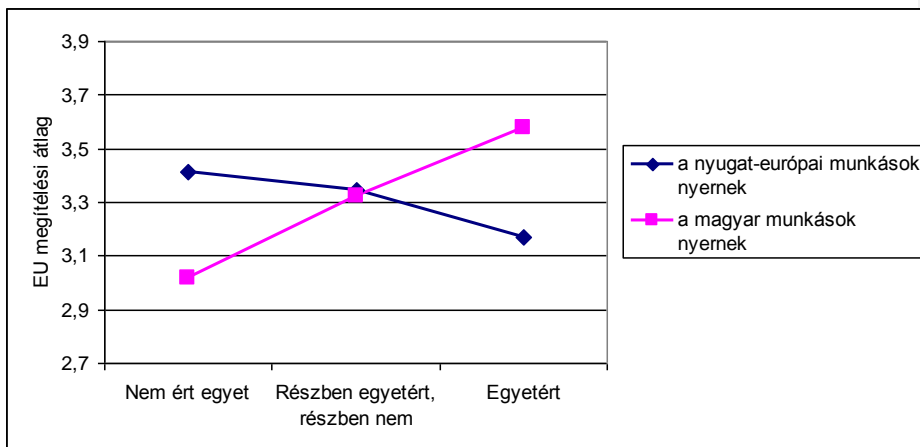
28. ábra: Hazánk csatlakozásával...

- Szignifikánsan negatívan viszonyulnak az EU-hoz azok a válaszadók, akik a *nyugat-európai parasztságot tartják a csatlakozás nyertesének* és fordítva, szignifikánsan magasabbaz EU megítélése azok esetén, akik a magyar parasztság helyzetének javulását várják a csatlakozástól (29. ábra).

29. ábra: Hazánk csatlakozásával...

- Az előzőekhez hasonló képet kapunk akkor is, ha azt állítjuk, hogy a csatlakozással a *nyugat-európai*, illetve a *magyar munkások* nyernek (30. ábra).

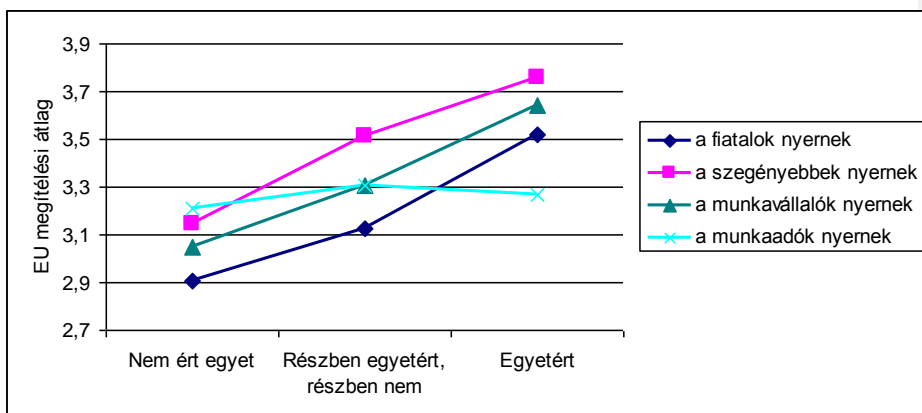

30. ábra: Hazánk csatlakozásával...

Hasonló eredményre jutunk, természetesen fordított előjellel, ha a *vesztesek* oldaláról közelítünk: minél inkább egyetértenek a nyilatkozók azzal, hogy a magyar szereplők hazánk uniós integrációjának vesztesei, annál negatívabban ítélik meg az Európai Uniót is; és minél inkább értenek egyet azzal, hogy inkább a nyugat-európai szereplők a vesztesek, annál pozitívabban viszonyulnak az Unióhoz is. Mivel itt a részletes adatok már nem szolgálnak új információkkal, ezek ismertetésétől eltekintünk.

2. Láttuk, hogy a nyilatkozók akkor ítélik meg pozitívabban az EU-t és országunk csatlakozását, ha azt feltételezik, hogy az a hazai résztvevőknek előnyös. Milyen összefüggés állapítható meg azonban a nyertesek-vesztesek valamint a megítélési átlag között akkor, ha az állítások nem a nyugat-európai és magyarországi, hanem *különböző magyar érdekcsoportokra* vonatkoznak? Nézzünk néhány példát!

Azok a válaszolók, akik egyetértenek azzal a kijelentéssel, hogy a csatlakozással a magyar fiatalok *nyerne*k, lényegesen pozitívabban ítélik meg az Európai Uniót is, mint azok, akik az állítással nem értenek egyet. Köztük a megítélési átlagértékek különbsége több mint 0,6, amint ezt a 31. ábra mutatja. Hasonlóan nagy különbség még a szegényekkel és a munkavállalókkal kapcsolatos kijelentésnél fordult elő, a többen viszont jóval kisebb az egyetértők és egyet nem értők közötti eltérés az EU megítélésében. A legalacsonyabb (0,1-es értéket sem elérő) differencia a munkaadókra vonatkozó állításnál fordult elő. Mindezt úgy lehet értelmezni, hogy azok a válaszolók, akik szerint a fiatalok, a szegények vagy a munkavállalók a csatlakozás nyertesei, pozitívabb véleményrel vannak az EU-ról, mint azok, akik az értelmiségiek és a vállalkozók előnyét várják tőle.

31. ábra: A csatlakozással Magyarországon a...

Ugyanezt az eredményt kapjuk akkor, ha a várható *magyar vesztesek* oldaláról közelítünk: azok, akik szerint a fiatalok, a szegények vagy a munkavállalók a csatlakozás vesztesei, lényegesen elutasítóbbak az EU-val szemben, mint azok, akik ezzel nem értenek egyet. Nincs ekkora különbség az EU megítélésében az egyetértők és egyet nem értők, ha az értelmiségiek és vállalkozókat tételezzük a csatlakozás veszteséinek.

1.4. Összefoglalás

A kutatásunk során megkérdezett emberek többségének vegyes képe van az Európai Unióról. Egyrészt úgy tekintenek rá, mint amely lehetővé teszi a tudományos és technikai fejlődést, másrészt azonban mindenekelőtt a nagytőkések és gazdagok érdekeit szolgálja. A legtöbben nem látnak benne keresztény kulturális jegyeket, még kevésbé keresztény értékeket. A falusi emberek és az idősebbek bizalmatlanabbak az Unióval szemben, mint a városiak és a fiatalabbak. Az EU-t mindenekelőtt a reformátusok, de a katolikusok, valamint az egyház tanítása szerint vallásos hívők többsége is olyan szervezetnek tartja, amely a gazdagok érdekét védi, de többé-kevésbé keresztény alapokat az egyházak tagjainak is csak negyede-fele fedez fel benne.

Mindezek ellenére Magyarország uniós tagságát a megkérdezettek nagy többsége fontosnak tartja, mindössze tíz százalék volt ellenkező véleményen, de a legtöbben mégsem biztosak abban, hogy a csatlakozás jó nekünk. A nyilatkozók negyede az ország politikai és gazdasági függetlenségéért aggódik, tizede pedig azon a véleményen van, hogy az integráció erkölcsi hanyatlást okoz. A falvakban lakók szkeptikusabbak a csatlakozás eredményeit illetően, mint a főváros vagy a nagyobb városok polgárai.

Az idősebbek egyrészt minden korcsoport között a legmagasabb, hetven százalékos arányban vélik, hogy az integráció hazánk gazdasági fejlődése szempontjából fontos, másrészt az esetleges következményeket tekintve ők a leginkább borúlátók is. A felsőfokú végzettségűek optimistábbak az integráció eredményeit illetően, mint az alacsonyabb végzettséggel rendelkezők. A reformátusok más egyházak tagjainál jobban tartanak attól, hogy veszélybe kerül politikai függetlenségünk, gyarmattá válunk és az erkölcsök föllazulnak. A két utóbbitól különösen a vallásgyakorlók tartanak, függetlenül attól, milyen egyházhoz is tartoznak.

Az adatok elemzése révén a megkérdezettekben belül négy klasztert tudtunk elkülöníteni:

1. gazdasági fellendülést várók, 2. a keresztény értékekben hívők, 3. a gazdasági/politikai

függőséget feltételezők és 4. a kulturális-tudományos fejlődésben bízó csoportját. Az egyháztagok a gazdasági/politikai függőséget feltételezők csoportjában felül nagyobb arányban fordultak elő, míg a kulturális-tudományos fejlődésben bízó csoportjában alulreprezentáltak voltak. Az egyházasan vallásos nyilatkozók pedig magasabb arányban képviseltették magukat a keresztény értékekben hívők valamint a gazdasági/politikai függőséget feltételezők klaszterében.

A megkérdezettek többsége úgy gondolja, hogy Magyarország uniós integrációjának fő nyertesei a nagy nemzetközi tőkések társaságok, valamint a nyugati nagyvállalatok. Még a nyugat-európai parasztságot is inkább vélik nyertesnek, mint hazánkat. A magyar vállalatok és munkások esélyeit illetően nagyfokú bizonytalanság volt tapasztalható, de a legkevésbé azt tételezik fel a nyilatkozók, hogy a magyar mezőgazdaságból élők a csatlakozás nyertesei lehetnek.

Magyarországon belül a válaszadók fele szerint a fiatalok, illetve a műszaki végzettségűek a fő nyertesei a csatlakozásnak. A nyilatkozók egyharmada a munkaadók esélyeit is pozitívan ítéli meg, de csak ötödük vallja ezt a munkavállalók és a humán végzettségű értelmiség kapcsán. A kisvállalkozók lehetőségeit illetően is már csak a megkérdezettek tizede optimista, és ennél is kisebb azok aránya, akik szerint a szegények lesznek a csatlakozás haszonélvezői.

2. A vallások és az egyházak szerepe Európában

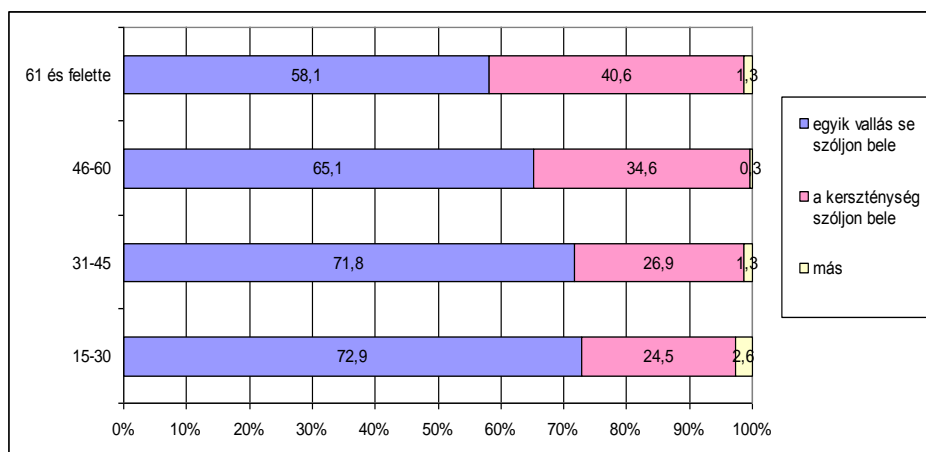
Kérdőívünk második fejezetében azt tudakoltuk, hogy a mintába került kérdezettek szerint van-e olyan vallás és egyház, amelynek feladata, hogy valamilyen formában részt vegyen Európa jövőjének alakításában. A válaszolók egy része határozottan elutasította ezt, de amikor konkrét területeket és feladatokat neveztünk meg, közülük is sokan voltak, akik árnyalták álláspontjukat. Ebből következik, hogy bizonyos esetekben jóval többen értettek egyet a különböző feladatokra vonatkozó kijelentéssel, mint ahányan eredetileg általában elismerték a vallások és egyházak ez irányú jogosultságát. Az értékelésnél természetesen az összes választ figyelembe vettük.

A válaszadókat először arra kértük, hogy döntsék el, véleményük szerint *van-e olyan nagy világvallás*, melynek feladata lenne, hogy részt vegyen az egyesült Európa jövőjének alakításában. Eredményeink szerint a válaszadók kétharmada (67,7%) az Európai Uniót és a vallást elkülöníti egymástól, azaz nem gondolják, hogy az Unió ügyeihez a vallásoknak bármi közük is lenne. A nyilatkozók közel harmada (30,9%) viszont úgy véli, hogy ezen a területen alapvetően a kereszténységnek vannak jogosítványai, és csak elenyésző arányban (2,2%-tól 2,7%-ig) értettek egyet a hinduizmus, a buddhizmus, a zsidóság és az iszlám ez irányú szerepével, noha nem volt választási kényszer, vagyis egyszerre több vallást is meg lehetett nevezni. A reprezentativitás követelményeinek megfelelően a megkérdezettek többsége természetesen keresztény vallású volt, vagyis legalább megkeresztelték, és ez minden valószínűség szerint befolyásolta őket a válaszadásban.

A *kereszténységet* megjelölők kétharmada, vagyis az összes válaszolók ötöde (19,7%), úgy gondolta, hogy ez a szerep valamennyi keresztény egyházra közösen vonatkozik. A kereszténységet megnevező csoport harmada, vagyis az összes válaszolók tizede (10,2%), viszont csak a katolikus egyházat tartott alkalmasnak erre a feladatra. Csupán egy-két százalék volt azok aránya, akik egy más keresztény egyházat neveztek meg.

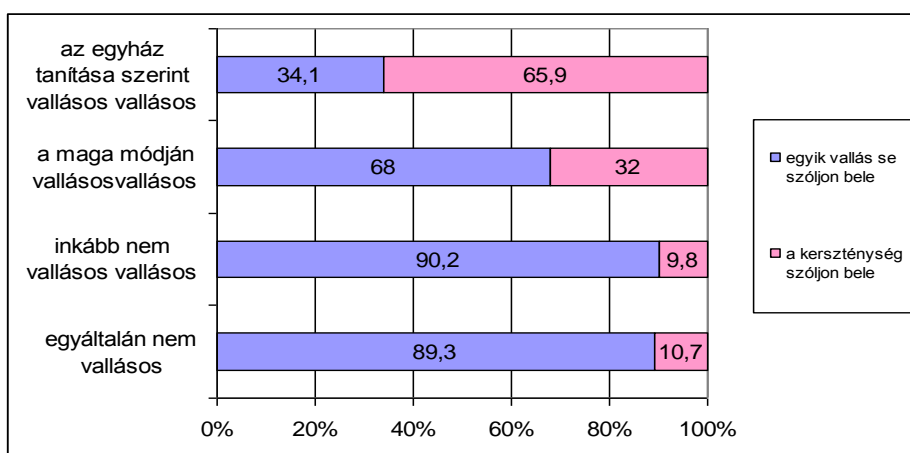
Az egyház európai szerepvállalásának megítélése a válaszadók korával, egyháztagságával és vallásosságával mutat szignifikáns összefüggést.

1. A legfiatalabb *korosztály* (15-30 évesek) tagjai az átlagosnál magasabb arányban (72,9%) gondolják, hogy egyik vallásnak sem feladata Európa jövőjének alakítása, és csak negyedük véli úgy, hogy ezt a kereszténységnek kell magára vállalni. A legidősebbek esetében (61 évesek és e felettiek) hatvan százalék alá csökken a vallási szerepvállalást elutasítók, és negyven százalékra nő azt ezt vallók aránya (32. ábra).

32. ábra: Európa jövőjének alakításába... (kor)

2. Az *egyháztagság* természetesen befolyásolja a válaszadók véleményét, de még a keresztény egyházak tagjainak is csak negyven százaléka volt azon a véleményen, hogy a kereszténység kompetenciakörébe tartozik Európa sorsának alakítása is.
3. A kérdésre adott válasz erősen függ a *vallásosságtól* is: míg az *egyház tanítása szerinti vallásgyakorlók* közel kétharmada (63,2%) gondolja úgy, hogy a vallásoknak szerepük van Európa jövőjének alakításában, addig az egyáltalán nem vallásosaknál ez az arány mindössze nyolc százalék, vagyis több mint kilencven százalékuk elutasítja az egyházak ez irányú elköteleződését.
4. Még ennél is magasabb az egyház európai szerepvállalását támogatók aránya a gyakorló katolikusok körében (65,9%), míg a maguk módján vallásos válaszadók esetében ez az arány egyharmad alá csökken, az inkább nem, vagy egyáltalán nem vallásosak esetében pedig tíz százalék körül mozog (33. ábra).

33. ábra: Európa jövőjének alakításába... (katolikusok)

2.1. Egyetemesség vagy provincializmus?

Az egyházak európai szerepvállalásával kapcsolatban rákérdeztünk azokra a feladatokra, amelyet a Katolikus tükrökben ismertetett világjáró, zászlóvivő és figyelmeztető típusok véleménye alapján fogalmaztunk meg.⁴ Ott a zászlóvivők a katolikus egyház fő feladatait az uniós csatlakozásból eredő káros erkölcsi hatások kivédésében, valamint a keresztény nemzeti-kulturális identitás megőrzésében látták. A világjárók és figyelmeztetők viszont azt hangsúlyozták, hogy az egyháznak párbeszédre kell lépni más keresztény és külföldi egyházakkal, tanulnia kell tőlük, és együtt kell működni velük, hogy közösen találjanak választ az új kihívásokra. Mostani kutatásunkban ezen vélemények alapján a következő listát állítottuk össze: A vallás, illetve az egyház feladata-e az egyesült Európában az, hogy

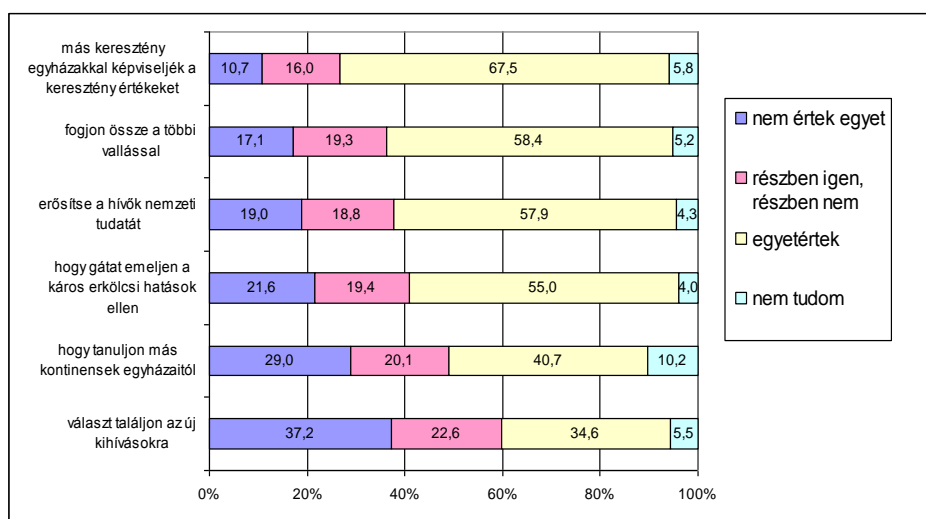
- választ találjon az új kihívásokra (abortusz, homoszexualitás, génmanipuláció stb.)
- tanuljon más kontinensek egyházeitől
- gátat emeljen a káros erkölcsi hatások ellen (pl. kábítószer, szekták stb.)
- erősítse a hívők nemzeti tudatát
- fogjon össze a többi vallással

⁴ Wildmann, 77-79.

- más keresztény egyházakkal képviseljék a keresztény értéket.

A válaszok mindig arra a vallásra és egyházra vonatkoztak, amelyet a kérdezett Európa jövőjének alakítása kapcsán megnevezett, ennek hiányában pedig arra, amelynek a nyilatkozó tagja.

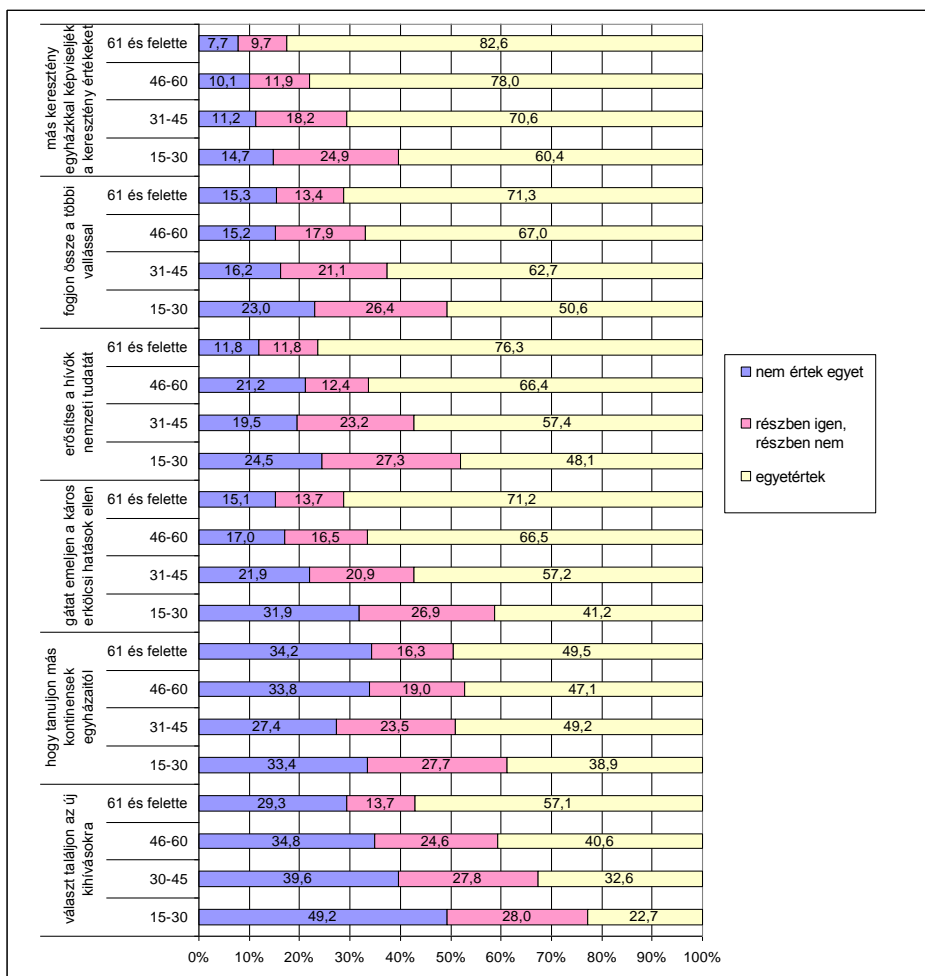
A fenti állítások közül a legtöbben – a válaszolók kétharmada – azzal értettek egyet, hogy a vallás és az egyház feladata, hogy más keresztény egyházakkal közösen képviseljék a keresztény értékeket. Közel hatvan százalékos arányban értettek egyet a nyilatkozók azzal, hogy a vallásnak és egyháznak össze kell fogni a többi vallással is, erősítenie kell a hívők nemzeti tudatát, valamint gátat kell emelniük a káros erkölcsi hatások ellen. Az európai egyházaktól való tanulást a válaszadók negyven százalék tartja fontosnak, de csak harmaduk értett egyet azzal, hogy a vallás és az egyház feladata lenne választ találni az olyan kihívásokra, mint az abortusz, a homoszexualitás vagy a génmanipuláció (34. ábra).

34. ábra: A vallás/az egyház feladata, hogy...

Az eredmények azt mutatják, hogy az emberek nagy többsége egyetért azzal, hogy az egyházak közösen képviseljék a keresztény értékeket, hazaszeretetre neveljenek vagy legyenek az erkölcsi rend védelmezői, de jóval kevesebben szavaznak nekik bizalmat azzal kapcsolatban, hogy megtalálják a helyes választ az új kihívásokra. Valamennyi kérdésre adott választ szignifikánsan befolyásolja a nyilatkozók korcsoportja az egyháztagsága, vallásossága és vallása.

1. Mindegyik kijelentés esetében elmondható, hogy a fiatalabb *korosztályok* kevésbé értenek egyet azzal, hogy a kérdőívben szereplő állítások az egyházak feladatai lennének (35. ábra). Ez az eredmény összecseng azzal, hogy a fiatalabb korosztályok általában véve is inkább azzal értenek egyet, hogy az egyháznak, illetve a vallásnak nem kellene részt vennie az egyesült Európa jövőjének alakításában.

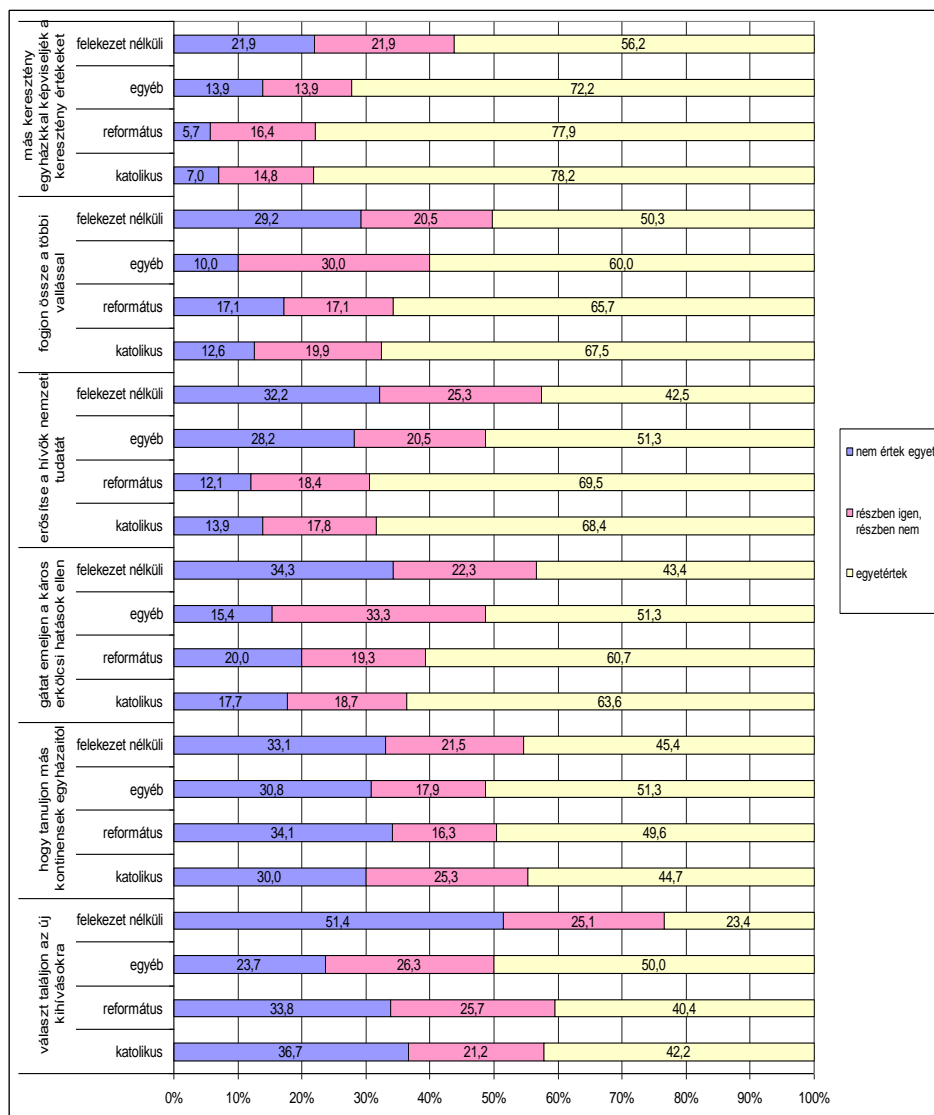
35. ábra: A vallás/az egyház feladata, hogy... (kor)

2. Az állításokkal az átlagosnál magasabb arányban értettek egyet az *egyháztagok* (36. ábra).

- A nagyobb keresztény egyházak tagjai az átlagosnál magasabb arányban értettek egyet azzal, hogy az egyháznak közösen kell képviselni *a keresztény értékeket* (Pearson Chi-Square: 0,000, a Cramer V: 0,162). A legmagasabb egyetértés a katolikusoknál volt (78,2%), akiket szorosán követnek a reformátusok (77,9%), majd az egyéb egyházak tagjai (72%). A felekezet nélkülieknek viszont csak valamivel több, mint fele (56,2%) értett egyet a kijelentéssel.
- A keresztény egyházakon túlmutató, a *vallások összefogását* sürgető állítással már közel tíz százalékponttal kevesebb válaszoló értett egyet, mint az előző kérdés esetén. Igaz ez az egyes vallásokra is, és a főnti sorrend is változatlan (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,136). A válaszolók feltételezhetően úgy gondolták, hogy a keresztény egyháznak könnyebb közös értékek mögé állni és ezeket közösen képviselni, mint a különböző világvallásoknak. Míg például a zsidó-keresztény-izlám párbeszéd Magyarországon

meglehetősen ismeretlen dolog, addig a keresztény egyházak közötti ökumenikus együttműködésnek már bizonyos hagyománya van.

- Azzal a kijelentéssel, hogy az egyház feladatai közé tartozik a *hívők nemzeti tudatának erősítése*, a katolikusok és reformátusok közel hetven százaléka értett egyet, de az evangélikusok és egyéb vallásúak csoportjának már csak ötven, a felekezetenkívülieknek pedig alig több, mint negyven százaléka gondolta ugyanezt (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,170).
- Az előzőhöz képest valamelyest csökkent az egyetértés azzal a kijelentéssel, miszerint az egyház feladata, hogy *gátat emeljen a káros erkölcsi hatások* ellen. A katolikusok és reformátusok valamivel hatvan százalék fölötti, míg az evangélikusok egy egyéb egyházak tagjai ötven, a felekezethez nem tartozók pedig negyven százalékos arányban értettek egyet (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,136).
- A válaszadók vallása szignifikánsan (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,125) befolyásolta az azzal kapcsolatos vélekedést is, miszerint az egyház feladata-e az egyesült Európában, hogy *választ találjon az olyan új kihívásokra*, mint például az abortusz, a homoszexualitás, avagy a génmanipuláció kérdésköre. Ezzel azonban az egyéb egyháztagok, beleértve az evangélikusokat is, értettek a legnagyobb (50%) arányban egyet. Hozzájuk képest a katolikusok közül nyolc, a reformátusok közül tíz százalékponttal kevesebben vélik ugyanezt, míg a felekezetenkívüliek közül csak minden negyedik.
- A válaszadók vallása egyetlen kijelentés megítélését nem befolyásolta, ez pedig arra vonatkozott, hogy az egyháznak feladata-e *tanulnia más kontinensek egyházaitól*.

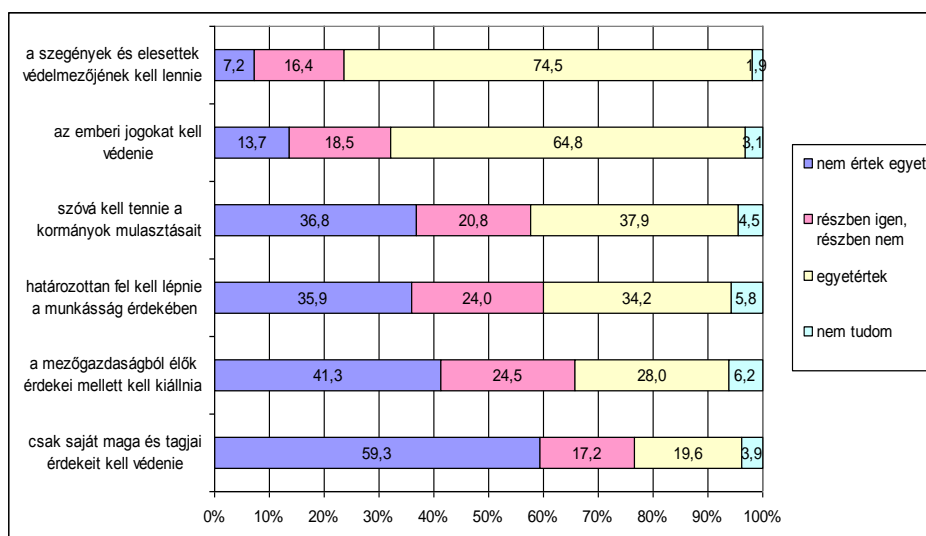

36. ábra: A vallás/egyház feladata, hogy... (egyháztagság)

3. Ugyancsak jóval átlag feletti az egyes kijelentésekkel egyetértők aránya *a vallásukat az egyház tanításai szerint gyakorlók és a maguk módján vallásosak* esetén is. A káros erkölcsi hatások kivédésre vonatkozó kijelentést például a vallásgyakorlónak több mint háromnegyede, a maguk módján vallásosoknak is hatvan százaléka helyeselte, míg az egyáltalán nem vallásosoknak mindössze huszonöt százaléka.

2.2. Szolidaritás vagy érdekérvényesítés?

Egy következő blokkban olyan kijelentések értékelésére kértük a válaszadókat, amelyek bizonyos társadalmi csoportok vagy érdekek védelmére vonatkoztak. A válaszadók háromnegyede-kétharmada azt várja a vallástól és az egyháztól, hogy legyenek a szegények, az elesettek és az emberi jogok védelmezői. Csupán csak alig valamivel több, mint harmaduk értett egyet azzal, hogy tegyék szóvá a kormányok mulasztásait, valamint határozottan lépjenek fel a munkásság érdekében. Harminc százalék alá süllyedt azok aránya, akik szerint az egyháznak ki kell állni a mezőgazdaságból élők érdekei mellett is. A mintába került személyek mindössze ötöde helyezte azt a kijelentést, hogy az egyháznak, vallásoknak csak saját maguk és tagjaik érdekeivel kell törődniük (37. ábra).

37. ábra: A vallásnak és az egyháznak...

Ezek az eredmények egybecsengenek más kutatások megállapításaival is. Ezek közül talán a legfrissebb a Vatikáni Megállapodás eredményeit és hatásait elemző bizottság jelentése, amely szerint a magyar lakosság 63 százaléka elfogadja, „hogy az egyháznak társadalmi küldetésükből következően átfogó közéleti szerepük legyen”, amely mindenekelőtt szociális és oktatási feladatok ellátását jelenti. Hagyományörző feladataikból következő közéleti szerepvállalással már a megkérdezettek en 74 százaléka értett egyet. Azt azonban, hogy az egyházak akárcsak az említett feladatok ellátása érdekében politikai súllyal rendelkezzenek, már csak egy kisebbség támogatná.⁵

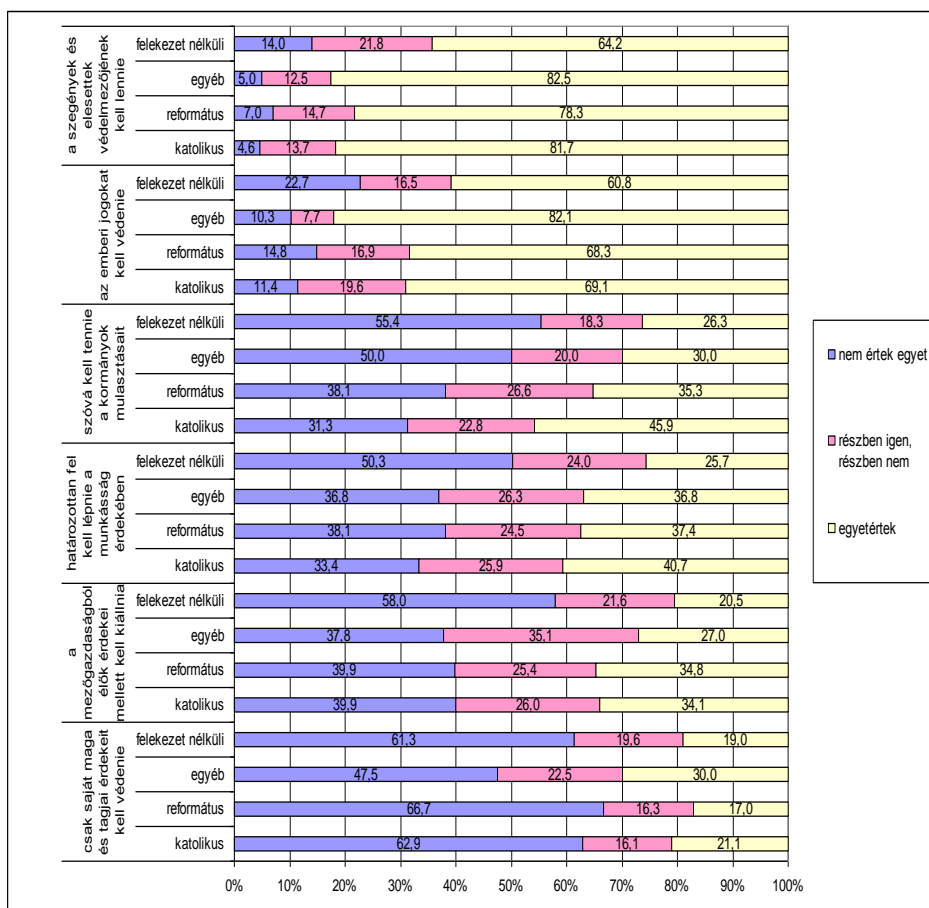
Mint az előző kérdéscsoportnál, a jelenlegi blokk kapcsán is elmondható, hogy szinte valamennyi állítás esetén az egyetértők között felülreprezentáltak voltak az egyházak tagjai, a vallásosak és az idősebbek. A következőkben az *egyháztagsággal* kapcsolatos összefüggéseket mutatjuk be részletesebben (38. ábra).

- Valamennyi egyház tagjainak négyötöde egyetértett azzal az állítással, miszerint az egyháznak a *szegényeket és elesetteket kell védelmeznie*. A felekezet nélkülieknél esetén

⁵ A Bizottság kezdeményezésére 2006-ban az MTA Szociológiai Intézete empirikus adatfelvételt végzett (reprezentatív országos minta 1000 fő) annak feltérképezésére, egyfelől miként értékeli a közvélemény az egyházak társadalmi beilleszkedésében végbement változásokat az utolsó évtizedben, másfelől milyen elmozdulásokat tart elképzelhetőnek, illetőleg elfogadhatónak az egyházak és állam közötti kapcsolatrendszerben. A Vatikáni.

ez az arány valamivel kétharmad alatt maradt (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,128)

- Az *emberi jogok* egyházi védelmével az egyéb egyházak tagjai továbbra is nyolcvan százalékos meghaladó mértékben, a katolikusok és reformátusok hetven százalékos arányban (közel 70%) értenek egyet (Pearson Chi-Square: 0,006, a Cramer V: 0,103)
- Azt az álláspontot viszont, miszerint az egyháznak *szóvá kell tennie a kormányok mulasztásait*, a katolikusok támogatták leginkább (45,9%). A reformátusok tíz százalékkal kisebb mértékben, az egyéb egyháztagok pedig harminc százalékos arányban támogatták ezt a gondolatot, míg a felekezetenkívüliek közül csak minden negyedik értett egyet vele (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,150).
- A *munkásság érdekeinek védelmé*t közel azonos arányban támogatják a különböző egyházak tagjai (37,41%), de a felekezetenkívüliek közül csak minden negyedik ért vele egyet. (Pearson Chi-Square: 0,007, Cramer V: 0,103).
- A *mezőgazdaságból élők érdekeinek védelmé*vel kapcsolatban mindegy egyház tagjainál visszaesett az munkásvédelemhez képest az egyetértők aránya, leginkább azonban az egyéb egyház tagjainál, akik közül csak minden negyedik ért egyet az állítással (Pearson Chi-Square: 0,001, Cramer V: 0,114).

38. ábra: A vallásnak és az egyháznak... (egyháztagság)

2.3. Iránymutatás vagy ámítás?

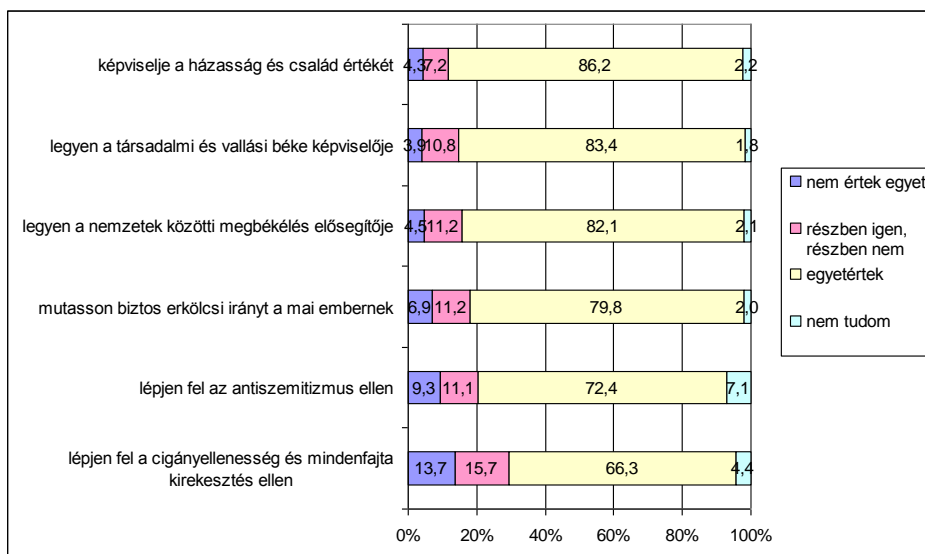
A mai ember éhezi és szomjúhozza a vallási és erkölcsi értékeket, állították egybehangzóan a Katolikus tükör típusai. Ezt bizonyítja, hogy hatalmas piaca van mindenféle jóslásnak, horoszkópnak, babonának, új vallási csoportok alapításának. Mindezek megváltást ígérnek a hétköznapi szürkeségéből és szorongásából. A Magyarországon bejegyzett „egyházak” száma meghaladja a kétszázat, amelyek listáját tanulságos végigfutni. Az egyik nyilatkozó szerint „olyan értékeket kell a vallásoknak továbbadni, amit az emberek szekulárisan nem kapnak meg: etikai, életformai, interpretációs kérdésekre való válaszadásban kell segítséget nyújtaniuk”.⁶ Kérdőívünkben ezzel kapcsolatban a következő hat kijelentést fogalmaztuk meg: a vallás/az egyház

- mutasson biztos erkölcsi irányt a mai embernek
- legyen a társadalmi és vallási béke képviselője
- legyen a nemzetek közötti megbékélés elősegítője
- lépjen fel az antiszemitizmus ellen
- lépjen fel a cigányellenesség és mindenfajta kirekesztés ellen
- képviselje a házasság és család értékét.

A fősorolt értékek közvetítésével kapcsolatos állítások mindegyikével egyetértett a válaszadók túlnyomó többsége. Ez alapján úgy tűnik, hogy az emberek inkább a vallási, erkölcsi értékek védelmezését, képviselődét, közvetítését várják el az egyháztól, semmint érdekképviselést, vagy közvetlen és konkrét beavatkozást Európa sorsának alakításába.

A legtöbben, a nyilatkozók közel kilencven százaléka, azzal a kijelentéssel értett egyet, hogy a vallásnak és egyháznak képviselnie kell a házasság és a család értékét. A válaszolók körülbelül negyötöde egyetértett azokkal az állításokkal is, hogy a vallás és az egyház legyenek a társadalmi és vallási béke képviselői, a nemzetek közötti megbékélés elősegítői, valamint mutassanak biztos erkölcsi irányt a mai embernek. A megkérdezettek közel háromnegyede még azt is támogatta, hogy lépjenek fel az antiszemitizmus ellen, kétharmaduk pedig még azt jó szemmel nézné, ha a cigányellenesség és mindenfajta kirekesztés ellen fellépnének (39. ábra).

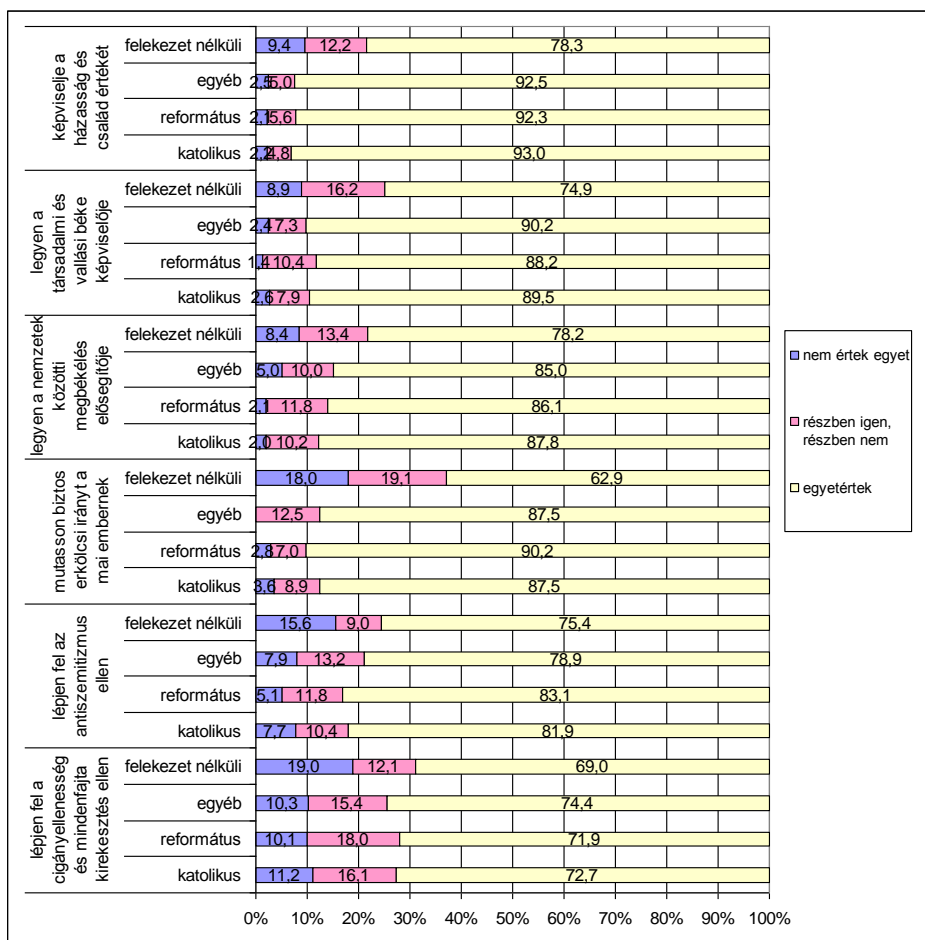
⁶ Wildmann, 131.

39. ábra: A vallás/az egyház feladata, hogy...

Akárcsak az előző két kérdéscsoportnál, úgy a jelen esetben is elmondható, hogy az állításokkal főként az idősebbek, az egyházak tagjai és a vallásos emberek értenek egyet. Nézzük megint az *egyháztagsággal* kapcsolatos szignifikáns összefüggéseket (40. ábra)!

- Valamennyi egyház tagja kilencven százalékot meghaladó mértékben egyetért azzal, hogy a vallásnak és az egyháznak képviselnie kell a *házasság és a család értékét*, de még a felekezet nélküliek is közel nyolcvan százalékos arányban gondolják ugyanígy (Pearson Chi-Square: 0,000, a Cramer V: 0,143).
- Míg az egyházak tagjainak körülbelül szintén kilencven százaléka véli azt, hogy a vallás vagy egyház legyen a *társadalmi és vallási béke képviselője*, addig a felekezet nélkülieknek a háromnegyed gondolja ugyanezt (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,132).
- A fentiekhez hasonló tendencia körvonalazódik ki azon állítás kapcsán, mely szerint az egyház legyen a *nemzetek közötti megbékélés elősegítője* (Pearson Chi-Square: 0,003, a Cramer V: 0,106).
- Azzal a kijelentéssel, hogy a vallás és az egyház *mutasson biztos erkölcsi irányt a mai embernek*, az egyházak tagjainak továbbra is körülbelül kilencven százaléka ért egyet, de az előzőekhez képest jelenősen visszaesik a felekezet nélkülieknél támogatottsága (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,210).
- Míg azzal a kijelentéssel, hogy a vallás és az egyház *lépjen fel az antiszemitizmus ellen*, az egyháztagoknak körülbelül nyolcvan százaléka egyetért, addig azzal, hogy tegyék ezt a *cigányellenesség és mindenfajta kirekesztés ellen*, már valamivel kevesebben (72-74%).

40. ábra: A vallás/az egyház feladata, hogy... (egyháztagság)

2.4. Összefoglalás

A vallás, illetve egyház az egyik és az Európai Unió a másik oldalon két olyan valóság, amelyet a megkérdezettek többsége nem szeretne összekapcsolni. A nyilatkozók kétharmada ugyanis először határozottan elutasította, hogy a vallások és egyházak szerepet kapjanak az Unió sorsának alakításában, közöttük a fiatalabbak és a nem vallásosak képviseltették magukat nagyobb arányban. A maradék egyharmad viszont szinte teljes egészében a kereszténységet jelölte meg, közöttük nagyobb arányban voltak az idősebbek és vallásosak, mindössze 2-3 százalék szánna szerepet a többi nagy világvallásnak is. A kereszténységet megnevezők többsége azon a véleményen volt, hogy az európai léptékű feladatok valamennyi egyházra közösen vonatkoznak, egy kisebbség viszont a katolikus egyházat tartotta erre alkalmasnak.

Konkrét feladatok említésekor az egyébként az egyházi szerepvállalást elutasítók is árnyalták álláspontjukat, és megjelölték a vallásoknak és egyházaknak szánt feladatokat. A többség fontosnak tartja, hogy az egyházak közösen képviseljék a keresztény értékeket,

haszaszeretetre neveljenek vagy legyenek az erkölcsi rend védelmezői. Bizonyos társadalmi csoportok érdekvédelmével kapcsolatosan a válaszolók kétharmada-háromnegyede mindenekelőtt az várja az egyházaktól, hogy legyenek a szegények, az elesettek és az emberi jogok védelmezői. Azt csak egy kisebbség várja ez tőlük, hogy a gazdasági élet egyes szereplői, mint az ipari vagy mezőgazdasági munkások, érdeki mellet is kiálljanak. A legtöbben azonban olyan feladatokat utalnak az egyházak hatáskörébe, amelyek vallási és erkölcsi jellegűek. A nyilatkozók kilenczete egyetértett azzal, hogy az egyházaknak védeni kell a házasságot és családot, nyolcvan százalék szerint az egyház feladata a vallási, társadalmi és nemzetek közötti béke előmozdítása és az erkölcsi iránymutatás, de a mintába kerültek háromnegyede azt is támogatja, hogy az egyházak lépjenek fel mindenfajta kirekesztés ellen, beleértve az antiszemitizmust és cigányellenességet is. Az idősebbek, az egyházak tagjai és a vallásos emberek mindenesetben magasabb arányban vélték, hogy az említett feladatok az egyházak hatáskörébe tartoznak.

3. Egyház és a politika

A katolikus egyházra vonatkozó 2002-2004-es felmérés egyik fontos témája volt az egyházak és politika viszonya úgy a rendszerváltozást megelőző évtizedekben, mint az azóta eltelt időben. Míg a mélyinterjúk magasan kvalifikált alanyainak határozott elképzelésük volt ezzel kapcsolatban, addig a kérdőíves felmérés eredményei korántsem tükröztek egységes képet. A megkérdezettek egy jó része nem is tudta értékelni a kijelentéseket. Ennek egyik oka minden bizonnyal az volt, hogy sokak nem rendelkeztek ez irányú tapasztalattal vagy azért, mert korábban sem igen volt egyházi kötődésük, vagy pedig túl fiatalok voltak ahhoz, hogy egyáltalán ezzel kapcsolatos ismeretük lehetett volna. A másik ok, hogy sokan nem tudták értékelni a kijelentéseket, viszont az lehetett, hogy az egész kérdéskör be sem került látókörükbe, el sem érte azt az ingerküszöböt, amely véleményalkotásra indította volna őket. Egy egyetemi tanárnő szerint az embereket nem érdekli, hogy az egyház „a múltjában mit csinált... Ez az aktív, elkötelezett katolikusoknak csak egy körét foglalkoztatja”.⁷ Mivel az akkori felmérés nem volt reprezentatív és csak a legnagyobb magyar egyházra terjedt ki, indokolt volt, hogy szinte az egész blokkot átemeljük az újabb lekérdezésbe. Ezáltal biztosabb és más egyházakra is érvényes adatokhoz juthattunk. A fejezet kérdései három téma köré rendeződtek: az egyház és az állam viszonya a szocializmusban, az egyház és a politika kapcsolata a rendszerváltás után és az egyház és állam kívánatos modellje az uniós csatlakozás után.

3.1. Az egyház a szocializmusban

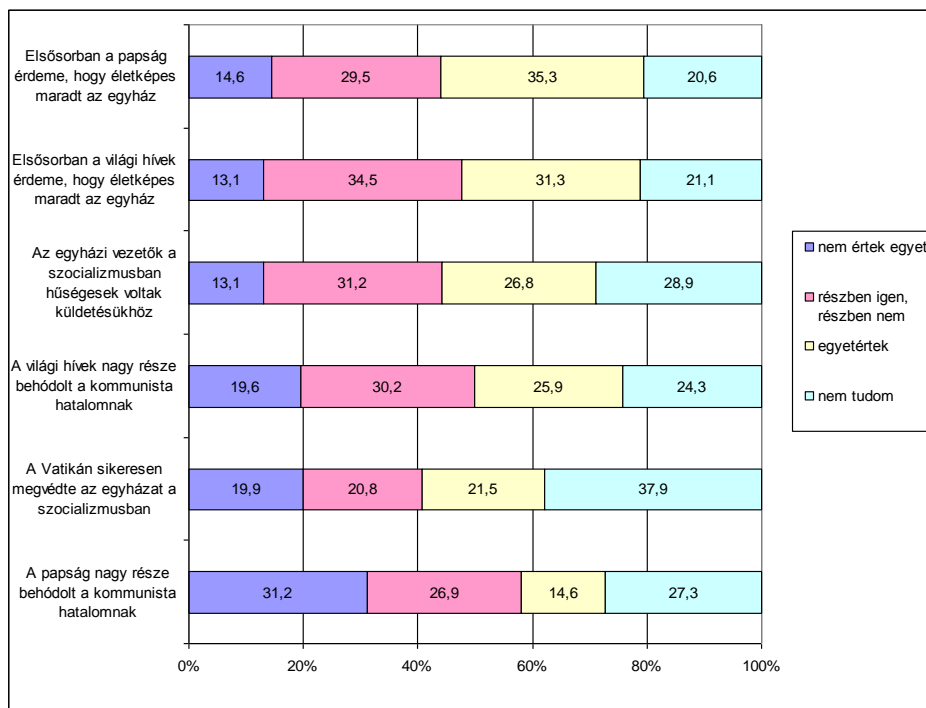
Ezt a kérdéskört két részre bontottuk. Az elsőben azt tudakoltuk, hogy a nyilatkozók hogyan ítélik meg az egyházi szereplők ténykedését a szocializmusban, a másodikban pedig arra voltunk kíváncsiak, hogy a megkérdezettek szerint az egyházak mennyiben számoltak el saját múltjukkal.

3.1.1. A papság és a világi hívek szerepének megítélése

A szocializmus idején az egyház és állam viszonyával kapcsolatban most is nagyfokú bizonytalanságot mértünk: magas volt az állást foglalni nem tudók, akárcsak a részben egyetértők aránya. A válaszadók legmagasabb, egyharmadot meghaladó mértékben azzal a pozitív állítással értettek egyet, miszerint a papság érdeme, hogy életképes maradt az egyház. Valamivel kisebb arányban írták ezt a világi hívek javára. Ha figyelembe vesszük azonban, hogy a részben egyetértőknél épp fordított a helyzet, akkor azt mondhatjuk, hogy a nyilatkozók nagyjából azonosan ítélik meg a papokat és a világiakat. A két állítás kapcsán körülbelül azonos a „nem tudom” és a „nem értek egyet” válaszok megoszlása is. A papságra nézve kedvezőbb képet kapunk negatív megközelítés esetén: míg ugyanis a világi hívekről a válaszadók negyede gondolja, hogy nagy részük behódolt a kommunista hatalomnak, addig ezt a papokról csak 15 százalék feltételezi. Ez a papságra nézve kedvezőbb vélekedés akkor is megmarad, ha a részben egyetértők arányát is figyelembe vesszük (ami a világiaknál 30,2%, a papságnál 26,9%). A hierarchiáról kétszer annyian vélekednek pozitívan, mint elmarasztalóan: a válaszadók több, mint negyede szerint ugyanis az egyházi vezetők a szocializmusban hűségesekek voltak küldetésükhöz, és csak 13 százalékuk állítja ennek az ellenkezőjét. Az utóbbi három kijelentés esetén különösen is magas, 25-30 százalék körüli, a

⁷ Wildmann, 191.

részben egyetértők és a válaszolni nem tudók aránya. A legkevesebben azzal az állítással tudtak azonosulni, miszerint a Vatikán sikeresen megvédte az egyházat a szocializmusban: ezzel a válaszolóknak csak nagyjából ötöde értett egyet, ötödük nem, ötödük pedig részben, míg közel kétötödük nem tudott válaszolni (41. ábra).

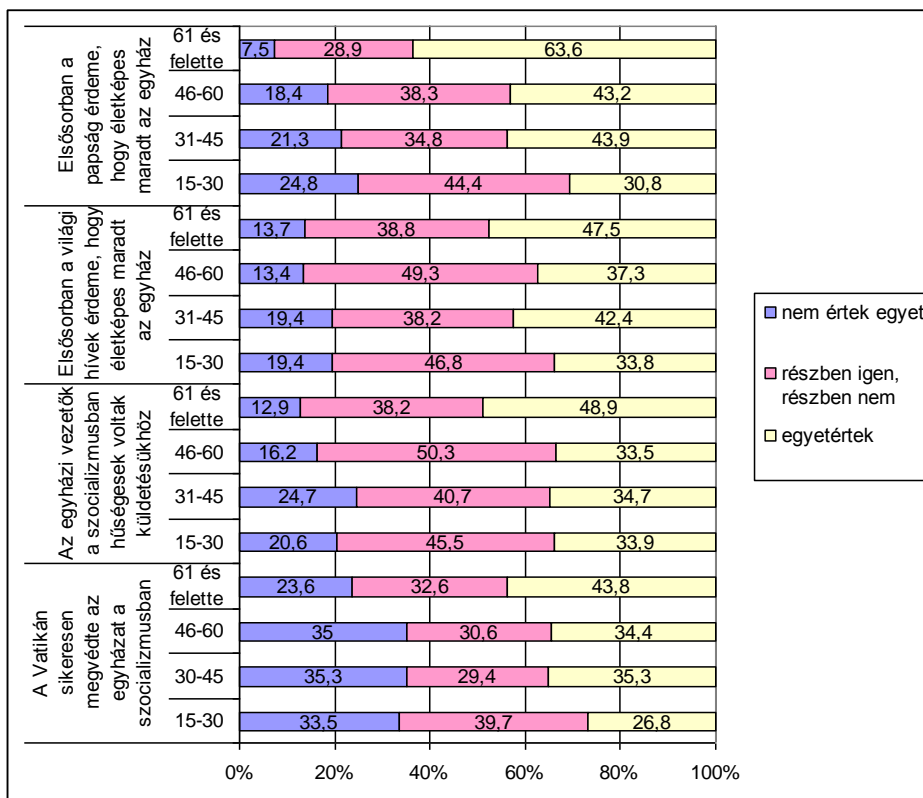
41. ábra: Az egyház a szocializmusban

Feltűnő, hogy egyházak és politika kapcsolatának vizsgálatakor sokkal több szignifikáns összefüggés volt kimutatható az egyes háttérváltozókkal, mint az Európai Unióval, annak megítélésével, illetve a vallások és egyházak feladatával foglalkozó előző fejezetekben. Úgy tűnik, az egyházak és politika múltbeli és jelenlegi viszonyáról a megkérdezetteknek határozottabb véleményük van, amelyek jelentős részben függenek kortól, végzettségtől, egyháztagságtól, vallásosságtól, sőt részben még a nemi hovatartozástól is.

1. A *korkategória* csak a pozitív kijelentésekkel mutat szignifikáns összefüggést (42. ábra).

- A legidősebbek több, mint hatvan százaléka ért egyet azzal, hogy elsősorban a *papság érdeme*, hogy a szocializmusban életképes maradt az egyház. A legfiatalabbak fele ilyen arányban sem osztották ezt a véleményt. Még nagyobb az eltérés, ha a kijelentéssel egyet nem értőket tekintjük (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,294).
- A *világiak szerepét* tekintve közelebb van egymáshoz a korosztályok megítélése mind az egyetértőket, mind a részben egyetértőket, mind pedig az egyet nem értőket tekintve (Pearson Chi-Square: 0,033, Gamma: 0,123).
- Az *egyházi vezetőket* szintén a legidősebbek ítélik meg a legpozitívabban: míg ugyanis a 60 év feletti nyilatkozók közel fele értett egyet az erre vonatkozó állítással, addig a másik három korcsoportnak csak mintegy harmada (Pearson Chi-Square: 0,005, Gamma: 0,147).
- Bár a *Vatikán egyházvédő szerepét* szintén a legidősebbek ítélik meg a legpozitívabban, de a kijelentésekkel való egyetértésük jelen esetben volt a legalacsonyabb (43,8%). A két

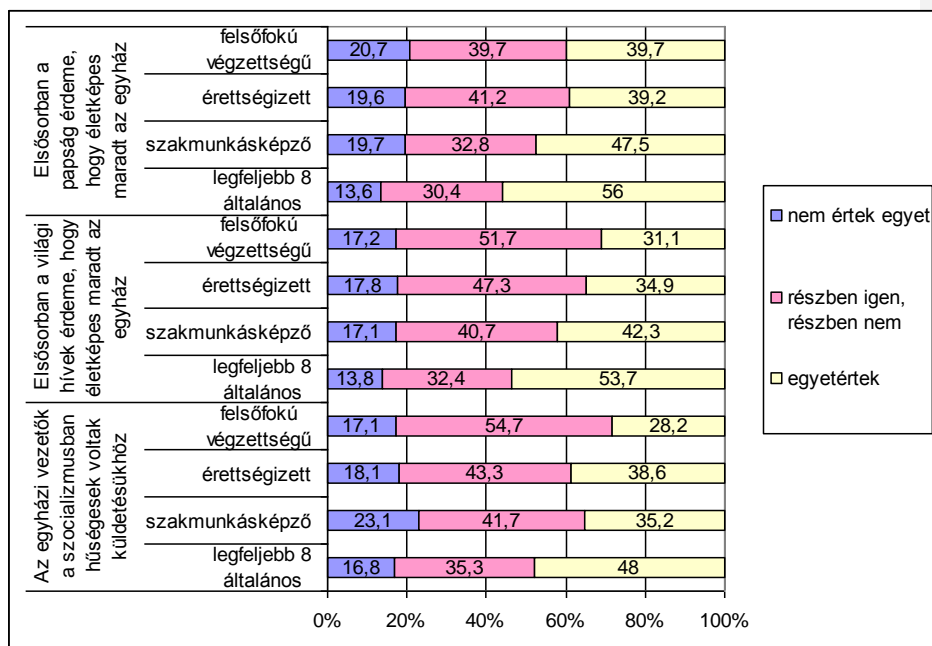
középső korosztály kijelentéssel való egyetértési aránya megegyezik az előző állításnál tapasztalttal, míg a legfiatalabbaké harminc százalék alá csökken (Pearson Chi-Square: 0,030, Gamma: 0,131).

42. ábra: Az egyház a szocializmusban (kor)

2. A megkérdezettek *iskolai végzettsége* három pozitív kijelentéssel mutat enyhe, de szignifikáns összefüggést. A kapcsolat mindig negatív előjelű, vagyis a magasabb végzettségűek kisebb mértékben értnek egyet az állításokkal, míg az alacsonyabb végzettségűek nagyobb mértékben. Az érettségivel rendelkezők véleménye kevésbé változik az egyes kijelentéseknél, mint a többi csoporté (43. ábra).

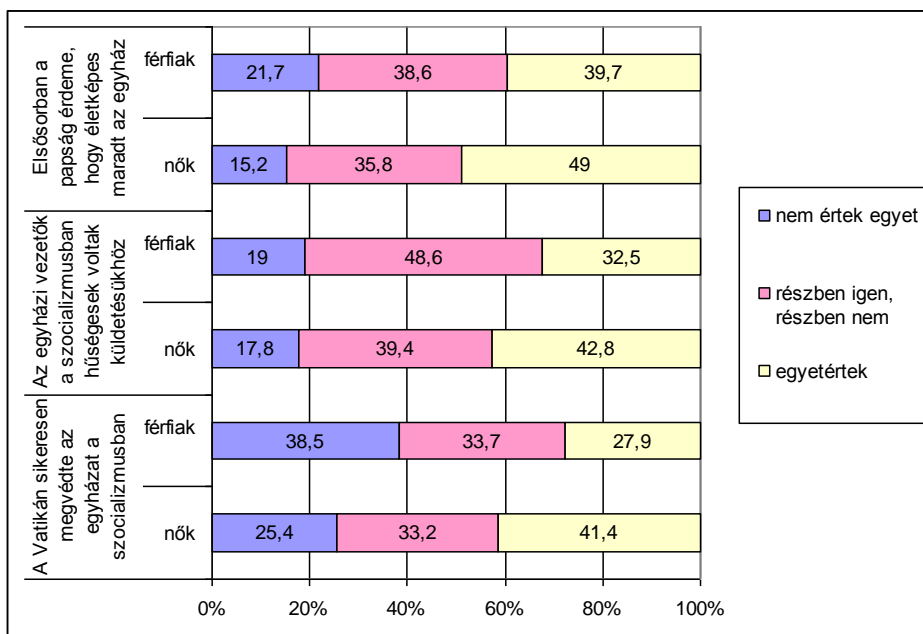
- Azzal, hogy elsősorban *a papság érdeme*, hogy életképes maradt az egyház, a legfeljebb 8 általánost végzettek 56 százaléka értett egyet, de a felsőfokú végzettségűek is közel negyven százalékos arányban (Pearson Chi-Square: 0,011, Gamma: -0,154).
- Nagyobb a különbség annak az állításnak a megítélésénél, hogy elsősorban *a világiaknak* köszönhető az egyház életben maradása. Érdekes, hogy ezzel a felsőfokú végzettségűeknek még a harmada sem értett egyet, több, mint fele viszont csak részben (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,183).
- Azzal, hogy az egyházi vezetők a szocializmusban hűségesek voltak küldetésükhöz, már az alacsonyabb végzettségűek fele sem értett egyet, a felsőfokú végzettséggel rendelkezőknek pedig mindössze 28 százaléka (Pearson Chi-Square: 0,005, Gamma: -0,115).

43. ábra: Az egyház a szocializmusban (végzettség)

3. A nők pozitívabban ítélik meg a papság, az egyházi vezetők és a Vatikán szocializmusban betöltött szerepét, mint a férfiak. A három kijelentéssel való egyetértés a nők esetén kb. 10-12 százalékkal magasabb, mint a férfiaknál, és fordítva: az állítások elutasítása a nőknél mindig kisebb, mint a férfiaknál (44. ábra).

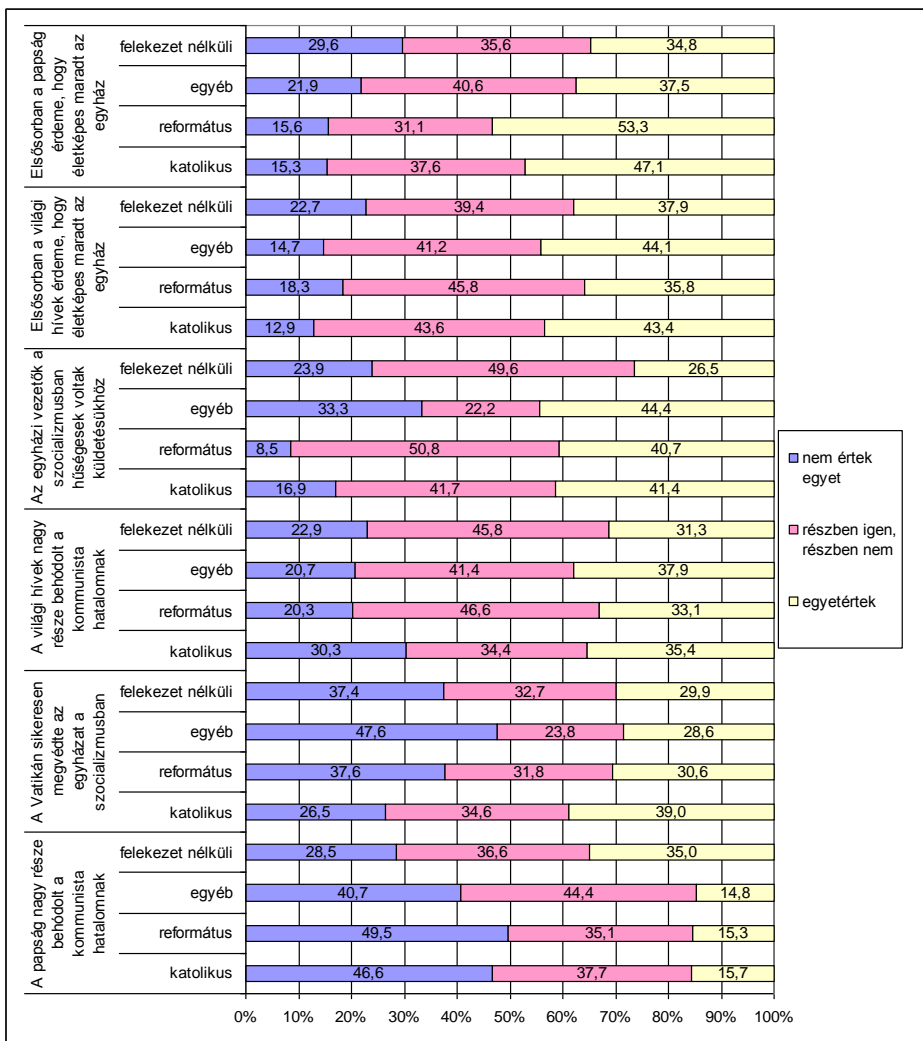
- Elsősorban a papság érdeme, hogy életképes maradt az egyház (Pearson Chi-Square: 0,014, Cramer V: 0,109).
- Az egyházi vezetők hűségesekek voltak küldetésükhöz (Pearson Chi-Square: 0,012, Cramer V: 0,106).
- A Vatikán sikeresen védte meg az egyházat (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,163).

44. ábra: Az egyház a szocializmusban (nemek)

4. Az egyháztagság szinte mindegyik kijelentés megítélését befolyásolta (45. ábra).

- A papság szerepét az életképes egyház fönntartásában különösen a reformátusok látják pozitívan, több mint ötven százalékuk ugyanis egyetértett az erre vonatkozó állítással. Igaz nem sokkal maradtak le tőlük a katolikusok sem, szemben az egyéb egyházak tagjaival, akik már csak 37 százalékban értettek egyet a kijelentéssel. (Pearson Chi-Square: 0,004, Cramer V: 0,116). Valamivel kiegyensúlyozottabbak az arányok a világiakra vonatkozó hasonló kijelentés kapcsán.
- A felekezet nélküli válaszadók közül csak minden negyedik értett egyet azzal, hogy az egyházi vezetők hűségesekek voltak küldetésükhöz, míg az egyháztagoknak több, mint negyven százaléka. A legkritikusabbak mégis az egyéb egyházak tagjai voltak, akiknek harmada elutasította ezt az állítást, de a katolikusoknak csak hatoda, a reformátusoknak pedig még tíz százaléka sem (Pearson Chi-Square: 0,001, Cramer V: 0,135).
- Jelentős különbség van még az egyháztagok és a felekezet nélküliek között annak megítélésében, miszerint a papság nagy része behódolt a kommunista hatalomnak (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,147). Míg ezt az előzőeknek csak mintegy tizenöt százaléka állította, addig az egyházhoz nem tartozók dupla ilyen arányban gondolták ezt.

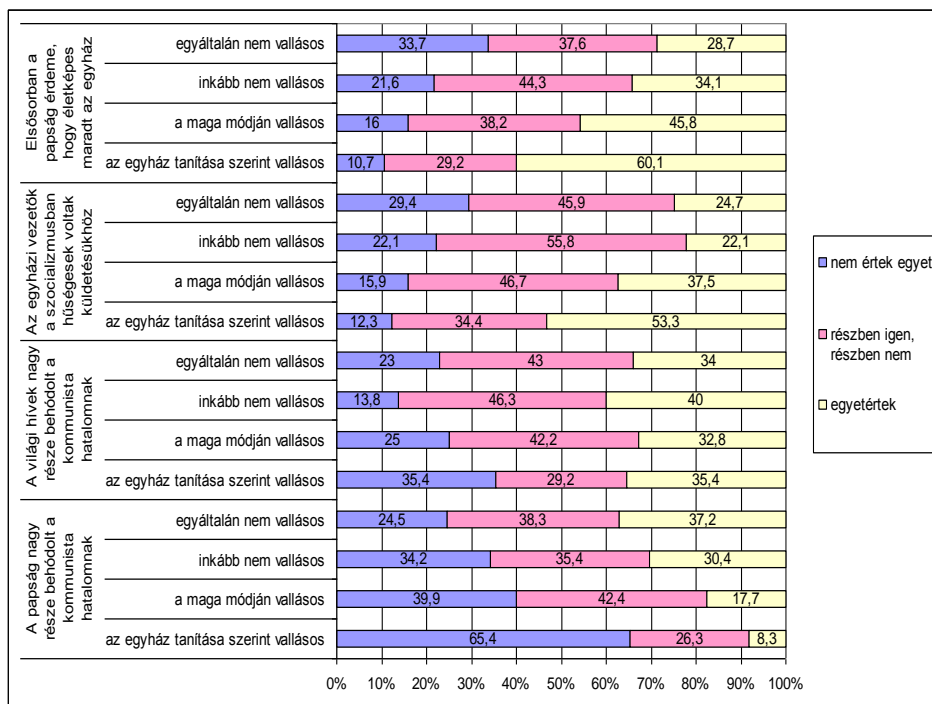

45. ábra: Az egyház a szocializmusban (egyháztagság)

5. Igazán nagy különbségek az egyes kijelentések megítélése között a *vallásosság* függvényében vannak, sőt a szignifikáns kapcsolat több esetben is erősebb, mint eddig láttuk (46. ábra).

- Azzal, hogy az egyház életképessége *a papságnak köszönhető*, az egyház tanítása szerint vallásos megkérdezettek több, mint kétszer olyan arányban értenek egyet, mint az egyáltalán nem vallásosak. A kijelentéssel egyet nem értők között még nagyobb az eltérés: ez az arány az egyáltalán nem vallásos nyilatkozók esetén egyharmad (vagyis harmaduk nem ért egyet a kijelentéssel), míg az egyház tanítása szerint vallásosaknál mindössze egytized (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,306).
- Az előzőhöz hasonló összefüggések állapíthatók meg *az egyházi vezetők*re vonatkozó kijelentéssel kapcsolatban is (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,301).

- Azt, hogy a papság nagy része behódolt volna a kommunista hatalomnak, az egyháziasan vallásos megkérdezetteknek még tizede sem tudja elfogadni, de az egyáltalán nem vallásosoknak több mint harmada egyetért vele. Míg az előző csoport közel kétharmada nem ért egyet a kijelentéssel, addig az egyáltalán nem vallásosoknak csak negyede (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,392).
- A világi híveknek a kommunista hatalomnak történő behódolására vonatkozó kijelentést tekintve már jóval kisebbek a különbségek a vallásossági csoportok megítélései között (Pearson Chi-Square: 0,007, Gamma: 0,094).

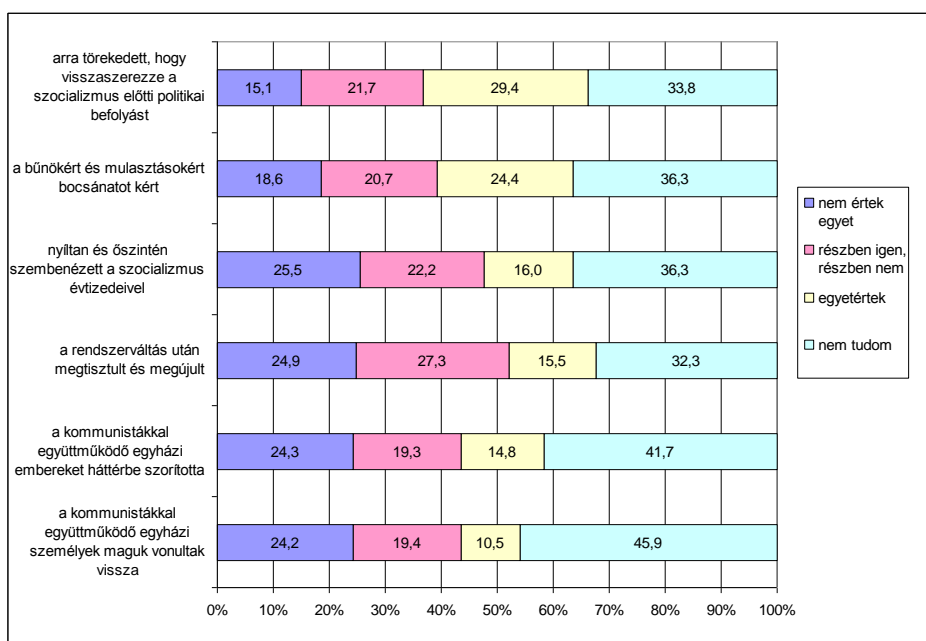
46. ábra: Az egyház a szocializmusban (vallásosság)

3.1.2. A múlttal való szembenézés

Ennél a kérdéskörnél az előző blokkhoz képest két dolog ötlik szembe. Az egyik, hogy nagyobb lett azok aránya, akik nem tudtak állást foglalni. A megkérdezettek legalább harmadának, de volt olyan kijelentés, amellyel kapcsolatban közel felének nem volt véleménye. A „nem tudom” válaszok mértékének növekedése egyértelműen arra vezethető vissza, hogy az emberek nagy részét egyáltalán nem foglalkoztatja, hogy hogyan dolgozták fel az egyházak a szocializmusban betöltött szerepüket. A másik feltűnő jelenség, hogy a válaszadók jóval kritikusabbaknak tündek akkor, ha csak általában egyházat említettünk és nem konkrét csoportokat, mint egyházi vezetők, papok és világiak.

Jól mutatja az egyházakról kialakult általános vélekedést, hogy a legtöbben, a megkérdezettek mintegy harminc százaléka, azzal értettek egyet, miszerint az egyház a rendszerváltás után arra törekedett, hogy visszaszerezze a szocializmus előtti politikai befolyását. Mindössze 15 százaléknian utasították el ezt a kijelentést. Hasonló eredményeket

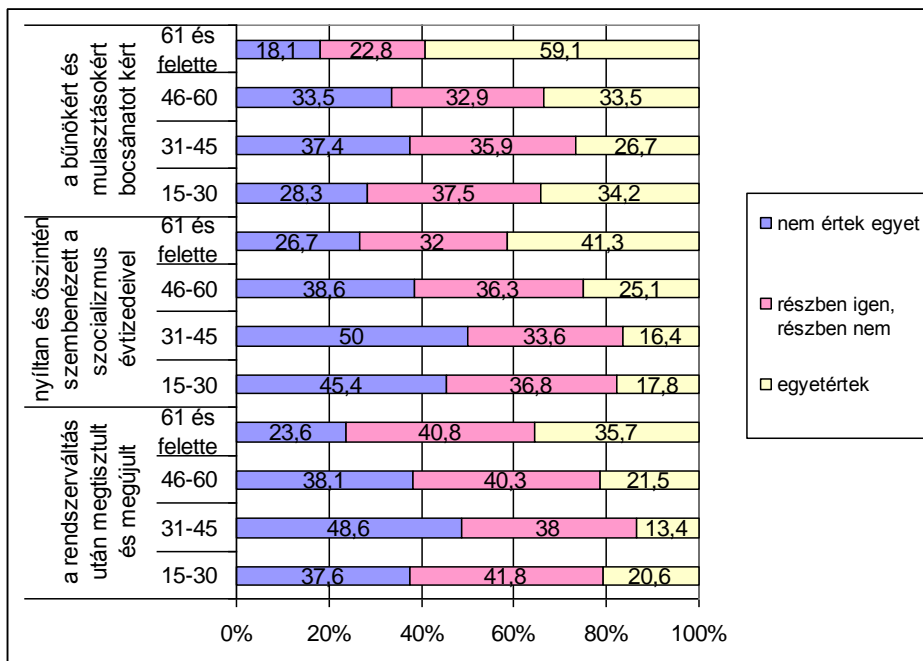
kaptunk az öt évvel korábban végzett és a Katolikus tükröben ismertetett felmérés esetén is, amely a katolikus egyházra vonatkozott. Azzal a kijelentéssel, hogy az egyház már bocsánatot kért a szocializmusban elkövetett politikai bűnökért és mulasztásokért, már csak minden negyedik nyilatkozó értett egyet, minden ötödik viszont nem. Már csak 10-16 százalék volt az egyetértők aránya a következő állításoknál: az egyház nyíltan és őszintén szembenézett a szocializmus évtizedeivel, a rendszerváltás után megtisztult és megújult, a kommunistákkal együttműködő egyházi embereket háttérbe szorította, illetve a kommunistákkal együttműködő egyházi személyek maguk vonultak az vissza. Mind a négy kijelentés esetén huszonöt százalék körül van az egyet nem értők aránya, és ezeknél a legmagasabb a „nem tudom” válaszok mértéke is (47. ábra).

47. ábra: Az egyház(ban)...

Az egyes állítások megítélése több háttérváltozóval is szignifikáns összefüggést mutat
1. A nyilatkozók kora elsősorban az egyház múlttal való szembenézésének megítélését befolyásolta (48. ábra).

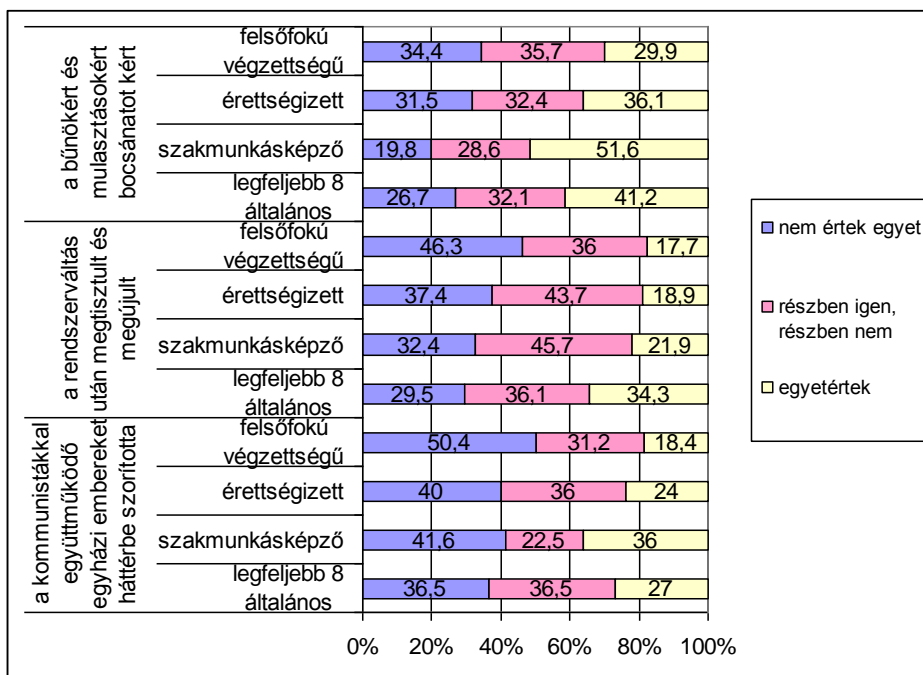
- Míg az idősebbek közel hatvan százaléka, addig a középkorúaknak (31-45 év) csak negyede, a másik két korcsoportnak pedig harmada volt azon a véleményen, hogy *az egyház a bűnökért és mulasztásokért bocsánatot kért* (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,178).
- Jóval kevesebben értenek azzal egyet, hogy *az egyház nyíltan és őszintén szembenézett a szocializmus évtizedeivel*: ezt az idősebbeknek is csak negyven százaléka fogadja el fenntartás nélkül, a 45 év alattiaknak pedig csak 16-18 százaléka. felettieknek alattiaknak (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,241).
- Még kevesebben osztják azt a véleményt, miszerint *az egyház a rendszerváltás után megtisztult és megújult*: az idősebbeknek valamivel több, mint harmada, de a 31-45 év közöttieknek már csak 13,4 százaléka értett egyet a kijelentéssel (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,173).

48. ábra: Az egyház... (kor)

2. A *végzettség*, hasonlóan az előző fejezetben tárgyalt kijelentéscsoporthoz, több kijelentéssel mutat negatív korrelációt: az alacsonyabb végzettségűek minden esetben jobb véleménnyel vannak az egyházzal, mint a magasabb végzettségűek. (49. ábra).

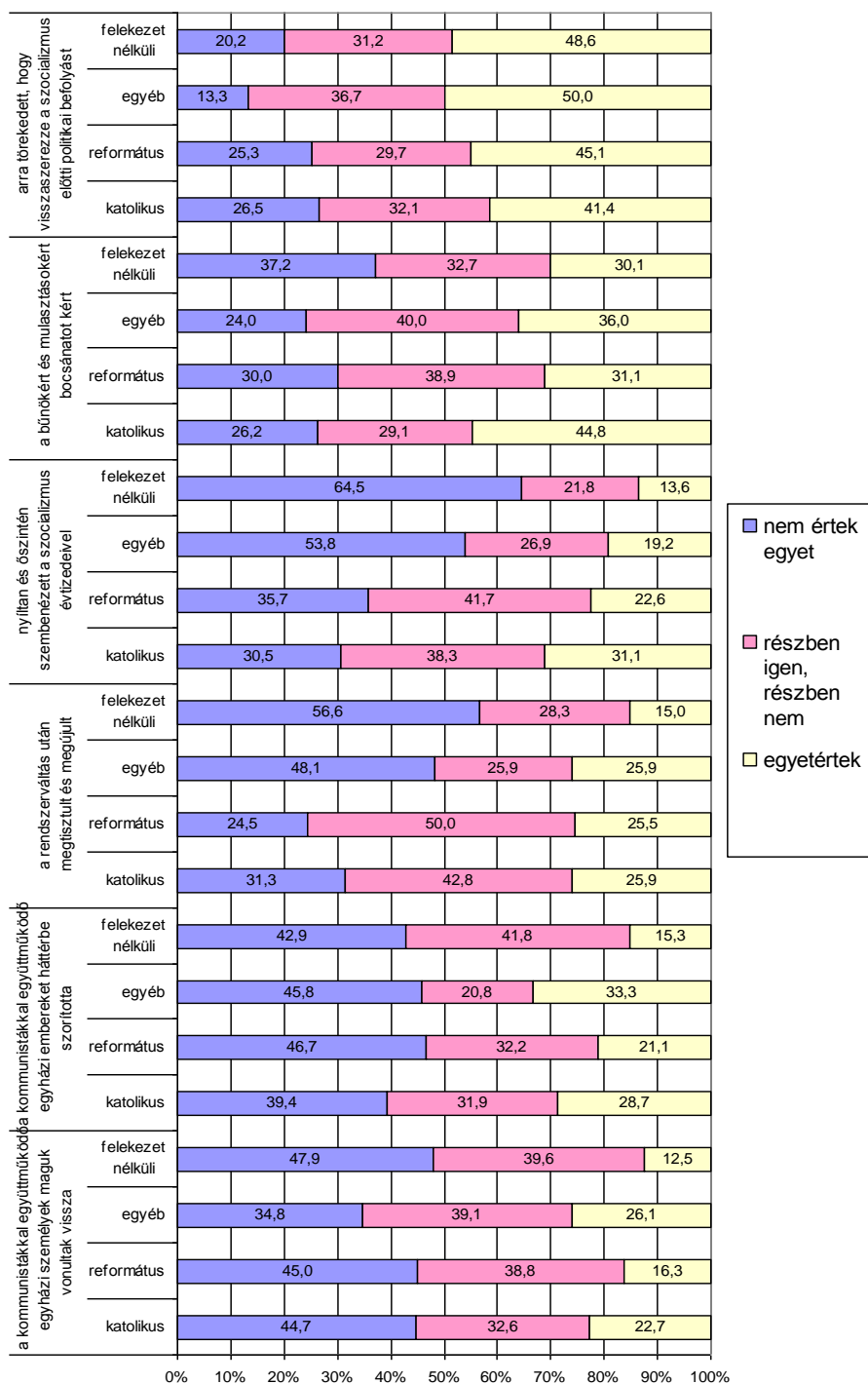
- Azzal a kijelentéssel, miszerint *az egyház a bűnökért és mulasztásokért bocsánatot kért*, a szakmunkásképzőt végzetek fele, a felsőfokú végzettségűeknek csak 30 százaléka értett egyet (Pearson Chi-Square: 0,034, Gamma: -0,136).
- Érdekes, hogy azzal az állítással, miszerint *az egyház a rendszerváltás után megtisztult és megújult* már nem a szakmunkásképzőt végzetek, hanem a legalacsonyabb végzettségűek értettek a leginkább egyet (34,3%). (Pearson Chi-Square: 0,001, Gamma: -0,198).
- Végül azzal a kijelentéssel, hogy *az egyház a kommunistákkal együttműködő egyházi embereket háttérbe szorította*, megint csak a szakmunkásképzőt végzetek értettek a legnagyobb mértékben egyet (36%). (Pearson Chi-Square: 0,022, Gamma: -0,132).

49. ábra: Az egyház... (végzettség)

3. Mind a hat kijelentés megítélése is függ az *egyháztagságtól* (50. ábra).

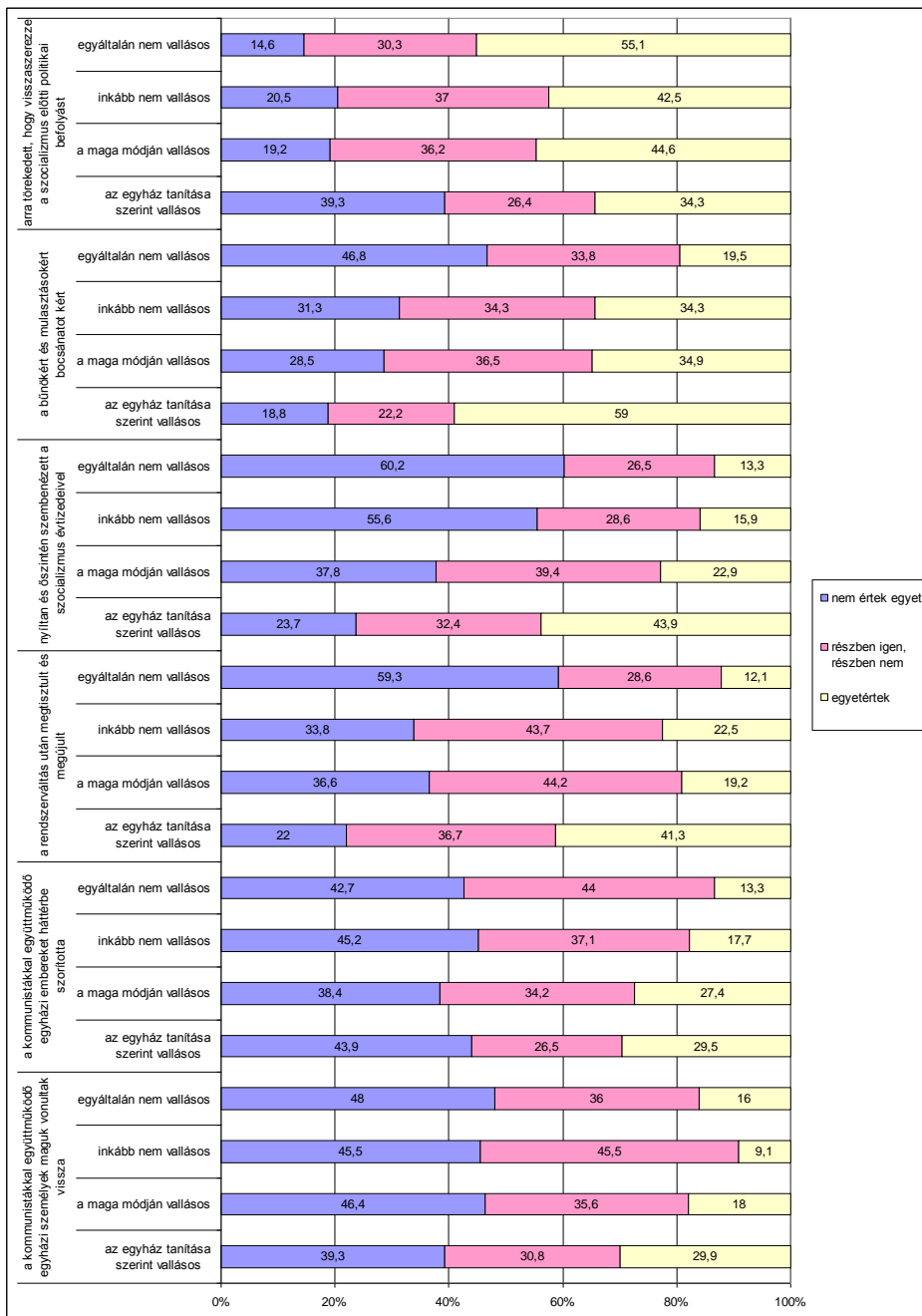
- Az egyházat elmarasztaló kijelentéssel, miszerint a rendszerváltás után az egyház arra törekedett, hogy *viSSzaszerezze a szocialista rendszer előtti politikai befolyását* az egyéb egyházak tagjai és a felekezet nélküliek értettek a legnagyobb – kb. ötven százalékos – mértékben egyet, de a katolikusok és reformátusok aránya is negyven százalék fölött van. Ez utóbbi két egyház tagjai viszont a legmagasabb arányban – de így is csak minden negyedik – nem értenek egyet az állítással.
- Leginkább a katolikusok értenek egyet azzal, hogy az egyház *bocsánatot kért a korábbi bűnökért és mulasztásokért*, míg a felekezet nélküliek a leginkább tiltakoznak a kijelentés ellen (44,8%) (Pearson Chi-Square: 0,039, Cramer V: 0,108).
- Ugyancsak a katolikus egyetértők aránya a legmagasabb annál az állításnál is, miszerint, az egyház *nyíltan és őszintén szembenézett szocializmusbeli évtizedeivel* (31,1%), de közel ennyi katolikus épp az ellenkező véleményen van, akárcsak az egyéb egyházak tagjainak többsége, sőt a felekezet nélkülieknek közel kétharmada is (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,200).
- Mindegyik egyház tagjainak csak negyede véli úgy, hogy az egyház *megtisztult és megújult*, a többiek nagy része csak részben ért egyet a kijelentéssel, sőt az egyéb egyházak tagjainak közel fel, a felekezet nélkülieknek pedig több, mint fele szerint nem igaz az állítás (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,166).
- Valamennyi csoportból jóval kevesebben gondolták, hogy a kollaboránsok visszavonultak vagy visszavonulásra kényszerültek, mint ahányan azt vallották, hogy ez nem történt meg. Itt is magas – húsz-negyven százalék közötti – azok aránya, akik szerint csak részben igaz ez a két állítás.

50. ábra: Az egyház(ban)... (egyháztagság)

4. Ugyancsak mind a hat kijelentés megítélése függ a nyilatkozók *vallásosságától*, és a szignifikancia több esetben is közepes erősségűnek mondható. Nem meglepő, hogy a vallásosabb megkérdezettek jóval pozitívabban látják az egyház múltfeldolgozását, mint a kevésbé vallásosak (51. ábra).

- Míg az egyáltalán nem vallásos válaszolók 55 százaléka szerint az egyház a rendszerváltás után *arra törekedett, hogy visszaszerezze a szocializmus előtti politikai befolyását*, addig ezt az egyház tanítása szerint vallásosoknak alig valamivel több, mint harmada tartja igaznak (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,377).
- Jóval nagyobb az eltérés annak az állításnak a megítélésében, miszerint *az egyház a bűnökért és mulasztásokért bocsánatot kért*. Míg ezzel az egyáltalán nem vallásos nyilatkozók alig ötöde, addig az egyházasan vallásosoknak már hatvan százaléka értett egyet (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,321).
- Hasonló aránybeli különbségek mutatkoznak a következő két állítás megítélésében is, bár a kijelentésekkel egyetértők aránya mindegyik csoportban kisebb az előzőnél. Ez a két állítás a következő: *az egyház nyíltan és őszintén szembenézett a szocializmus évtizedeivel* (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,377), illetve *a rendszerváltás után megtisztult és megújult* (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,325).
- *A kommunistákkal együttműködő egyházi vezetők háttérbe szorításával* (Pearson Chi-Square: 0,047, Gamma: -0,075) és *önkéntes visszavonulásával* (Pearson Chi-Square: 0,033, Gamma: -0,133) kapcsolatban az egyetértési arányok egyetlen kivétellel megfelelnek az előzőeknek. A kivételt az inkább nem vallásosak csoportja jelenti, amelyik még az egyáltalán nem vallásosak csoportjánál is kisebb mértékben (9,1%) tartja igaznak, hogy az érintett egyházi személyek maguk vonultak vissza. Ennek azonban nincs különösebb jelentősége, mert egyrészt az inkább nem vallásosak között magasabb azok aránya, akik részben egyetértenek az állítással, másrészt pedig a szignifikancia is gyenge.

51. ábra: Az egyház(ban)... (vallásosság)

3.2. Politikai kapcsolatok

A 2000-es évek egyik visszatérő témája volt az egyházak és a politika kapcsolata, amelyről számos tanulmány, cikk, pro és kontra megnyilatkozás látott napvilágot. A kérdés lényege, hogy az egyházak csupán annyiban nyilvánítanak véleményt a politikával kapcsolatban, amennyiben ez az egyház és állam kapcsolatát közvetlenül érinti, illetve a társadalom igazságérzete megköveteli, vagy pedig állásfoglalásaik adott esetben pártpolitikai jellegűeknek is tekinthetők. A politikai szereplők oldaláról nézve pedig mindenekelőtt az érdekelni fogja, hogy az egyházakkal való együttműködésükben szakmaiságra törekednek-e vagy esetleg pártpolitikai érdekek is motiválják őket. A Katolikus tükrökben bemutatott felmérés a katolikus egyház vonatkozásában nagyon is egyértelmű és érdekes eredményeket mutatott, ezért is voltunk kíváncsiak arra, hogy milyen kép bontakozik ki egy reprezentatív és valamennyi egyházra érvényes kutatásból. Ebben a blokkban is két kérdéscsoport szerepelt. Az első a magyarországi viszonyokra, a második az Európai Unióra vonatkozott.

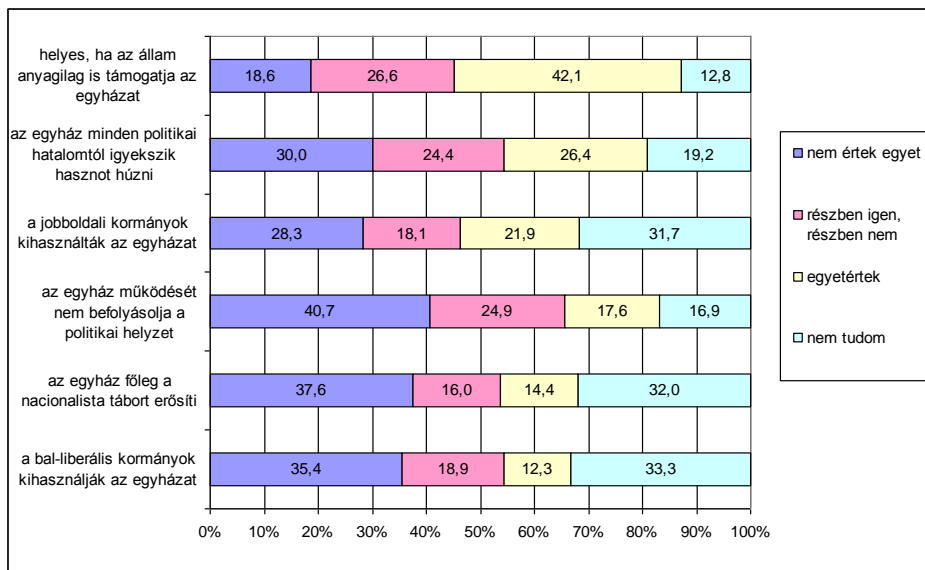
3.2.1. A jelenlegi Magyarországon

A hat kijelentésből kettő az egyházak valamely politikai oldal részéről történő instrumentalizálására, egy az egyházak állami támogatására, egy az egyházak gazdasági érdekérvényesítésére, kettő pedig politikai magatartására vonatkozott.

A megkérdezettek legtöbben, negyven százalékot meghaladó mértéken, avval értettek egyet, hogy helyes, ha az állam anyagilag is támogatja az egyházat, minden negyedik nyilatkozó pedig részben értettel egyet ezzel a kijelentéssel. Talán meglepő, hogy a válaszolóknak még ötöde sem utasítja el az egyházak állami szubvencionálását. Mivel a kérdés arra már nem terjedt ki, hogy az állami támogatás mire vonatkozzon, valójában nem tudjuk, hogy a válaszolók mire gondoltak. A következő kijelentések, különösen pedig az európai uniós viszonyokra – elsősorban az egyházak függetlenségére és az állami gondoskodásra – vonatkozó állítások véleményezése arra engednek következtetni, hogy a nyilatkozók többsége a közfeladatok ellátásáért járó állami támogatásra és nem a hitélet segélyezésére gondol.

Az egyetértési szavazatok arányát tekintve a második helyre 26,4 százalékkal az a kijelentés került, miszerint a rendszerváltás után az egyház minden politikai hatalomtól igyekszik hasznot húzni, de többen vannak azok (30%), akik ezt a kijelentést elutasítják. A megkérdezetteknek valamivel több, mint ötöde úgy véli, hogy a jobboldali kormányok kihasználták az egyházat, és csak szinte feleannyian gondolják ez a bal-liberális kormányokról. A részben egyetértők aránya mindkét kijelentés esetén nagyjából azonos, de azt az állítást, hogy a bal-liberális kormányok instrumentalizálták az egyházakat, többen utasítják vissza, mint azt, hogy ezt a jobboldali kormányok tették. Ez az eredmény egybecseng az öt évvel korábbival, ami azért is meglepő, mert a két kutatás közötti időben a bal-liberális oldal volt kormányon, amelyik politikailag súlyos hitelvesztést szenvedett el, és közben többször is konfrontálódott az egyházakkal. Meg kell jegyezni azt is, hogy mindkét kijelentés esetén a megkérdezettek mintegy harmada nem tudott vagy nem akart nyilatkozni.

A válaszadóknak kevesebb, mint ötöde értett egyet azzal, hogy az egyházak működését nem befolyásolja a mindenkori politikai helyzet, míg negyven százalékuknak ellentétes a véleménye, negyedük pedig a „részben igen, részben nem” álláspontra helyezkedett. Végül azzal a kijelentéssel, hogy Magyarországon az egyházak a nacionalista tábor erősítik, csupán a válaszadók 14,4 százaléka értett teljesen vagy általában egyet, 16,0 százaléka részben értett egyet. A döntő többség azonban nem lát olyan veszélyt, hogy az egyházak a nacionalizmussal kokettálnának. A megkérdezettek egyharmada nem tudott állást foglalni a kérdésben (52. ábra).

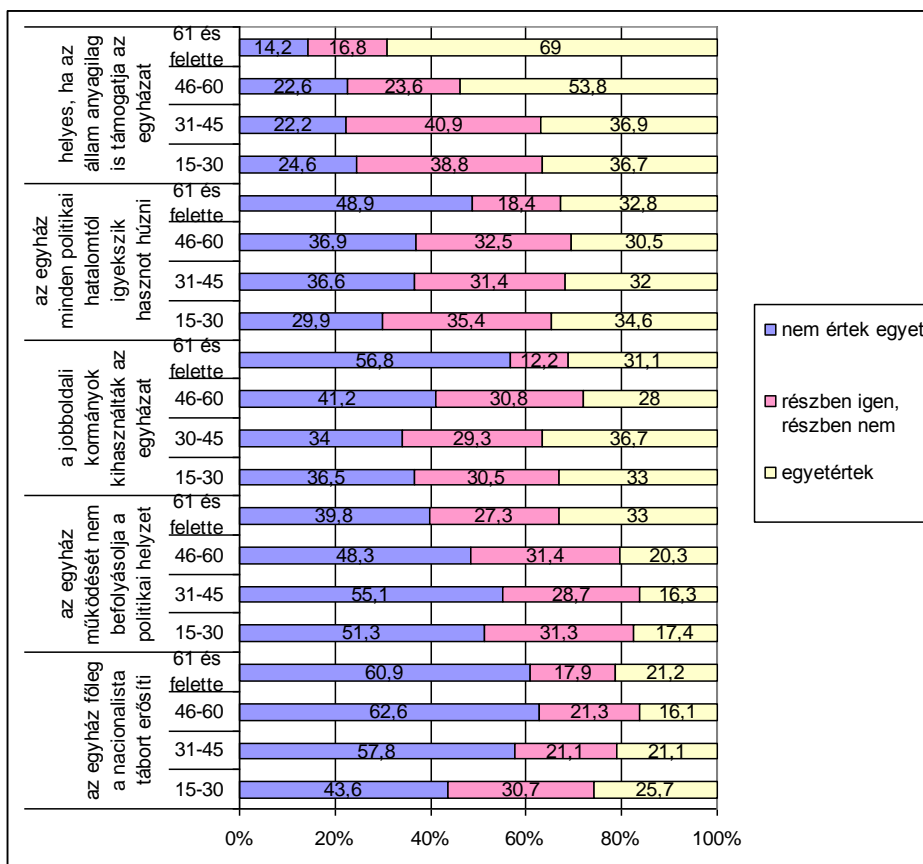

52. ábra: Magyarországon a rendszerváltás után...

Szignifikáns összefüggések jelen esetben is a korral, a végzettséggel, az egyháztagsággal és a vallásossággal állnak fenn.

1. Az *idősebbek* minden esetben kedvezőbben ítélik meg az egyházak és politika viszonyát (53. ábra).

- Míg az 60 éven felülieknek jó kétharmada, addig a 45 évnél fiatalabbaknak csak valamivel több, mint egyharmada ért egyet azzal, hogy *helyes, ha az állam anyagilag is támogatja az egyházat*. A fiatalabbak relatív többsége ugyanakkor el sem utasítja az egyházak támogatását – ezt csak kb. negyedük teszi –, hanem a részben egyetértők táborát alkotja (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,272).
- Azzal a kijelentéssel, miszerint *az egyház minden politikai hatalomtól igyekszik hasznot húzni*, mind a négy korcsoportnak kb. harmada ért egyet, de leginkább az idősebbek (48,9%) utasítják el azt (Pearson Chi-Square: 0,002, Gamma: -0,111).
- Hasonló arányokat figyelhetünk meg annak az állításnak a megítélésénél is, miszerint *a jobboldali kormányok kihasználták az egyházat*. Talán meglepő, hogy az idősebbeknek is közel harmada ért egyet az állítással, igaz közülük jóval magasabb arányban utasítják el azt, mint a többi három kategóriából (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,131).
- A legidősebb korcsoport a többinél jóval magasabb – egyharmad arányban – ért egyet azzal is, hogy *az egyház működését nem befolyásolja a politikai helyzet*. (Pearson Chi-Square: 0,002, Gamma: 0,141).
- Nincs nagyon nagy különbség viszont annak megítélésében, hogy *az egyház a nacionalista tábort erősíti* (Pearson Chi-Square: 0,004, Gamma: -0,166).

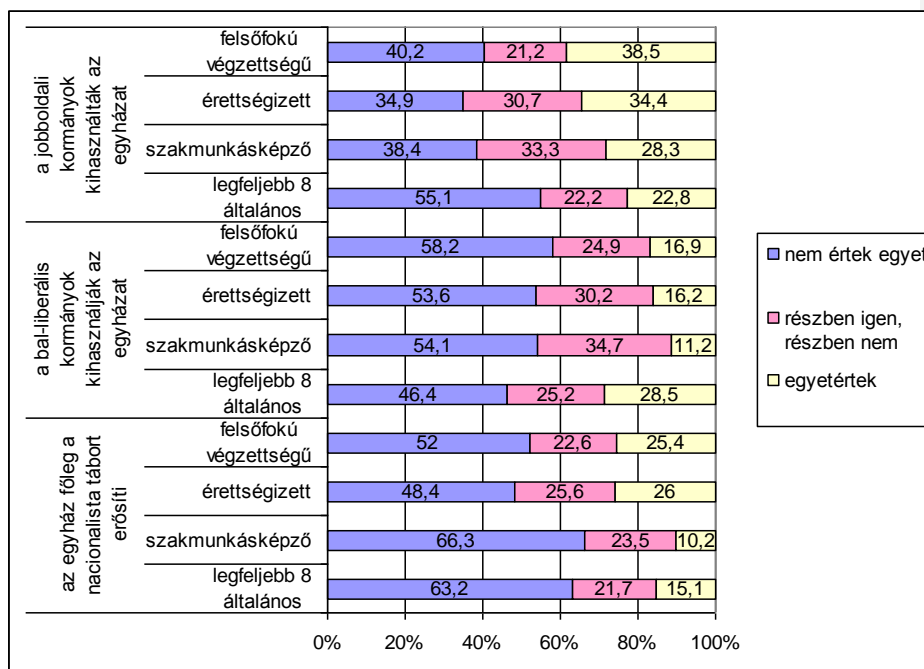
53. ábra: Magyarországon a rendszerváltás után... (kor)

2. Az eddigiek alapján valószínűsíthető, hogy az alacsonyabb végzettségűek általában kevésbé kritikusak az egyházakkal szemben, mint a magasabb végzettségűek. Az egyházak instrumentalizálására irányuló esetleges politikai törekvések megítélése azonban bonyolultabb kérdés, mert a másik oldal, a politikai szereplők felől közelít a témához. A válaszokban ezért együtt van jelen az egyházzal és a politikával alkotott vélemény is (54. ábra).

- A végzettség növekedésével fokozatosan növekszik azok aránya is, akik szerint a *jobboldali kormányok kihasználták az egyházat*: míg az alacsonyabb végzettségűeknek valamivel több, mint ötöde ért ezzel egyet, addig a felsőfokú végzettségűeknek már majdnem kettőtöde (Pearson Chi-Square: 0,001, Gamma: 0,160)
- Meglepő eredményt kaptunk, amikor a *bal-liberális kormányokról* állítottuk ugyanezt: igaz ugyan, hogy a három magasabb végzettségi kategóriában csak fele olyan arányban érték egyet a kijelentéssel, mint a jobboldalra vonatkozó állítás esetén (vagyis ez megfelel a teljes mintában tapasztalható trendnek), de markáns kivételt képeztek a legfeljebb 8 általánossal rendelkezők. Ők ugyanis nemcsak hogy magasabb arányban érték egyet a kijelentéssel, mint a másik három kategóriához tartozók, hanem még annál is többen, mint ahányan a jobboldalon vélték instrumentalizációs törekvéseket felfedezni. Mindez arra enged következtetni, hogy az alacsonyabb végzettségűek fokozottabban

politikai szimpátia alapján ítélik meg az egyházak és politika kapcsolatát is, mint a másik három végzettségi kategóriába tartozók (Pearson Chi-Square: 0,009, Gamma: - 0,117).

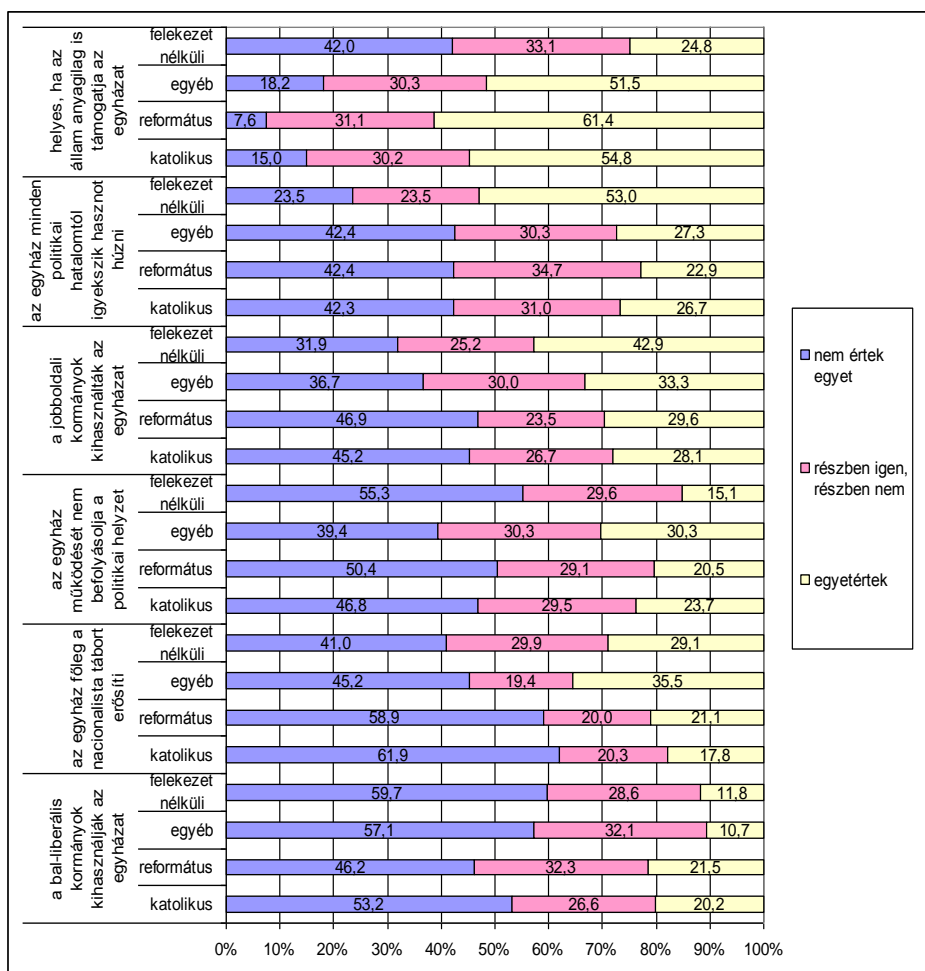
- Az egyházak nacionalista elhajlásának veszélyével a felső két végzettségi kategóriába tartozók kb. kétszer olyan magas arányban értéktek egyet (25-25%)t, mint az alsó két kategóriába tartozók (10.15%) (Pearson Chi-Square: 0,003, Gamma: 0,165).

54. ábra: Magyarországon a rendszerváltás után... (végzettség)

3. Az egyháztagság szintén meghatározó tényező (55. ábra).

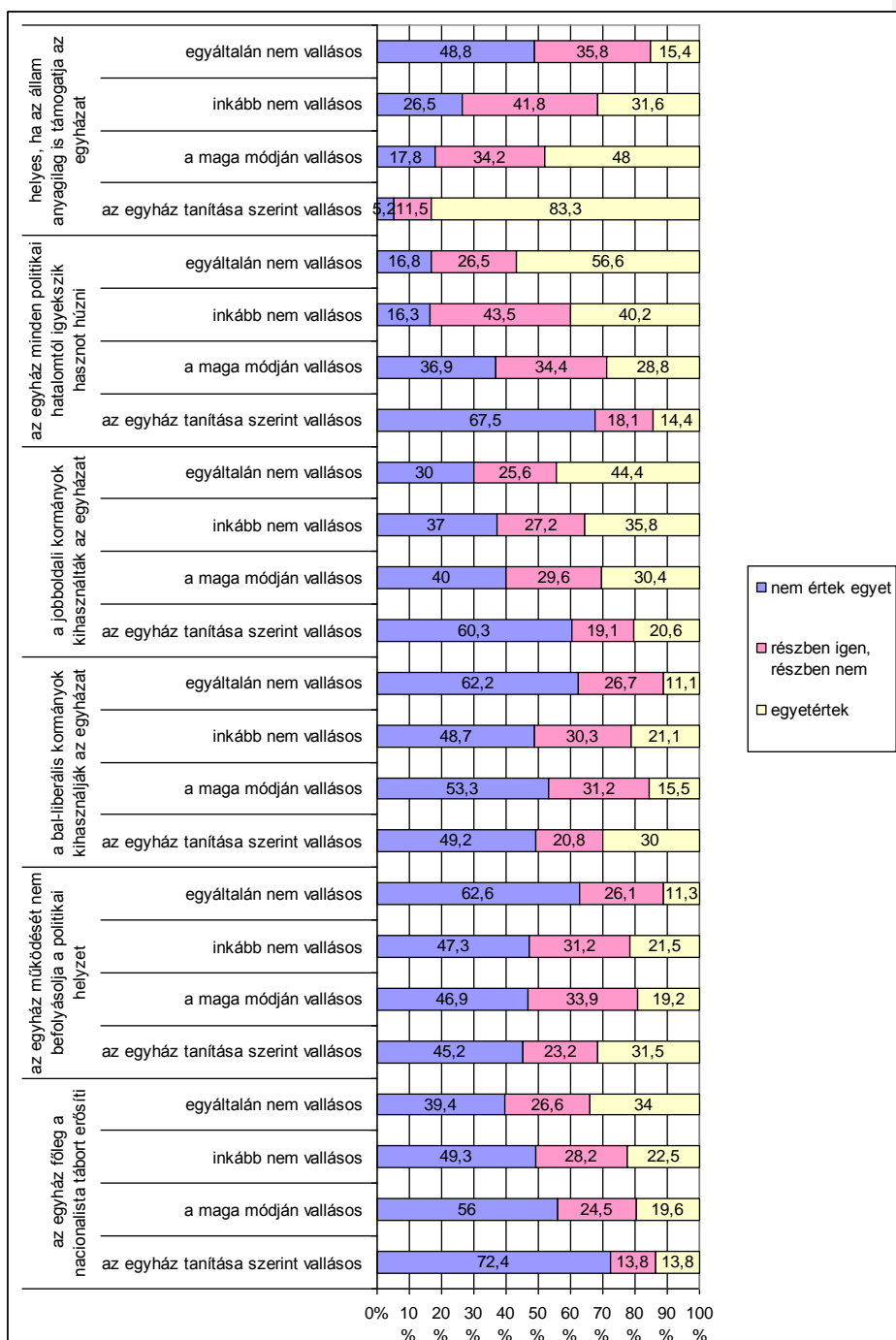
- Míg a felekezet nélkülieknek csak negyede, addig az egyházak tagjainak több, mint fele helyesli, ha az állam anyagilag is támogatja az egyházat (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,229).
- Fordított a helyzet annál a kijelentésnél, miszerint az egyház minden politikai hatalomtól igyekszik hasznot húzni. Ezzel az egyházak tagjainak csak negyede, míg a felekezet nélkülieknek több, mint fele értett egyet (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,171).
- Meglepő eredményt kaptunk az egyházak és a nacionalizmus esetleges szövetségére vonatkozó állításunk kapcsán. Ezzel a feltételezéssel ugyanis a harminc százalékos aránnyal nem a felekezet nélküliek értéktek a legnagyobb mértékben egyet, őket ugyanis több mint egyharmados aránnyal megelőzték az egyéb egyházak tagjai. A legkevésbé a katolikusok tartják igaznak ezt a vádat (Pearson Chi-Square: 0,003, Cramer V: 0,129).

55. ábra: Magyarországon a rendszerváltás után... (egyháztagság)

4. A *vallásosság* több kijelentés esetén is erősebben befolyásolja az azzal való egyetértést, mint ez előzőekben (56. ábra).

- A legszélsőségesebb egyetértési arányok *az egyházak állami támogatására* vonatkozó kijelentésnél alakultak ki: míg az egyáltalán nem vallásos nyilatkozók közel fele nem ért egyet az egyházak állami támogatásával, és csak 15 százalékuk támogatja azt, addig az egyháziak vallásos megkérdezettek több, mint négyötöde helyesli a támogatást, és mindössze öt százalék nem ért egyet azzal (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,588).
- Ellentétes, de korántsem ennyire szélsőséges tendencia figyelhető meg annak az állításnak a megítélésénél, miszerint *az egyház minden politikai hatalomtól igyekszik hasznot húzni*: míg az egyáltalán nem vallásosak több, mint fele egyetért a kijelentéssel, az egyháziak vallásosoknak már tizenöt százaléka sem (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,480).
- Az egyházak politikai instrumentalizálására vonatkozó állítások megítélésénél hasonló összefüggéseket fedezhetünk fel, mint a végzettséggel való kapcsolat esetén: a vallásosság csökkenésével végül is duplájára nő azok aránya, akik szerint a *jobboldali kormányok kihasználták az egyházakat* (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,259). A bal-liberális kormányokról ezt jóval kevesebben hiszik, kivéve az egyház tanítása szerint vallásos nyilatkozókat, akiknek harminc százaléka ért egyet a kijelentéssel (Pearson Chi-Square: 0,003, Gamma: -0,121). Vagyis a legalacsonyabb képzettségűeken kívül rájuk jellemző a legnagyobb mértékben a *vallás/egyház és politikai szimpátia összekapcsolódása*.
- Ugyancsak az egyháziak vallásos hívők értenek egyet a legnagyobb arányban azzal, hogy *az egyház működését nem befolyásolja a politikai helyzet* (31,5%), míg az egyáltalán nem vallásosak közül ezt csak harmadennyen gondolják. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,163).
- Fordított a helyzet az utolsó állításnál: míg az egyáltalán nem vallásos nyilatkozók harmada szerint *az egyház a nacionalista táborot erősíti*, addig az egyháziak vallásos megkérdezetteknek csak 13,8 százaléka véli ugyanezt (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,293).

56. ábra: Magyarországon a rendszerváltás után... (vallásosság)

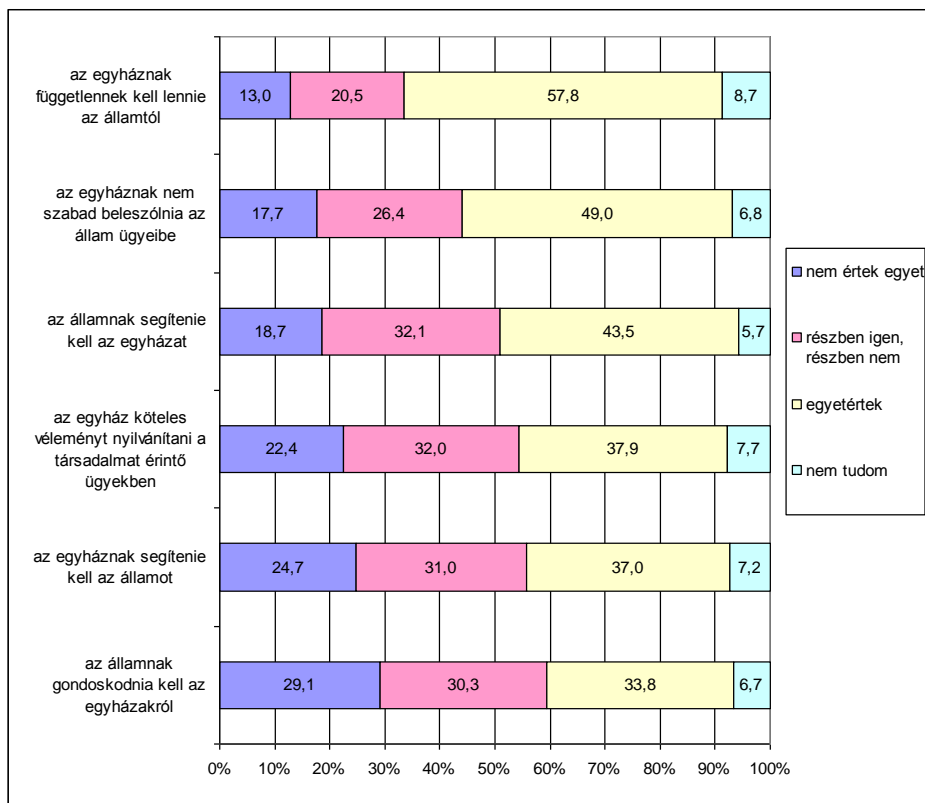
3.2.2. Az Európai Unióban

Az egyház és állam Európai Unióban kívánatos viszonyára kérdeztünk rá a fejezet utolsó kérdéscsoportjában. A tömbben a következő állítások szerepeltek: „Véleményem szerint az Európai Unió egyes országában

- az egyháznak függetlennek kell lennie az államtól
- az államnak gondoskodnia kell az egyházakról
- az államnak segítenie kell az egyházat
- az egyháznak segítenie kell az államot
- az egyháznak nem szabad beleszólnia az állam ügyeibe
- az egyház köteles véleményt nyilvánítani a társadalmat érintő ügyekben”:

A megelőző blokkokhoz képest feltűnő a „nem tudom” válaszok alacsony aránya. Ez úgy értelmezhető, hogy bár sokan nincsenek tisztában az egyház és politika múltbeli és jelenlegi viszonyával, de határozott elképzelésük arról, hogy milyennek kellene lenni az egyház és állam kapcsolatának a jövő Európájában.

A legtöbben – a megkérdezettek közel hatvan százaléka – azzal a kijelentéssel értettek egyet, hogy az Európai Unió egyes országában az egyháznak függetlennek kell lenniük az államtól, részben helyesli ezt a nyilatkozók ötöde. Az elutasítók aránya mindössze 13 százalék. A válaszolók fele azzal is egyetért, hogy egyházak ne szóljanak bele az állam ügyeibe, további negyedük pedig részben egyetért ezzel. A kijelentést a megkérdezetteknek még ötöde sem utasítja el. Negyven százalékot meghaladó azok aránya is, akik szerint az államnak segítenie kell az egyházakat, a nyilatkozók további egyharmada részben egyetért ezzel. Az állítást helytelenítők aránya továbbra sem éri el a húsz százalékot. Az egyházaknak azt az igényét, hogy társadalmi kérdésekben megnyilatkozzanak, a megkérdezettek közel negyven százaléka helyesli, megközelítőleg harmaduk részben, míg valamivel több, mint ötödük pedig nem ért egyet ezzel. Ugyanezeket az arányokat kapjuk azzal a kijelentéssel kapcsolatban is, miszerint az egyháznak segítenie kell az államot. Valószínűsíthető, hogy a nyilatkozók a két kijelentést összekapcsolták, vagyis, hogy az egyházak állásfoglalása bizonyos társadalmi kérdésekben már maga is az államnak való segítségnyújtás része, akárcsak a korábban már tárgyalt közfeladatok átvállalása. A legkevesebben azzal értenek egyet, hogy az állam feladata lenne az egyházakról való gondoskodás. Az egyetértők, a részben egyetértők és az egyet nem értők aránya itt nagyjából azonos (57. ábra).

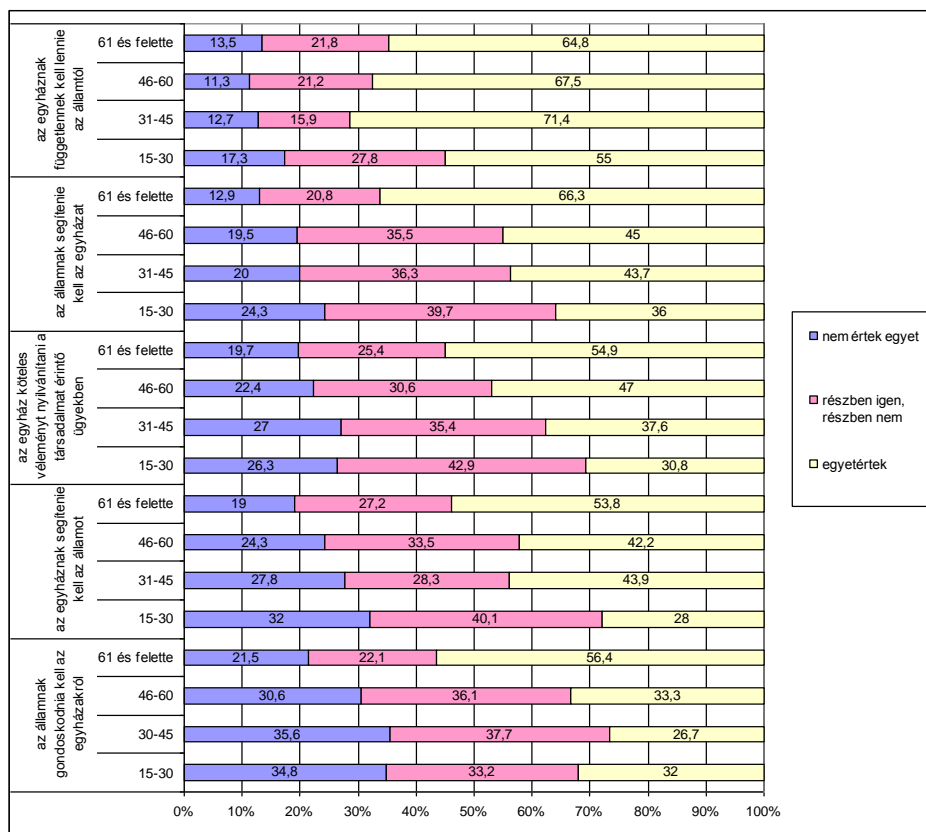
57. ábra: Az Európai Unióban...

A legtöbb kijelentés szignifikáns összefüggést mutat a korrall, az egyháztagsággal és a vallásossággal, néhány állítás megítélése nagyon gyenge kapcsolatban van a válaszolók nemével is. Ugyanakkor a végzettség gyakorlatilag nem befolyásolta a válaszokat.

1. Az eddig ismertett eredményeknek megfelelően az *idősebbek* minden esetben magasabb arányban szállnak síkra az egyházak vélt érdekeinek védelmében (58. ábra).

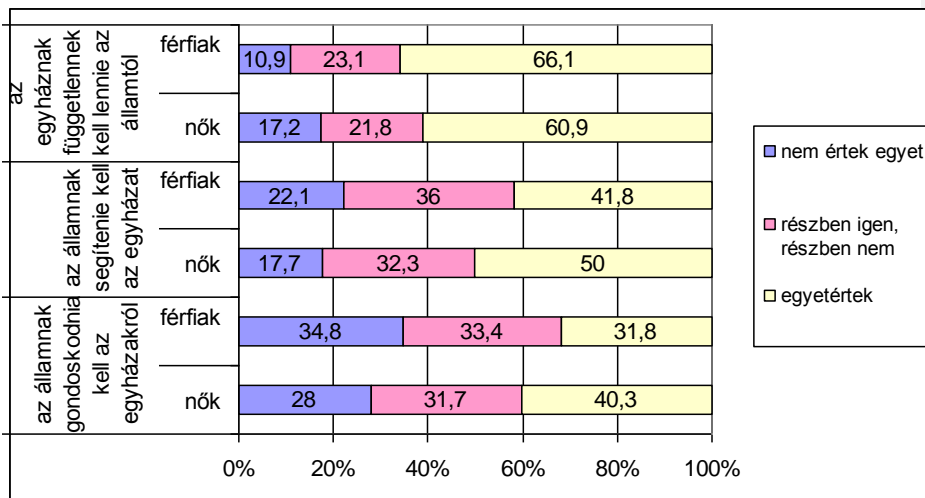
- A többség mind a négy korkategóriában helyesli *az egyház államtól való függetlenségét*. Az ezt ellenzők minden korcsoportban húsz százalék alatt maradnak (Pearson Chi-Square: 0,008, Gamma:0,120).
- Nem ennyire egységes annak megítélése, hogy *az államnak segítenie kell-e az egyházakat*: míg a 60 éven felüliek kétharmada egyetért az erre vonatkozó kijelentéssel, addig a legfiatalabbaknak már csak 36 százaléka, bár további negyven százalékuk részben egyetért az állítással. Így az egyház állami megsegítését a fiatalabbaknak is csak negyede utasítja el, ami duplája a legidősebbekének (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma:0,245).
- Kevesebben értenek ugyanakkor egyet azzal, hogy *az egyház a társadalmat érintő ügyekben köteles véleményt nyilvánítani*: míg ezt a legidősebb korosztály több mint fele helyesli, addig a fiatalabbaknak harmada sem, bár további több, mint negyven százalékuk részben egyetért az állítással (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma:0,197). Közel azonos arányban értettek egyet a korosztályok tagjai azzal, hogy *az egyháznak segítenie kell az államot* (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma:0,221).

- Azzal, hogy az államnak gondoskodnia kell az egyházakról, a 60 éven felüliek többsége továbbra is egyetért, de a 60 éve alattiaknak már csak kb. harmada, további harmaduk részben, maradék harmaduk pedig nem ért egyet ezzel a kijelentéssel (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma:0,186).

58. ábra: Az Európai Unióban... (kor)

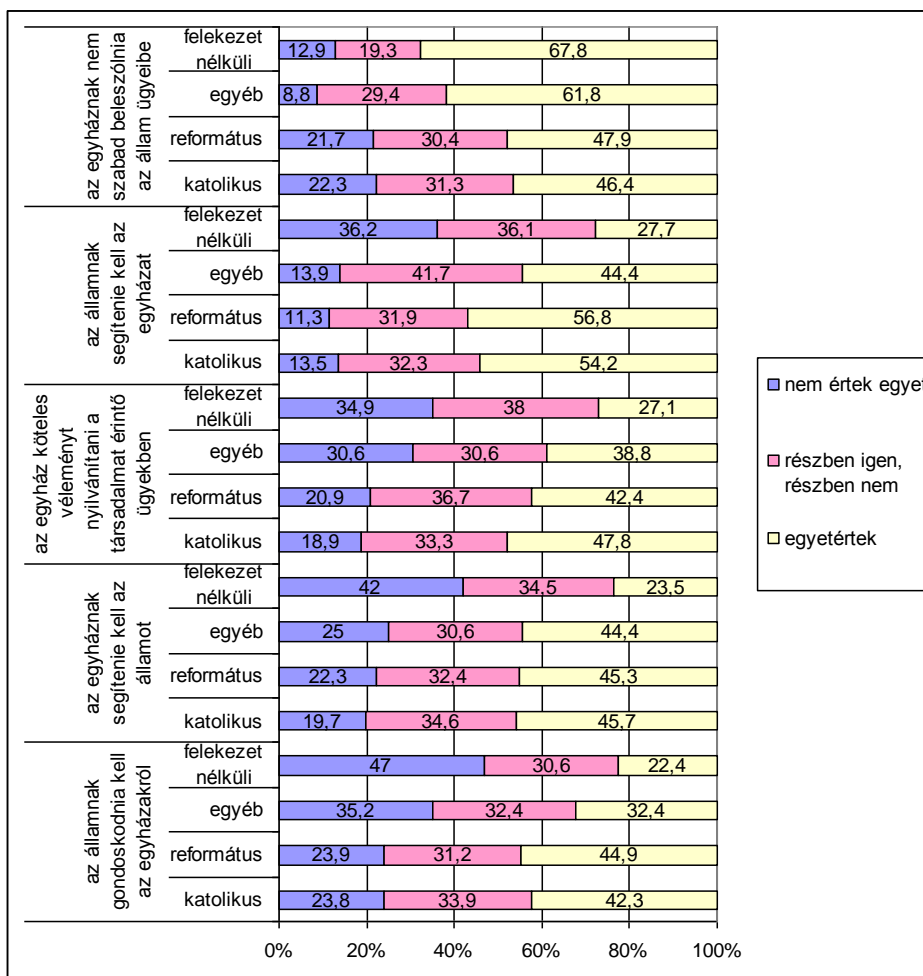
2. A férfiak valamivel nagyobb arányban értettek egyet azzal, hogy az egyháznak függetlennek kell lennie az államtól, mint a nők (Pearson Chi-Square: 0,023, Cramer V.:0,091), a nők viszont inkább gondoskodás-pártiak: az egyházak állami segítségével (Pearson Chi-Square: 0,035, Cramer V.:0,084), illetve az egyházakról való állami gondoskodással (0,016, Cramer V.: 0,094) 9-9 százalékkal magasabb arányban értettek egyet, mint a férfiak (59. ábra).

59. ábra: Az Európai Unióban... (nem)

3. Leszámítva az egyházak függetlenségére vonatkozó kijelentést, amellyel a megkérdezettek minden rétege nagyon magas arányban egyetértett, az állítások értékelése szignifikáns összefüggést mutatott az *egyháztagsággal* (60. ábra).

- A református és katolikus egyház tagjai kevéssel átlagon aluli arányban értettek egyet azzal, hogy az Unió egyes országaiban az egyháznak *nem szabad beleszólnia az állam ügyeibe*, míg az egyéb egyházak tagjai hatvan százalékot, a felekezet nélküliek pedig kétharmados arányt meghaladó mértékben helyeselték ezt az állítást (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,128).
- Az *egyházak állami megsegítésére* vonatkozó kijelentéssel viszont a református és a katolikus egyház tagjai dupla olyan arányban értettek egyet, mint a felekezet nélküliek (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,196).
- Azzal az állítással, hogy *az egyház köteles véleményt nyilvánítani a társadalmat érintő ügyekben*, a katolikusoknak közel fele, a reformátusoknak és egyéb egyházak tagjainak jó negyven százaléka értett egyet, míg a felekezet nélkülieknek csak erős negyede (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,133).
- Nincs lényeges különbség az egyházak tagjai között annak megítélésében, hogy *az egyháznak segítenie kell az államot*: bármely egyház tagjainak kb. 45 százaléka értett egyet ezzel, míg a felekezet nélkülieknek csak közel negyede (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,160).
- Egészen más a helyzet viszont annál az állításnál, miszerint *az államnak gondoskodnia kell az egyházakról*: ezt a reformátusok és katolikusok továbbra is magas, negyven százalékos meghaladó arányban támogatják, de az egyéb egyházak tagjainak már csak harmada, a felekezet nélkülieknek pedig alig több, mint ötöde (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,157).

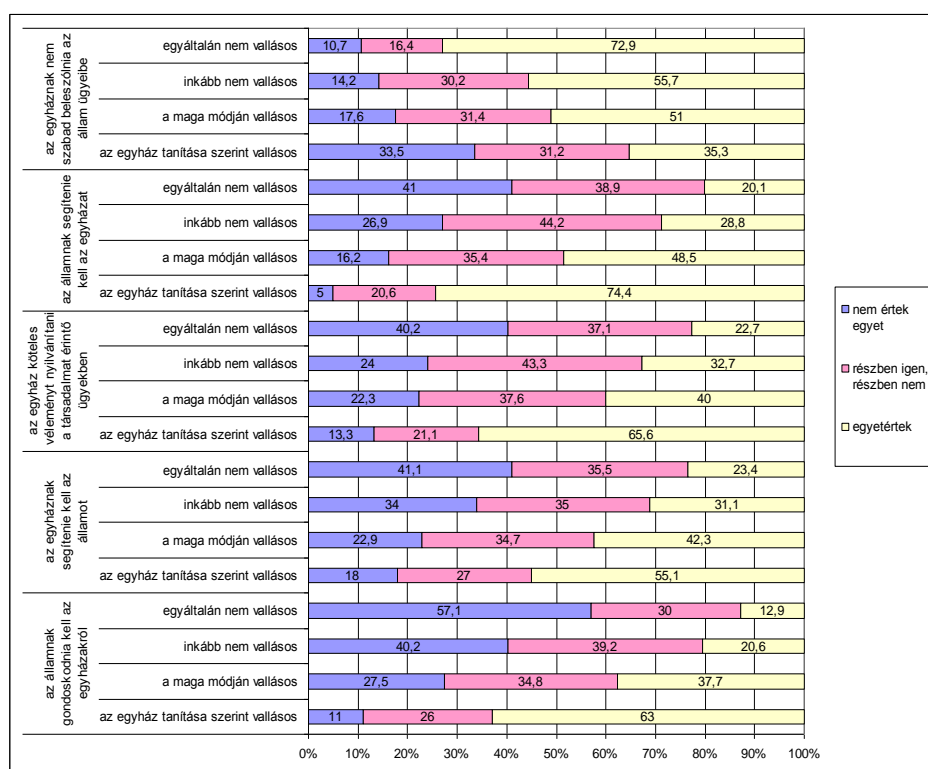

60. ábra: Az Európai Unióban... (egyháztagság)

4. Hasonlóan az egyháztagsághoz, a *vallásosság* sem mutat szignifikáns összefüggést az egyház függetlenségére vonatkozó kijelentéssel, amellyel a megkérdezettek nagy része egyetértett. A többi állítás megítélésére viszont a vallásosság részben jelentős hatást gyakorolt (61. ábra).

- Főként, hogy azzal a kijelentéssel, miszerint *az Európai Unióban az egyháznak nem szabad beleszólnia az állam ügyeibe*, az egyáltalán nem vallásosak magas, közel háromnegyedes arányban, míg az egyház tanítása szerint vallásos megkérdezettek csak fele ilyen arányban értettek egyet. Másrészt talán még érdekesebb az állítással egyet nem értők aránya is: míg az első csoport (nem vallásosak) mindössze tíz százaléka, addig az egyházasan vallásosak háromszor ilyen arányban nem értettek egyet a kijelentéssel (vagyis megengedők az egyházak állami ügyekbe való beleszólását illetően). Mindebből lesűrhető az a megállapítás, hogy az egyáltalán nem vallásosak nagyon határozottan az egyházak „állami ügyektől” való távol tartása mellett foglaltak állást (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma:0,325).

- Hasonlóan markáns véleménykülönbség tapasztalható annak a kijelentésnek a megítélésben is, miszerint *az államnak segíteni kell az egyházat*. Míg ezt az egyházasan vallásos nyilatkozóknak mindössze öt százaléka helyteleníti, addig az egyáltalán nem vallásos megkérdezetteknek 41 százaléka, sőt további 37 százalékuk is csak részben helyesli. Az egyház tanítása szerint vallásos válaszolóknak háromnegyede viszont feltétel nélkül az egyházak állami megsegítése mellett van (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma:-0,511).
- Valamivel kisebbek a különbségek annak a kijelentésnek a megítélésében is, miszerint *az egyház köteles véleményt nyilvánítani a társadalmat érintő ügyekben* (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma:-0,358). Ha ezt az első állításra (egyház beleszólása az állami ügyekbe) adott válaszokkal vetjük össze, akkor láthatjuk, hogy az egyház társadalmi kérdésekben történő megnyilvánulását a nyilatkozók mind a négy kategóriában magasabb arányban helyeslik. Úgy tűnik, a megkérdezettek egy része valóban különböztetett „állami ügyek” és „társadalmi kérdések” között.
- *Az egyház államnak nyújtandó segítségével* kapcsolatos kijelentéssel elsősorban megint az egyházasan vallásos csoport tagjai értenek nagyobb arányban egyet (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma:-0,295).
- Mint már várható, éles ellentét húzódik annak az állításnak a megítélésében, miszerint *az államnak gondoskodnia kell az egyházakról*. Az egyházasan vallásos nyilatkozók ötször olyan magas arányban értenek ezzel egyet, mint az egyáltalán nem vallásosak. Pont a tükörfépe ennek az egyet nem értők aránya: az egyáltalán nem vallásosak ötször magasabb arányban nem értenek egyet a kijelentéssel, mint az egyház tanítása szerint vallásosak (0,000, Gamma:-0,490).

61. ábra: Az Európai Unióban... (vallásosság)

3.3. Összefoglalás

A mintába került személyek egy nagy része nem tudta értékelni az egyházak és politika viszonyát sem a szocializmusban, sem a rendszerváltás után. Ennek egyik valószínűsíthető oka az ez irányú tapasztalat hiánya – vagy azért, mert korábban sem nagyon volt kapcsolatuk vallással, egyházzal, vagy azért, mert ennek megítéléshez túl fiatalok voltak, illetve ma is azok. A nem tudom” válaszok magas arányának másik valószínűsíthető oka az lehet, hogy az egyház és politika kérdésköre egyszerűen idegen számukra.

A papság, különösen pedig az egyházi vezetők szocializmusbeli szerepéről általánosságban valamivel pozitívabb kép él az emberekben, mint a világ hívekké kapcsolatban. Az előzőekről kevésbé tételezik fel, hogy behódoltak volna a kommunista hatalomnak, és inkább gondolják, hogy átmentették az egyházat. A klérusról alkotott pozitívabb képet elsősorban a katolikus és református egyház tagjai, ezen belül is a nők, az idősebbek, az alacsonyabb végzettségűek és mindenekelőtt az egyház tanítása szerint vallásos nyilatkozók képviselik, akiknek 60-80 százaléka visszautasítja a klérusra nézve negatív állításokat.

Amennyiben nem konkrét egyházi rétegek múltbeli felelősségéről, hanem általában az egyház magatartásáról volt szó, a nyilatkozók részben bizonytalanabbak, részben pedig szigorúbbak voltak. Általában többen vannak azok, akik azt gondolják, hogy az egyházak politikai befolyásuk növelésére törekednek, nem néztek szembe igazán múltjukkal és nem tisztultak meg, mint akik ennek az ellenkezőjét vallják. Nagyjából megfelel az átlagnak az egyháztagek véleménye is, viszont az idősebbek és alacsonyabb végzettségűek kevésbé kritikusak az egyházakkal szemben, mint a fiatalabbak és magasabb végzettségűek. Élesen határvonal húzódik viszont a kevésbé vagy egyáltalán nem vallásosak és a vallásosak, különösen is az egyház tanítása szerint vallásgyakorlók megítélése között. Ez utóbbiak néha háromszor-négyszer elfogadóbbak és megértőbbek voltak az egyházakkal szemben, mint az előző csoport.

Az egyházak működését Magyarországon a mindenkori politikai helyzet befolyásolja, de az egyházak instrumentalizálására a nyilatkozók szerint főleg a jobboldali kormányok törekedtek. Ezt a véleményt még az a tény sem változtatta meg, hogy az elmúlt években a bal-liberális oldal jelentős hitelvesztést szenvedett el. A megkérdezettek többsége nem érzékeli annak veszélyét, hogy az egyházak a nacionalizmus irányába csúsztak volna el. A legtöbb fönntartásuk ezzel kapcsolatban az egyéb egyházak tagjainak van. Elsősorban az egyházak politikai instrumentalizálását illetően nagyon határozott különbség volt a vallásos és nem vallásos emberek véleménye között: míg az egyházasan vallásos megkérdezettek másfélszer annyian gondolták, hogy a bal-liberális kormányok használták ki az egyházakat, mind amennyien a jobboldali kormányokról tételezték fel ugyanezt, addig a kevésbé vagy nem vallásos nyilatkozók két-, három, sőt négyszeres arányban állították ennek az ellenkezőjét, vagyis, hogy a jobboldal igyekszik instrumentalizálni az egyházakat.

Egyházak és állam jövőbeni viszonyáról a megkérdezettek határozottabb elképzeléssel rendelkeztek, és jóval kevesebben tartózkodtak a véleménynyilvánítástól. Egy olyan országban, amely az Európai Unió tagja, a megkérdezettek többsége továbbra is helyesnek tartja, ha az egyházak legalábbis részbeni, meghatározott feladatokhoz kötött állami támogatását kapnak az államtól, de nem értenek egyet azzal, ha teljes egészében az államnak kellene gondoskodnia róluk. A fiatalabbak kevésbé hívei az állami támogatásnak, mint az idősebbek, de igazán jelentős – három-négyszeres – különbség a vallásos és kevésbé vallásos nyilatkozók között van. A nagy többség fontosnak tartja az egyházak függetlenségét, de azt is, hogy az egyházak ne szóljanak bele az állam ügyeibe. A fontos társadalmi kérdésekben való egyházi megnyilvánulást, és bizonyos feladatok átvállalásával a többség szintén helyesli. Az egyházak ilyen jellegű szerepvállalását mindenekelőtt az egyházak tagjai és a vallásos emberek támogatják.

4. Egyházi menedzsment

Az elmúlt évtizedekben a fejlett országok gazdasági és társadalmi szerkezete jelentősen átalakult. A „közös piac” és napjainkban az ún. globalizáció komoly kihívást jelent úgy a gazdálkodó egységeknek, mint a különböző társadalmi szervezeteknek, amelyek a maguk módján megpróbálnak alkalmazkodni az új követelményekhez. Ebből a szempontból az egyházak sincsenek privilegizált helyzetben: a „vallási piacon” új szereplők és új termékek jelentek meg, a vásárlók – gyakran még hagyományos keresztény egyházak tagjai is – pedig válogatosabbak lettek, nem is beszélve arról, hogy a megszokott módon egyre nehezebb eljuttatni a vallásos üzenet az emberekhez, Nyugat-Európában ma már nem ritka, hogy egyházi alkalmazottak, sőt egyházi vezetők menedzsment kurzusokon és vezetői tréningeken vesznek részt, bizonyos szervezeti egységek tevékenységét pedig külső szakemberek bevonásával szervezik meg.

Menedzsment alatt az egyházban nem szervezeten belüli vezető pozíciókat értünk, hanem vezetéshez kapcsolódó különféle feladatokat. Az első értelmezés inkább angolszász, míg a második elsősorban német nyelvterületen használatos. Ha ugyanis a menedzsment az egyházi hierarchia különböző fokozatait jelentené, akkor ez – tekintettel ezek sajátos teológiai meghatározottságára – meglehetősen zavaró lenne. Nincs azonban probléma a második, funkcionális megközelítéssel, amikor menedzsment alatt olyan feladatokra gondolunk, amelyek az egyházszervezet hatékony működéséhez kapcsolódnak. A szakirodalomban az egyházi menedzsment utóbbi értelmezésével találkozunk.

Kutatásunk során arra voltunk kíváncsiak, hogy hogyan viszonyulnak a megkérdezettek ahhoz, hogy bizonyos hatékonysági szempontokat az egyházban is érvényesíteni lehessen, ezért néhány állítást fogalmaztunk meg az egyházszervezettel, a vezetéssel és a lehetséges erőforrásokkal kapcsolatban.

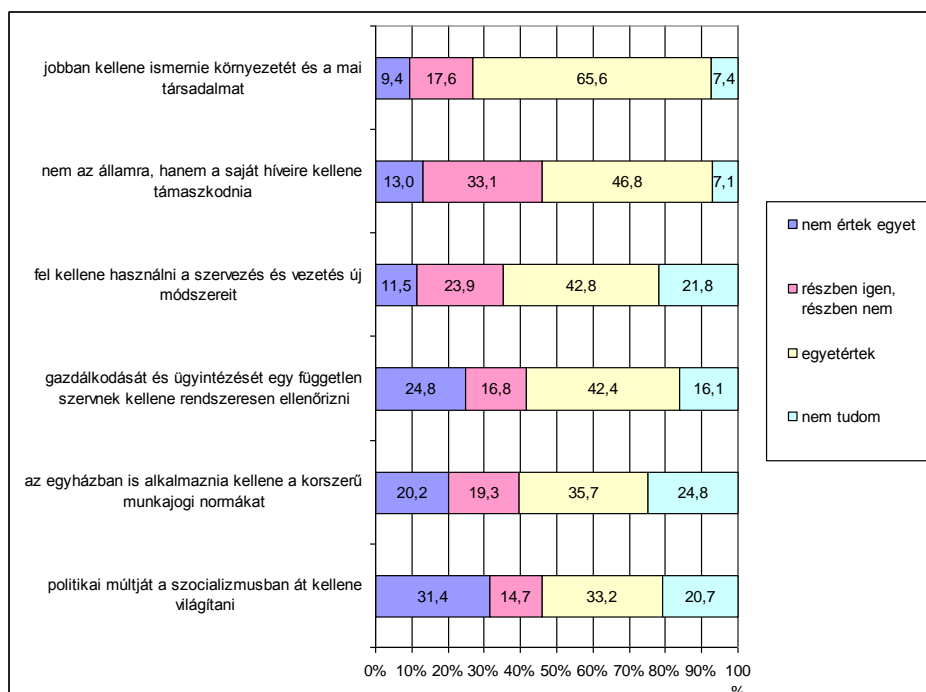
4.1. Hatékony egyházszervezet

Az első kérdéscsoportban néhány kijelentéssel konfrontáltuk a megkérdezetteket, amelyek a szervezés és vezetés új módszereire, a társadalmi közeg megismerésére, munkajogi normákra és az egyház gazdálkodására vonatkoztak. Két olyan állítás is szerepelt ebben a kérdéscsoportban, amelyhez hasonló egy megelőző blokkban már előfordult, ebbe pedig részben kontroll, részben kiegészítő információk szerzése céljából kerültek.

Erős kritika fogalmazódott meg az egyházak felé abból a szempontból, hogy a megkérdezettek kétharmada szerint az egyháznak mint szervezetnek jobban kellene ismernie környezetét és a mai társadalmat. A kijelentéssel egyet nem értők aránya mindössze tíz százalék volt. A megkérdezettek több, mint negyven százaléka azzal is egyetértett, hogy az egyháznak fel kellene használni a szervezés és vezetés új módszereit, további közel negyedük részben értett egyet ezzel. Jó tíz százalék viszont ezt nem tartotta szükségesnek, ötödük pedig nem tudott állást foglalni. Ugyancsak negyven százalékot meghaladó volt azok aránya is, akik szerint az egyházak gazdálkodását és ügyintézését egy független szervnek kellene rendszeresen ellenőrizni, de a válaszolók negyede ezt nem tartotta jó ötletnek. Azzal az állítással, hogy az egyházban is alkalmaznia kellene a korszerű munkajogi normákat (bár nem tudjuk, ki mit értett alatta), a nyilatkozók több, mint harmada értett egyet, további ötödük részben, ötödük viszont nem értett egyet, negyedük pedig nem tudott állást foglalni a kérdésben.

Azzal a kontrollkijelentéssel, miszerint az egyháznak mint szervezetnek nem az államra, hanem a saját híveire kellene támaszkodnia, a nyilatkozók közel fele értett egyet, további harmada pedig részben értett egyet. Az egyet nem értők aránya mindössze 13 százalék volt.

Első pillantásra ez ellentmondani látszik annak az előző fejezetben ismertetett eredménynek, miszerint azzal, hogy az állam feladata lenne az egyházakról való gondoskodás, ahol az egyetértők, a részben egyetértők és az egyet nem értők aránya nagyjából azonos volt. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy a hívek egyházuk iránt viselt felelősségét még azok sem igen tagadhatják, akik egyébként szívesen látják, ha az állam tartja fenn az egyházat, akkor érthető, hogy az esetlegesen vártnál miért magasabb azok aránya, akik szerint az egyházaknak hívekre kellene támaszkodni. A másik kontrollkérdés az egyház szocializmusbeli múltjának átvilágítására vonatkozott. Korábban láttuk, hogy a nyilatkozóknak csak mintegy 16 százaléka szerint nézett őszintén szembe egyházuk a múlttal, negyedük szerint egyáltalán nem, ötödük szerint pedig csak részben. Nem meglepő tehát, ha a nyilatkozók harmada a mostani kérdésnél azzal értett egyet, hogy szükség van az átvilágításra. Úgy tűnik azonban, hogy azokhoz, akik szerint ez felesleges, mert már megtörtént (az említett 16 százalék), sokan azok közül is csatlakoztak, akik a korábbi kijelentésénél „nem tudom”-mal válaszoltak (36,3%). Szerintük bizonyára nem kell a múltat bolygatni (62. ábra).

62. ábra: Az egyháznak mint szervezetnek...

Több kijelentés értékelése szignifikánsan függ az egyháztagságtól és a vallásosságtól.

1. Az egyháztagsággal a két kontrollkérdés és az egyházgazdálkodásra vonatkozó állítás megítélése mutat gyenge, de szignifikáns kapcsolatot.

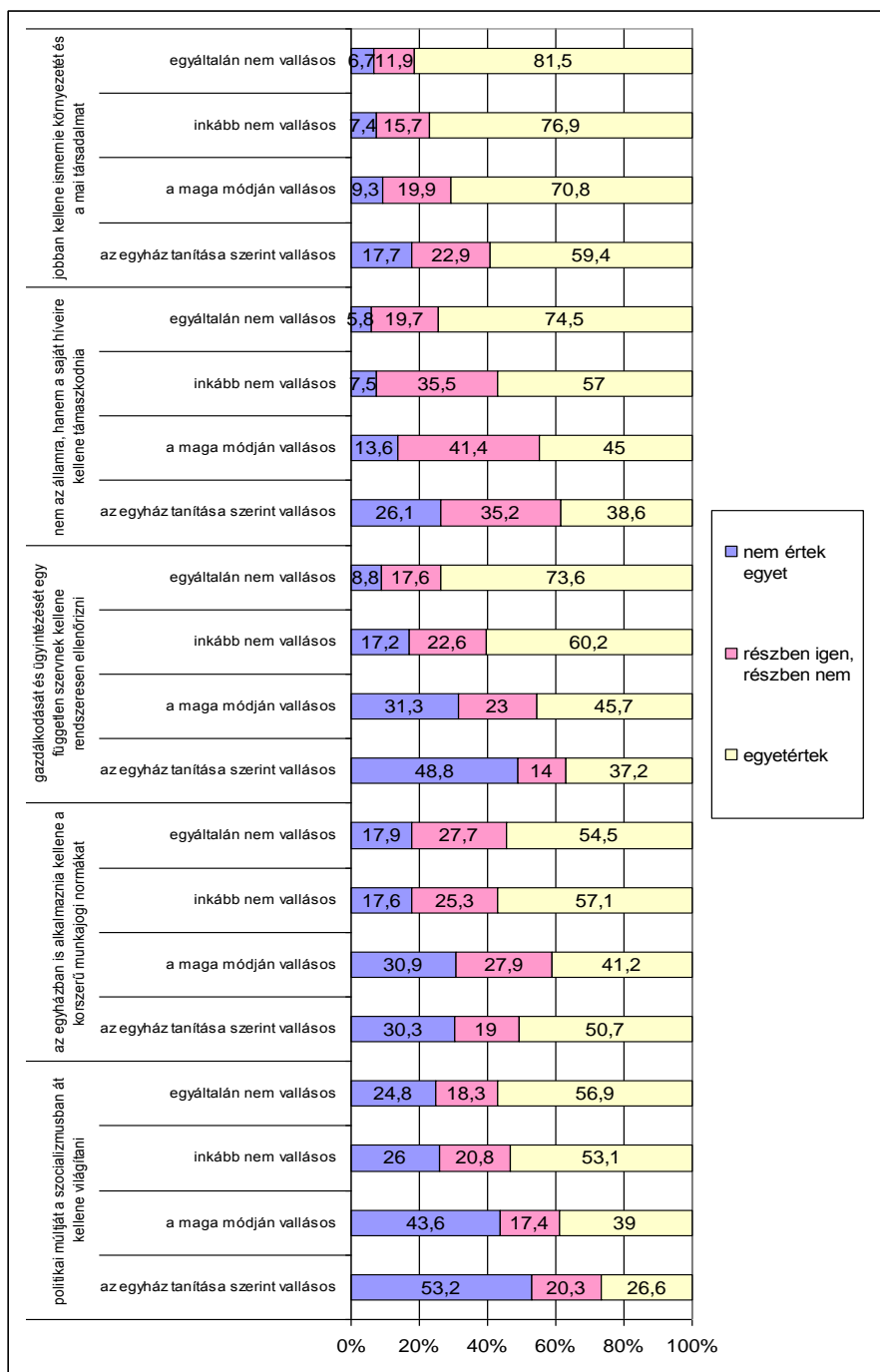
- Azzal, hogy az egyház politikai múltját a szocializmusban át kellene világítani, a felekezet nélküliek ötven százalékot meghaladó, míg az egyháztagok csak 35-37 százalékos arányban értenek egyet (Pearson Chi-Square: 0,017, Cramer V:0,105).
- Az egyháztagok között is viszonylag nagyok a különbségek az egyetértési arányok tekintetében annál a kijelentésnél, hogy az egyháznak nem az államra, hanem a saját híveire kellene támaszkodnia: ezzel legnagyobb mértékben (71%) az egyéb egyházak tagjai értenek egyet, őket kétharmados egyetértési aránnyal a felekezet nélküliek követik,

míg a katolikusoknak és reformátusoknak körülbelül negyven százaléka ért egyet az állítással (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,167).

- Az egyház gazdálkodásának és ügyintézésének külső ellenőrzését a felekezet nélkülieknek 61, a reformátusoknak 55, míg a reformátusoknak és katolikusoknak 49 illetve 43 százaléka helyesli. Valamennyi egyház tagjainak körülbelül harmada, míg a felekezet nélkülieknek viszont csak ötöde utasítja el ezt a javaslatot. (Pearson Chi-Square: 0,005, Cramer V:0,111).

2. Szorosabb összefüggés állapítható meg a kijelentésekkel való egyetértés és a vallásosság között. A 63. ábrából megállapítható, hogy legtöbb esetben a gyakorló hívők megértőbbek az egyházzal, és kevésbé tartják fontosnak, hogy az egyház a hatékonyabb működés érdekében éljen a modern vállalatvezetés kínálta módszerekkel.

- Az a kijelentés, hogy az egyháznak *jobban kellene ismernie környezetét és a mai társadalmat* vallásosság szerinti bontásban is a legmagasabb egyetértési arányt kapta. Az egyáltalán nem vallásosak több, mint nyolcvan, de még az egyház tanítása szerinti vallásgyakorlók is hatvan százaléka értett egyet az állítással. Másrészt az is igaz, hogy azok, akik mindezt nem tartják szükségesnek, az egyház tanítása szerint vallásos hívők között két-háromszor magasabb arányban fordulnak elő, mint a másik három csoportban (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,261).
- A menedzsmentre vonatkozó kijelentések közül a legnagyobb aránykülönbség a négy vallásossági kategória tagjai között annak megítélésben van, hogy az *egyházak gazdálkodásának és ügyintézésének ellenőrzésében* szüksége van-e egy külső, független szervere. Míg ezt az egyáltalán nem vallásosoknak közel háromnegyede, addig az egyház tanítása szerint vallásgyakorlók csak fele ilyen arányban (37,2%) támogatnák a javaslatot, viszont közel ötven százalékuk elutasítja azt. A kapcsolat közepes erősségű (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,383).
- A menedzsmenttel kapcsolatos vonatkozó kijelentések közül a legkisebb aránykülönbség a négy csoport között a *munkajogi normák egyházban való alkalmazásával* kapcsolatban volt. Az egyáltalán nem vallásosak és az egyház tanítása szerint vallásosak egyetértési aránya egyaránt valamivel ötven százalék fölött van, míg a legkisebb mértékben (41,2%) a maguk módján vallásosak értenek egyet a kijelentéssel. A maguk módján és az egyház szerint vallásosoknak harminc százaléka viszont elutasítja ezt (Pearson Chi-Square: 0,005, Gamma: 0,116).
- Az az állítás, miszerint *az egyháznak nem az államra, hanem saját híveire kellene támaszkodni* már erősebben függ a vallásosságtól. Ezzel az egyáltalán nem vallásosak háromnegyede, az inkább nem vallásosoknak közel hatvan százaléka, a maguk módjának vallásosoknak csaknem fele, de az egyház tanítása szerint vallásosoknak már negyven százaléka sem értett egyet. A kijelentéssel egyet nem értők aránya értelemszerűen az egyházasan vallásosak között a legmagasabb: négyszer olyan magas, mint az egyáltalán nem vallásosak esetén. A kapcsolat közepes erősségű (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,344).
- Szintén élesek a határvonalak az egyház politikai múltjának átvilágítása kapcsán. Ezzel a követeléssel az egyáltalán nem és inkább nem vallásosoknak több, mint fele egyetértett, míg az egyház szerint vallásosoknak csak negyede. És fordítva: míg az egyáltalán nem vallásosoknak csak negyede utasítja el a kijelentést, addig a vallásosoknak több, mint fele (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,300).

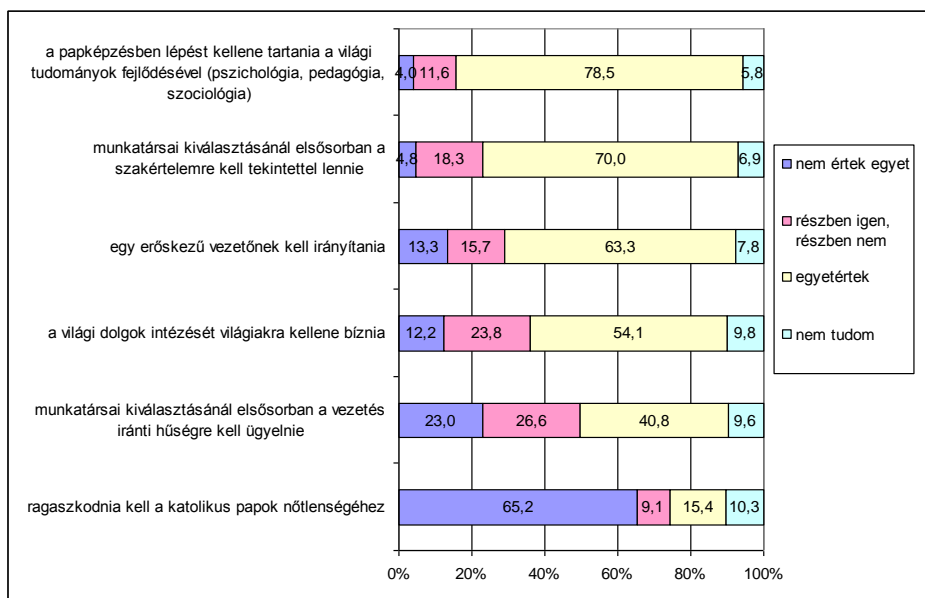
63. ábra: Az egyháznak mint szervezetnek... (vallásosság)

4.2. Hatékony vezetés

Az egyházi vezetés hagyományos értelemben tekintélyelvű és rendkívül fontos a lojalitás, ennek érvényesítésére törekszik a papok és lelkészek kiképzésénél is. Vajon mit gondolnak erről az általunk megkérdezettek? Ma is érvényesnek tartják-e az egyházi vezetőről régen kialakult képet, vagy szerintük nagyobb teret kell adni az egyházban is a szakértelemnek és a világi tudományok eredményeinek? Végül hogyan vélekednek a katolikus egyházban érvényes papi nőtleniségről?

A kijelentésekkel való egyetértési arány két végletét a papképzésre és a katolikus papok nőtleniségére vonatkozó állítás jelenti. A nyilatkozók közel nyolcvan százaléka egyetértett ugyanis azzal, hogy az egyháznak a papképzésben lépést kellene tartania a világi tudományok, mint a pszichológia, pedagógia vagy szociológia, fejlődésével. A követelést elutasítók aránya mindössze négy százalék. Azzal viszont, hogy a katolikus egyháznak ragaszkodnia kell papjaik nőtleniségéhez, csupán a választadók tizenöt százaléka értett egyet, kétharmaduk viszont nem. A részben egyetértők és a „nem tudommal” válaszolók aránya nagyjából tíz százalék körül volt.

Nagyon magas, hetven százalékos volt az egyetértők aránya annál a kijelentésnél is, hogy az egyháznak munkatársai kiválasztásánál elsősorban a szakértelemre kell tekintettel lennie, és további tizenhét százalék részben egyetért ezzel. Jóval kevesebben (40,8%) értettek egyet az ezzel ellentétes állítással, vagyis, hogy a munkatársak kiválasztásánál elsősorban a vezetés iránti hűségre kell ügyelni, igaz, a megkérdezettek további negyede részben egyetértett ezzel, míg közel negyede viszont nem. Mindez azt mutatja, hogy a nyilatkozók többsége továbbra is fontosnak tartja a lojalitást a munkatársak részéről, de nem tartja helyesnek, ha ez a szakértelem kárára megy. Ezt látszik igazolni az is, hogy a választadók közel kétharmada gondolja úgy, hogy az egyházat erőskezü vezetőnek kell irányítani, s további tizenöt százalékuk részben egyetért ezzel. Mindössze tizenhárom százalék utasítja el ezt a kijelentést. Valamivel kevesebben, de még mindig ötven százalékot meghaladó mértékben értenek egyet azzal, hogy az egyháznak a világi dolgok intézését világiakra kellene bíznia, bár a részben egyetértők aránya itt magasabb, mint az előző kijelentésnél. Mindkét kijelentésnél az egyetértők és részben egyetértők együttes aránya körülbelül nyolcvan százalék (64. ábra).

64. ábra: Az egyházat/az egyháznak...

Az imént tárgyalt kijelentések megítélése és a háttérváltozók között számos szignifikáns összefüggés van. A következő adatsorokból már kiszűrtük a „nem tudom” válaszokat.

1. A katolikus *egyháztagság* érthető módon azoknál az állításoknál befolyásolja az egyetértést, amelyek elsősorban a katolikus egyházat érintik, de – talán meglepő módon – ez a kapcsolat nagyon gyenge.

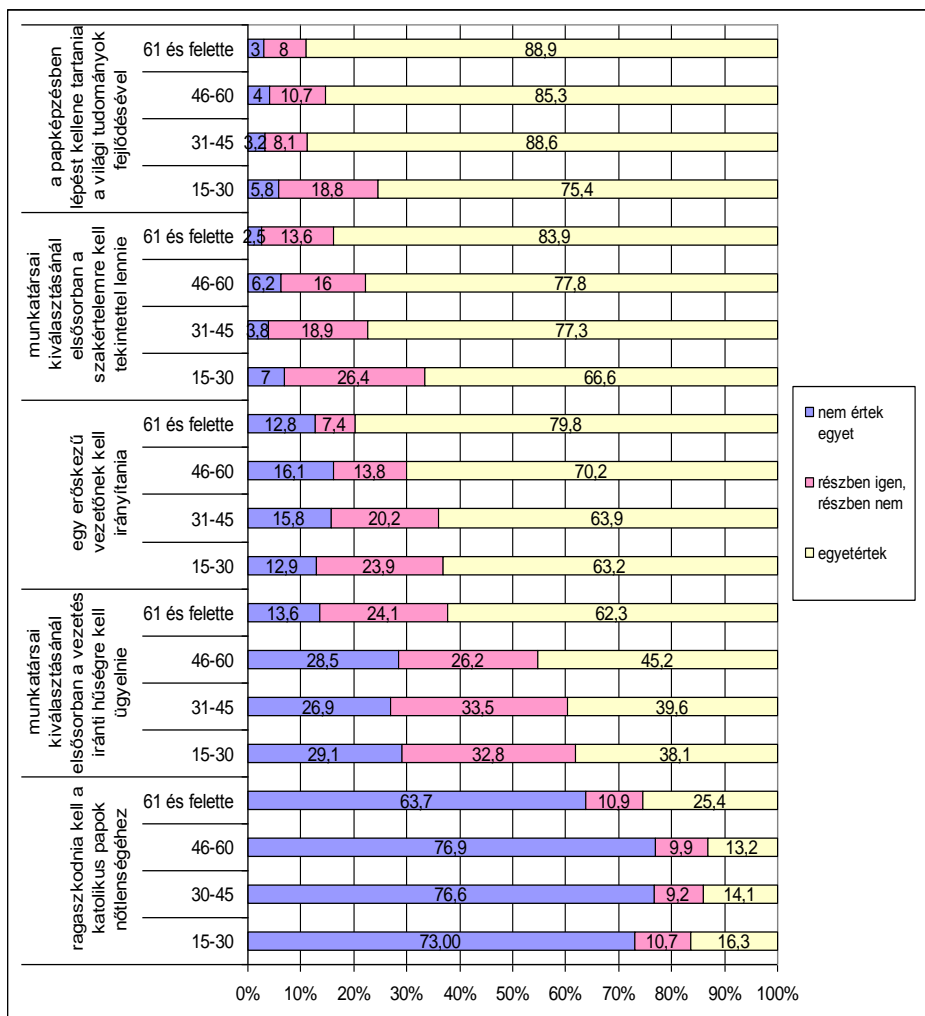
- Míg a felekezet nélkülieknek 57 százaléka ért egyet azzal, hogy *az egyházat erőskezű vezetőnek kell irányítani*, addig a katolikusoknak már háromnegyede (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,126).
- Azzal az állítással, miszerint az egyháznak ragaszkodnia kell *a katolikus papok nőtlenségéhez*, a felekezet nélkülieknek a tizede, a reformátusoknak tizenöt, míg a katolikusoknak húsz, az egyéb egyházak tagjainak viszont huszonöt százaléka értett egyet. A szignifikancia viszont olyan gyenge, hogy nem enged meg alaposabb következtetéseket (Pearson Chi-Square: 0,036, Cramer V:0,092).

2. Több meglepetéssel szolgálnak a *korral* való szignifikáns kapcsolatok, ugyanis korántsem biztos, hogy az idősebbek kevésbé nyitottak az új dolgokra, mint a fiatalabbak. Persze ez nem zárja ki azt sem, hogy a régít is elsősorban ők kívánják megtartani (65. ábra).

- Mind a *papképzésre* (Pearson Chi-Square: 0,001, Gamma: 0,265), mind a *munkatársak kiválasztásánál a szakmai szempontok* előtérbe helyezésére (Pearson Chi-Square: 0,001, Gamma: 0,247) vonatkozó javaslattal a legnagyobb, 80-90-os arányban a 61 éven felüliek értettek egyet, igaz a következő két korosztály is közvetlenül a nyomukban van. 13-17 százalékkal kisebb arányban értettek viszont egyet a kijelentésekkel a legfiatalabbak, ami valószínűleg azzal magyarázható, hogy sokan egyházi tapasztalat híján kevésbé tudták értékelni a kijelentéseket.
- Az előző két kijelentéshez képest minden korosztálynál kb. tíz százalékkal csökkent az egyetértők aránya, amikor azt mondtuk, hogy *az egyházat egy erőskezű vezetőnek kell irányítani* (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,160).
- Lényegesen nagyobb az eltérés a legidősebbek és legfiatalabbak egyetértési arányát tekintve (62,3%, illetve 38,1%) annál az állításnál, miszerint *a munkatársak*

kiválasztásának elsősorban a vezetés iránti hűségre kell ügyelni (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,203).

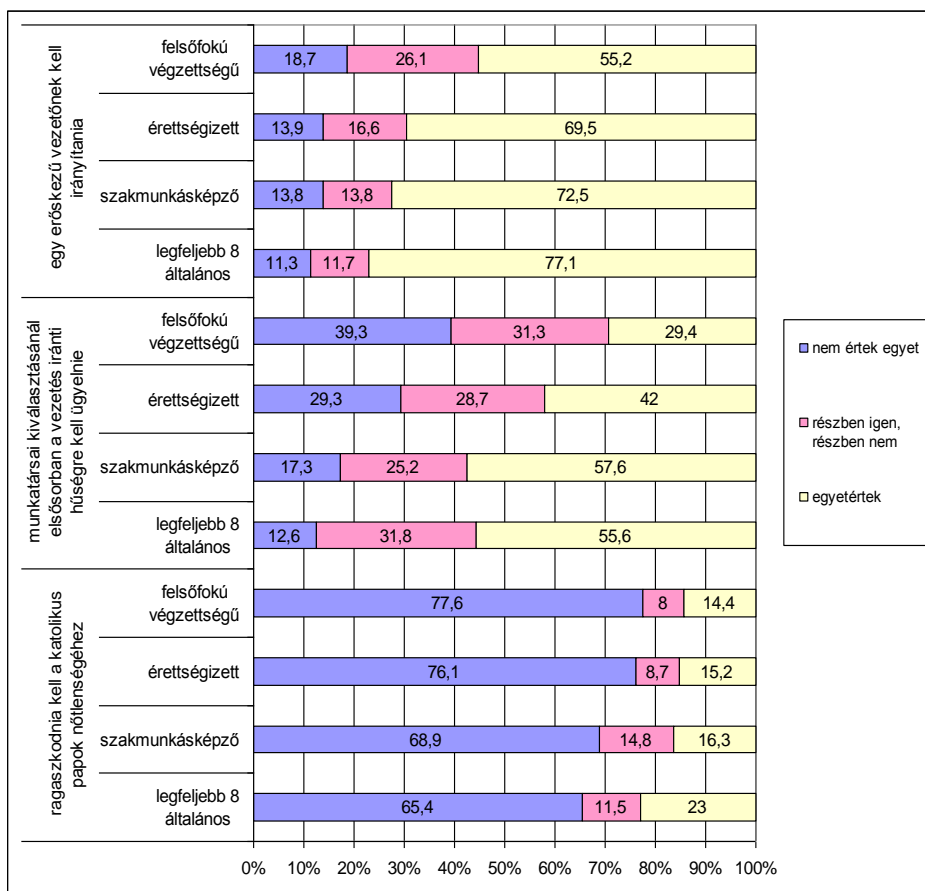
- Azzal, hogy *a katolikus egyházban ragaszkodni kell a papok nőtlenségéhez*, az idősebbek közel kétharmada nem értett egyet, míg ez az arány a legfiatalabbaknál közel háromnegyed. A legkritikusabb viszont a két közbűlső korosztály, akik 75 százalékot is meghaladó mértékben utasítják el a kijelentést (Pearson Chi-Square: 0,029, Gamma: 0,093).

65. ábra: Az egyházat/az egyháznak...

3. Egyértelmű összefüggések vannak a végzettség és azok között a kijelentések között, amelyek a korábbi gyakorlat folytatását, illetve a papi nőtlenség fenntartását sugallják: az alacsonyabb végzettségűek általában magasabb arányban értenek egyet velük, mint a magasabb végzettségűek, amint ez a 66. ábrán jól látható. A kapcsolat-szorosságok adatai:

- Az egyházban a munkatársak kiválasztásánál elsősorban a vezetés iránti hűségre kell ügyelni: Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,303.
- Az egyházat az egyházat egy erőskezü vezetőnek kell irányítani: Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,224
- A katolikus egyházban ragaszkodni kell a papok nőtlenségéhez: Pearson Chi-Square: 0,029, Gamma: -0,167.

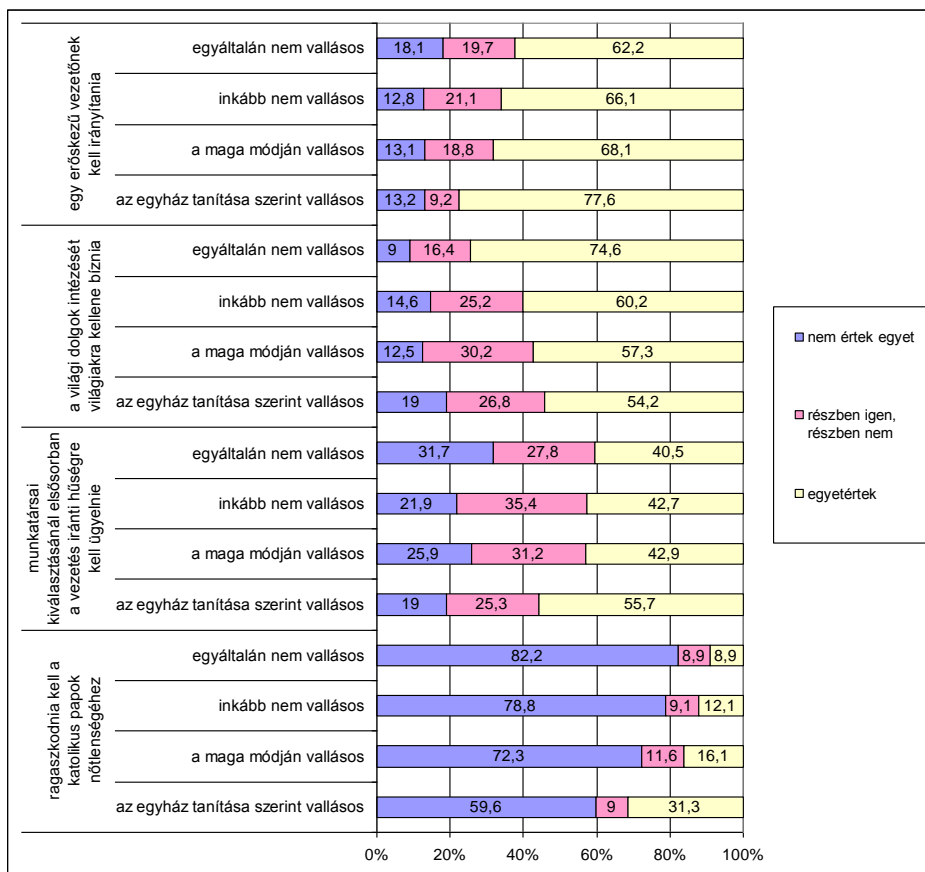

66. ábra: Az egyházat/az egyháznak...

4. Az egyházak szempontjából talán különösen érdekes, hogy az egyes állítások milyen összefüggést mutatnak a *vallásossággal*. Az első feltűnő eredmény, hogy míg két „modernizációs” – a korszerű papképzéssel és a munkatársak kiválasztására vonatkozó szakmai szempontok érvényesítésével kapcsolatos – javaslat és a vallásossági kategóriák között nincs szignifikáns összefüggés, addig a „hagyományos” egyházvezetésre vonatkozó kijelentésekkel az egyház tanításai szerint vallásos válaszolók nagyobb arányban értenek egyet (67. ábra).

- Az *erősebb vezetőre* vonatkozó kijelentéssel az egyház tanítása szerint vallásos nyilatkozók több, mint háromnegyede értett egyet, de az egyáltalán nem vallások is hatvan százalékot meghaladó arányban (Pearson Chi-Square: 0,037, Gamma: -0,148).
- A munkatársak kiválasztásánál az egyházasan vallásos válaszolóknak több, mint fele tartja elsődleges szempontnak a *vezetés iránti hűséget*. A másik három kategóriánál ez az arány negyven százalék körül mozog (Pearson Chi-Square: 0,035, Gamma: -0,131).
- Ugyancsak az egyház tanítása szerint vallásos hívek értenek a leginkább egyet a *katolikus egyházra érvényes kötelező papi nőtlenséggel* is, de még ez az arány sem éri el egyharmadot, hatvan százalékuk pedig a kötelező cölibátus ellen foglal állást. Még nagyobb, 70-80 százalék, ennek a szabályozásnak az elutasíthatósága a másik három kategória esetén: Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,292

- Végül azzal a javaslattal, hogy az egyházban *a világi dolgok intézését világiakra kellene bízni*, a többség minden kategóriában egyetért: míg ezt az egyáltalán nem vallásosak háromnegyede támogatja, addig az egyháziakban vallásosoknak csak valamivel több, mint fele: Pearson Chi-Square: 0,003, Gamma: 0,177.

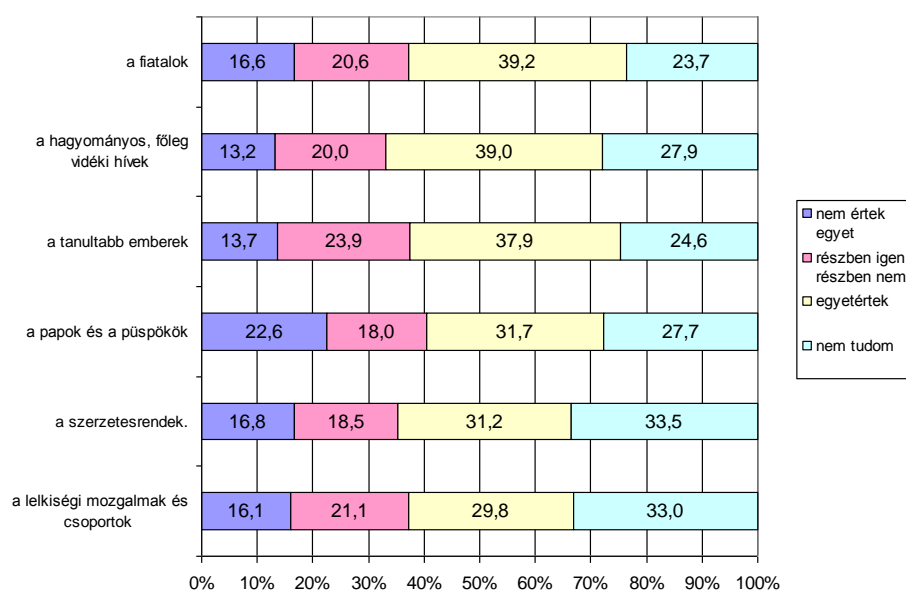
67. ábra: Az egyházat/az egyháznak...

4.3. Erőforrások

Mint minden szervezetnek, az egyháznak is szüksége van – a gazdasági nyelvezetnél maradva – humán erőforrásra. Az egyházszervezetre vonatkozó blokk utolsó kérdéscsoportjában azt kérdeztük, hogy a megkérdezettek szerint melyek az egyház eddig még kiaknázatlan erőforrásai. A hat válasz az alábbi volt:

- a szerzetesrendek,
- a lelkeségei mozgalmak és csoportok,
- a hagyományos, főleg vidéki hívek,
- a tanultabb emberek,
- a fiatalok és
- a papok és püspökök

A válaszadók nem tettek nagy különbséget a megnevezett csoportok között, mert 30-40-os arányban mindegyiket erőforrásnak tekintették (68. ábra). Negyven százalék közeli arányban a fiatalokról, a hagyományos, főleg a vidéki hívekről, valamint a tanultabb emberekről gondolták, hogy az egyház kiaknázatlan tartalékát képezik. A másik három megnevezett csoportról, vagyis a papokról és püspökökről, a szerzetesrendekről, valamint a lelkeségi mozgalmakról és közösségekről körülbelül harminc százalék vélte ugyanezt. Nagyon magas volt ugyanakkor azok aránya, akik nem tudtak állást foglalni (Pearson Chi-Square: 0,020, Cramer V:0,112). Ez csak megerősíti azt az eddig már többször fölmerült gyanút, hogy a társadalom egy nagy részének nagyon csekély kapcsolata van az egyházakkal.

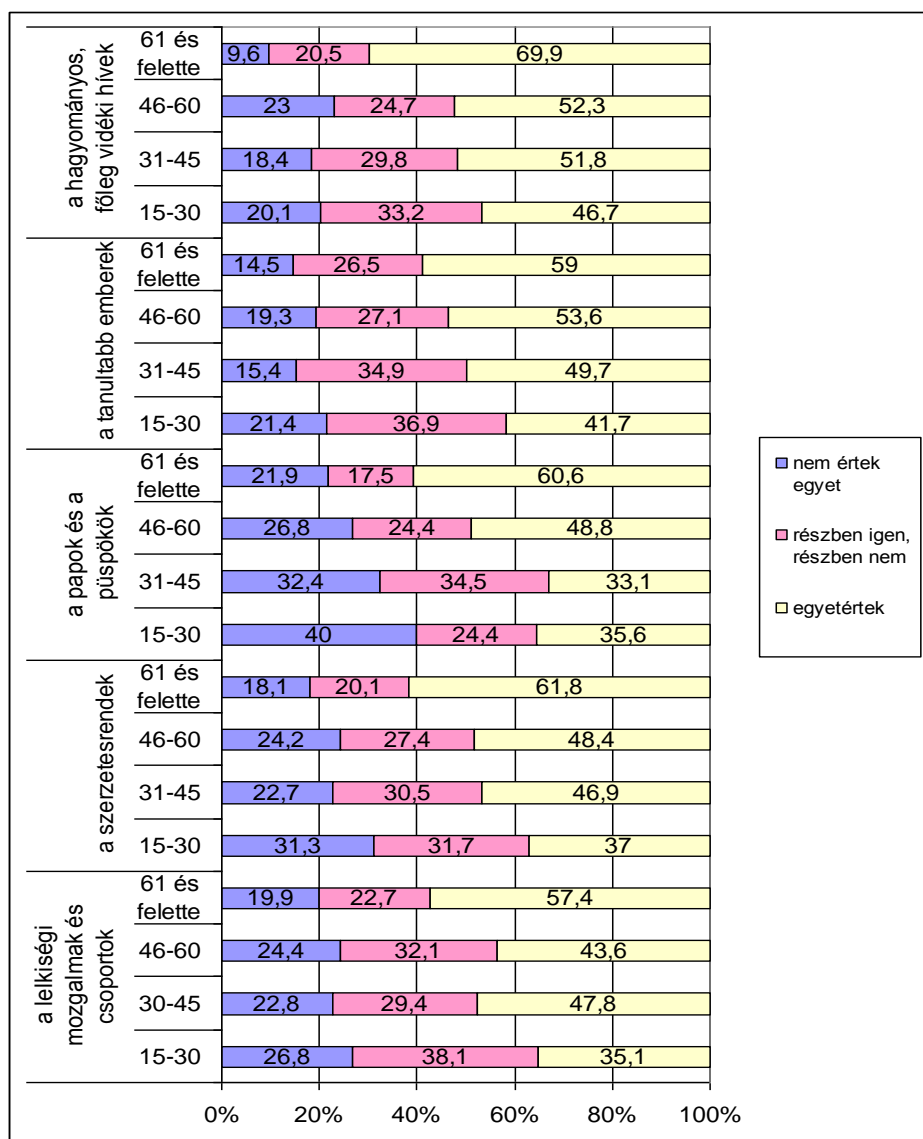
68. ábra: Az egyház kiaknázatlan erőforrásait képezik...

Jelen esetben az egyháztagság alig befolyásolta az erőforrásokkal kapcsolatos kijelentésekkel való egyetértést. Annál több esetben volt szignifikáns kapcsolat a korrall és a vallásossággal, bár ezek sem voltak erősek.

1. Az *idősebbek* minden esetben – kivéve a fiatalokra vonatkozó kijelentést, amely nem volt szignifikáns a korrall – magasabb arányban vélik a megnevezett csoportról, hogy azok az egyház humán tartalékát jelentik. A legfiatalabbak ugyancsak minden esetben a legkisebb arányban gondolják, hogy az adott csoport az egyház erőforrása lenne. A középső két korosztály 40-50 százalékkal mindig a kettő között helyezkedik el, sőt egy – a papokra püspökökre vonatkozó állítás – kivételével az egyetértési arányok is közel vannak egymáshoz. Az egyetértési arányok főnti sorrendjében kor szerinti bontásban sincs változás. (69. ábra)

- Az idősebbek hetven százaléka egyetértett azzal, hogy a *hagyományos, főleg vidéki hívekre* támaszkodhat az egyház, de a fiatalabbaknak is közel fele volt ezen a véleményen (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,188).
- A *tanultabb embereket* a 61 év feletti korosztálynak „már csak” mintegy hatvan százaléka tekinti az egyház erőforrásának, a másik három korosztálynál az előzőhöz képest kisebb a változás (Pearson Chi-Square: 0,017, Gamma: 0,160).

- Viszonylag éles antiklerikalizmus figyelhető meg a 35-45 éveseknél, ugyanis mindössze harmaduk véli *a papokról és püspökökről*, hogy ők lennének az egyház erőforrásai (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,249).
- Kiegyensúlyozottabb a kép a *szerzetesrendekkel* (Pearson Chi-Square: 0,001, Gamma: 0,217) és a lelkiségi mozgalmakkal kapcsolatban (Pearson Chi-Square: 0,004, Gamma: 0,163).

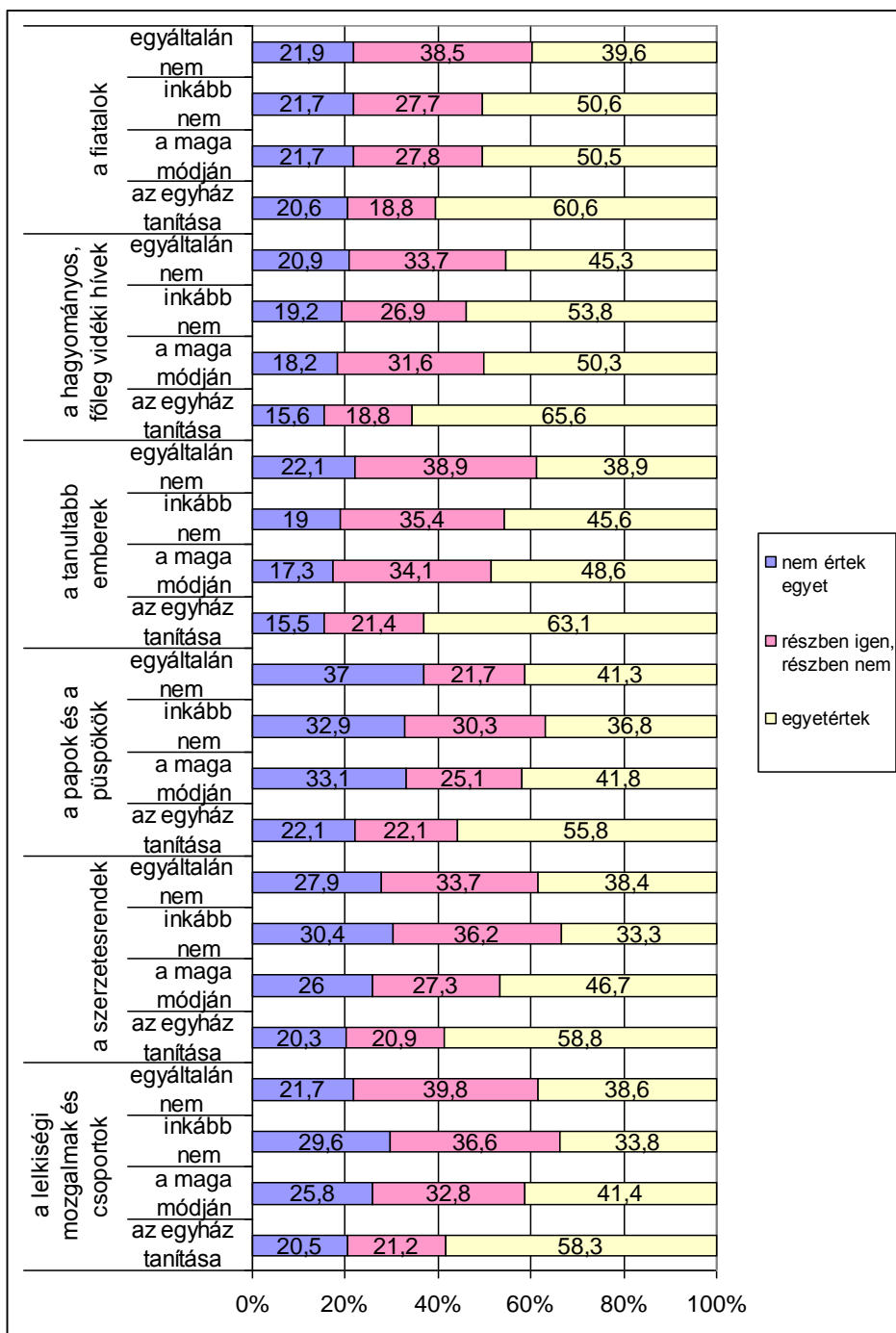

69. ábra: Az egyház kiaknázatlan erőforrásait képezik... (kor)

2. Vallásosság szerinti bontásban is viszonylag kiegyensúlyozott képet kapunk. Mind a hat kijelentésnél az egyház tanítása szerint vallásosak gondolják a legmagasabb – kb. hatvan

szálék körüli – arányban azt, hogy az egyház az adott csoportra építhet. Legtöbbször pedig az egyáltalán nem vallásosak azok, akik egy megnevezett csoportról a legkevésbé feltételezik, hogy az egyház erőforrása lenne (70. ábra).

- Míg az egyházasan vallásos megkérdezetteknek hatvan százaléka vélte, hogy *a fiatalok az egyház erőforrásai*, addig a maguk módján vallásosoknak és az inkább nem vallásosoknak ötven, az egyáltalán nem vallásosoknak pedig negyven százaléka (Pearson Chi-Square: 0,024, Gamma: -0,126).
- A *hagyományosabb hívőkről* az egyház tanítása szerint vallásos nyilatkozók kétharmada gondolta, hogy az egyház támaszát jelentik, de a másik három csoport kijelentéssel való egyetértési aránya is ötven százalék körüli (Pearson Chi-Square: 0,024, Gamma: -0,150).
- Hasonló a helyzet annál azon állítás esetén is, miszerint *a tanultabb emberek* jelentenék az egyház tartalékát, bár az egyáltalán nem vallásosak egyetértési aránya negyven százalék alá süllyed (Pearson Chi-Square: 0,006, Gamma: -0,189).
- Meglepő, hogy az egyházasan vallásos válaszolók az összes csoport közül a *papokról és püspökökről* tételezik fel a legkisebb arányban, hogy az egyház erőforrásai lennének. Igaz, ez az arány még mindig ötven százalék fölötti, de az előzőekhez képest mégis 5-10 százalékos „bizalomcsökkenést” tapasztalhatunk. Fordítva még inkább egy antiklerikális kép bontakozik ki, ugyanis mind a négy kategóriában ennél a kijelentésnél a legmagasabb azok aránya, akik nem értenek egyet vele. (Pearson Chi-Square: 0,029, Gamma: -0,162).
- A *szereztesrendekkel* (Pearson Chi-Square: 0,010, Gamma: -0,187) és a *lelkiségi mozgalmakkal* (Pearson Chi-Square: 0,003, Gamma: -0,161) szemben az inkább nem vallásosak tűntek a legkritikusabbak, mert csak harmaduk tartotta őket az egyház erőforrásainak.

70. ábra: Az egyház kiaknázatlan erőforrásait képezik... (vallásosság)

4.4. Összefoglalás

A megkérdezettek döntő többsége korántsem zárja ki, hogy bizonyos hatékonysági szempontok érvényesüljenek az egyházi intézményekben is. A nyilatkozók mindenekelőtt azt tartják fontosnak, hogy az egyházak jobban megismerjék a társadalmi környezetet, amelyben működnek, de a többség legalább részben azt is támogatja, hogy az egyházak használják a szervezés és vezetés modern módszereit, sőt gazdálkodásukat külső ellenőrzésnek is vessék alá. Általánosságban igaz, hogy minél távolabb áll valaki az egyháztól, annál inkább szorgalmazza az egyházi szervezetek hatékonyságát, és minél inkább elkötelezett valaki az egyház mellett, annál kevésbé híve az egyházi menedzsmentnek, különösen pedig annak, hogy az egyház gazdálkodását külső ellenőrzésének vessék alá.

Határozott álláspontot képviseltek a megkérdezettek azzal kapcsolatban, hogy az egyháznak a pap- és lelkészképzésben lépést kell tartani a humántudományok fejlődésével, az egyházvetés feladatainak intézésében fokozottan támaszkodni kell a szakértelemre, a világi ügyek intézését pedig világiakra kell bízni. Mindez azonban nem bonthatja meg az egyházvezetés egységét, és nem helyezheti hatályon kívül a vezetés iránti lojalitást sem. A nyilatkozók kétharmada ugyanakkor nem tud mit kezdeni a katolikus egyházban kötelezően előírt papi nőtlenség követelményével. Ezt még a katolikus válaszolóknak, különösen a vallásos hívőknek is csak harmada támogatja.

Az egyházvezetésben a menedzsment szempontok és egy határozott, erőskezü vezetés érvényesítésének egyidejű szükségességét az idősebbek támogatták magasabb arányban. A mintába bevont legfiatalabb korosztály feltételezhetően nagyon gyér egyházi tapasztalatokkal rendelkezik. Az egyházvezetésre vonatkozó reformelképzelések egy részének megítélése nem függ a vallásosságtól, vagy ha mégis, mint a világiak fokozottabb bevonása az egyház ügyeinek intézésébe, azt épp a rendszeresen templomba járó vallásos hívők támogatják a legkevésbé, bár így is ötven százalékot meghaladó mértékben. Ők az átlagosnál nagyobb arányban értenek egy azzal, hogy az egyházat erőskezü vezető irányítsa, valamint, hogy a munkatársak kiválasztásánál a vezetés iránti hűség fokozott figyelmet kapjon.

A megkérdezettek főleg a hagyományos, vidéki hívőket, a fiatalokat és a tanultabb embereket tekintik az egyház erőforrásainak. Mellettük elsősorban az idősebbek szavaznak még bizalmat a szerzetesrendeknek, a papoknak és püspököknek, valamint a lelkiségi mozgalmaknak. A 30-40 évesek körében a klérussal szemben érzékelhető bizalmatlanság volt tapasztalható, ugyanis épp róluk feltételezik a legkevésbé, hogy az egyház tartalékát jelenthetik. A vallásos nyilatkozók nagy többsége valamennyi megnevezett csoportra úgy tudott tekinteni, mint az egyház zálogára, a legkevésbé mégis a papokra és a püspökökre. Még erősebben mutatkozik meg ez az antiklerikalizmus, ha azt nézzük, hogy milyen arányban utasítják el a megkérdezettek a megnevezett csoportokat, mint az egyház erőforrásait: minden vallásossági kategóriában ugyanis a papok és püspökök elutasíthatósága volt a legmagasabb.

5. Az egyház belső helyzete

Formázott: Betűtípus: (Alapérték)
Times New Roman

A kérdőív harmadik blokkjában az egyház belső helyzetével kapcsolatban foglalmaztunk meg állításokat. Az egyház belső helyzetéhez tartozónak véltük a keresztyén egyházak önértelmezésével kapcsolatos állásfoglalásokat, erről szól az első kérdéscsoport. Fontosnak tartottuk megtudni azt, hogyan válaszadók hogyan gondolkodnak arról, hogy Magyarországon, illetve Európában hit vagy egyházi válság van-e, és hogy ennek a válságnak mi az oka. Állításokat foglalmaztunk meg az egyház számára problémát jelentő jelenségekről. Az egyházak önértelmezésétől eltekintve a kérdéscsoportokban az állításokra vonatkozó véleményeket mind Magyarország, mind Európa vonatkozásában teszteltük. Ugyancsak fontos kérdésfeltevés az egyház belső helyzetével kapcsolatban az, hogy az emberek mit tartanak fontosnak az egyház pozitív jellemzői közül, ezt az egyház struktúrájára és a spiritualitásra vonatkozóan is megkérdeztük. A struktúrára vonatkozó állításokat mind Magyarország mind Európa viszonylatában mértük, a spiritualitásra vonatkozóakat azonban csak általában. Állításokat foglalmaztunk még meg az egyház megújulásával, és az egyház belső kommunikációjával kapcsolatban. Az egyes állításokkal való eredményeket kérdéscsoportokként mutatjuk be.

5.1. Az egyházak önértelmezése

Az első kérdéscsoport az egyházak önértelmezésével kapcsolatos állításokat tartalmazta.

Az egyházak önértelmezésével kapcsolatos kérdéseket csak azon válaszadóktól kérdeztük le, akik a kérdőív elején önmagukat valamely keresztyén egyházhöz tartozónak vallották, ként azonosították. A kérdésekre adott válaszok százalékos arányából jól látszik (Ez hol látszik? En nem látom.), hogy még ők sem kívántak, vagy tudtak minden kérdésre válaszolni. Az első ábra – táblázat – mellett jelezzük, hogy az elemzés eredménye hány fő válaszából származik (n=x).⁸ Természetesen minden olyan esetben, ahol a válaszok száma eltér a teljes mintában adott számtól, ezt jelezzük. Az egyházak önértelmezését tartalmazó állításokról szóló kérdéscsoport azért került a kérdőívbe, mert fontosnak tartottuk azt, hogy képet kapjunk arról, hogy egy adott felekezethez tartozó egyháztagnak mennyire tudják, ismerik, vagy fogadják el saját egyházuk önértelmezését. Állításaink megfogalmazásában alapvetően az a szándék vezetett bennünket, hogy kiderítsük, hogy az önmagukat a keresztyén egyházakhoz soroló – vagyis egy adott felekezet tagjai – mennyire tudják, ismerik, vagy fogadják el saját egyházuk önértelmezését. Az állítások a katolikus, a református, és egyéb egyházak (amelyek fele evangélikus) önértelmezéseit tartalmazzák, természetesen nagyon tömören megfogalmazva. A katolikus egyház önértelmezésére vonatkozó állításoknál azt szeretettük volna megvizsgálni, hogy a sűrített formában. A katolikus egyház önértelmezéseire vonatkozó állítások feltevése mögött leginkább az a szándék munkált, hogy megnézhessük, hogy a II. Vatikáni Zsinat által megfogalmazott önértelmezések mennyire váltak közkeletűvé és elfogadottá a keresztyén válaszadók körében. Végül az egyházakkal kapcsolatban nyolc állítás került ebbe a blokkba, minden állítás a keresztyén egyházak egy-egy fontos identitás-képző elemére utal.

igazolhatók vissza a válaszadók véleményei alapján.

A keresztyén válaszadók kevesebb, mint fele értett egyet azzal, hogy az egyház Isten zarándokló népe, illetve hogy Krisztus titokzatos teste. Ezek az állítások, illetve a táblázatban

⁸ A későbbiekben az elemszám a teljes mintára vonatkozik, kivéve a 3.7. kérdéscsoport utolsó két, illetve a 3.8. kérdéscsoport utolsó állítását, ahol az állításokat ismételtén csak az önmagukat a keresztyén egyházhöz tartozókkal véleményeztettük.

Formázott: Behúzás: Első sor: 0 cm

Formázott: Betűtípus: Times New Roman

Formázott: Címsor 2 + Első sor: 0;63 cm, Balra zárt, Behúzás: Első sor: 0 cm

Formázott: Behúzás: Első sor: 0 cm

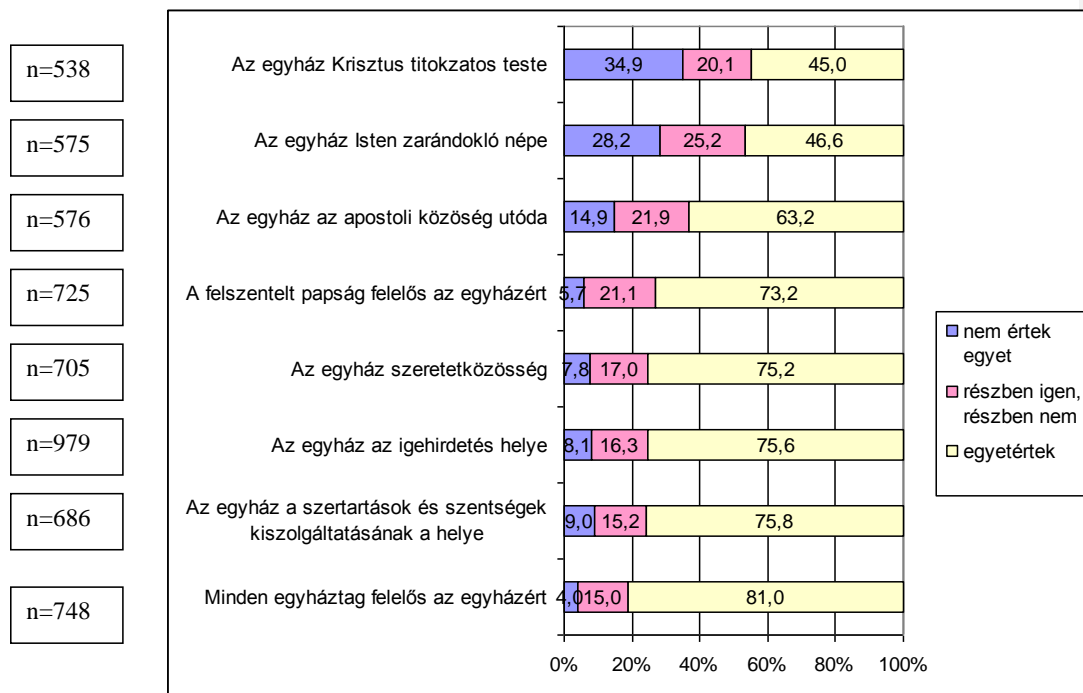
Formázott: Behúzás: Első sor: 0 cm

ezt követő kijelentéssel kapcsolatban fontos felhívni arra is a figyelmet, hogy mindhárom válasza legalább 200 válasszal kevesebb érkezett, mint az ezt követőekre. Ezeknél az állításoknál nagymértékben megnőtt a nem tudom válaszok aránya, illetve a bizonytalanok aránya is. Valószínűsíthető, hogy ezen állításokban megfogalmazott meghatározások ismeretlenek, vagy kevésbé ismertek voltak a válaszadók számára. Ez azt jelzi, hogy ennél a kérdésnél a kérdőívben általában jelentkező bizonytalanok, vagy nem válaszolók aránya kiemelkedően magas volt, tehát a válaszadók bizonyára nem ismerték korábban ezeket az állításokat az egyházra vonatkozóan. Adri — ezt így feltételezhetem??? Ami azért is volt számunkra meglepő, mert ezek az állítások a II. Vatikáni Zsinat által megfogalmazott egyházi önértelmezések voltak, és feltételeztük, hogy ezek az itteni értékeknek magasabb arányban találunk egyetértésre. A válaszadók megközelítőleg kétharmada értett egyet azzal az állítással, miszerint az egyház az apostoli közösség utóda. A következő négy állításra vonatkozóan közel azonos értéket kaptunk, a válaszadók háromnegyedének egyetértésével találkozott az, hogy az egyházban a felszentelt papság felelős az egyházért, hogy az egyház szeretetközösség, hogy az egyház az igehirdetés helye, és hogy az egyház a szertartások és a szentségek kiszolgáltatásának a helye. A legmagasabb egyetértést a minden egyháztagnak felelős az egyházért állítás kapta (81%). A véleménynyilvánításból egyértelműen látszik, hogy a válaszadók azokkal az állításokkal tudtak leginkább egyetérteni, azonosulni, amelyek számukra a mindennapi valóságból erednek, az itt meglévő tapasztalataikra, tudáskészletükre vonatkoznak.

Formázott: Betűszín: Automatikus

Formázott: Betűszín: Automatikus

Megjegyzés [BA1]: Igen, és feltételezhetően sokan nem is értették ezeket a kérdéseket, de ezt persze nem kell hangsúlyoznunk, a lényeg, hogy nem tudtak rá válaszolni!!

71. ábra: ~~Ábra~~ Az egyházak önértelmezése

Formázott: Betűtípus: 12 pt, Dőlt, Betűszín: Automatikus

Formázott: Betűszín: Automatikus

A következőkben nézzük meg, hogy mely kijelentések és háttérváltozók között van szignifikáns kapcsolat.

Az állítások többségére nézve igaz az, hogy az iskolai végzettség növekedésével csökken az egyetértők aránya, illetve hogy minél idősebb korcsoportot vizsgálunk, annál magasabb az állítást helyeslők aránya.

☐Az egyetértők között felülreprezentáltak továbbá azok a kérdezettek, akik vallásosak, az egyház tanításai szerint, valamint a községben élők, míg alulreprezentáltak a fővárosiak.

☐A fenti kérdésekre adott válaszokat nem befolyásolta, hogy a kérdezettek melyik keresztény egyházhoz tartozónak vallották magukat. Az állításokkal való egyetértésben nem az differenciált, hogy ki melyik egyházhoz tartozik, hanem az, a válaszadó vallásosságának mértéke.

Bizonyos állítások és háttérváltozók között szignifikáns összefüggéseket is fel tudunk tární. Ezzel a kérdéscsoporttal kapcsolatban szignifikáns összefüggést a válaszadók egyházhoz tartozása, illetve vallásgyakorlása alapján lehet kimutatni. Az összes válaszadó között csak magukat a katolikus egyházhoz soroló válaszadók esetében volt lehetőség ezen összefüggések kimutatására, mert a többi felekezetenél annyira alacsony volt az elemszám, hogy a nagy csoporton belüli további bontás értékelhetetlen adatokat eredményezett volna. A kérdőív ezen kérdéscsoportjában szereplő hat állításból négy állítással kapcsolatban lehet szignifikáns összefüggést kimutatni.

- Az egyház tanítását követő katolikusok jóval magasabb arányban (71,7%) értenek egyet azzal, hogy *az egyház Krisztus titokzatos teste*. A maguk módján vallásos katolikusok esetében ez az arány mindössze 37,5%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,414, ami közepes szorosságú kapcsolatot mutat.)
- Az egyház tanítását követő katolikusok jóval magasabb arányban (68,97%) értenek egyet a

v_Egyh_apostoli_köz_ut * kat Crosstabulation

		kat				Total
		1,00 katolikus, az egyház tanításait követi	2,00 katolikus, a maga módján vallásos	3,00 katolikus, inkább nem vallásos	4,00 katolikus, egyáltalán nem vallásos	
v_Egyh_apostoli_köz_ut 1,00	Count	6	38	6	3	53
	% within kat	5,0%	17,4%	21,4%	25,0%	13,9%
	Adjusted Residual	-3,5	2,2	1,2	1,1	
3,00	Count	18	53	7	1	79
	% within kat	14,9%	24,2%	25,0%	8,3%	20,8%
	Adjusted Residual	-1,9	1,9	,6	-1,1	
5,00	Count	97	128	15	8	248
	% within kat	80,2%	58,4%	53,6%	66,7%	65,3%
	Adjusted Residual	4,2	-3,3	-1,4	,1	
Total	Count	121	219	28	12	380
	% within kat	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

zzal az állítással, hogy *az egyház Isten zárandokló népe*. Azzal, hogy *az egyház Isten zárandokló népe* maguk módján vallásosak esetében ez az arány 38,7%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,417.)

- Az egyház tanítását követő katolikusok jóval magasabb arányban (80,27%) értenek egyet a

Formázott: Felsorolás és számozás

Formázott: Betűtípus: Dőlt

v_Egyh_apostoli_köz_ut * kat Crosstabulation

			kat				Total
			1,00 katolikus, az egyház tanításait követi	2,00 katolikus, a maga módján vallásos	3,00 katolikus, inkább nem vallásos	4,00 katolikus, egyáltalán nem vallásos	
v_Egyh_apostoli_köz_ut	1,00	Count	6	38	6	3	53
		% within kat	5,0%	17,4%	21,4%	25,0%	13,9%
		Adjusted Residual	-3,5	2,2	1,2	1,1	
	3,00	Count	18	53	7	1	79
		% within kat	14,9%	24,2%	25,0%	8,3%	20,8%
		Adjusted Residual	-1,9	1,9	,6	-1,1	
	5,00	Count	97	128	15	8	248
		% within kat	80,2%	58,4%	53,6%	66,7%	65,3%
		Adjusted Residual	4,2	-3,3	-1,4	,1	
Total		Count	121	219	28	12	380
		% within kat	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

zzal az állítással, ~~azzal~~ hogy az egyház az apostoli közösség utóda, míg a maguk módján vallások esetében ez az arány 58,4%). (Pearson Chi-Square: 0,001, Gamma: -0,368.)

- Az egyház tanítását követő katolikusok jóval magasabb arányban (89,1%) értenek egyet a

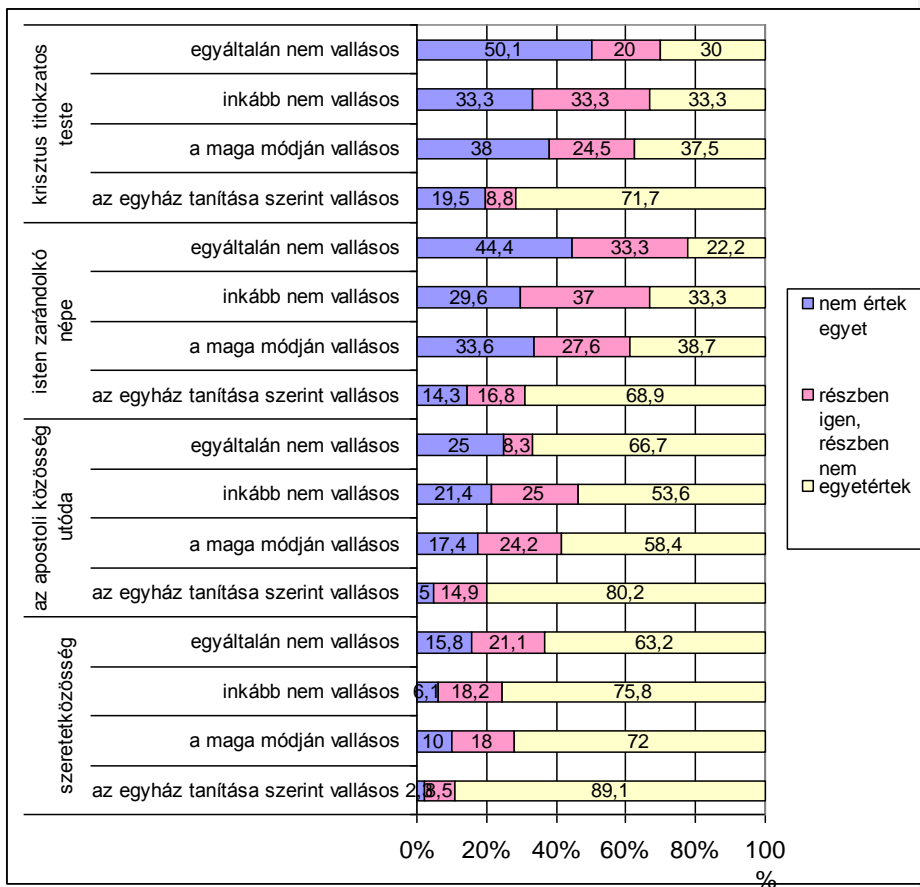
Formázott: Betűtípus: Dőlt

v_Egyh_apostoli_köz_ut * kat Crosstabulation

			kat				Total
			1,00 katolikus, az egyház tanításait követi	2,00 katolikus, a maga módján vallásos	3,00 katolikus, inkább nem vallásos	4,00 katolikus, egyáltalán nem vallásos	
v_Egyh_apostoli_köz_ut	1,00	Count	6	38	6	3	53
		% within kat	5,0%	17,4%	21,4%	25,0%	13,9%
		Adjusted Residual	-3,5	2,2	1,2	1,1	
	3,00	Count	18	53	7	1	79
		% within kat	14,9%	24,2%	25,0%	8,3%	20,8%
		Adjusted Residual	-1,9	1,9	,6	-1,1	
	5,00	Count	97	128	15	8	248
		% within kat	80,2%	58,4%	53,6%	66,7%	65,3%
		Adjusted Residual	4,2	-3,3	-1,4	,1	
Total		Count	121	219	28	12	380
		% within kat	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

zzal az állítással, hogy az egyház szeretetközösség, míg a maguk módján vallások esetében ez az arány csak 72%. ~~azzal, hogy az egyház szeretetközösség, míg a maguk módján vallások esetében ez az arány 72,0%.~~ (Pearson Chi-Square: 0,007, Gamma: -0,364.)

Formázott: Betűtípus: Dőlt

72. ábra: Egyházak önértelmezése - katolikus válaszadók, vallásgyakorlás szerint

Formázott: Képaláírás, Középre zárt,
Behúzás: Első sor: 0 cm

5.2. A hit és az egyház válsága

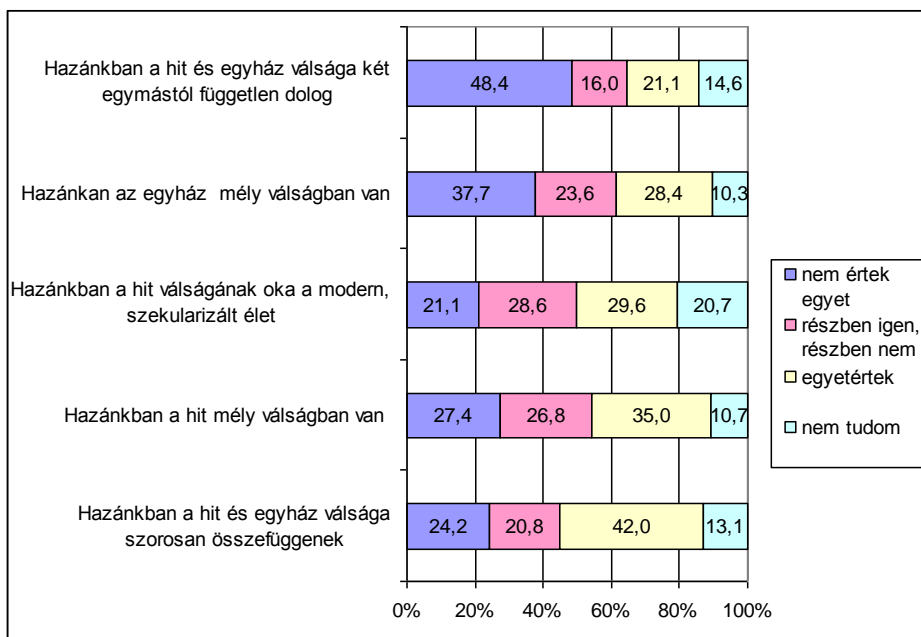
5.2.1. A hit és egyház válsága Magyarországon

A harmadik blokk második kérdéscsoportjában a hit-és egyházi válsággal kapcsolatban foglalmaztunk meg állításokat. Válaszadóink véleményét a hit-vagy egyházi válság kapcsán kutattuk. A kérdés továbbra is a válaszadók saját vallására, egyházára vonatkozott. A hit- illetve egyházválságra vonatkozó állítások megfogalmazásakor fontosnak tartottuk, hogy a külön-külön szerepeljen a hit illetve az egyházválságra vonatkozó állítás. A modernizáció és a szekularizáció ugyanis jól érzékelhető változásokat hozott az emberek vallásosságában. A válságot szokásosan egyházi válsággént tartjuk számon (főként Európában), éppen ezért lényegesnek tartottuk az állításokkal való egyetértést úgy is mérni, hogy a válaszadóknak lehetősége legyen abban is állást foglalni, hogy melyik válságot milyen mértékben tartják jellemzőnek. Rákérdeztünk arra is, hogy válaszadóink a hitválság és egyházi válság között látnak-e kapcsolatot. Az utolsó állítás a válság okaként a modern, szekularizált életet tüntette fel, illetve mód volt egyéb válasz megfogalmazására is. Az állítások továbbra is a megkérdezettek saját vallására, egyházára vonatkoztak. A válaszadóknak az egyes kérdéseket Magyarországra és Európára vonatkozóan is feltettük. Először a Magyarországra vonatkozó állításokat tekintjük át, aztán mutatjuk be az Európára vonatkozókat.

Formázott: Sorkizárt

A legmagasabb egyetértési százalék Magyarország viszonylatában annál az állításnál jelentkezett, mely szerint hazánkban a hit és az egyház válsága egymással szorosan összefügg. Ezzel az állítással a válaszadók több mint negyven százaléka értett egyet, kevesebb, mint negyedük pedig részben értett egyet. A válaszadók negyede viszont nem értett egyet az állítással. Érdekes, hogy az állítás fordított megfogalmazására az állításokkal való egyetértési arányok nem egyeznek teljesen. Azzal az állításnál ugyanis, hogy hazánkban a hit és egyház válsága két egymástól független dolog a válaszadók majdnem fele (48,4%) nem értett egyet, és kevesebb, mint negyedük értett csak egyet. Az egyház mély válságára vonatkozó állítással a válaszadók közel negyven százaléka nem ért egyet, és kevesebb, mint harminc százalékuk ért csak egyet. A hit mély válságára vonatkozó állításokra adott egyetértési arányok sokkal inkább megoszlottak. A kapott adatok szerint a hit mély válságával kapcsolatos állítással a válaszadók több mint harminc százaléka (35%) értett egyet, az egyház válságára vonatkozóval pedig kevesebb, mint harminc (28,4%) százalék. A határozottan nem egyetértők aránya is jóval magasabb az egyházi válság esetén (37,7%), mint a hitválság esetén (27,4%). Az összes állításra érkezett egyetértések százalékos arányából tehát arra lehet következtetni, hogy a válaszadók a hitválságot erőteljesebbnek érzik, mint az egyház válságát, és hogy az hit- és egyházválságot szorosan összetartozónak vélik, de eléggé megoszlanak a vélemények. Nagyon megoszlanak a vélemények azzal az állítással kapcsolatban is, mely szerint a válság oka a modern, szekularizált élet. Az állítással egyetértők aránya harminc százalék alatt marad (29,6%), a határozottan egyet nem értők aránya pedig húsz százalék (21,1%) közelében. Kiemelkedően magas ezzel az állítással kapcsolatban a nem tudom válaszok aránya, a válaszadók több mint húsz százaléka nem tudott véleményt formálni az állítással kapcsolatban. A nem tudom válaszok aránya minden állításnál viszonylag magas. Ez is jelzi az egyetértéseknél is megnyilvánuló bizonytalanságot.

Formázott: Sorkizárt

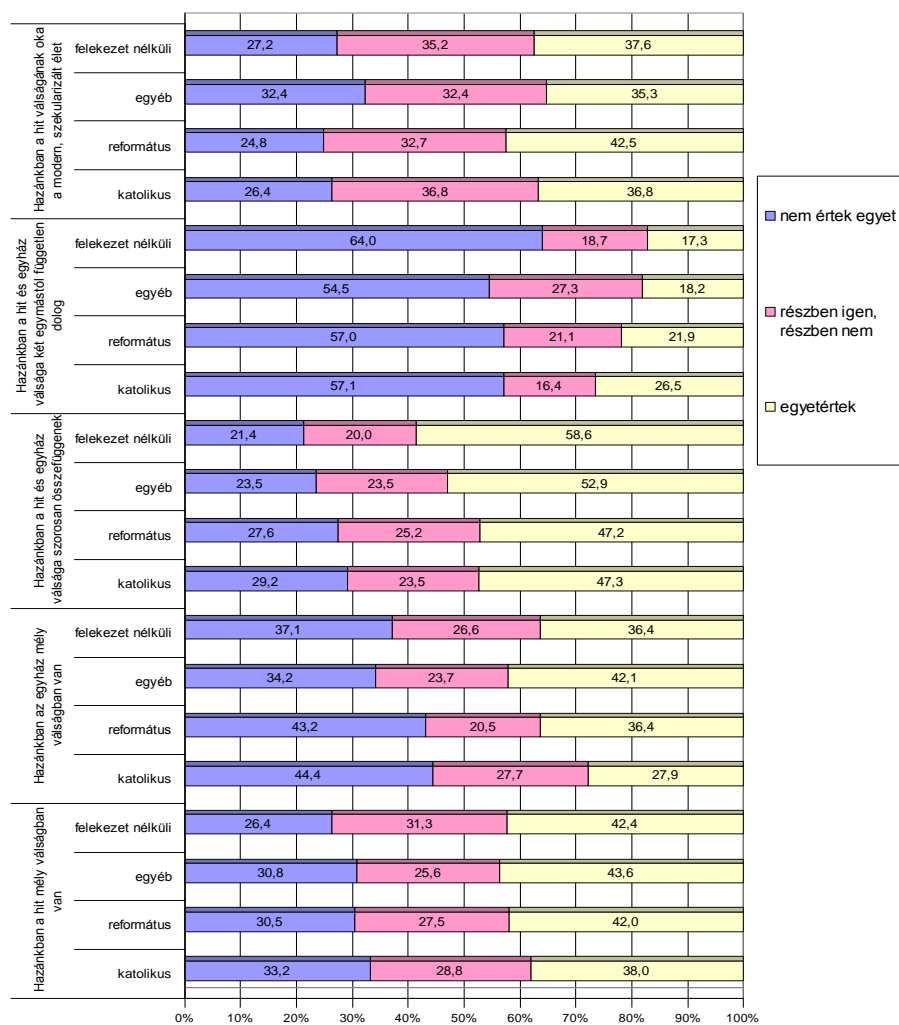

73. ábra: Hit vagy egyházi válság Magyarországon

Formázott: Képaláírás, Középre zárt

Formázott: Betűtípus: Nem Félkövér

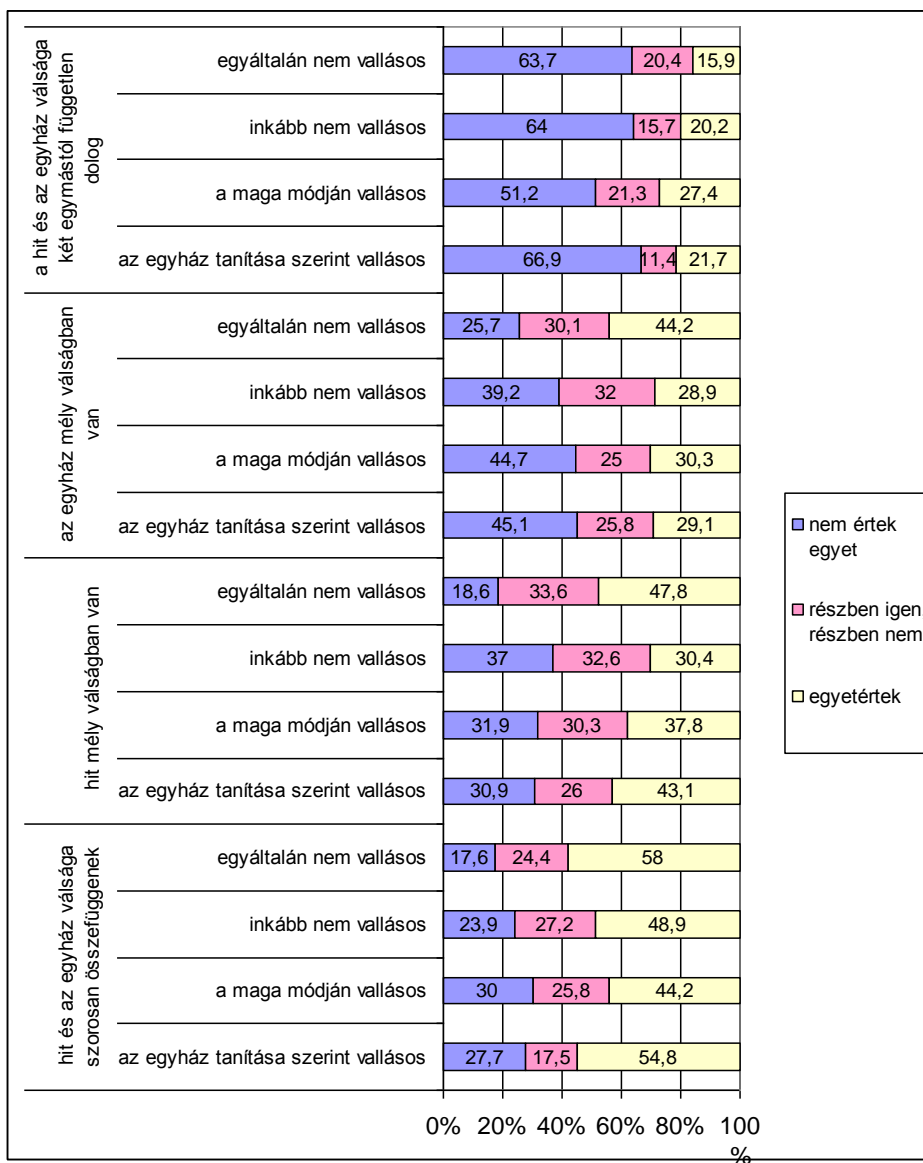
Az állításokkal való egyetértéseket tovább vizsgáltuk abból a szempontból, hogy melyik válaszadó milyen felekezethez tartozik. Ez alapján megállapítható, hogy a felekezeti hovatartozás nem befolyásolta szignifikánsan az egyház és a hit válságáról alkotott válaszadói véleményeket. Ugyanakkor mégiscsak érdekesnek tartottuk megnézni azt, hogy a válaszokkal való egyetértés/nem egyetértés hogy alakult ezen csoportosítás szerint. A következő ábrán tehát azt mutatjuk be, hogy az egyházhoz való tartozás szerint hogy alakultak a válságról alkotott vélemények. Az egyes állításoknál négy csoportra bontva jelennek meg az egyes állításokra adott válaszok. A négy csoport a felekezet nélküliek, az egyéb, a református és a katolikus válaszadók.

74. ábra: Hit vagy egyházi válság – felekezetek szerint

| Az állításokkal kapcsolatban a megkérdezettek vallásgyakorlásával összefüggésben lehet szignifikáns összefüggéseket kimutatni, de csak négy állítással kapcsolatban.

- A maguk módján vallásos válaszadók az átlagosnál magasabb arányban (27,4%) értenek egyet azzal, hogy *a hit és az egyház válsága két egymástól független dolog*, míg az egyáltalán nem vallásos kérdezettek az átlagosnál alacsonyabb (15,9%) arányban értenek egyet ezzel (Pearson Chi-Square: 0,003, Gamma: -0,015).
- Az egyáltalán nem vallásos kérdezettek az átlagosnál magasabb arányban (44,2%) értenek egyet azzal, hogy *az egyház mély válságban* van. (Pearson Chi-Square: 0,009, Gamma: 0,135)
- Az egyáltalán nem vallásos megkérdezettek alacsonyabb arányban nem értettek egyet azzal, hogy *a hit mély válságban van hazánkban*. (Pearson Chi-Square: 0,038, Cramer V: 0,023).
- Az egyáltalán nem vallásos kérdezettek az átlagosnál magasabb arányban (58,0%) értenek egyet azzal, hogy *a hit és az egyház válsága szorosan összefüggenek*, míg a maguk módján vallásos válaszadók az átlagosnál alacsonyabb arányban (44,2%) vélekednek ugyanígy. (Pearson Chi-Square: 0,021, Gamma: 0,053)

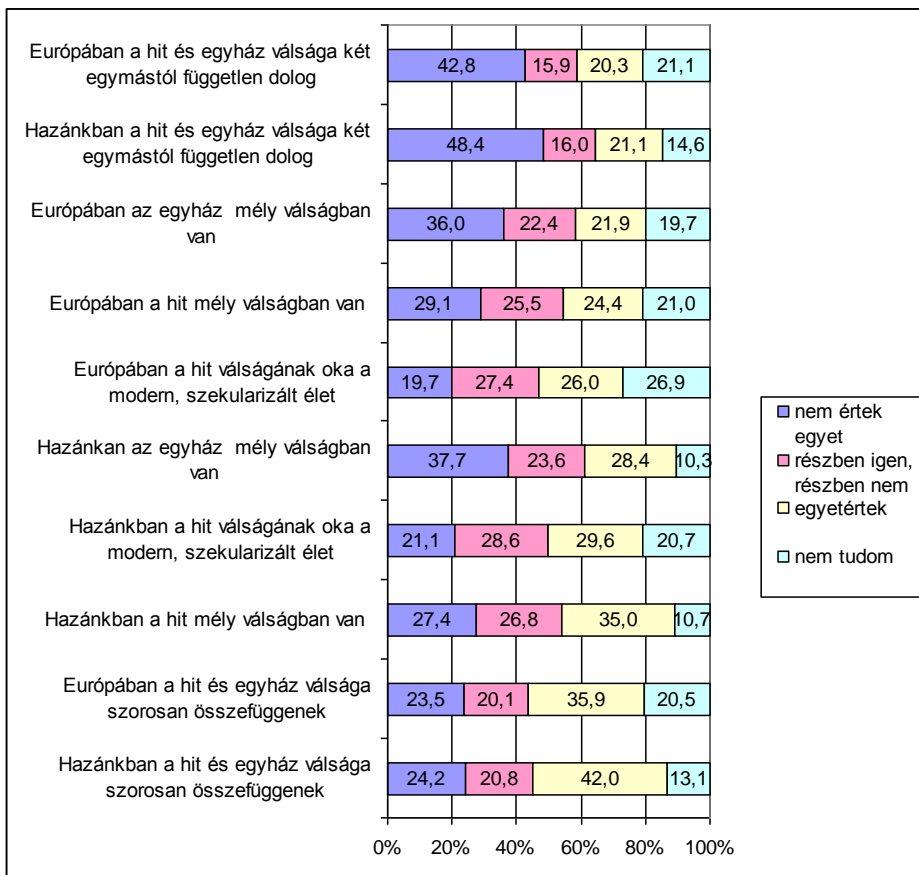

75. ábra: Hit vagy egyházi válság – vallásgyakorlás szerint

Formázott: Címsor 3, Balra zárt,
Behúzás: Első sor: 0 cm

5.2.2. A hit és egyház válsága Európában

A hazánkra vonatkozó kérdés eredményeihez hasonlóakat találtunk akkor, amikor ugyanezeket az állításokat Európára vonatkozóan minősítették a kérdezetteknek. A fő különbség abban rejlik, hogy a válaszadók magasabb arányban voltak bizonytalanok Európát illetően, mint hazánk esetében, ami érthető, hiszen szűkebb környezetünket jobban ismerjük. A kérdezettek magasabb arányban értettek egyet azzal, hogy Magyarországon a hit és az egyház válságban van, mint Európára vonatkozóan. A könnyebb összehasonlíthatóság érdekében az alábbi ábrán egymás alatt szemléltetjük az Európára és a Magyarországra vonatkozó válaszokat. Nagyon szoros összefüggés található a válaszadók Magyarországra és Európára vonatkozó válaszai között. A válaszadók - akik szerint Európában a hit és az egyház válsága két egymástól független dolog - 92,0%-a ugyanígy vélekedik hazánkra vonatkozóan is, valamint azok többsége (98,8%), akik nem értettek egyet ezzel Európa kapcsán. Magyarország tekintetében is ugyanígy vélekedtek. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,971, ami rendkívül szoros kapcsolatot jelez.) Azoknak a jelentős többsége (91,7%), akik szerint Európában az egyház mély válságban van, ugyanígy vélekedik hazánkra vonatkozóan is, s azok többsége (88,8%) is, akik nem értettek egyet ezzel Európa kapcsán. Magyarország tekintetében is ugyanígy vélekedett. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,925, ami nagyon szoros kapcsolatot jelez.) Azoknak a jelentős többsége (93,0%), akik szerint Európában a hit mély válságban van, ugyanígy vélekedik hazánkra vonatkozóan is, s azok, akik nem értettek egyet ezzel Európa kapcsán, többségük (78,5%) Magyarország tekintetében is ugyanígy vélekedett. Itt ugyan már jóval alacsonyabb az egyezés, mint az előző kérdésnél. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,902, ami nagyon szoros kapcsolatot jelez.) Ez a tendencia érvényes azon állítás megítélésében is, mely szerint a hit válságának oka a modern, szekularizált élet. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,977, ami rendkívül szoros kapcsolatot jelez.) A kérdezettek nem tettek éles különbséget az egyház és hit válságának szoros összefüggése kapcsán Magyarország, illetve egész Európa vonatkozásában. Szinte mindenki (97,5%) aki szerint Európában a hit és az egyház válsága szorosan összefüggenek, ugyanígy vélekedik hazánkra vonatkozóan is. Azok, akik nem értettek egyet ezzel Európa kapcsán (A hit és az egyház válsága két egymástól független dolog) nagy többséggel (90,2%) Magyarország tekintetében is ugyanígy vélekedtek. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,953, ami rendkívül szoros kapcsolatot jelez.)

76. ábra: Hit vagy egyházi válság Magyarországon és Európában

Formázott: Képaláírás, Középre zárt

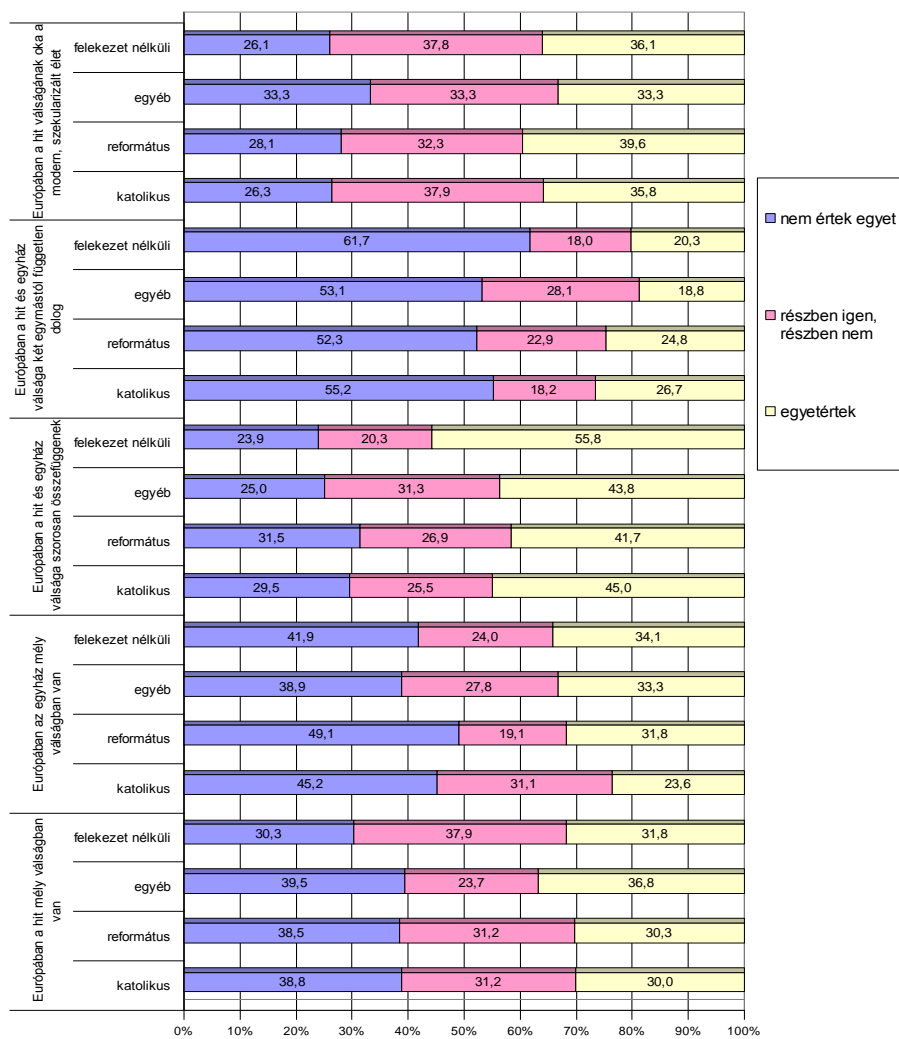
Formázott: Betűtípus: Nem Félkövér

Formázott: Betűtípus: Nem Félkövér

Formázott: Sorkizárt

A következő ábrán Európára vonatkoztatva is bemutatjuk a válaszadók felekezetek szerinti véleménymegoszlását. Ugyanúgy, ahogy Magyarországra vonatkozó válaszok esetében, itt is az látszik egyértelműen, hogy az egyházhoz tartozás nem befolyásolja szignifikánsan az egyház és a hit válságáról alkotott véleményt. Az ábrára tekintve egyértelműen megállapítható, hogy az egyes állításokra adott egyetértések nagyságrendileg azonosak, eltérések csak minimális százalékban találhatók. A legnagyobb eltérés az egyház mély válságban van állításnál található. Míg a felekezetnélküliek több mint harminc százaléka (34,1%), a katolikusok tíz százalékkal kevesebbje (23,6%) ért egyet az állítással. A másik nagyobb eltérés A hit és egyház válsága szorosan összefüggenek állításnál található, ahol míg a felekezetnélküliek több mint fele (55,8%) ért egyet az állítással, a katolikusnál ez az arány 10 százalékkal alacsonyabb (45,0%).

Formázott: Betűtípus: Dőlt

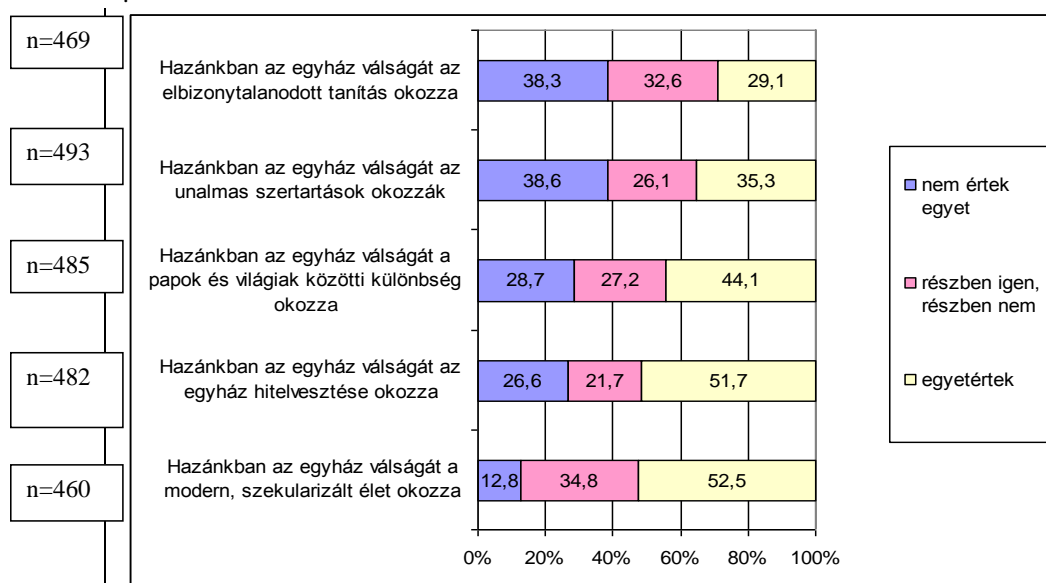

77. ábra: Hit vagy egyházi válság Európa viszonylatában – felekezet szerint

5.3. Az egyház válságának oka

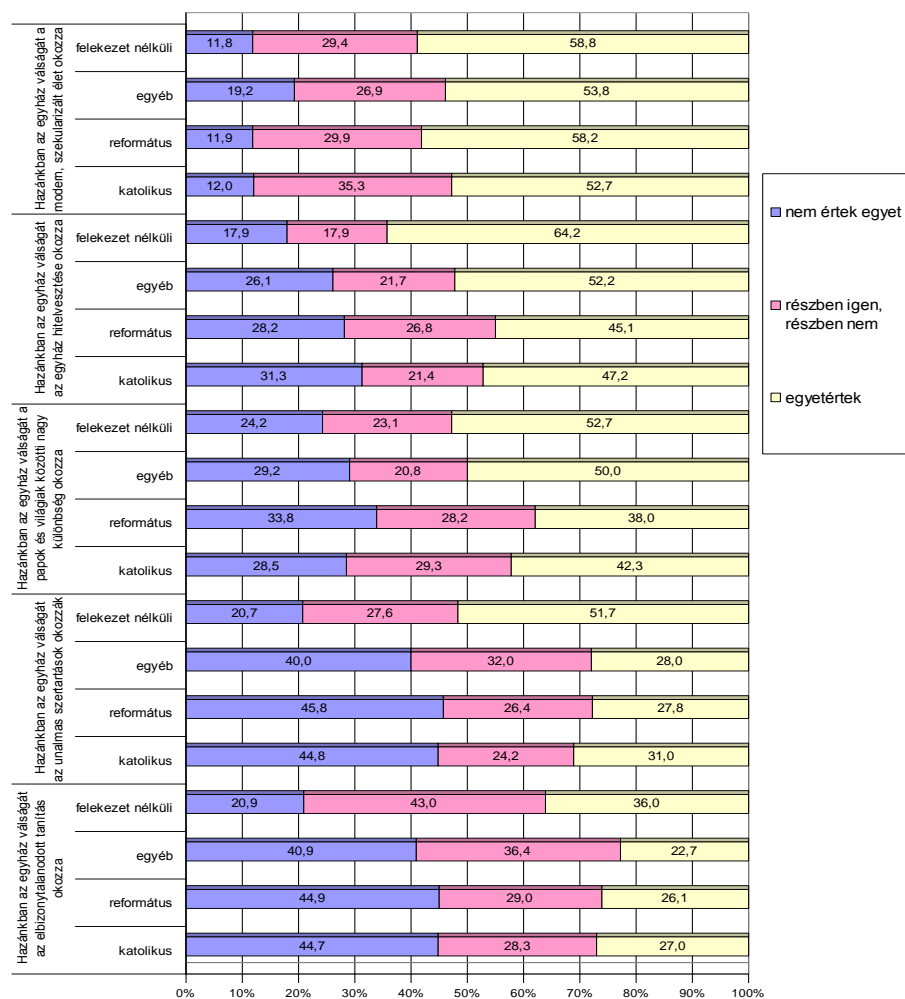
5.3.1. Az egyház válságának oka Magyarországon

Azoktól, akik szerint Magyarországon vagy Európában az egyház válságban van, megkérdeztük azt is, hogy véleményük szerint mi az oka a válságnak. (Az ábra melletti elemszámot azért tüntettük fel, hogy világosan lehessen látni, hogy a lekérdezés ebben az esetben sem a teljes mintán történt. Itt tehát a második kérdéscsoportra csak azok válaszoltak, akik az elsőnél legalább részben, vagy teljesen egyet értettek azzal az állítással, hogy az egyház válságban van.) Az előző kérdéshez hasonlóan az állításokkal való egyetértést mind Magyarország mind Európa vonatkozásában vizsgáltuk. Az okok között ötöt soroltuk fel, amelyben az első megegyezett az előző kérdésben is feltüntetett egyik okkal, miszerint az egyház válságának oka a modern szekularizált élet. A válaszadók viszonylag nagy többsége gondolja úgy, hogy sem az elbizonytalanodott tanítás, sem az unalmas szertartások nem okozza feltétlenül az egyház válságát, mindkét állítással kapcsolatban közel negyven százalék a nem egyet értők aránya, míg az egyetértő válaszadók aránya harminc százalék közelében marad. Az unalmas szertartások válasznál ugyanakkor a válaszok már jobban megoszlanak, hiszen az egyetértők aránya szinte megközelíti a nem egyetértőket (38,6%-35,2%). A papok és világiak közötti nagy különbség, mint az egyház válságának oka alacsonyabb egyetértési aránnyal szerepelt. A válaszadók kicsivel több, mint negyven százaléka értett egyet az állítással, míg a nem egyet értők aránya harminc százalék alatt marad (28,7%). Azzal az állítással, hogy az egyház válságának oka az egyház hitelvesztése a válaszadók kicsivel több, mint fele értett egyet (51,7%). A nem egyetértők aránya ennél az állításnál szintén harminc százalék alatti marad (26,6%). Magyarország tekintetében a válaszadók közül legtöbben azzal értettek egyet – a válaszadók több mint ötven százaléka - hogyan az egyház válsága a modern, szekularizált élet következménye, itt a nem egyetértők aránya tíz százalék (12,8%) körül alakul. Az egyház válsága okának legtöbben tehát (az összes válaszadó 460, illetve 482, vagyis a teljes minta közel fele csak!) a modern szekularizált életet, és az egyház hitelvesztését tartják.

78. ábra: Az egyház válságának oka Magyarországon

Tanulságosnak tartottuk egy ábrán azt is bemutatni, hogy az egyház válságának okait firtató állításokkal való egyetértés hogyan alakult az egyházhoz (felekezethez) való tartozás alapján. A következő ábra ezt tartalmazza. Szembetűnő, hogy a felekezetenkívüliek az első állítás kivételével (az egyház válságának oka a modern, szekularizált élet) a többi csoporthoz viszonyítva magasabb arányban értenek egyet az egyház válságának okát megfogalmazó állításokkal. Az első állítással való egyetértésnél a felekezeti hovatartozás nem befolyásolta döntő mértékben a válaszadást. A harmadik állításnál – az egyház válságának oka a papok és a világiak közötti nagy különbség – csak az egyéb felekezethez tartozó válaszadók egyetértése közelítette meg a felekezet nélküliek válaszarányait, a katolikus és a református felekezethez tartozók egyetértési aránya 10 százalékkal alacsonyabb volt. Az állításokkal való magas egyetértési arány egyedül az utolsó kérdéssel kapcsolatban változott. Még a felekezetenkívüliek sem gondolják nagy arányban (bár ha a részben egyetért opciót is idevesszük, akkor ez az arány már 79%-ra ugrik), hogy a válság oka az elbizonytalanodott tanításban keresendő. Ha a válaszokkal való egyetértést felekezeti megoszlásban tekintjük, akkor megállapítható, hogy az első állítással az egyéb felekezethez tartozók és a katolikusok közel azonos arányban (53.8% és 52.7%), míg a reformátusok kissé magasabb arányban (58.2%) értenek egyet. A második kérdésnél a katolikusok és a reformátusok egyetértése közelít egymáshoz, míg az egyéb felekezethez tartozók egyetértése kissé alacsonyabb. A legnagyobb különbség a papok és világiak közötti nagy különbség, mint ok esetében látható, ahol a reformátusoknak egyetértése negyven százalék alá csökken, igaz, hogy a katolikusoké is csak két százalékkal megy e fölé. Ahogy az okok egyre inkább az egyház szakrális színterével kapcsolatos, úgy lesz a felekezetekhez tartozók között egyre több az egyet nem értés. Vagyis, megállapítható, hogy sem a katolikus, sem a reformátusok, sem az egyéb felekezethez tartozók nem gondolják, hogy az egyház válságát a szakrális színtéren tapasztalható problémák okozzák, mint pl. az unalmas szertartások, és az elbizonytalanodott tanítás. Sokkal inkább egyetértenek azzal, hogy ezek az okok az egyház és társadalom viszonyában keresendők.

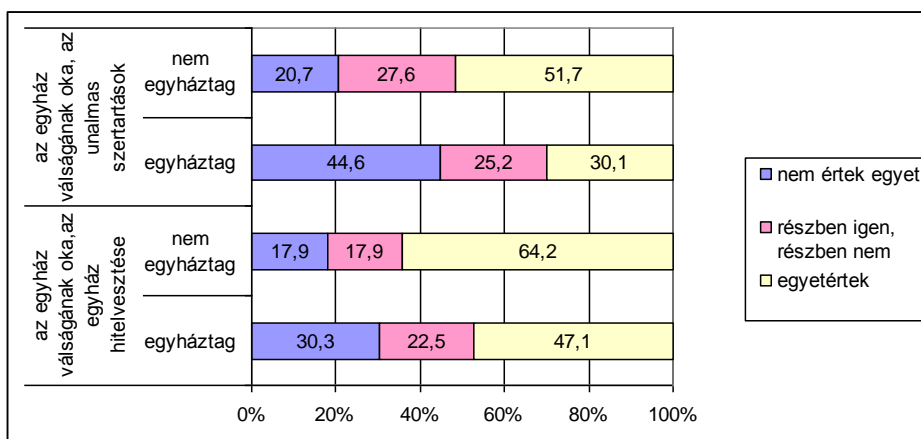
79. ábra: Az egyház válságának oka Magyarországon – felekezet szerint

A következőkben azt mutatjuk be, hogy az egyház válságának oka Magyarországon állítások és a válaszadók azonosítói között megállapítható volt-e szignifikáns összefüggés.

A válaszadók egyháztagságával összefüggésben

Az egyháztagság kimutathatóan befolyásolta az állításokkal való egyetértést. Kettő olyan állítás volt, amelynél az egyháztag, illetve nem egyháztag kategóriához tartozás kapcsán szignifikáns összefüggést lehet kimutatni.

- Az egyháztagok szignifikánsan alacsonyabb arányban (30,1%) csatlakoztak azon állításhoz, hogy *az egyház válságában szerepet játszanak az unalmas szertartások*. Az egyházhoz nem tartozók több mint ötven százaléka (51,7%) ért egyet ezzel a kijelentéssel.)
- Az egyháztagok szignifikánsan alacsonyabb arányban (47,1%) hiszik, hogy az egyház válságában szerepet játszik *az egyház hitelvesztése*, míg az egyházhoz nem tartozók 64,2%-a véli, hogy az egyház hitelvesztése oka a válságnak. (Pearson Chi-Square: 0,010, Cramer V: 0,145).

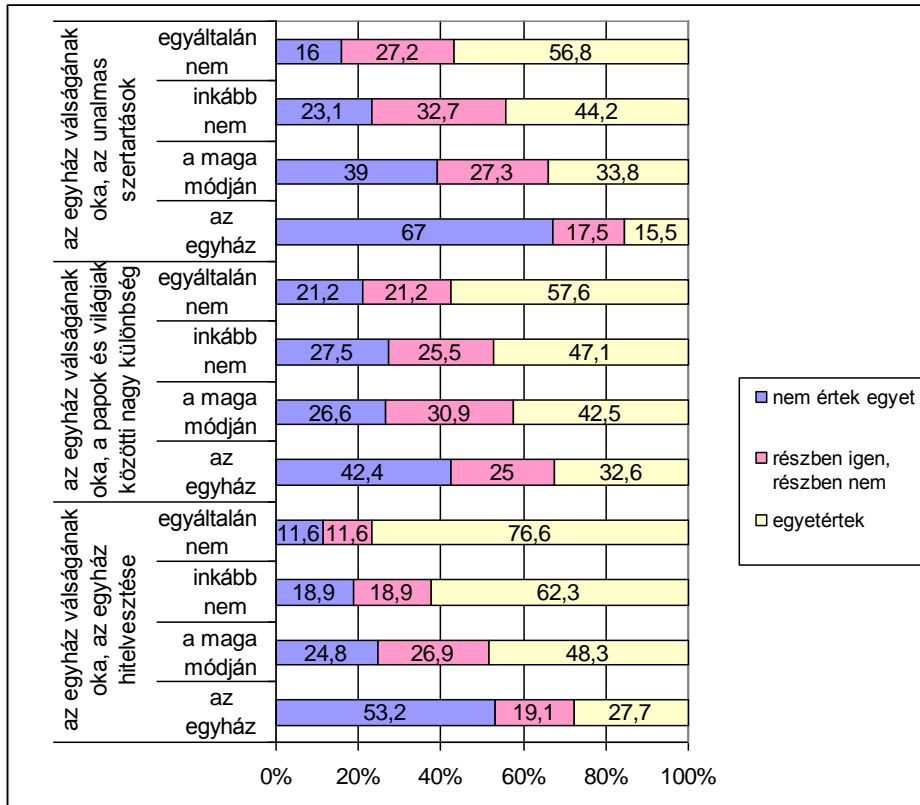
80. ábra: Az egyház válságának oka Magyarországon – egyháztagság szerint

A válaszadók vallásosságával összefüggésben

A vallásosság kimutathatóan befolyásolta az állításokkal való egyetértést. Három olyan állítás volt, amelynél a vallásosság különböző kategóriához tartozás kapcsán szignifikáns összefüggést lehet kimutatni.

- Az egyáltalán nem vallásos válaszadók az átlagosnál magasabb arányban (46,8%) hiszik, hogy *az unalmas szertartások okozhatják az egyház válságát*, míg az egyház tanításait követők esetében ugyanez az arány 15,5%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,457).
- Az egyáltalán nem vallásos válaszadók az egyáltalán nem vallásos válaszadók szignifikánsan magasabb aránya (57,6%) érte egyet azzal az állítással, hogy *a papok és a világiak közötti nagy különbség az oka egyház válságának*, míg az egyház tanítását követők csak alig több mint harminc százaléka (32,6%) (Pearson Chi-Square: 0,009, Gamma: 0,224).
- A vallásos az egyház tanítása szerint kategóriához tartozók jelentősen alacsonyabb arányban (27,7%) értenek egyet azzal, hogy *az egyház válságának oka az egyház*

hitelvesztése, míg az egyáltalán nem vallásos válaszadók esetében ez az arány 76,7%.
(Pearson Chi-Square: 0,0010, Gamma: 0,463).

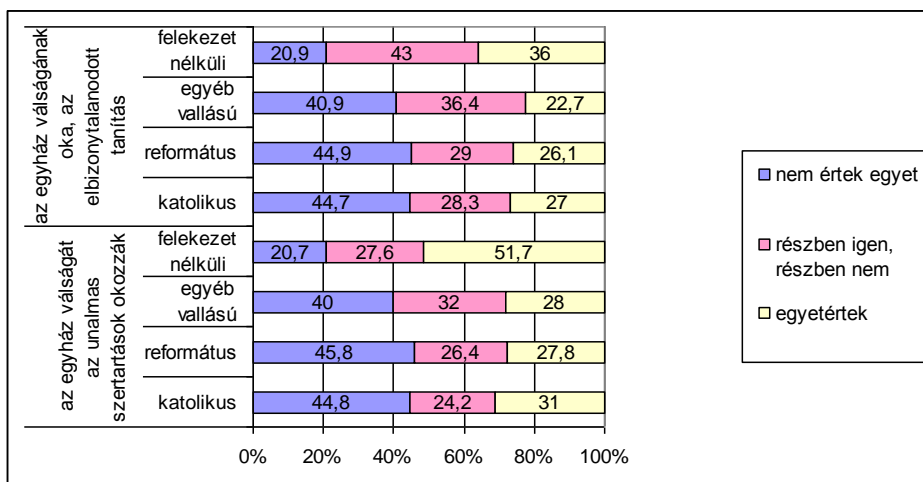

81. ábra: Az egyház válságának oka Magyarországon – vallásgyakorlás szerint

A válaszadók felekezeti hovatartozásával való összefüggésben

A válaszadók felekezeti hovatartozása kimutathatóan befolyásolta az állításokkal való egyetértést. Kettő olyan állítás volt, amelynél a felekezeti hovatartozás meghatározó volt az egyes állításokra adott válaszokkal kapcsolatos szignifikáns összefüggések vonatkozásában.

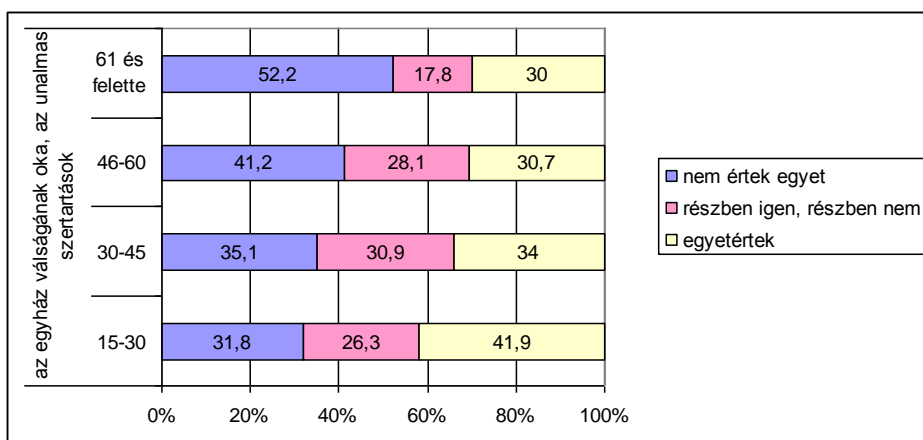
- A katolikus egyházhoz tartozók az átlagosnál magasabb arányban (44,7%) nem értenek egyet azzal állítással, hogy Magyarországon *az egyház válságának oka az elbizonytalanodott tanításban* keresendő. A felekezet nélküliek az átlagosnál alacsonyabb arányban nem értenek egyet (20,9%) ezzel az állítással (Pearson Chi-Square: 0,011, Cramer V: 0,142).
- A felekezetnélküliek az átlagosnál magasabb arányban (51,7%) tartják igaznak azt az állítást, hogy Magyarországon *az egyház válságát az unalmas szertartások okozzák*. A katolikus egyházhoz tartozó válaszadók viszont az egyet nem értők között felülreprezentáltak (Pearson Chi-Square: 0,002, Cramer V: 0,154).

82. ábra: Az egyház válságának oka Magyarországon – felekezetek szerint

A válaszadók korbéli megoszlásával összefüggésben

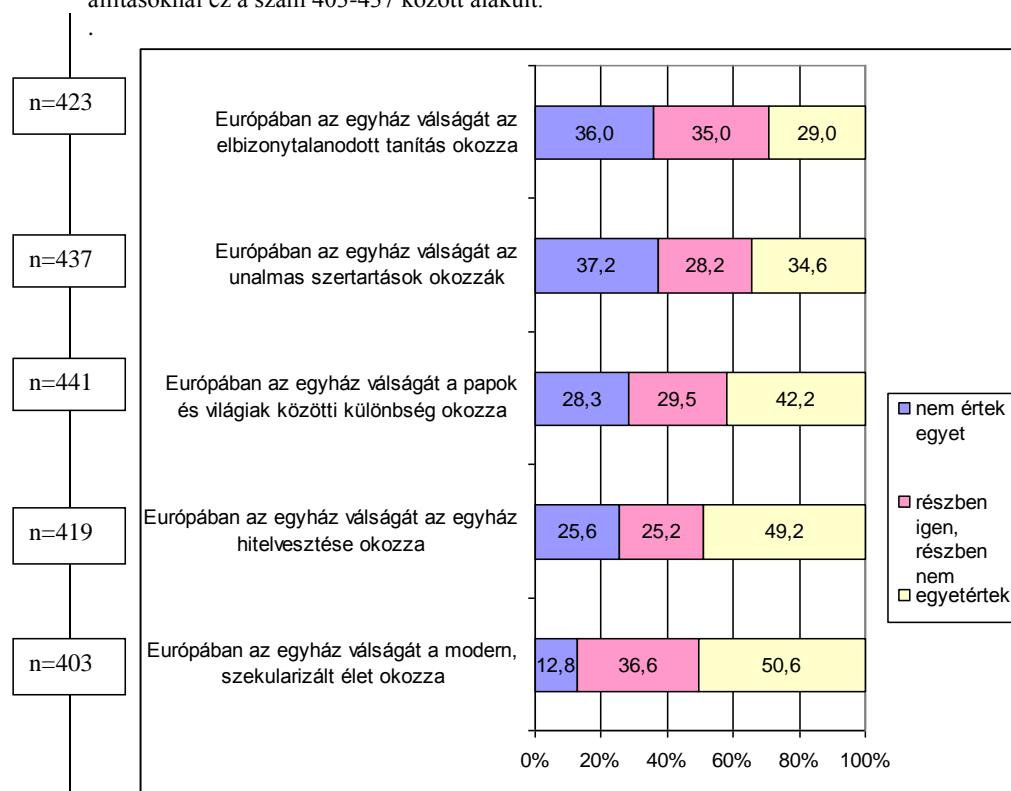
Egy olyan állítás volt, ahol a korral való kapcsolat differenciált. A legfiatalabb korosztály tagjai az átlagosnál magasabb arányban (41,9%) hiszik, hogy az *unalmas szertartások okozhatják az egyház válságát*. (Pearson Chi-Square: 0,029, Gamma: -0,178).

83. ábra: Az egyház válságának oka Magyarországon – kor szerint

5.3.2. Az egyház válságának oka Európában

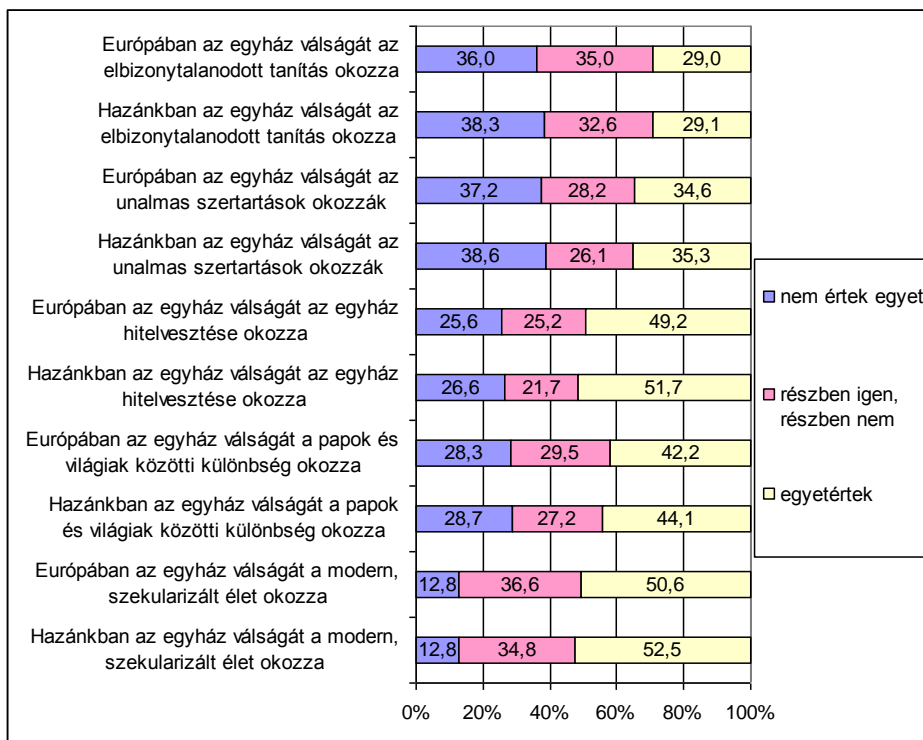
A következőkben Európára vonatkoztatva mutatjuk be azt, hogy a válaszadók szerint miben gyökereznek a válság okai. A hazánkra jellemző sorrend alakult ki Európa tekintetében is. A válaszadók több mint egyharmada nem ért egyet azzal az állítással - ugyanúgy, ahogy Magyarország vonatkozásában, Európa tekintetében is a nem egyetértők aránya a magasabb -, hogy az egyház válságának oka az unalmas szertartásban, illetve az elbizonytalanodott tanításban keresendő. Az elbizonytalanodott tanítás-állítással a válaszadók nyolc százalékkal többen nem értenek egyet, mint ahányan egyetértenek. Az unalmas szertartások állításnál a válaszok ugyanakkor eléggé megoszlanak, a nem egyetértők aránya alig 3%-al több csak, mint az egyetértőké. Negyven százalék körüli a világiak és papok közötti különbséggel, mint okkal egyetértők aránya Európa vonatkozásában, az állítással nem egyetértők aránya harminc százalék (28,3) alatti. Legtöbben az egyház válságának okát a modern, szekularizált életben, illetve az egyház hitelvesztésében látják, míg legkevesebben azzal értettek egyet, hogy az unalmas szertartások, illetve az elbizonytalanodott tanítás okozza a válságot. Ötven százalék közelében marad itt is az egyetértők aránya a két állításra vonatkozóan, ami viszonylag magas százalékos arányt jelent. Az adatok értelmezésekor figyelembe veendő azonban, hogy Európa viszonylatában az összes válaszadó száma eltér a Magyarországra vonatkozó válaszoktól. Míg Magyarország esetében az összes elemszám 460-493 között mozgott, az Európára vonatkozó állításoknál ez a szám 403-437 között alakult.

84. ábra: Az egyház válságának oka Európában

Az egyház válságának okait nagyon hasonlóan látják a megkérdezettek Európa tekintetében is. Nemcsak az okok sorrendje, hanem az egyes állításokkal való egyetértés, illetve egyet nem

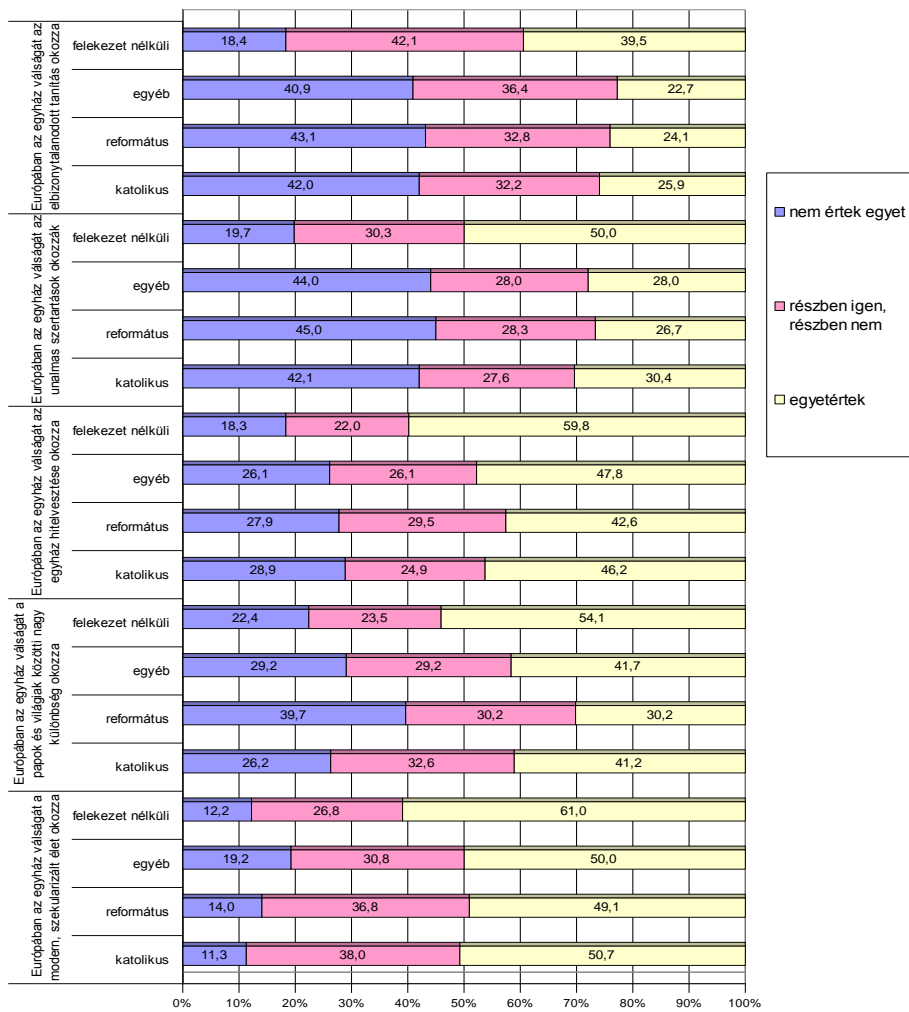
értés aránya is rendkívül hasonló. Ennek szemléltetése érdekében egy közös diagramon ábrázoltuk a hazánkra és Európára vonatkozó válaszok megoszlását. Adataink alapján megállapítható, hogy nagyon szoros összefüggés van aközött, ahogy a válaszadók a magyarországi és európai egyházi válság okairól vélekednek.

85. ábra: Az egyház válságának oka Magyarországon és Európában

Az előző kérdéshez hasonlóan itt is érdekesnek találtuk megvizsgálni, hogy az egyház válságának okait firtató (Európában) állításokkal való egyetértés hogyan alakult az egyházhoz (felekezethez) való tartozás alapján. A következő ábra ezt tartalmazza. Szembetűnő, hogy a felekezetenként az átlagnál magasabb arányban értenek egyet minden állítással. A felekezetenkénti egyetértésének aránya ugyanakkor csökkenő tendenciát mutat. A legáltalánosabb állításokkal – az egyház válságának oka a modern, szekularizált élet (61,0%); az egyház hitelvesztése (59,8%), és a papok és világiak közötti nagy különbség (54,1%) értenek egyet a legmagasabb arányban. Az unalmas szertartásokkal, mint magyarázó okkal a felekezetenkénti fele értett egyet, az elbizonytalanodott tanítás-állítással már kevesebb, mint negyven százalék. Ha a válaszokkal való egyetértést felekezeti megoszlásban tekintjük, akkor megállapítható, hogy az egyház válságának okát firtató állítások közül a modern szekularizált életet, és az elbizonytalanodott tanítást feltűntető állításnál állnak közel egymáshoz a felekezethez tartozók válaszai. Nagyobb a különbség az egyház hitelvesztését megfogalmazó állítással kapcsolatban, a református egyházhoz tartozók negyven százalék közelében (42,6%) maradnak, a katolikusok és az egyéb egyházhoz tartozó pedig negyvenöt százalék fölé (46,2%, 47,8%) mennek. Legszembetűnőbb a különbség a papok és világiak közötti nagy különbség mint ok esetében látható, ahol a reformátusoknak csak harminc százalékban értenek egyet az állítással, ami nem meglepő, ha a református gyülekezetekre jellemző közösségi életre gondolunk, hiszen az összes felekezet között itt van a legjobban kidolgozott

hagyománya annak, hogy a laikusok is részt vegyenek a vallási közösség irányításban, és működtetésében. Ahogy az okok egyre inkább az egyház szakrális színterével kapcsolatos, úgy lesz a felekezetekhez tartozók között egyre magasabb az egyet nem értők aránya. Vagyis, megállapítható, hogy sem a katolikus, sem a reformátusok, sem az egyéb felekezetekhez tartozók nem gondolják, hogy az egyház válságát a szakrális színtéren tapasztalható problémák okozzák, mint pl. az unalmas szertartások, és az elbizonytalanodott tanítás. Újfént azt a következtetést kell levonnunk, hogy a válaszdók az egyház válságának okát leginkább az egyház és társadalom viszonyában látják.

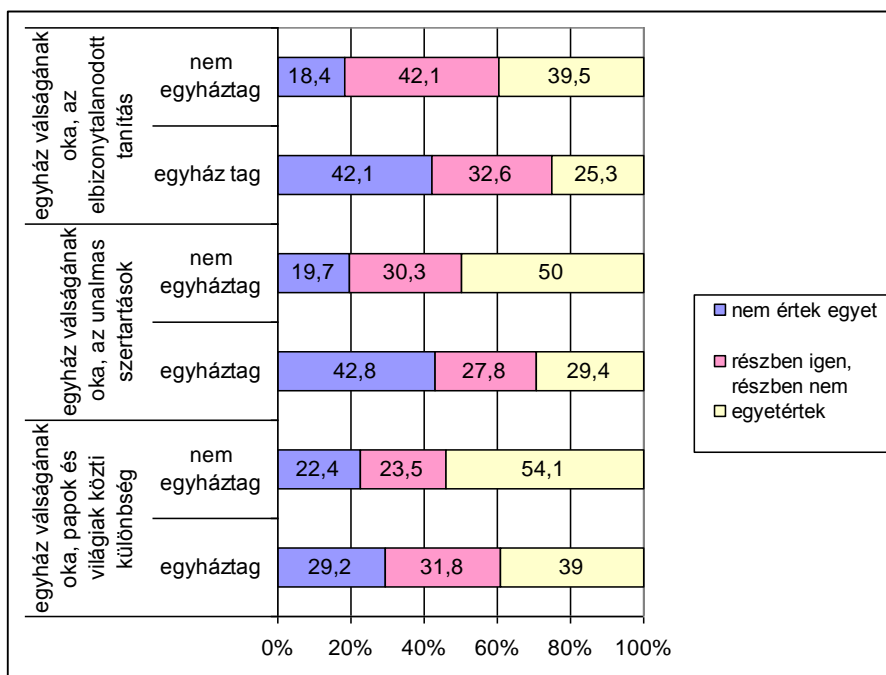
86. ábra: Az egyház válságának oka Európában – felekezet szerint

Az alábbiakban bemutatjuk a válaszadók azonosítói és az egyes állítások közötti szignifikáns összefüggéseket.

A válaszadók egyháztagságával összefüggésben

Az egyháztagság kimutathatóan befolyásolta az állításokkal való egyetértést. Három olyan állítás volt, amelynél az egyháztag, illetve nem egyháztag kategóriához tartozás kapcsán szignifikáns összefüggést lehet

- Az egyháztagok alacsonyabb arányban (25,3%) hiszik, hogy európai vonatkozásban az egyház válságának oka az *elbizonytalanodott tanításban* keresendő, míg az egyházhoz nem tartozók esetében ugyanez az arány 39,5%. (Pearson Chi-Square: 0,001, Cramer V: 0,203).
- Az egyháztagok szignifikánsan alacsonyabb arányban (29,4%) hiszik, hogy európai vonatkozásban az *egyház válságának oka az unalmas szertartásokban* keresendő, míg az egyházhoz nem tartozók esetében ugyanez az arány 50,0%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,208).
- Az egyháztagok szignifikánsan alacsonyabb arányban (39,0%) értenek egyet azzal az állítással, hogy az egyház válságának oka *a papok és világiak közötti különbség*, míg az egyházhoz nem tartozók esetében ugyanez az arány 54,1%. (Pearson Chi-Square: 0,043, Cramer V: 0,126).

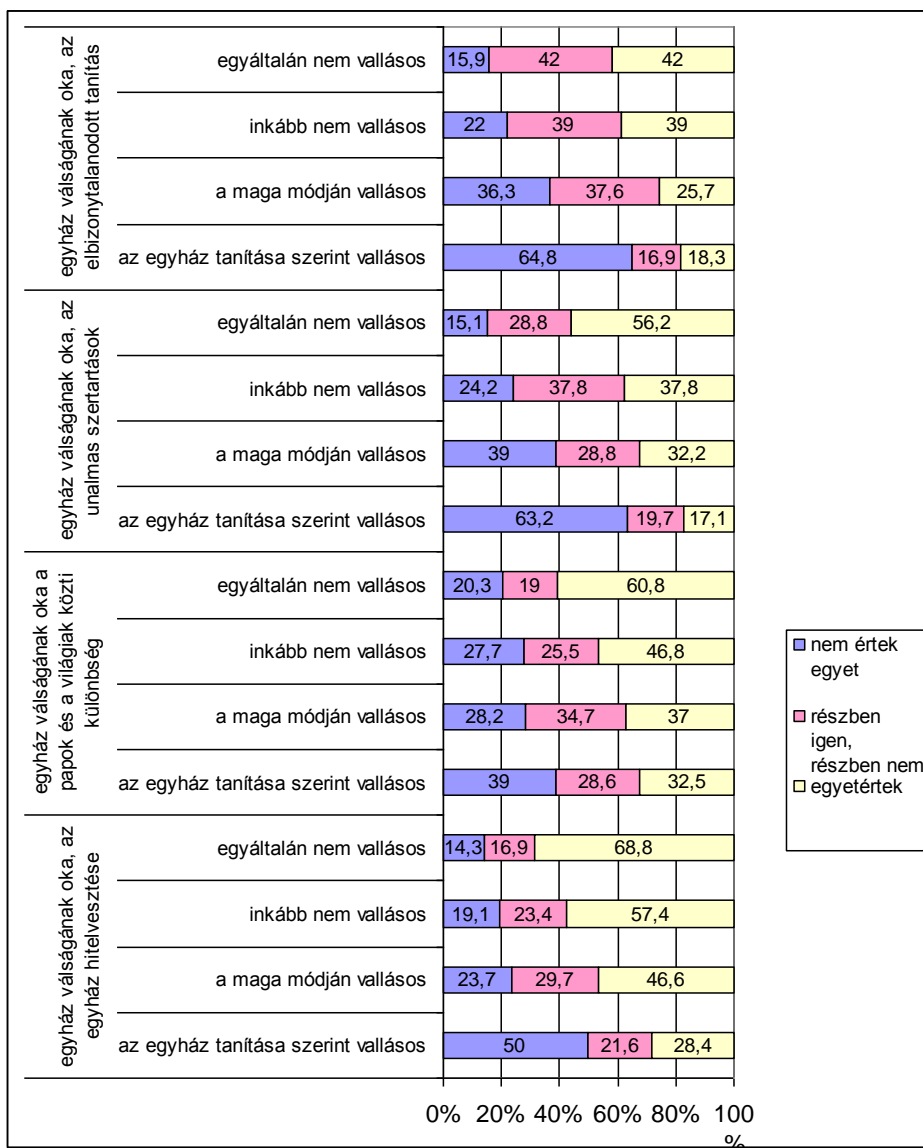

87. ábra: Az egyház válságának oka Európában – egyháztagság szerint

A válaszadók vallásosságával összefüggésben

A válaszadók vallásossága kimutathatóan befolyásolta az állításokkal való egyetértést. Négy olyan állítás volt, amelynél a vallásossággal kapcsolatban szignifikáns összefüggést lehet kimutatni.

- Az egyáltalán nem vallásos válaszadók az átlagosnál magasabb arányban (42,0%) értenek egyet azzal az állítással, hogy *az egyház válságának oka az elbizonytalanodott tanításban keresendő*, az egyház tanításait követők esetében ez az arány 18,3%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,396).
- Az egyáltalán nem vallásos válaszadók az átlagosnál magasabb arányban (56,2%) hiszik, hogy *az unalmas szertartások* okozhatják az egyház válságát Európa vonatkozásában, míg az egyház tanításait követők esetében ez az arány 17,1%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,423).
- Az egyáltalán nem vallásos válaszadók az átlagosnál magasabb arányban (60,8%) értenek egyet azzal Európa vonatkozásában, hogy *a papok és a világiak közötti nagy különbség* okozhatja az egyház válságát (Pearson Chi-Square: 0,003, Gamma: 0,242).
- Az egyáltalán nem vallásos válaszadók az átlagosnál magasabb arányban (68,8%) értenek egyet azzal az állítással, hogy az egyház hitelvesztése okozhatja az egyház válságát Európa vonatkozásában. Az egyház tanítását követők esetében ez az arány nem érte el a harminc százalékot (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,381).

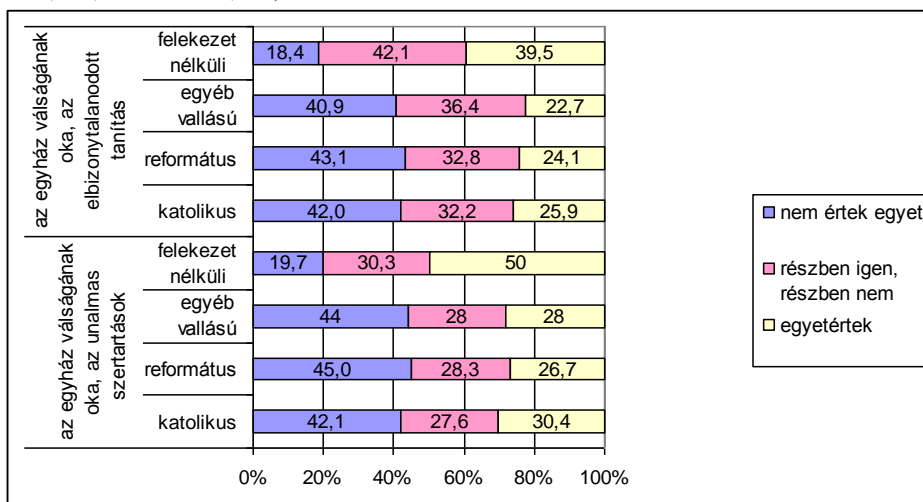
88. ábra: Az egyház válságának oka Európában – vallásosság szerint

A válaszadók felekezeti hovatartozásával összefüggésben

A válaszadók felekezeti hovatartozása kimutathatóan befolyásolta az állításokkal való egyetértést. Kettő olyan állítás volt, amelynél a felekezeti hovatartozással kapcsolatban szignifikáns összefüggést lehet kimutatni.

- A felekezet nélküliek az átlagosnál magasabb arányban értenek egyet (39,5%) azzal, hogy *Európában az egyház válsága az elbizonytalanodott tanításban keresendő* (Pearson Chi-Square: 0,019, Cramer V: 0,145).

- A felekezet nélküliek az átlagosnál magasabb arányban (50,0%) értenek egyet azzal, hogy Európában az egyház válságát az unalmas szertartások okozzák (Pearson Chi-Square: 0,011, Cramer V: 0,149).

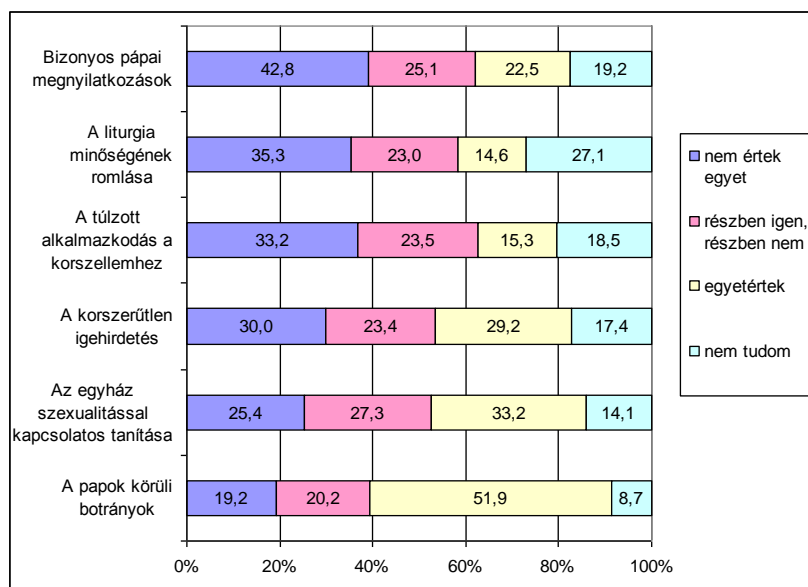

89. ábra: Az egyház válságának oka Európában – felekezet szerint

5.4. Tehertételek

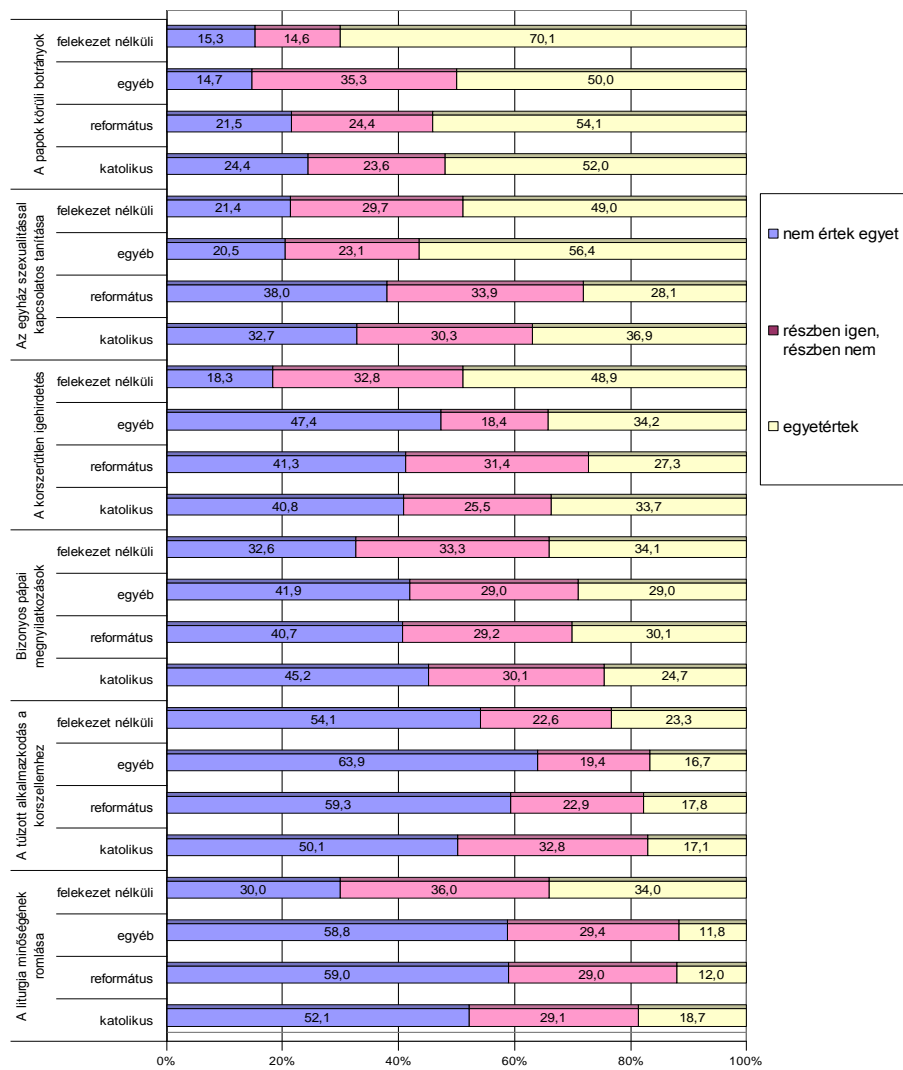
5.4. 1. Tehertételek Magyarország vonatkozásában

A kérdőív következő kérdéscsoportja az egyház belső viszonyainak egy speciális területére kérdezett rá. Arra voltunk kíváncsiak, hogy az utóbbi évtizedben az egyházzal kapcsolatban problémaként megfogalmazott állításokról a megkérdezettek milyen véleményt alkotnak. Ezekkel az egyébként a nyilvánosságban gyakran diszkutált problémákkal kapcsolatban a kérdésfeltevésünk az volt, hogy ez a hat állítás mennyire jelent teherterelt az egyháznak Magyarországon, illetve Európában. Kíváncsiak voltunk, hogy az egyház külső megítélésében ezek az állítások milyen értékekkel és elfogadással találkoznak. A kérdőívben szereplő kijelentések közül a kérdezettek legnagyobb arányban azzal értettek egyet (51,9%), hogy Magyarországon a papok körüli botrányok teherterelt jelentenek az egyháznak. Ha a részben egyetértőt is idevesszük, akkor azt látjuk, hogy a válaszadók háromnegyede részben vagy teljesen egyetért ezzel az állítással. Nyilvánvaló, hogy az állítással való egyetértést befolyásolta a téma médiában való rendszeres megjelenése. A második legtöbb egyetértést kapott állítás az egyház szexualitással kapcsolatos tanítása kapta. Itt jóval alacsonyabb volt az egyetértők aránya, a válaszadók egyharmada értett egyet ezzel az állítással. A részben egyetértők aránya is majdnem elérte a harminc százalékot. Az állítással kapcsolatban kinyilvánított vélemények várhatóak voltak, hiszen a hat megfogalmazott állításból ez a kettő volt, amely az utóbbi évtizedben a legnagyobb nyilvánosságot kapta. A válaszadók valamivel több mint ötven százaléka ért egyet teljesen, vagy részben azzal az állítással, hogy a korszerűtlen igehirdetés jelent teherterelt az egyház számára hazánkban. Nyilvánvaló, hogy véleményt erről a kérdéstről a nem egyházhoz tartozók nehezebben fogalmaznak meg, ezt jelzi a nem tudom válaszok viszonylag magas (17,4%) százaléka is. A nem tudom válaszok még magasabb arányban fordulnak elő a három utolsó kérdésnél (19,2%; 18,5%; 27,2%). Ennek oka ugyanaz, mint az előzőnél, hiszen ezek a kérdések is bizonyos belső egyházi jártasságot követelnek meg a válaszadóktól. A válaszadók viszonylag kis százalékban értettek egyet azzal, hogy az egyháznak teherterelt jelentenek bizonyos pápai megnyilatkozások (22,5% ill. 25, 1%), a túlzott alkalmazkodás a korszellemhez (15, 3% ill 23,5%), és a liturgia minőségének romlása (14,6% ill. 23%).

90. ábra: Tehertételek Magyarország vonatkozásában

Az alábbiakban a tehertétellel kapcsolatos válaszok megoszlását mutatjuk be az egyházhoz való tartozás függvényében. Szembetűnő az ábrán, hogy a felekezeten kívüliek azon állításoknál, amelyek az utóbbi időben nagyon nyilvánosságot kaptak, nagyon magas arányban értenek egyet. Azzal az állítással, hogy a papok körüli botrányok tehertételt jelentenek az egyház számára a felekezeten kívüliek majdnem háromnegyede értett egyet. Ugyanezzel az állítással a különböző felekezethez tartozóknak csak a fele értett egyet. Azzal az állítással, hogy az egyház szexualitással kapcsolatos tanítása tehertételt jelent az egyház számára az egyéb egyházakhoz tartozók magasabb arányban értettek egyet, mint a felekezeten kívüliek. Valószínűsíthető, hogy az állítással való egyetértés a felekezeten kívüliek számára kevésbé jelentett komoly problémát, hiszen az ő szexualitással való viszonyukat nem befolyásolja az egyházi tanítás, míg az egyházakhoz tartozók számára ez a kérdés sokkal több konfliktust rejtethet magában. Az a tendencia, amit az előző kérdéscsoportnál megfigyeltünk, hogy a külső nyilvánosságban megjelent problémák, konfliktusok magasabb arányú egyetértést, és válaszadást jelentenek, itt is érvényesnek mondható. Azokra az állításokra ugyanis, amelyek az egyház belső színterén megjelenő problémákat jelzik, jóval alacsonyabb arányú egyetértő válasz érkezett. Idetartozónak gondolom a korszerűtlen igehirdetést, a pápai megnyilatkozásokat, a liturgia minőségének romlását, mint okokat. A korszerűtlen igehirdetést az egyházakhoz tartozó válaszadók harminc százaléka tartja tehertételnek. A pápai megnyilatkozásokat a református és egyéb egyházakhoz tartozók harminc százaléka, a katolikusok kevesebb mint egynegyede érzi tehertételnek. Ez utóbbi nem véletlen, hiszen mind a református, mind az egyéb egyházak részéről nagyon sok kritikát kaptak az elmúlt évtizedben a pápai megnyilatkozások. A liturgia minőségének romlásával a katolikus felekezethez tartozók értettek legmagasabb arányban egyet (igaz, hogy ez az egyetértés kevesebb, mint húsz százalék). Ez az egyház belső nyilvánosságának egyik jól megfigyelhető problematikáját jelzi, miszerint a II. Vatikáni Zsinat által bevezetett újítások, változtatások a liturgiában az elmúlt évtizedekben folyamatos kritikát kaptak.

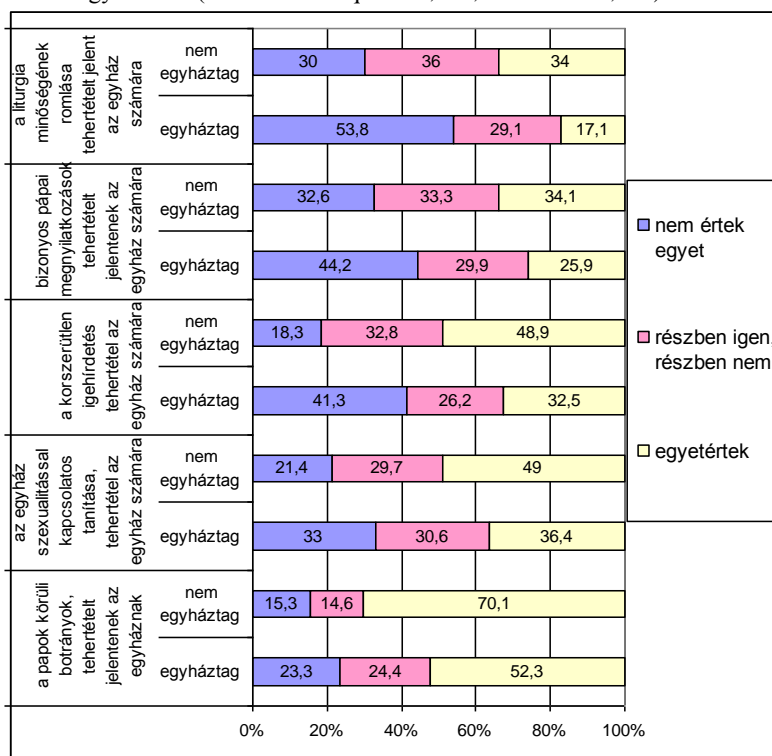

91. ábra: Tehertételek Magyarország vonatkozásában

Az alábbiakban a válaszadók azonosítói és az egyes válaszok közötti szignifikáns összefüggéseket mutatjuk be

A válaszadók egyháztagságával összefüggésben

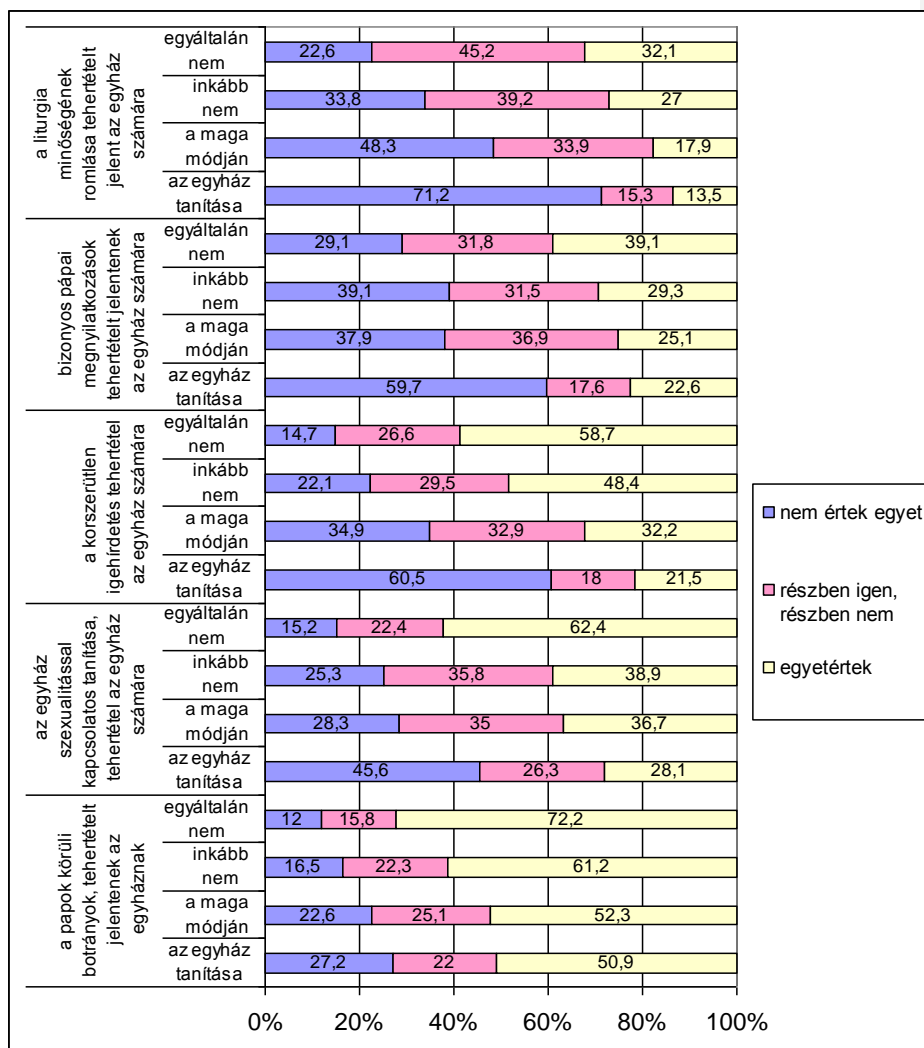
- A nem egyháztagok negatívabban vélekednek a papok körüli botrányok kapcsán: 70,1%-uk gondolja, hogy az teherként jelent az egyháznak, míg az egyháztagok esetében ugyanez az arány 52,3%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,142).
- Az egyházhoz nem tartozó válaszadók szignifikánsan magasabb arányban (49,0%) gondolják, hogy az egyház szexualitással kapcsolatos tanítása teherként jelent az egyháznak, mint az egyháztagok (36,4%). (Pearson Chi-Square: 0,007, Cramer V: 0,114).
- A többi teherként esetén megfigyelt tendenciához hasonlóan, a korszerűtlen igehirdetéssel kapcsolatos kijelentés esetén is megállapítható, hogy azzal a nem egyháztagok magasabb hányada (48,9%) ért egyet, mint az egyháztagok (32,5%). (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,184).
- Az egyháztagok között az átlagosnál magasabb azok aránya (44,2%), akik nem értenek egyet azzal, hogy bizonyos pápai megnyilatkozások teherként jelentenek az egyháznak, míg a nem egyháztagok esetében az egyet nem értők aránya 32,6%. (Pearson Chi-Square: 0,038, Cramer V: 0,096).
- Az egyháztagok alacsonyabb (17,1%), míg a nem egyháztagok magasabb (34,0%) arányban értenek egyet azzal, hogy a liturgia minőségének romlása teherként jelent az egyháznak. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,188).

92. ábra: Teherként Magyarországon – egyháztagság szerint

A válaszadók vallásosságával összefüggésben

- A maga módján vallásos válaszadók az átlagosnál alacsonyabb (52,3%), míg az egyáltalán nem vallásos kérdezettek magasabb (72,2%) arányban értenek egyet azzal, hogy a papok körüli botrányok teherként jelentenek az egyháznak. (Pearson Chi-Square: 0,001, Gamma: 0,204).
- Az egyház tanításait követők alacsonyabb arányban (28,1%), míg az egyáltalán nem vallásos válaszadók az átlagosnál határozottan magasabb arányban (62,4%) értenek egyet azzal, hogy teherként jelent az egyháznak a szexualitással kapcsolatos tanítása. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,299).
- A korszerűtlen igehirdetés a nem vallásosak jóval nagyobb arányban (58,7%) tartja teherként, míg az egyház tanításait követők esetében ez az arány csupán 21,5%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,415, ami közepes erősségű kapcsolatot mutat).
- Az egyáltalán nem vallásos válaszadók az átlagosnál magasabb arányban (39,1%) értenek egyet azzal, hogy bizonyos pápai megnyilatkozások teherként jelentenek az egyháznak, míg az egyház tanításait követők felülreprezentálta azok között, akik elutasítják ezt a véleményt. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,227).
- Míg az egyház tanításait követők csupán 13,5%-a, addig az egyáltalán nem vallásos válaszadók harmada (32,1%) véli, hogy a liturgia minőségének romlása teherként jelent az egyháznak. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,391).

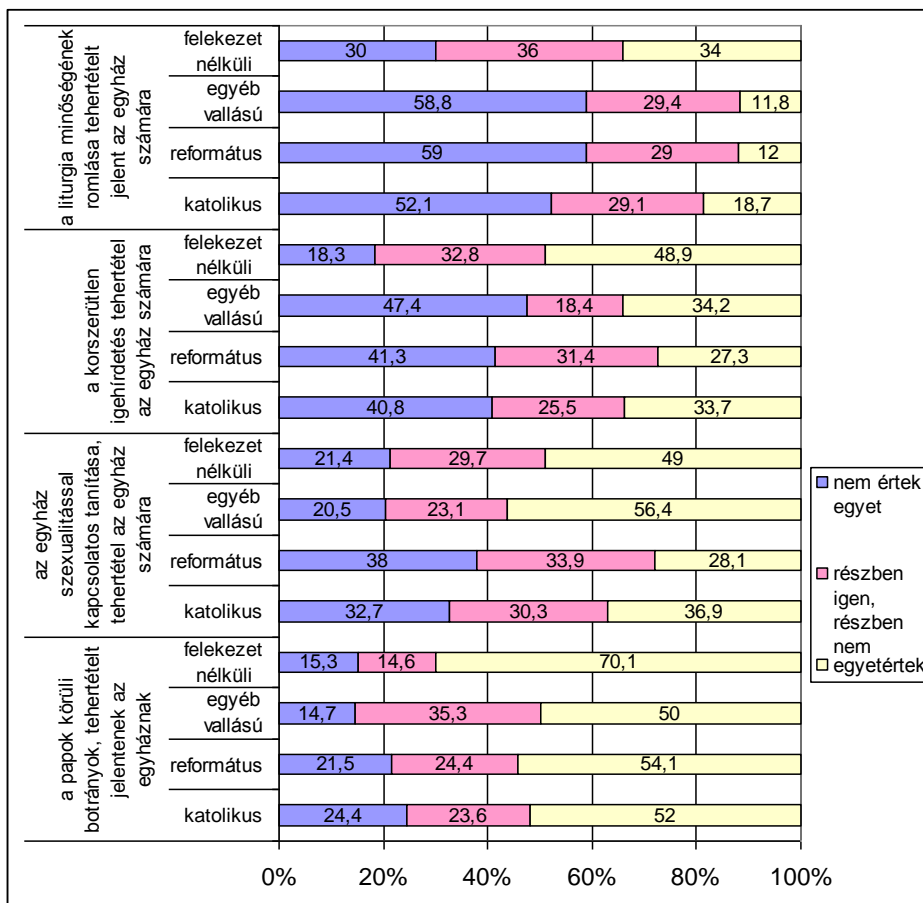

93. ábra: Tehertételek Magyarország vonatkozásában – vallásosság szerint

A válaszadók felekezeti hovatartozásával összefüggésben

- Azzal az állítással, miszerint a *papok körüli botrányok teherként* jelentenek az egyháznak, a katolikus egyházhoz tartozók az átlagosnál alacsonyabb arányban (52,0%), míg a felekezet nélküliek magasabb százalékban (70,1%) értenek egyet. (Pearson Chi-Square: 0,003, Cramer V: 0,111).
- Az *egyház szexualitással kapcsolatos tanítása* a reformátusok alacsonyabb aránya (28,1%) szerint jelent teherként, míg az egyéb vallásúak és a felekezet nélküliek az átlagosnál magasabb arányban (56,4 és 49,0%) értenek egyet azzal, hogy az egyház szexualitással kapcsolatos tanítása teherként jelent az egyháznak. (Pearson Chi-Square: 0,002, Cramer V: 0,116).

- *A korszerűtlen igehirdetést* a reformátusok az átlagosnál alacsonyabb arányban (27,3%), míg a felekezet nélküliek az átlagosnál magasabb arányban (48,9%) tartják teherként. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,140).
- Azzal az állítással, miszerint *a liturgia minőségének romlása teherként* jelent az egyháznak, a református egyházhoz tartozók kevésbé értenek egyet (12,0%), míg a felekezet nélküliek esetében ez az arány (34,0%). (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,142).

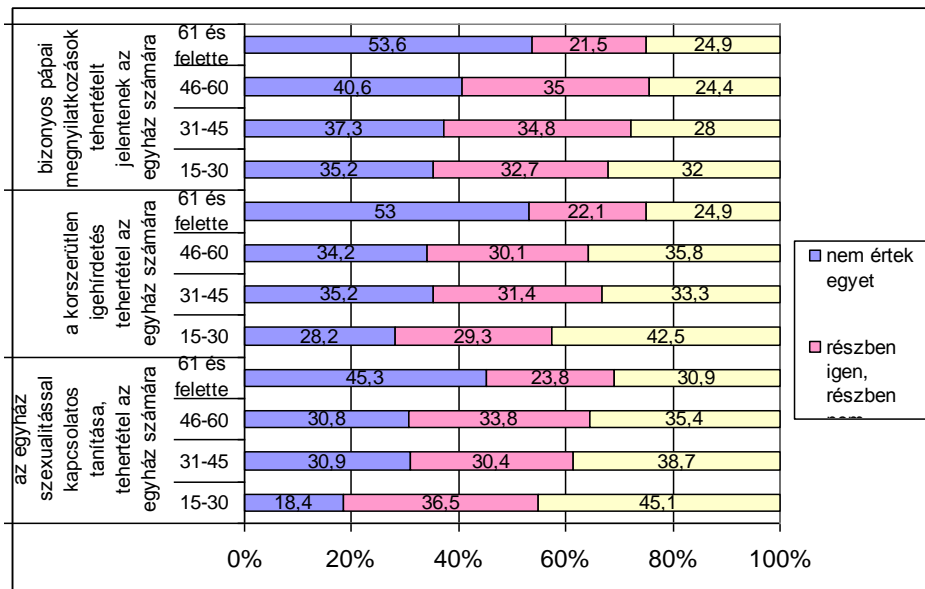
94. ábra: Teherkételek Magyarország vonatkozásában – felekezet szerint

A válaszadók korbéli megoszlása alapján

- A legfiatalabb válaszadók (15-30) értékelték a leginkább egyet (45,1%) azzal, hogy az *egyház szexualitással kapcsolatos tanítása teherként* jelent az egyháznak, míg a 61 éves és ennél idősebb válaszadók körében sokkal alacsonyabb volt az egyetértés (30,9%), és az átlagosnál jóval magasabb az egyet nem értés (45,3%). (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,216).
- A legfiatalabb korosztály tagjai az átlagosnál magasabb arányban (42,5%) értenek egyet azzal, hogy *a korszerűtlen igehirdetés teherként* jelent az egyháznak, míg a

legidősebb korosztály tagjai körében csupán 24,9%-os egyetértést mértünk. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,209).

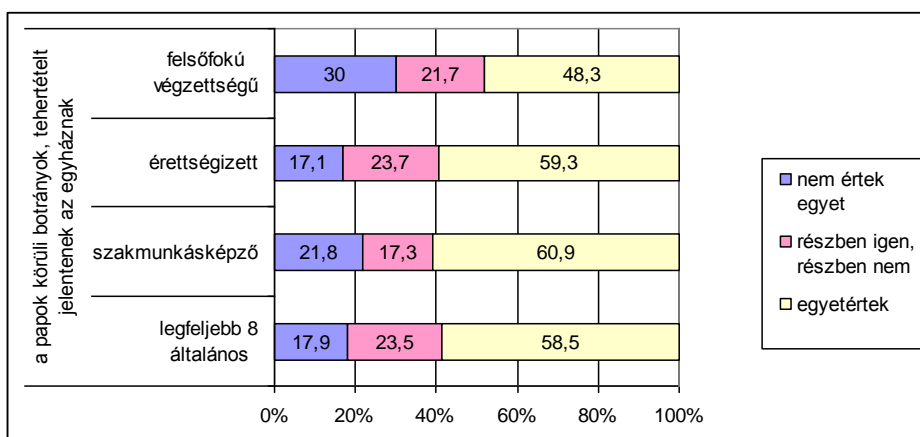
- A kijelentéssel, miszerint *a pápai megnyilatkozások teherként jelentenek az egyháznak* a legidősebbek az átlagosnál magasabb arányban (53,6%) utasítják el, míg a legfiatalabbak alulreprezentáltak (35,2%) az egyet nem értők között. (Pearson Chi-Square: 0,003, Gamma: -0,149).

95. ábra: Teherként Magyarországon – kor szerint

A válaszadók végzettségével összefüggésben

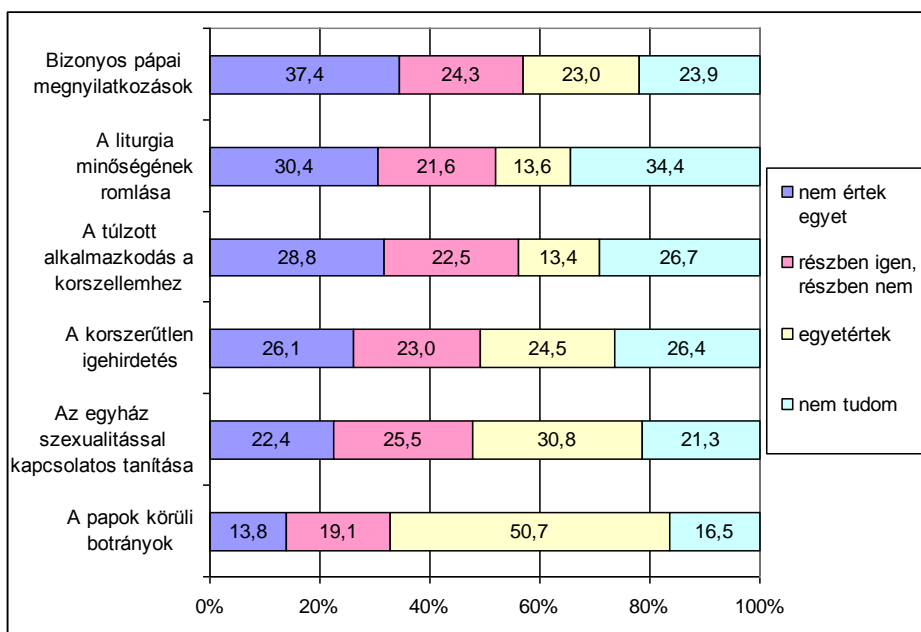
- A legmagasabban kvalifikáltak az átlagosnál alacsonyabb arányban (48,3%) vélik, hogy *a papok körüli botrányok teherként jelentenek az egyháznak*. (Pearson Chi-Square: 0,010, Gamma: -0,107).

96. ábra: Tehertételek Magyarország vonatkozásában – végzettség szerint

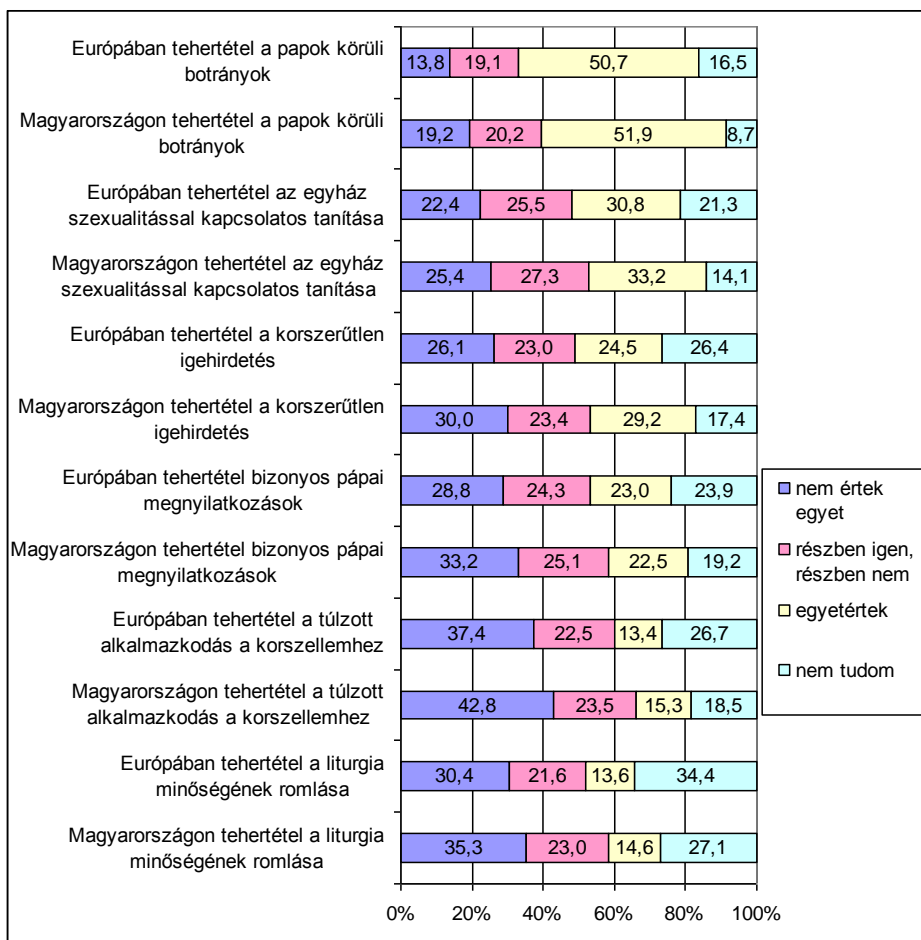
5.4.2. Tehertételek Európa vonatkozásában

A kérdőív ugyanazokat a teherkételekkel kapcsolatos állításokat tartalmazta egész Európára vonatkozóan, mint amit Magyarországra vonatkozóan is.

97. ábra: Tehertételek Európa vonatkozásában

E kérdés kapcsán is elmondható, hogy a válaszadók nem tesznek éles különbséget Európa és Magyarország vonatkozásában. A fő különbség abból ered, hogy az Európára vonatkozó kijelentések esetében magasabb azok aránya, akik nem tudtak állást foglalni. A nem tudom kijelentések aránya minden állításnál jóval magasabb volt Európa viszonylatában, néhány állításnál a válaszadók közel egyharmada nem tudott válaszolni a kérdésre (korszerűtlen ígihirdetés, túlzott alkalmazkodás a korszellemhez, a liturgia minőségének romlása). A könnyebb áttekinthetőség érdekében egy ábrán szemléltetjük az Európára és a Magyarországra vonatkozó kijelentésekkel való egyetértést.

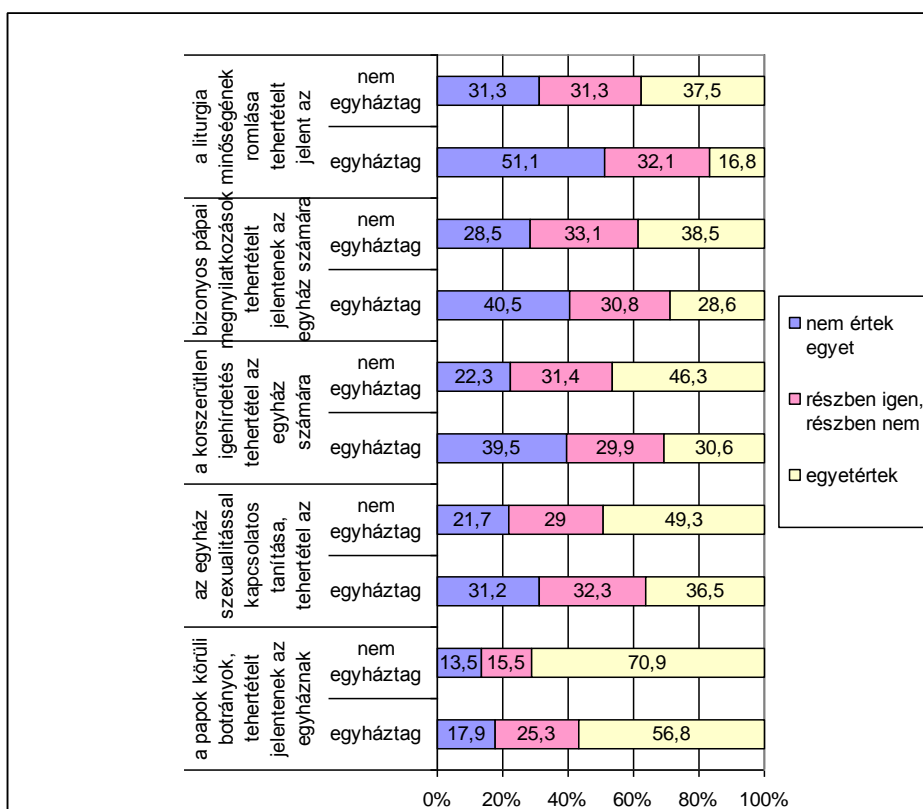

98. ábra: Teherként Magyarországon és Európa vonatkozásában

Az alábbiakban a válaszadók azonosítói és az egyes válaszok közötti szignifikáns összefüggéseket mutatjuk be

A válaszadók egyháztagságával összefüggésben

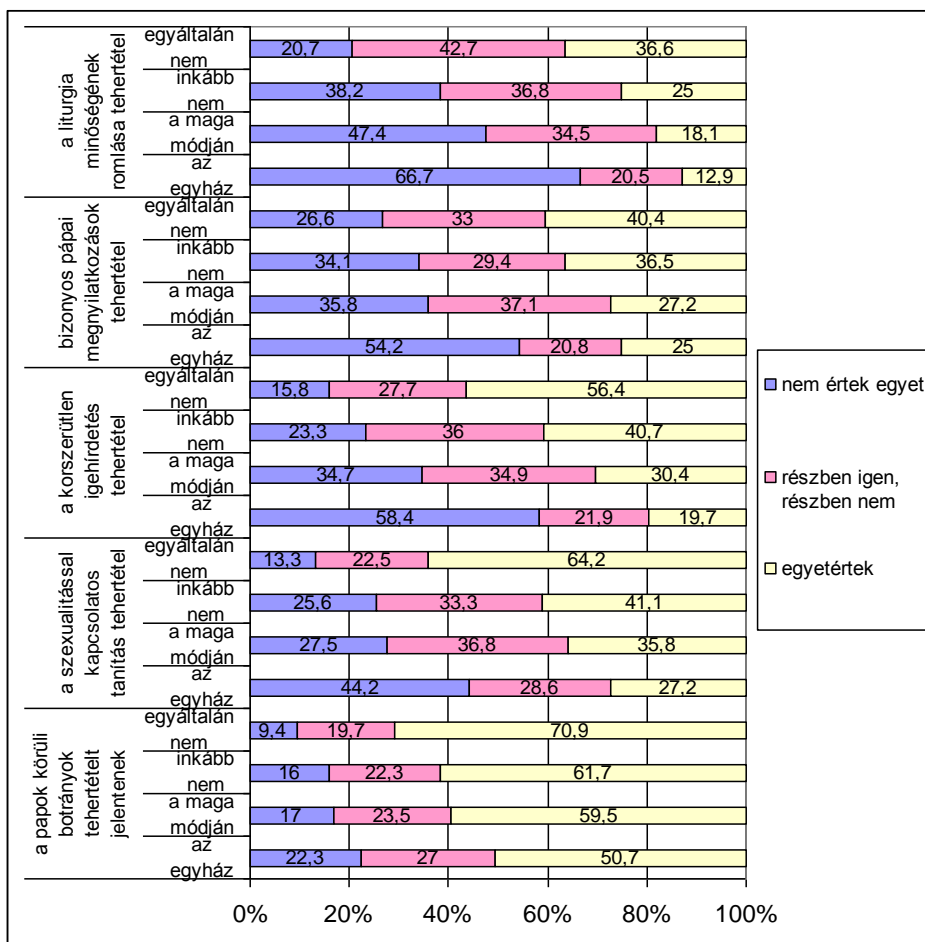
- Míg az egyháztagok alacsonyabb arányban (56,8%), addig a nem egyháztagok magasabb (70,9%) arányban vélik, hogy *a papok körüli botrányok teherként jelentenek Európában az egyházak számára.* (Pearson Chi-Square: 0,006, Cramer V: 0,117).
- Míg az egyháztagok alacsonyabb arányban (36,5%), addig a nem egyháztagok magasabb (49,3%) arányban vélik, hogy *az egyház szexualitással kapcsolatos tanítása teherként jelent Európában az egyházak számára.* (Pearson Chi-Square: 0,015, Cramer V: 0,109).
- Az egyháztagok alacsonyabb (30,6%), míg a nem egyháztagok magasabb (46,3%) arányban értenek egyet azzal, hogy *a korszerűtlen ígehirdetés teherként jelent az egyháznak.* (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,153).
- Az egyházhoz tartozó válaszadók alacsonyabb arányban vélik (28,6%), hogy bizonyos pápai megnyilatkozások teherként jelent az egyháznak Európában, míg az egyházhoz nem tartozók esetében ez az arány 38,5%. (Pearson Chi-Square: 0,024, Cramer V: 0,105).
- A bármely egyházhoz tartozó válaszadók kevésbé hiszik (16,8%), hogy *a liturgia minőségének romlása teherként jelent az egyháznak Európában,* míg az egyházhoz nem tartozók esetében ez az arány 37,5%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,201).

99. ábra: Teherkételek Európa vonatkozásában – egyháztagság szerint

A válaszadók vallásosságával összefüggésben

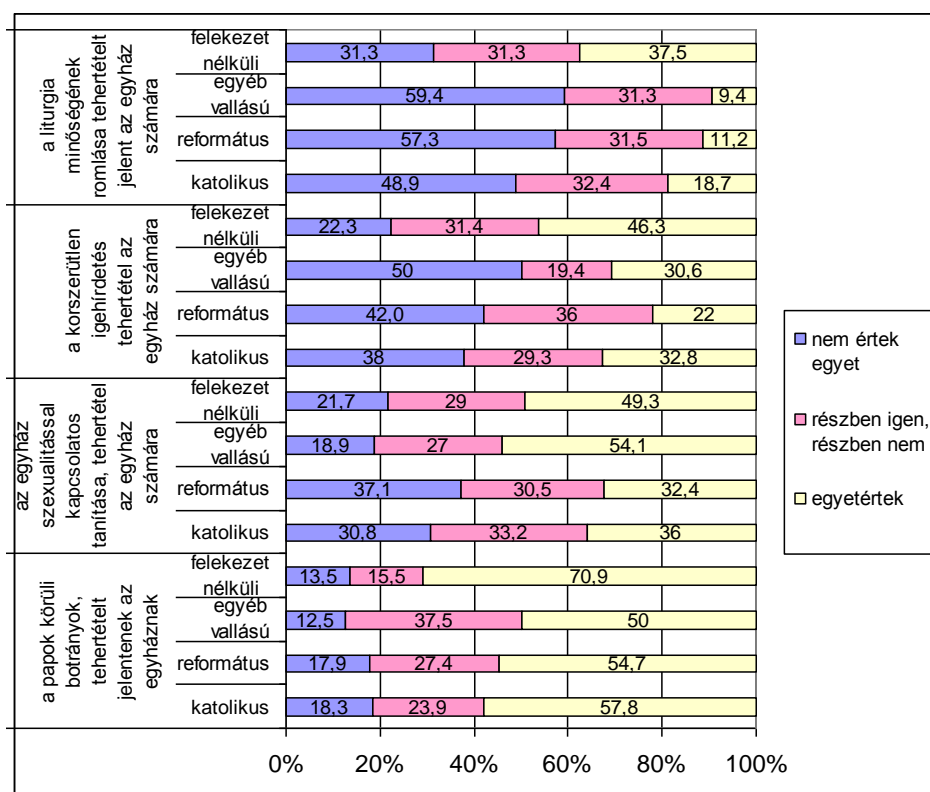
- Az egyáltalán nem vallásos válaszadók az átlagosnál magasabb arányban (70,9%) értenek egyet azzal, hogy *a papok körüli botrányok teherként jelentenek az egyháznak*, míg az egyház tanításait követők az átlagosnál alacsonyabb arányban (50,7%) vélekednek így. (Pearson Chi-Square: 0,040, Gamma: 0,184).
- Minél kevésbé vallásosak a kérdezettek, annál inkább egyet értenek azzal, hogy *az egyház szexualitással kapcsolatos tanítása teherként jelent Európában az egyházaknak*: míg az egyház tanításait követők 27,2%-a, a maga módján vallásosak 35,8%, addig az inkább nem vallásos válaszadók 41,1%-a, az egyáltalán nem vallásos kérdezetteknek pedig 64,2%-a értett egyet a fenti állítással. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,319, ami közepes erősségű kapcsolatot jelent).
- Az egyáltalán nem vallásos válaszadók az átlagosnál magasabb arányban (56,4%) értenek egyet azzal, hogy *a korszerűtlen igehirdetés teherként jelent az egyháznak*, míg az egyház tanításait követők az átlagosnál alacsonyabb arányban (19,7%) vélekednek így. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,388).
- Az egyáltalán nem vallásos válaszadók az átlagosnál magasabb arányban (40,4%) értenek egyet azzal, hogy *bizonyos pápai megnyilatkozások teherként jelentenek az egyháznak*, míg az egyház tanításait követők magasabb arányban utasítják el a fenti állítást. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,218).
- Az egyáltalán nem vallásos válaszadók az átlagosnál magasabb arányban (36,6%) értenek egyet azzal, hogy *a liturgia minőségének romlása teherként jelent az egyháznak*, míg az egyház tanításait követők az átlagosnál alacsonyabb arányban (12,9%) vélekednek így. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,366).

100. ábra: Teherként Európában – vallásosság szerint

A válaszadók felekezeti hovatartozásával összefüggésben

- A felekezet nélküliek magasabb arányban (70,9%) vélik, hogy *Európában teherként jelentenek a papok körüli botrányok*. (Pearson Chi-Square: 0,032, Cramer V: 0,097).
- Szintén a felekezet nélküliek gondolják az átlagosnál magasabb arányban (49,3%), hogy *az egyház szexualitással kapcsolatos tanítása teherként jelent Európában az egyházak számára*. (Pearson Chi-Square: 0,017, Cramer V: 0,105).
- Míg a felekezet nélküliek az átlagosnál magasabb arányban (46,3%), addig a református egyházhoz tartozók alacsonyabb (22,0%) arányban vélik, hogy *a korszertűlen igehirdetés teherként jelent Európában az egyházak számára*. (Pearson Chi-Square: 0,001, Cramer V: 0,130).
- Míg a felekezet nélküliek az átlagosnál magasabb arányban (37,5%), addig a református egyházhoz tartozók alacsonyabb (11,2%) arányban vélik, hogy *a liturgia minőségének romlása teherként jelent Európában az egyházak számára*. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,155).

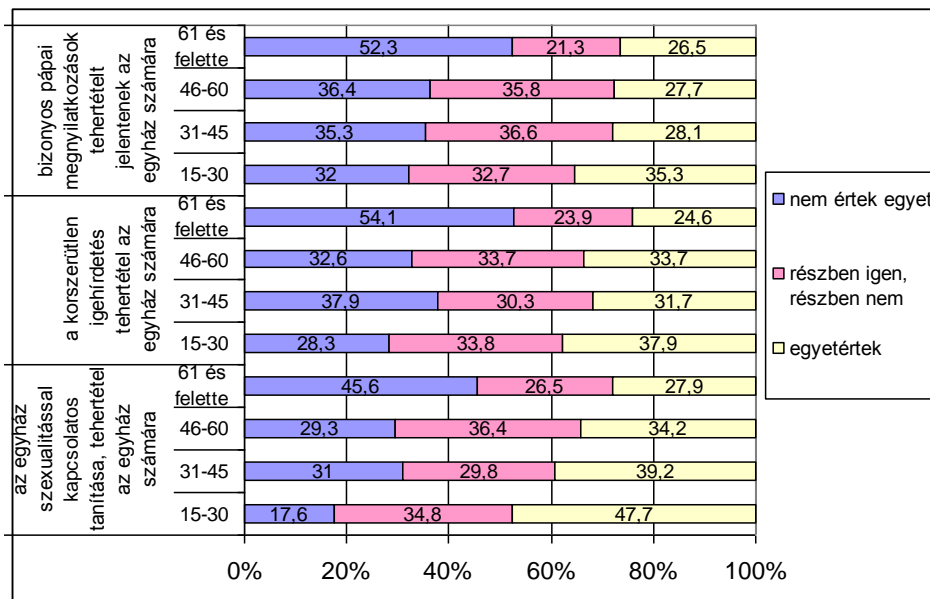

101. ábra: Teherkételek Európa vonatkozásában – felekezeti megoszlás szerint

A válaszadók korbéli megoszlása alapján

- A kijelentéssel, miszerint *az egyház szexualitással kapcsolatos tanítása teherként jelent az egyházak számára* a legidősebbek az átlagosnál alacsonyabb arányban (27,9%) értenek egyet, míg a legfiatalabbak magasabb arányban osztják ezt a véleményt (47,7%). (Pearson Chi-Square: 0,003, Gamma: -0,249).

- Azzal, hogy a korszerűtlen igehirdetés teherételt jelent az egyháznak Európában a legidősebbek az átlagosnál alacsonyabb arányban (24,6%) értenek egyet, míg a legfiatalabbak magasabb arányban osztják ezt a véleményt (37,9%). (Pearson Chi-Square: 0,001, Gamma: -0,167).
- A legfiatalabb korosztály tagjai az átlagosnál magasabb arányban (35,3%) vallják, hogy bizonyos pápai megnyilatkozások teherételt jelentenek az egyháznak Európában. (Pearson Chi-Square: 0,001, Gamma: -0,155).

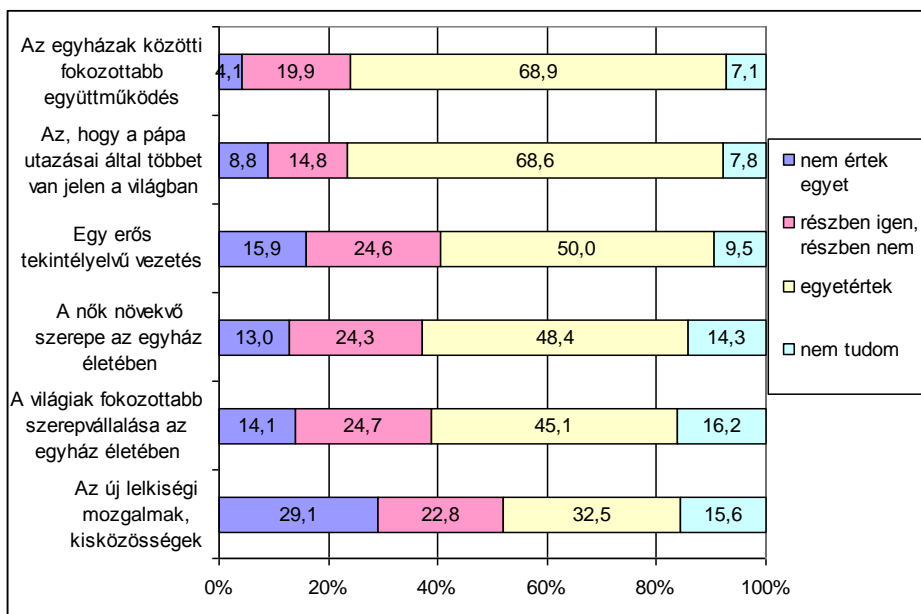
102. ábra: Tehertételek Európa vonatkozásában – kor szerint

Összességében elmondható, hogy az egyház válságával és a tehertételekkel kapcsolatban sokkal negatívabban vélekednek a nem egyháztagok, nem vallásos válaszadók. Még olyan témában is negatívabban vélekednek, amelyről nincs konkrét ismeretük, például a liturgiák minősége. A vallásosok körében is sok esetben differenciáló tényező az, ha a kérdezettek az egyház tanításait követik, vagy a maguk módján vallásosak: a maguk módján vallásos válaszadók is negatívabban ítélik meg az egyházat. Ezen kívül összességében az is megállapítható, hogy a válaszadók (vallásgyakorlástól függetlenül) nem tettek különbséget Magyarország és Európa vonatkozásában. A különbség – ahogy azt már jeleztük, mindösszesen annyi, hogy az Európára vonatkozó állításoknál magasabb volt a nem tudom válaszok aránya, mint Magyarország esetében.

5.5. Az egyházi élet gazdagítása I. Struktúra

5.5.1. Az egyházi élet gazdagítása I. Struktúra Magyarországon

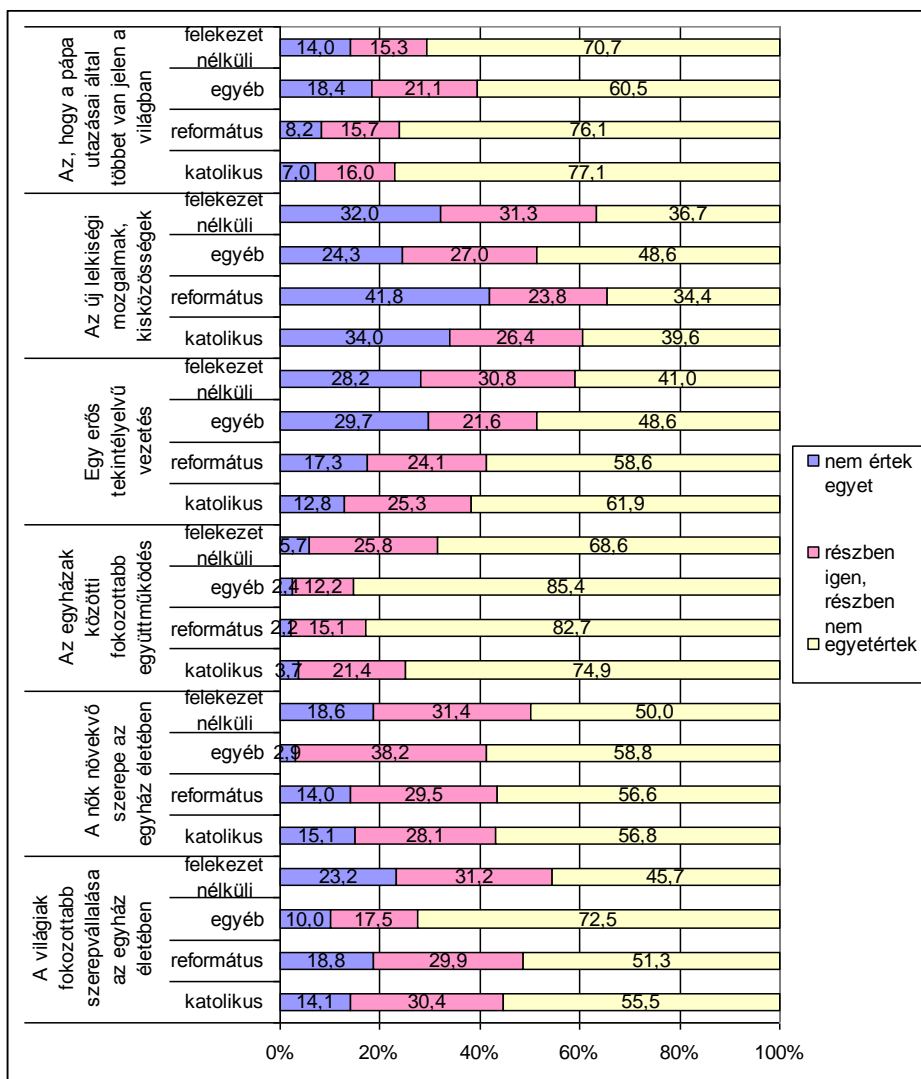
Az előző kérdéscsoportban azt vizsgáltuk, hogy a válaszadók véleménye szerint mi jelent teherterét az egyház számára. Most ellenkező előjellel két kérdéscsoportot is alkottunk. Mind a kettő csoport olyan állításokat tartalmaz, amelyek az egyházi élet gazdagítására vonatkoznak. Az első csoportba azok az állítások kerültek, amelyek az egyház belső életével kapcsolatban a strukturális szempontokra fókuszálnak, a második csoportba pedig olyan állítások, amelyek arra kérdeztek rá, hogy a válaszadók véleménye szerint mennyire gazdagítják az egyházat a spiritualitás különböző megnyilvánulási formái. Eredményeink szerint legtöbben az egyházak közötti fokozottabb együttműködést tartják az egyház szempontjából pozitívnak. A válaszadók kiemelkedően magas arányban értették egyet ezzel az állítással (a válaszadók 68,9%-a egyetértett, ötöde (19,9%) részben egyetértett ezzel). Hasonlóan magas azok aránya, akik szerint a pápai utazásai kedvezőek az egyház számára (a kérdezettek 68,6%-a egyetértett, 14,8%-a részben egyetértett ezzel). Az egyetértést befolyásolhatta az a tényező, hogy az összes állítás közül ez a kettő az, amelyik az egyház életével kapcsolatban a legnagyobb médianyilvánosságot kapta és kapja folyamatosan. Mind a közszolgálati, mind a kereskedelmi csatornák rendszeresen tudósítanak az egyházak közötti együttműködés különböző eseményeiről, de a pápa utazásai még ennél is nagyobb médianyilvánosságot kapnak. A válaszadók fele értett egyet azzal az állítással, hogy egy erős tekintélyelvű vezetés jót tesz az egyháznak. Hasonló azok aránya, akik szerint a nők növekvő szerepe, illetve a világiak fokozottabb szerepvállalása az egyház életében pozitívan hat az egyházra. Ugyan ezzel a két utóbbi állítással a válaszadók kicsivel kevesebb, mint fele értett egyet, mégis visszaköszön az az egyház belső nyilvánosságában, illetve keresztény értelmiségi szervezetekben többször megfogalmazott vélemény, miszerint mind a világiaknak, mind a nőknek nagyobb szerepet kellene vállalni, és engedni az egyházon belül. A legkevesebben az új lelkiségi mozgalmak, kisközösségek jótékony hatását ismerik el, a válaszadók kicsit több mind egyharmada egyetért, valamint alig egynegyedük részben ért egyet azzal, hogy ezek a mozgalmak jót tesznek az egyháznak. Az utóbbi állítással való viszonylag csekély egyetértés oka az lehet, hogy ezekről a mozgalmakról nagyon kevés információval rendelkeznek a magyar emberek. Ezek a kisközösségek ugyanis bár szép számmal, és különböző célokkal működnek ma a magyarországi egyházi életben, eléggé belterjes életet folytatnak. Még az egyházhoz tartozók kisebbség számára sem világos sokszor, hogy az egyes kisközösségek milyen profillal is rendelkeznek.

103. ábra: Az egyházi élet gazdagítása I. Struktúra Magyarország vonatkozásában

A következő ábrán azt mutatjuk meg, hogy a felekezeti hovatartozás mennyiben befolyásolta az állításokkal való egyetértést. Az első ábrához hasonló sorrend alakult itt is ki az egyetértések arányát tekintve. Vannak azonban az egyes felekezetekhez tartozók egyetértő válaszai között az átlagtól viszonylag magas arányban eltérő válaszok is. Azzal az állítással, hogy az egyházak közötti fokozottabb együttműködés jól tesz az egyháznak az egyéb és a református egyházhoz tartozók értenek egyet a legmagasabb arányban, az egyetértő válaszok aránya mindkét csoportnál 80 százalék fölötti. Az ökumené terén a mindennapokban is nagyobb nyitottság tapasztalható ezen egyházakhoz tartozó hívők részéről, a katolikusok némileg zárkózottabbak e téren. Ez az állításokkal való egyetértésből is látható, hiszen az összes katolikus válaszadónk háromnegyede értett csak egyet ezzel az állítással. A katolikusok kicsivel magasabb arányú egyetértése jelentkezett a pápa utazásaival kapcsolatban. Az összes állítás közül ezzel értettek egyet legmagasabb arányban a katolikus válaszadók. Az erős tekintélyelvű vezetés hasznát szintén a katolikus támogatták legmagasabb arányban. Érdekes vélemény egy ennyire hierarchikusan építkező intézménnyel szemben. A református egyetértési aránya ennél az állításnál 60 százalék alatt maradt, az egyéb egyházakhoz tartozók pedig 50 százalék alatt. Bár a nők szerepe az egyházban kérdés – főként a katolikus egyházon belül rengeteg vitát generált az elmúlt időszakban, a felekezetek szerinti megoszlásban valódi eltérés nem mutatkozik az egyetértések arányában. Mindhárom egyházhoz tartozó csoport egyetértési aránya hatvan százalék közelében van, itt a felekezetenélküliek fele gondolja csak azt, hogy a nők növekvő szerepe jól tesz az egyháznak. A világiak fokozottabb szerepvállalása már jobban megosztja a válaszadókat. Kiugróan magas arányban értenek egyet az állítással az egyéb egyházhoz tartozók (72,5%), a katolikus és református válaszadók kicsivel több, mint fele értett csak egyet ezzel. Érdekes, hogy bár a katolikus egyházon belül számos kisközösség, lelkeségi mozgalom működik, a katolikus válaszadóknak kicsivel több, mint egyharmada gondolja azt, hogy egyházuk ezen működési területe jól tenné az egyháznak. Legmagasabb arányban ezzel az állítással is az egyéb

egyházhoz tartozók értenek egyet, az arány majdnem eléri az 50 százalékot, míg a többi felekezeté, és a felekezetenkívülieké is negyven százalék alatt maradt.

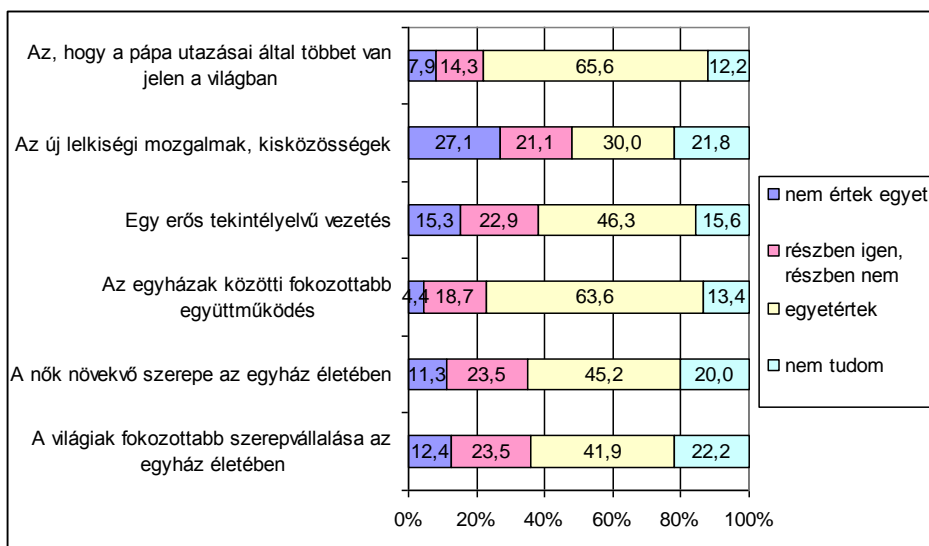

104. ábra: Az egyházi élet gazdagítása I. Struktúra Magyarország vonatkozásában – felekezet szerint

5.5.2. Az egyházi élet gazdagítása I. Struktúra Európában

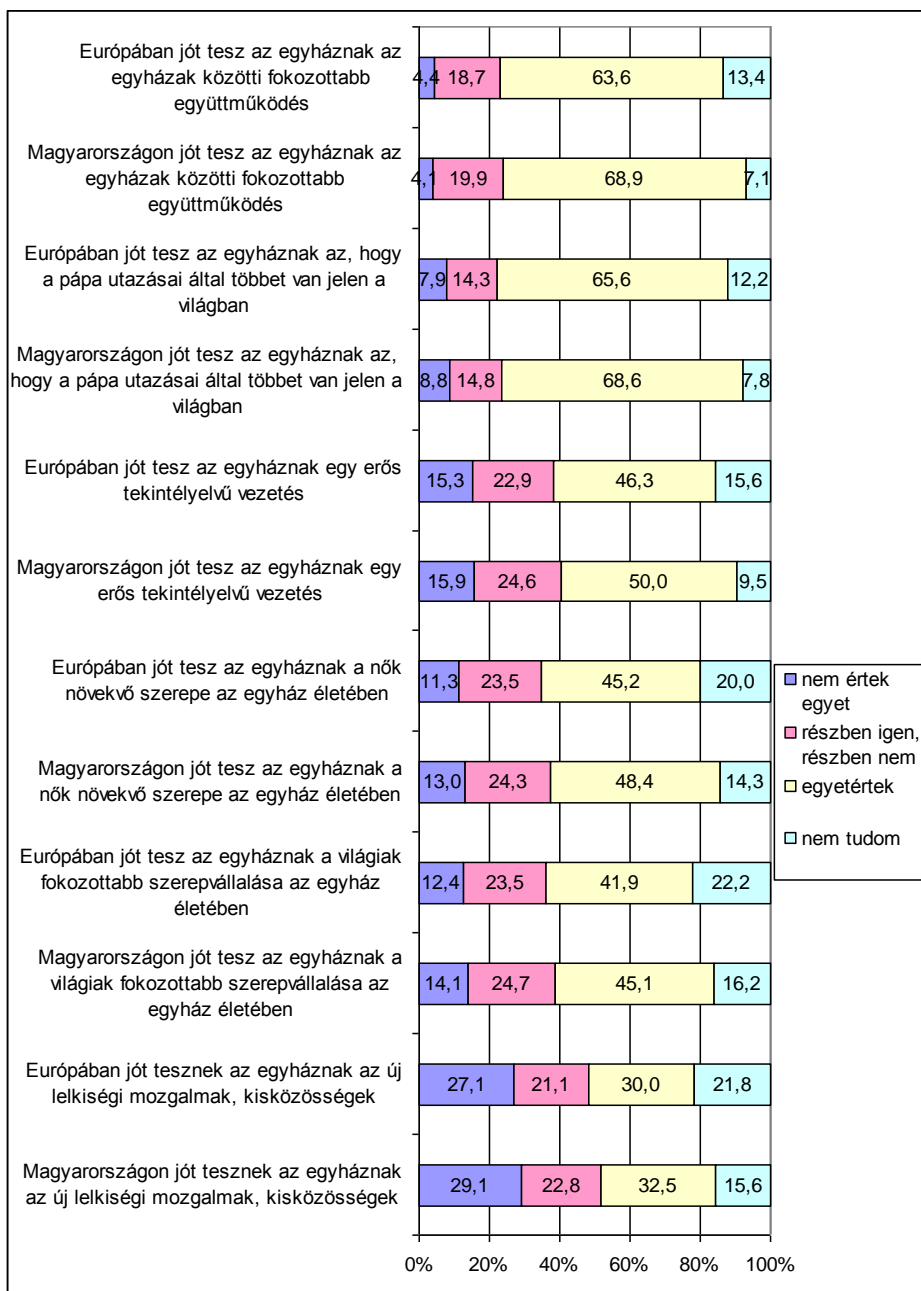
Európára vonatkozóan is ugyanezeket a kérdéseket tettük fel a mintába került válaszadóknak. A válaszok nagyon hasonló megoszlást mutatnak, mint Magyarország esetében, és megállapítható az is – az előző kérdéscsoportokhoz hasonlóan – hogy Európára vonatkozóan a kérdezettek magasabb aránya nem tudott határozott véleményt formálni. Valószínűsíthető,

hogyan úgy, ahogy magyarországi vonatkozásban, Európa esetében is a média által leginkább megjelenített eseményekkel kapcsolatban tudtak a válaszadók leginkább véleményt formálni. A nem tudom válaszok növekvő aránya is jelzi. Míg az első két állításnál ezek aránya tizenöt százalék alatt, a harmadik kérdéstől növekvő tendenciát mutat. A Magyarországra vonatkozó egyetértési sorrend némileg változott. Bár ez a változás, ha az előző ábrára gondolunk, nagyon minimális, hisz ott az első két állítással szinte százalékra azonos lett az egyetértők aránya. Európa viszonylatában a legtöbb válaszadó azzal az állítással értett egyet, hogy a pápa utazása jól tesznek az egyháznak, ez az arány jóval hatvan százalék fölötti (65,6%). A második helyen értenek egyet legtöbben azzal az állítással, hogy az egyházak közötti fokozottabb együttműködés jól tesz az egyháznak. Valamivel alacsonyabb arányban értettek egyet a válaszadók, hogy az erős tekintélyelvű vezetés, a nők növekvő szerepe, valamint az egyháziak fokozottabb szerepvállalása kedvezően hat az egyházra (46,3, 45,2 és 41,9% az egyetértők aránya). Magyarországhoz hasonlóan Európa vonatkozásában is azzal a kijelentéssel értettek egyet a legkevésbé, hogy az új lelkeségi mozgalmak, kisközösségek válnak az egyház javára.

105. ábra: Az egyházi élet gazdagítása I. Struktúra Európa vonatkozásában

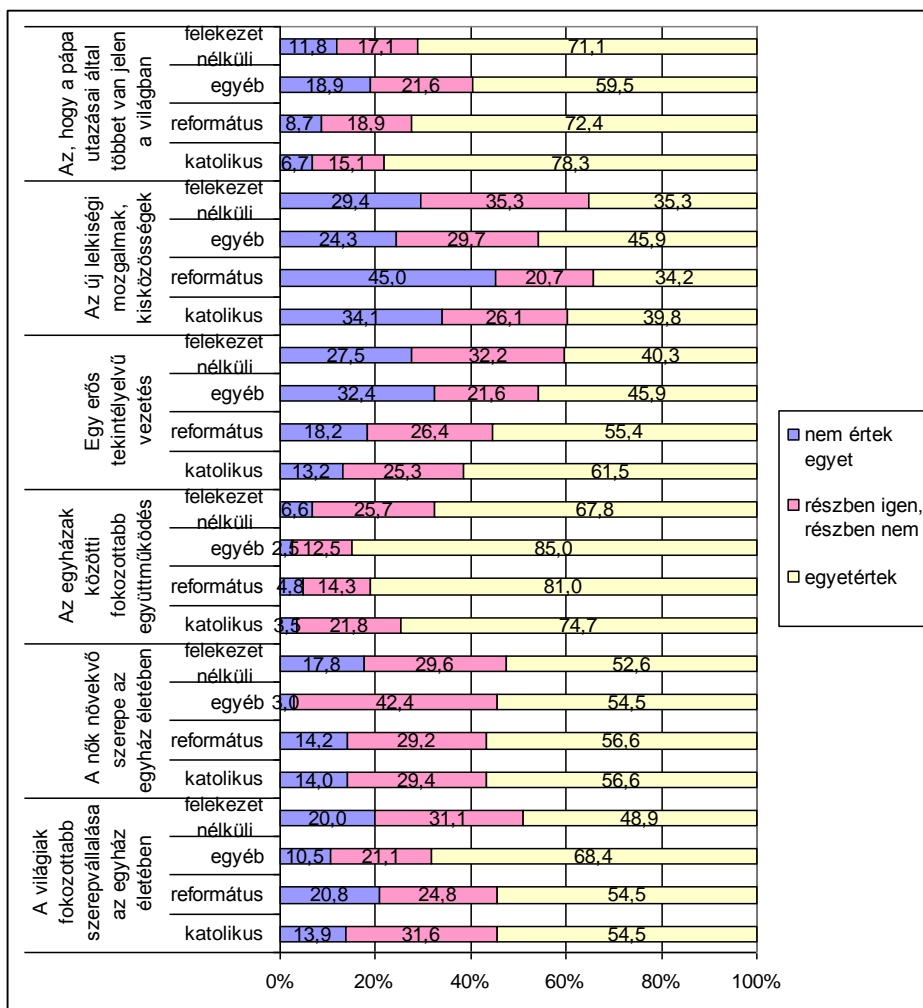
A könnyebb áttekinthetőség érdekében az alábbiakban egymás alatt hoztuk (egy diagramon) az Európára és a Magyarországra vonatkozó válaszok megoszlását.

106. ábra: Az egyházi élet gazdagítása I. Struktúra Magyarország és Európa vonatkozásában

Érdekesnek tartottuk megnézni Európa viszonylatában is azt, hogy a felekezet szerinti lebontásban hogyan alakult az állításokkal való egyetértés. A sorrend némileg változott, de csak a felekezetenkéntiek, és a katolikusok válaszait tekintve. Ők valamivel magasabb arányban értettek egyet azzal, hogy a pápa utazásai általi fokozottabb jelenlét jól tesz az

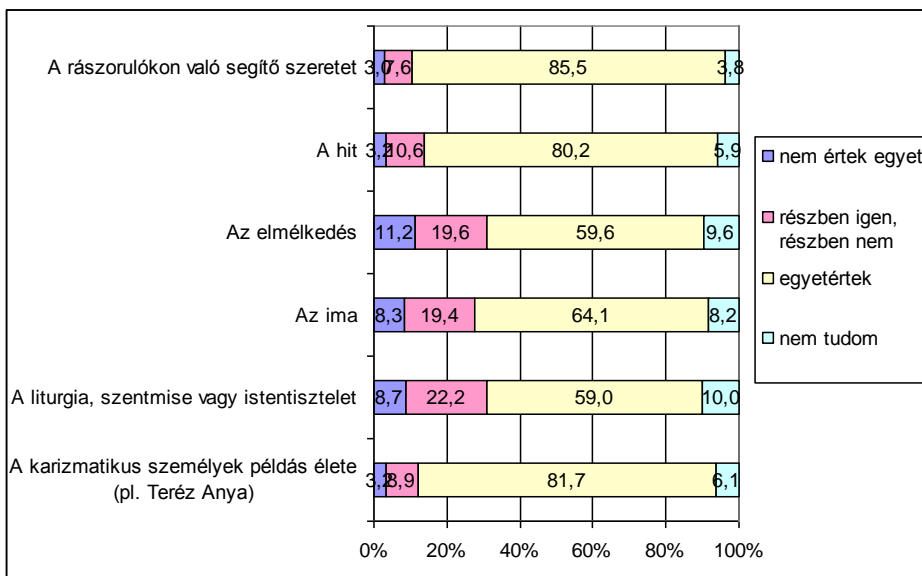
egyháznak. A katolikus válaszadók szintén valamivel nagyobb arányban ezzel az állítással értenek egyet. Az ő egyetértéseik alapján is a második helyre kerül az egyházak közötti együttműködéssel kapcsolatos állítás. Az egyéb és a református egyházhoz tartozóknál azonban megfordul a sorrend. Az egyéb egyházakhoz tartozók nagyon magas arányban (85%!) gondolják fontosnak az egyházak közötti együttműködést, a pápa utazás általi jelenlétének hasznosságával csak az idetartozók hatvan százaléka ért egyet. A magyarországi vonatkozáshoz hasonlóan Európa viszonylatában is a katolikus válaszadók értenek egyet legmagasabb arányban az erős tekintélyelvű vezetés hasznosságával. A katolikus válaszadók több mint hatvan százaléka ért egyet ezzel az állítással. A világiak fokozottabb szerepvállalásával kapcsolatos véleménynyilvánításnál a magyarországi vonatkozáshoz hasonlóan itt is az egyéb egyházhoz tartozók egyetértési aránya a legmagasabb, majdnem eléri a hetven százalékot. Ugyancsak az ehhez a csoporthoz tartozó válaszadók gondolják legmagasabb arányban (45,9%) azt, hogy a kisközösségek, lelkeségi mozgalmak jól tesznek az egyháznak.

107. ábra: Az egyházi élet gazdagítása I. Struktúra Magyarország vonatkozásában – felekezet szerint

5.6. Az egyházi élet gazdagítása II. Spiritualitás

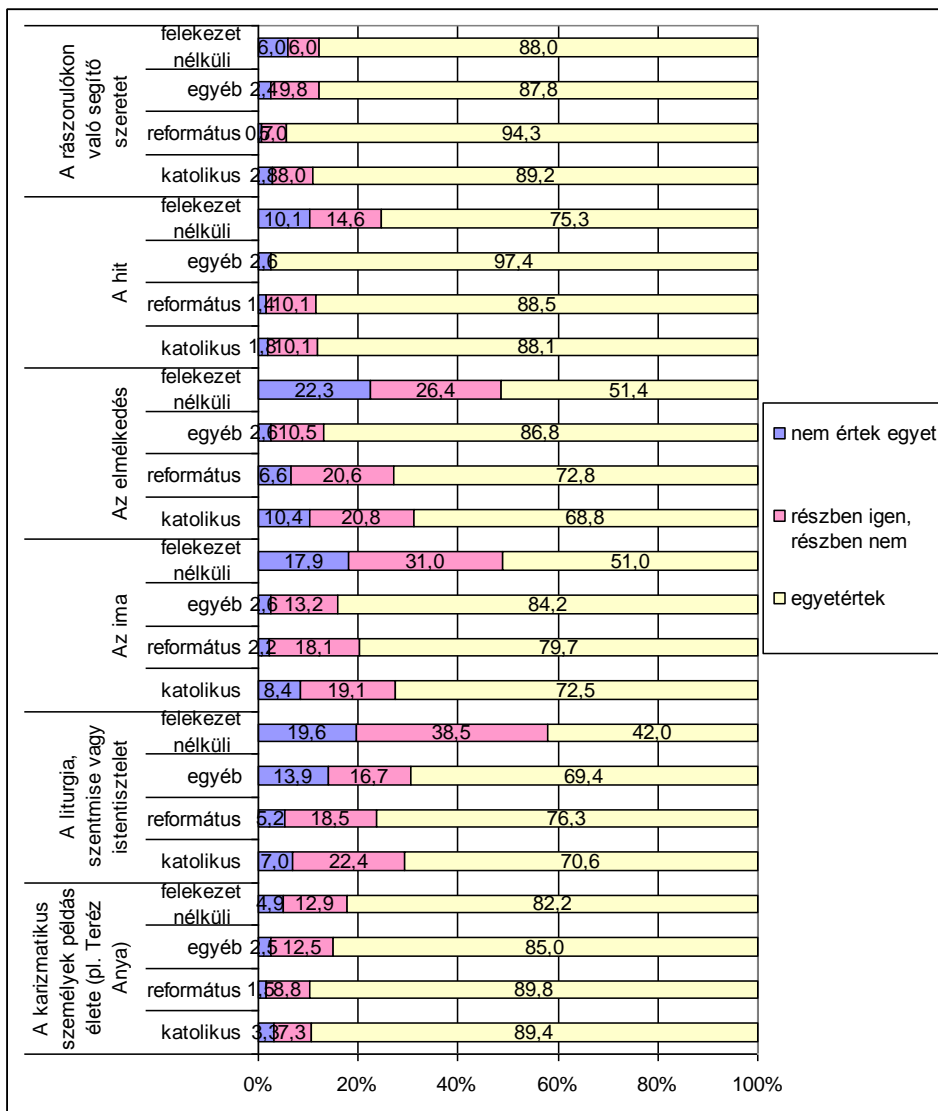
Az egyházi élet lehetséges gazdagításának egy másik területe a spiritualitás. Ebben a kérdéscsoportban válaszadóink azon véleményére voltunk kíváncsiak, hogy a lelki, spirituális tényezők mennyiben gazdagíthatják az egyházat. Itt főként az egyházi kommunikáció szakrális vonatkozásaival - liturgia, ima, elmélkedés, hit - kapcsolatban foglalmaztunk meg állításokat, két kivétellel. A két kivétel szintén a lelkiség megnyilvánulásaira kérdeztünk rá, de ennek a nyilvánosságban jelentkező formáin keresztül. Itt egyrészt a hiteles keresztény emberek példamutató életével, másrészt a segítő szeretettel kapcsolatos egyetértéseket kívántuk mérni. Eredményeink szerint a legtöbben (85,5%, 81,7%, 80,2%) azzal értettek egyet, hogy a rászorulókon való segítő szeretet, a karizmatikus személyek példás élete (pl. Teréz Anya) gazdagítja az egyházi életet. Harmadik helyen érték egyet azzal a válaszadók, hogy a hit is a gazdagíthatja az egyházi életet (80,2%). Nyilvánvaló, hogy még a spiritualitással kapcsolatban azt tartják a válaszadók lényegesnek, ha ennek a társadalmi nyilvánosságban tapasztalható eseteivel, vagy példáival találkozhatnak. Ez egyáltalán nem meglepő, hiszen mind magyarországi mind európai viszonylatban az emberek nagyon nagy többségben gondolják azt, hogy az egyházak nyilvánosságban és a közéletben való tevékenységének egyik lehetséges terepe a rászorulókon való segítség. Azzal már kevesebben érték egyet, bár e kijelentések kapcsán is magas az egyetértők aránya (64,1%, 59,6%, 59%), hogy az ima, az elmélkedés, valamint a liturgia /szentmise/ istentisztelet gazdagítja az egyházat. Ez utóbbi három állítással kapcsolatban viszonylag magas a nem tudom válaszok aránya is, ami nem véletlen, hiszen ezek a lelki élet olyan szintjei, amelyekkel kapcsolatban még a hívők is nagyon nehezen tudnak állást foglalni.

108. ábra: Az egyházi élet gazdagítása II. Spiritualitás

Mivel a spirituális élet egyes elemei nagymértékben a hívők szakrális kommunikációjához tartoznak, ezért fontosnak tartjuk bemutatni azt, hogy a felekezethez tartozók milyen véleményt is alakítanak ki az egyes állításokkal kapcsolatban. Először végignézzük azt, hogy

az egyes felekezetekhez tartozók egyetértései mely állítások mentén különböznek leginkább, majd a szignifikáns összefüggések bemutatásán keresztül az összes válaszadóhoz viszonyítva vonunk le következtetéseket. Minden állítással kapcsolatban megállapítható az, hogy az összes válaszadóhoz képes jóval magasabb arányban értenek egyet az ebben a blokkban megfogalmazott állításokkal. Az első két állítással kapcsolatos egyetértés nagyjából hasonlóan alakul a különböző felekezetekhez tartozó válaszadóknál. Mindkét kérdésnél a legalacsonyabb egyetértési arány a felekezetenkívülieknél látható, az eltérés azonban itt még csak néhány százalék. A következő négy állításnál a felekezetenkívüliek meredeken lefele ívelő egyetértési százalékat produkáltak. A hit fontosságát még a felekezetenkívüliek háromnegyede fontosnak tartja, az ima, az elmélkedés, és a liturgia azonban ezen csoport felének egyetértésével találkozunk csak. Az egyéb, a református és a katolikus egyházhoz tartozók az átlagnál majdnem 10%-al nagyobb arányban értenek egyet azzal, hogy a hit gazdagítja az egyházat. Az egyéb egyházakhoz tartozóknál az egyetértési arány majdnem száz százalékos. Az imát, és az elmélkedést közel azonos arányban tartják fontosnak az egyházakhoz tartozók, az érték a katolikusok kivételével minden csoportnál nyolcvan százalék körül alakul. Az egyéb egyházakhoz tartozók majdnem kilencven százaléka (86,8) tartja fontosnak az elmélkedést. A katolikusok viszont az elmélkedést az elmélkedést a liturgia mögé helyezték. Igaz, hogy az egyetértésekben való eltérés a három utolsó kérdésnél csak néhány százaléknyi. A liturgia, szentmise, vagy istentisztelet mint gazdagító tényező kapott legkevesebb egyetértést az egyéb egyházak részéről. A református felekezethez tartozók több mint háromnegyede ért azzal az állítással, hogy az istentisztelet gazdagítja az egyház életét. A különböző felekezethez tartozók egyetértései tehát nem igazolták vissza azt a nézetet, hogy az egyház által nyújtott szolgáltatások kevésbé lennének fontosak a hívők számára, mint a vallásosság egyének által gyakorolt formái.

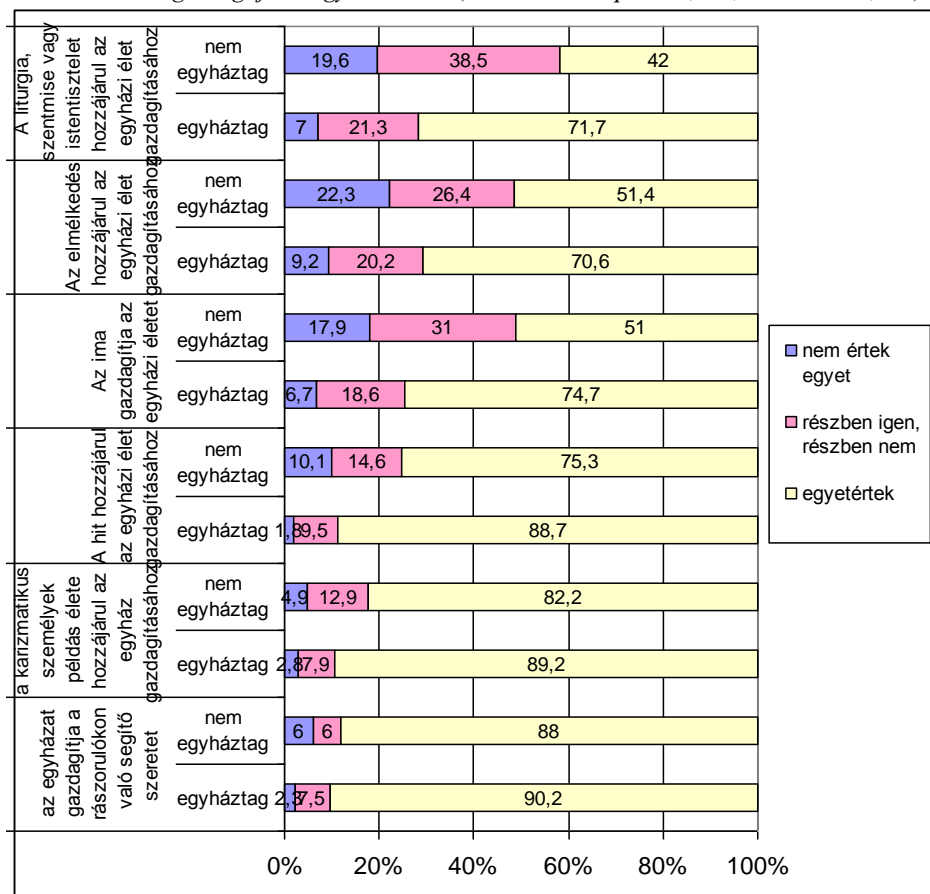
109. ábra: Az egyházi élet gazdagítása II. Spiritualitás – felekezet szerint

Az alábbiakban a válaszadók azonosítói és az egyes válaszok közötti szignifikáns összefüggéseket mutatjuk be:

A válaszadók egyháztagságával összefüggésben

- Azzal a kijelentéssel, mely szerint *a rászorulókon való segítő szeretet hozzájárul az egyházi élet gazdagításához*, magasabb arányban értenek egyet az egyháztagek (90,2%), (Pearson Chi-Square: 0,042, Cramer V: 0,087).

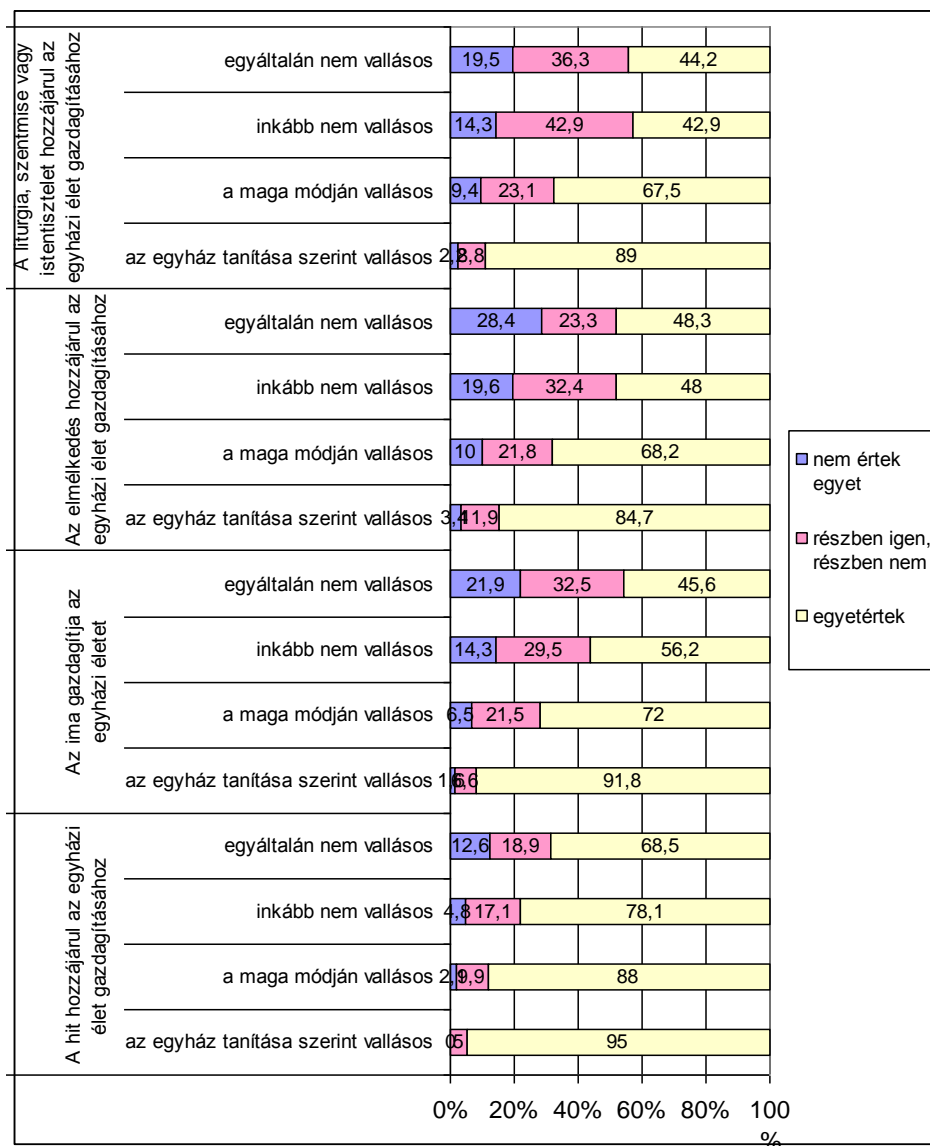
- A bármilyen egyházhoz tartozó válaszadók szignifikánsan magasabb arányban (89,2%) értettek egyet azzal, hogy *a karizmatikus személyek példás élete gazdagítja az egyházi életet*, mint a nem egyházhoz tartozók (82,2%) (Pearson Chi-Square: 0,048, Cramer V: 0,085).
- Azzal a kijelentéssel, mely szerint *a hit hozzájárul az egyházi élet gazdagításához*, magasabb arányban értenek egyet az egyháztagek (88,7%) (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,197)
- Azzal a kijelentéssel, hogy *az ima hozzájárul az egyházi élet gazdagításához* magasabb arányban értenek egyet az egyháztagek (74,7%) (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,209)
- Azzal a kijelentéssel, mely szerint *az elmélkedés hozzájárul az egyházi élet gazdagításához* magasabb arányban értenek egyet az egyháztagek (70,6%) (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,183).
- Az egyháztagek (71,7%), magasabb arányban vélik, hogy *a liturgia, szentmise vagy istentisztelet gazdagítja az egyházi életet* (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,250).

110. ábra: Az egyházi élet gazdagítása II. Spiritualitás - egyháztagság szerint

A válaszadók vallásosságával összefüggésben

- Az egyház tanításait követők közel kilencven százaléka (89,0%) gondolja úgy, hogy *a liturgia, szentmise vagy istentisztelet gazdagítja az egyházi életet* (Pearson Chi-Square: 0,000, gamma: -0,501).
- Azzal a kijelentéssel, mely szerint *az elmélkedés hozzájárul az egyházi élet gazdagításához* az egyház tanításait követő vallásgyakorlók (84,7%). a vallás módja esetében: Pearson Chi-Square: 0,000, gamma: -0,432.)
- Azzal a kijelentéssel, hogy *az ima hozzájárul az egyházi élet gazdagításához* magasabb arányban értenek egyet az egyház tanításait követők (91,8%) (Pearson Chi-Square: 0,000, gamma: -0,524.)
- Azzal a kijelentéssel, mely szerint *a hit hozzájárul az egyházi élet gazdagításához*, magasabb arányban értenek egyet az egyház tanításait követő vallásgyakorlók (95,0%) (Pearson Chi-Square: 0,000, gamma: -0,496.).

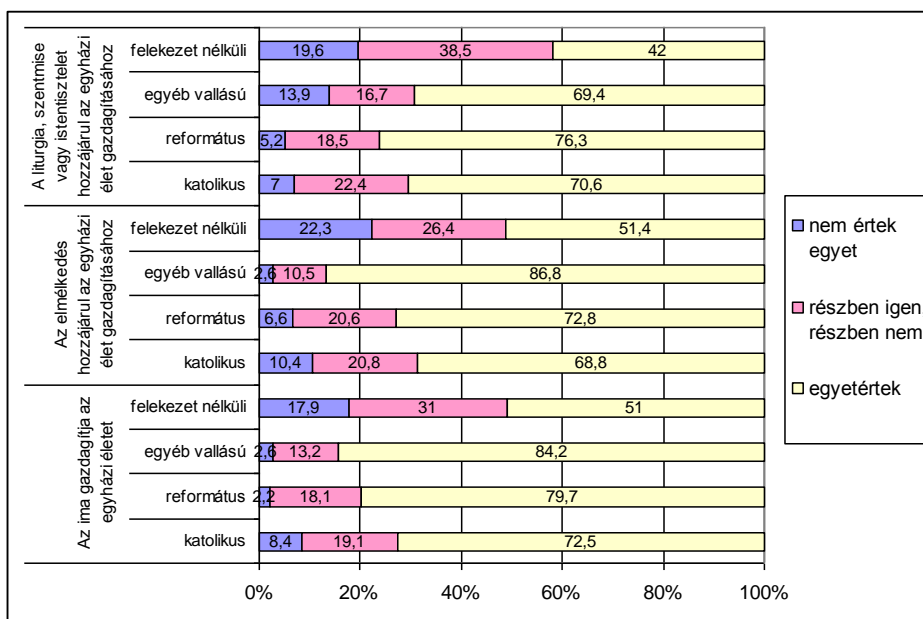
111. ábra: Az egyházi élet gazdagítása II. Spiritualitás – vallásosság szerint

A válaszadók felekezeti hovatartozásával összefüggésben

- A református egyház tagjai az átlagosnál magasabb (79,7%) arányban értenek egyet azzal, hogy *az ima gazdagítja az egyházi életet*, míg a felekezet nélküliek az átlagosnál jóval alacsonyabb arányban (51,0%) osztják ezt a véleményt (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,162).
- Azzal a kijelentéssel, miszerint *az elmélkedés gazdagítja az egyházi életet* az egyéb (nem református és nem katolikus) egyház tagjai magasabb arányban (86,8%) értenek egyet, a

felekezet nélkülieknek pedig csupán 51,4%-a gondolja ugyanezt. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,144).

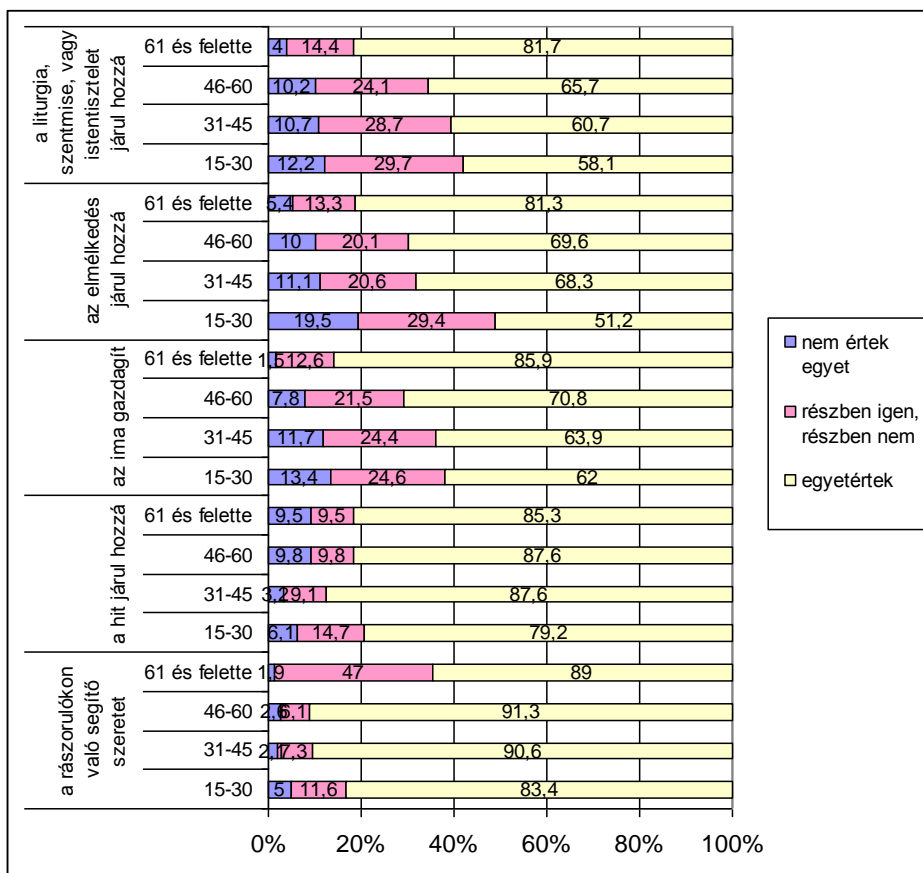
- A katolikus és református egyház tagjai magasabb arányban (70,6% és 76,3%) vélik, hogy *a liturgia, szentmise vagy istentisztelet gazdagítja az egyházi életet*, míg a felekezet nélküliek 42,0%-a gondolja ugyanezt. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,183).

112. ábra: Az egyházi élet gazdagítása II. Spiritualitás – felekezet szerint

A válaszadók korbéli megoszlása alapján

- Azzal a kijelentéssel, mely szerint *a rászorulókon való segítő szeretet hozzájárul az egyházi élet gazdagításához*, magasabb arányban értenek egyet a legidősebb korosztály tagjai (93,4%) (Pearson Chi-Square: 0,010, gamma: 0,296).
- Azzal a kijelentéssel, mely szerint *a hit hozzájárul az egyházi élet gazdagításához*, magasabb arányban értenek egyet a legidősebb korosztály tagjai (90,0%) (Pearson Chi-Square: 0,003, gamma: 0,252).
- Azzal a kijelentéssel, hogy *az ima hozzájárul az egyházi élet gazdagításához* magasabb arányban értenek egyet a 61 évesek, illetve e felettiek (85,9%)(Pearson Chi-Square: 0,000, gamma: 0,301)
- Azzal a kijelentéssel, mely szerint *az elmélkedés hozzájárul az egyházi élet gazdagításához*, a legidősebb korosztály tagjai (81,3%)(Pearson Chi-Square: 0,000, gamma: 0,347)
- A válaszadók korbéli megoszlása szerint a legidősebbek (81,7%) vélik úgy, hogy *a liturgia, szentmise vagy istentisztelet gazdagítja az egyházi életet* (Pearson Chi-Square: 0,000, gamma: 0,255).

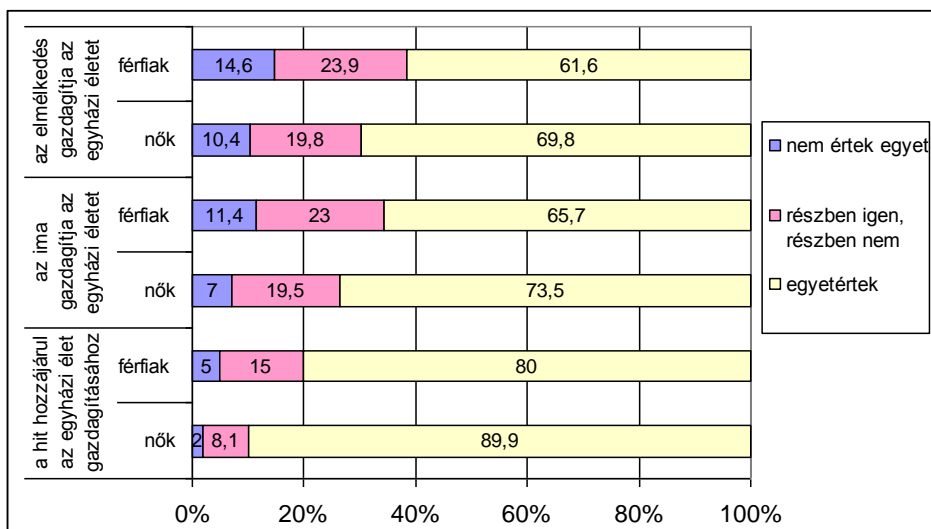

113. ábra: Az egyházi élet gazdagítás II. Spiritualitás – kor szerint

A válaszadók nembéli megoszlása alapján

- Azzal a kijelentéssel, mely szerint *a hit hozzájárul az egyházi élet gazdagításához*, magasabb arányban értenek egyet a nők (89,9%) (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,141).
- Azzal a kijelentéssel, hogy *az ima hozzájárul az egyházi élet gazdagításához* magasabb arányban értenek egyet a nők (73,5%) (Pearson Chi-Square: 0,018, Cramer V: 0,094)
- Azzal a kijelentéssel, mely szerint *az elmélkedés hozzájárul az egyházi élet gazdagításához* a nők magasabb arányban értenek egyet, mint a férfiak (69,8%)(Pearson Chi-Square: 0,029, Cramer V: 0,089).

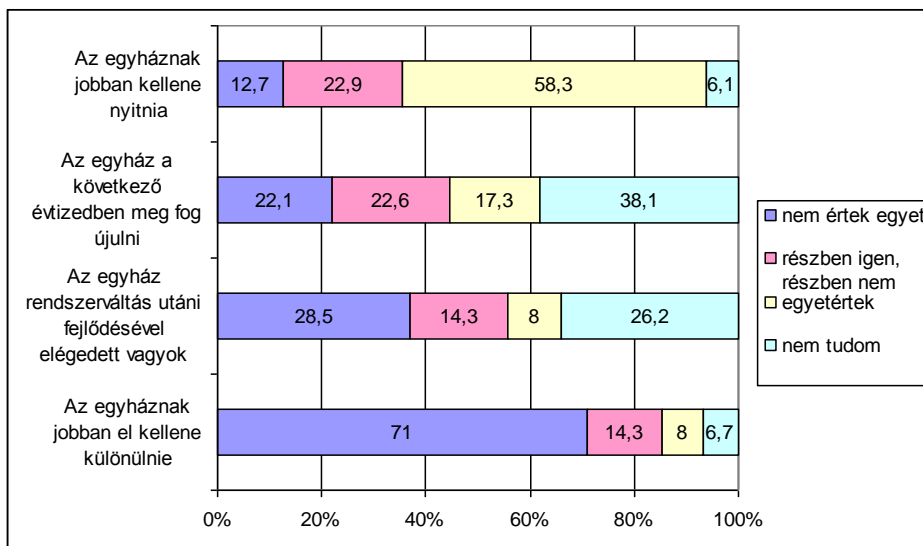
Formázott: Felsorolás és számozás

114. ábra: Az egyházi élet gazdagítása II Spiritualitás. – kor szerint

5.7. Az egyház megújulása

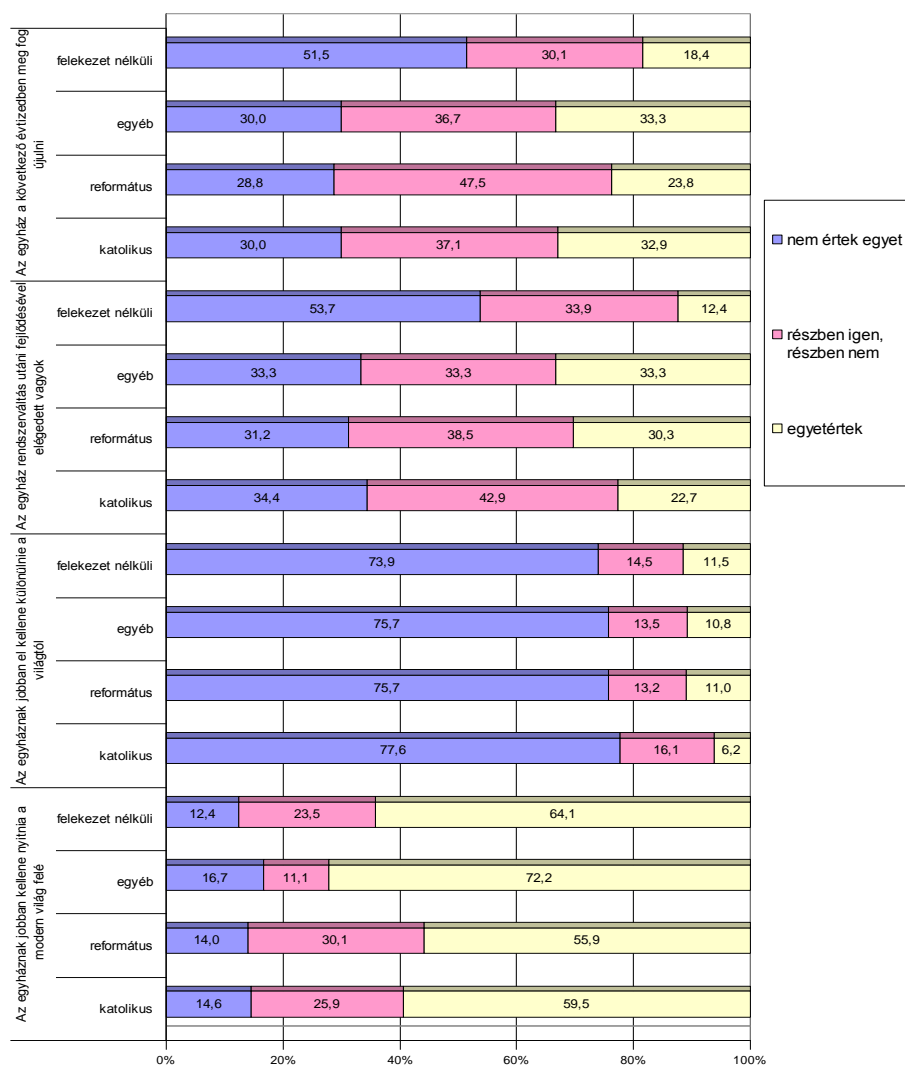
Ebben a kérdéscsoportban az egyház megújulásával kapcsolatban hoztunk állításokat. Négy állítást minden válaszadónak feltettünk, kettőt pedig csak a keresztényeknek. A válaszadók többsége szerint az egyháznak jobban kellene nyitnia a modern világ felé. Ezzel az állítással a kérdezettek 58,3%-a egyetért, további 22,9%-uk részben egyetért, részben nem. A válaszadók mindössze tizede (12,7%) nem értett egyet a fenti kijelentéssel. Ennek ellenkezőjével, azzal, hogy az egyháznak jobban el kellene különülnie a világtól, csupán a kérdezettek 8%-a értett egyet, s 14,3%-a értett egyet részben. Kiemelkedően magas tehát ennél az állításnál a nem egyetértők száma, az összes válaszadó közel háromnegyede nem értett egyet ezzel az állítással. Ez már csak azért is érdekes, mert az utóbbi években nagyon sokszor megjelent a médiában az a vélemény, miszerint az egyháznak a saját belső nyilvánosságában kellene csak megnyilvánulnia (elég talán, ha az országgyűlési választásokkal kapcsolatos vitákra utalunk). A megkérdezettek a rendszerváltás óta eltelt időben történt fejlődést, illetve az egyház jövőjét magas arányban nem tudták értékelni, megíósolni, illetve azok kapcsán nem tudtak határozottan állást foglalni. Azzal a kijelentéssel, miszerint az egyház rendszerváltás után bekövetkezett fejlődésével elégedett vagyok, a kérdezettek csupán 15,9%-a értett egyet, 28,5%-a pedig nem értett egyet. Megközelítőleg harmaduk (29,4%) nem tudott határozottan állást foglalni: részben igen, részben nem értettek egyet, valamint negyedük (26,2%) egyáltalán nem tudott állást foglalni. Még nagyobb volt a bizonytalanság annak megítélésében, hogy a következő évtizedben megújul-e az egyház. A kérdezettek 17,3%-a véleménye szerint igen, 22,1%-uk szerint nem, s 22,6%-uk részben igen, részben nem ért egyet azzal, hogy az egyház megújul. Az állást foglalni nem tudók aránya kiemelkedően magas e kérdés kapcsán, a válaszadók közel negyven százaléka nem tudott véleményt nyilvánítani.

115. ábra: Megújulás

Azzal az állítással kapcsolatban, hogy az egyháznak jobban kellene nyitnia a modern világ felé, egybehangzó válaszokat kaptunk. Nem lehet tehát a válaszadók vallásossága, vagy nem

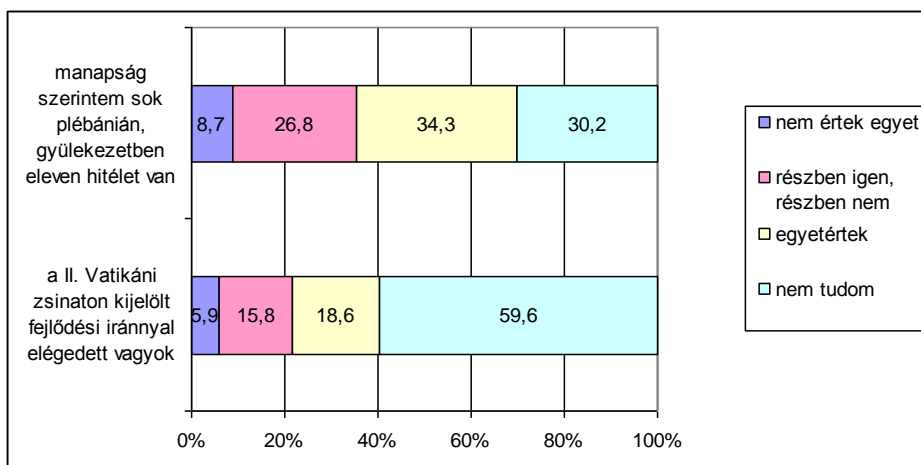
vallásossága szerint differenciálni az állításokkal való egyetértés kapcsán. Ugyanígy nincs kimutatható összefüggés a válaszadók felekezeti hovatartozásával kapcsolatban. Az egyes állításokkal való egyetértés, vagy nem egyetértésre adott válaszok aránya csak minimálisan változik a felekezethez való tartozás függvényében. Két kérdésnél lehet szignifikáns összefüggést kimutatni. A rendszerváltás után bekövetkezett fejlődéssel kevésbé elégedettek a felekezet nélküliek (Pearson Chi-Square: 0,001, Cramer V: 0,132), és kevésbé bíznak (18,4%) a következő évtizedben történő megújulásban is, míg a katolikus egyházhoz tartozók az átlagosnál magasabb arányban (32,9%) értenek egyet ezzel. (Pearson Chi-Square: 0,001, Cramer V: 0,142). Az alábbiakban a kijelentésekkel való egyetértést mutatjuk be aszerint, hogy a kérdezettek mely egyházhoz tartozónak vallják magukat.

116. ábra: Megújulás – felekezetek szerint

A keresztyén válaszadókat (katolikus, evangélikus, református és ortodox egyházhoz tartozókat (n=676)) megkérdeztük arról is, hogy véleményük szerint a II. Vatikáni zsinaton kijelölt fejlődési iránnyal elégedettek-e, illetve, hogy a plébániákon, gyülekezetekben eleven

hitélet van-e. A katolikus, evangélikus, református és ortodox egyházhoz tartozók többsége (59,6%) nem tudott állást foglalni, 18,6%-uk egyetértett, 15,8%-uk részben egyetértett azzal, hogy a II. Vatikáni zsinaton kijelölt fejlődési iránnyal elégedettek. A kérdezettek 5,9%-a fejezte ki elégedetlenségét a fejlődési iránnyal kapcsolatban. Az ehhez az állításhoz kapott nem tudom válaszok magas aránya kapcsolható kérdőívünk az egyházak önértelmezése (3. 1) kérdéscsoportra kapott kevés válaszhoz. Ott ugyancsak a II. Vatikáni Zsinat által bevezetett új értelmmezések köztudottá válására voltunk kíváncsiak. Ahogy ott is, itt is az valószínűsíthető a nem tudom válaszok magas arányából, hogy ezek a változtatások, a Zsinat által megfogalmazott elvek valójában csak az egyházi elit által ismertek (idetartozónak gondolom pl. a keresztény értelmiségi szervezetekhez tartozókat is). A kérdezettek harmada egyetértett, negyede pedig részben egyetértett azzal, hogy manapság sok plébánián, gyülekezetben eleven hitélet van. Az egyet nem értők aránya csekély: 8,7%, viszont a kérdésben állást foglalni nem tudók hányada ismételten nagyon magas, a válaszadók csaknem egyharmada nem tudott válaszolni a kérdésre. Itt is levonhatjuk azt a következtetést, amit az egyházi élet gazdagításánál már említettünk, hogy a belső egyházi szintekről, az itt zajló tevékenységekről, a kommunikációról az emberek nagyon kevés információval rendelkeznek.

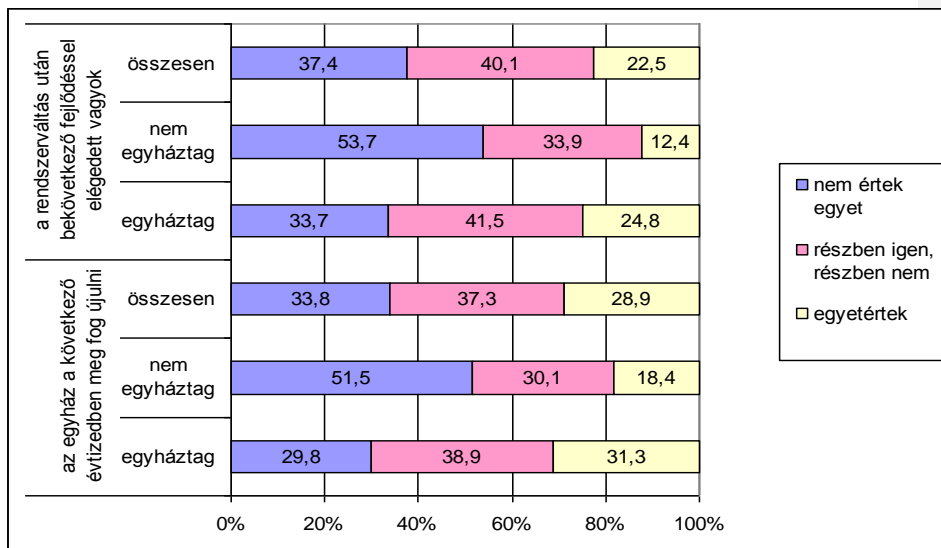

117. ábra: Megújulás – csak keresztény válaszadóknál

Az alábbiakban a válaszadók azonosítói és az egyes válaszok közötti szignifikáns összefüggéseket mutatjuk be

A válaszadók egyháztagságával összefüggésben

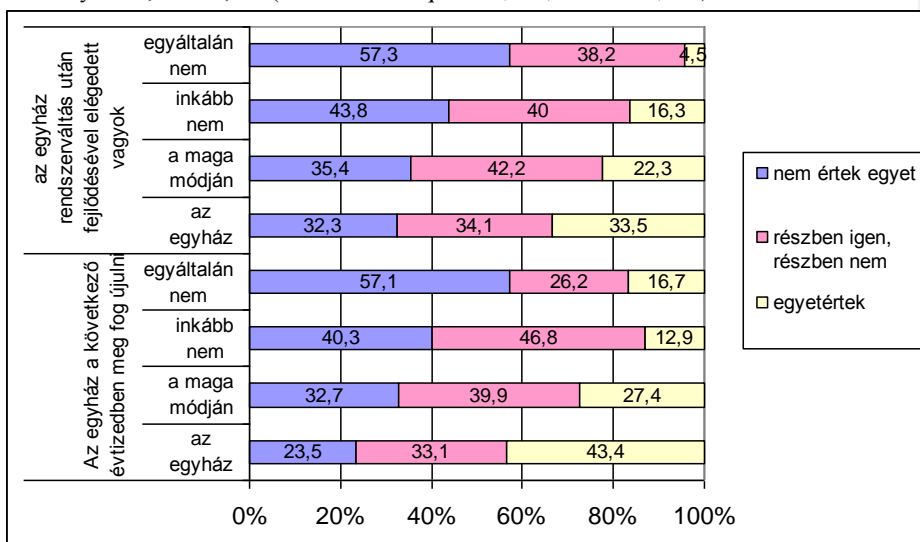
- Az egyháztagek szignifikánsan magasabb arányban (24,8%) értenek egyet azzal, hogy az egyház rendszerváltás után bekövetkezett fejlődésével elégedettek, mint a nem egyháztagek (12,4%). (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,169).
- Az egyháztagek harmada (31,3%) véli, hogy az egyház a következő évtizedben meg fog újulni, míg a nem egyháztagek esetében ugyanez az arány csupán 18,4% (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,182).

118. ábra: Megújulás – egyháztagság szerint

A válaszadók vallásosságával összefüggésben

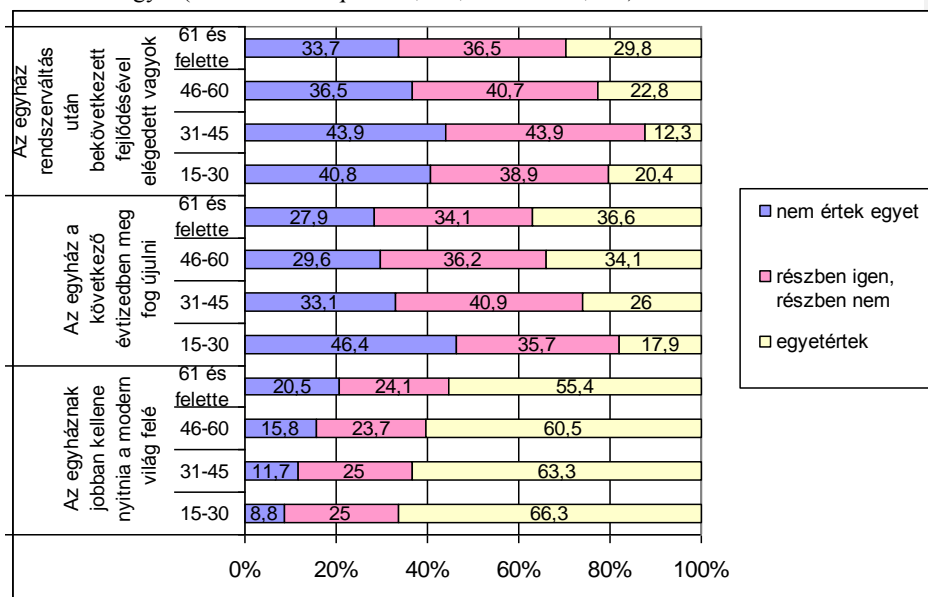
- Az egyház tanításait követők az átlagosnál jelentősen magasabb arányban (33,5%) *elégedettek a rendszerváltás óta eltelt időben bekövetkező fejlődéssel*, míg ennek ellenkezője mondható el az egyáltalán nem vallásos kérdezetekről. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,267).
- Az egyház tanításait követők sokkal optimistábbak az egyház megújulásával kapcsolatban: 43,4%-uk véli, hogy *a következő évtizedben az egyház megújul*. Ezzel szemben az inkább nem, vagy egyáltalán nem vallásos válaszadók esetében ezek az arányok 12,9 és 16,7% (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,329).

119. ábra: Megújulás – vallásosság szerint

A válaszadók korbéli megoszlása alapján

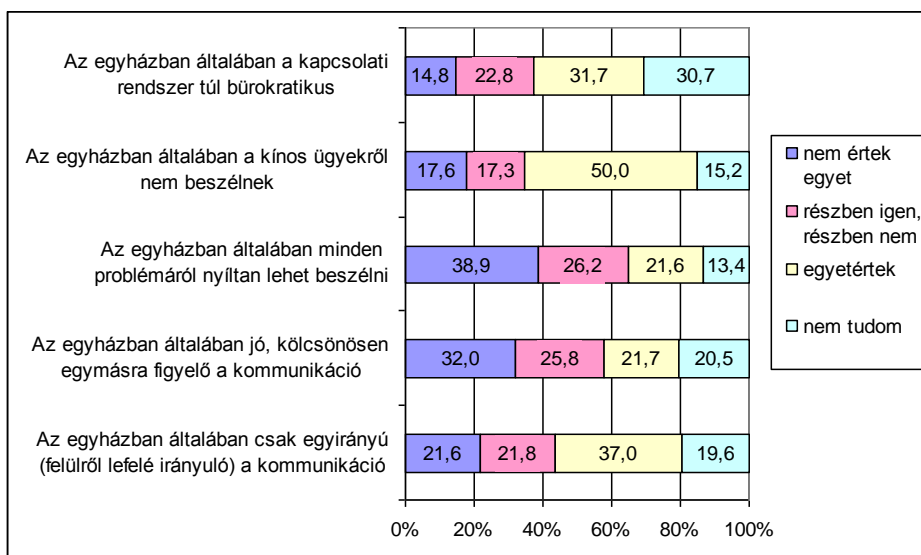
- Míg a 31-45 évesek az átlagosnál alacsonyabb (12,3%), addig a legidősebbek magasabb arányban (29,8%) *elégedettek az egyház fejlődésével*. (Pearson Chi-Square: 0,014, Cramer V: 0,144).
- A legfiatalabb korosztály tagjai az átlagosnál alacsonyabb arányban (17,9%) vélik, hogy *az egyház meg fog újulni a következő évtizedben*, míg a 61 éves és e felettiek 38,0%-a gondolja ugyanezt. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,239).
- Azzal az állítással, miszerint *az egyháznak jobban kellene nyitnia a modern világ felé*, a legidősebb korosztályhoz tartozók az átlagosnál alacsonyabb arányban (55,4%) értenek egyet (Pearson Chi-Square: 0,012, Gamma: -0,142).

120. ábra: Megújulás – kor szerint

5.8. A belső kommunikáció

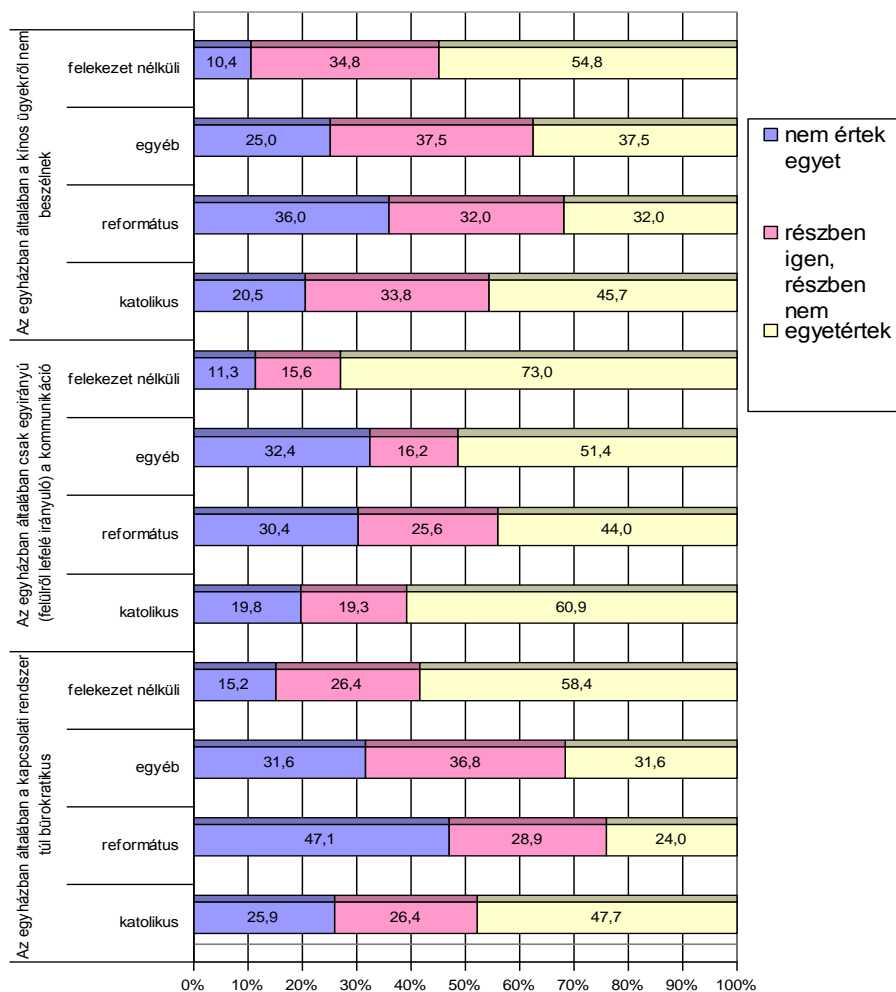
Az egyház belső helyzetének nagyon fontos sajátossága az egyház belső színterein belül tapasztalható, megnyilvánuló kommunikáció. Ebben a kérdésblokkban az egyházon belső kommunikációjával kapcsolatban foglalmaztunk meg állításokat. Két ellentétes állítást is megfogalmaztunk itt, melyekre egymással nem konzisztens válaszok érkeztek. Az összes válaszadót tekintve megállapítható, hogy a megkérdezettek fele nem vélekedik pozitívan az egyház kommunikációjával kapcsolatban. A válaszadók fele egyetért azzal, hogy az egyházban általában nem beszélnek kínos ügyekről, ötödük (17,3%) részben egyetért ezzel, és a válaszadók csupán 17,3%-a utasítja el ezt a véleményt. A kérdezettek relatív többsége (37,0%) ért egyet azzal, hogy az egyházban általában csak egyirányú (felülről lefelé irányuló) a kommunikáció. A kérdezettek további ötöde részben ért ezzel egyet, további ötödük pedig tagadja az állítás igazságát. Legkevesebben – a válaszadók alig egyharmada – ért egyet azzal az állítással, hogy az egyház kapcsolatrendszere túl bürokratikus. Minden állításnál viszonylag magas a „nem tudom” válaszok aránya is, kiemelkedően az utolsó állításnál jelent ez meg, amelyre a válaszadók egyharmada nem tudott válaszolni. Mindhárom állításnál valószínűsíthető, hogy a válaszadók ismereteinek hiánya okozza a nem tudom válaszok ilyen magas arányát.

121. ábra: A belső kommunikáció

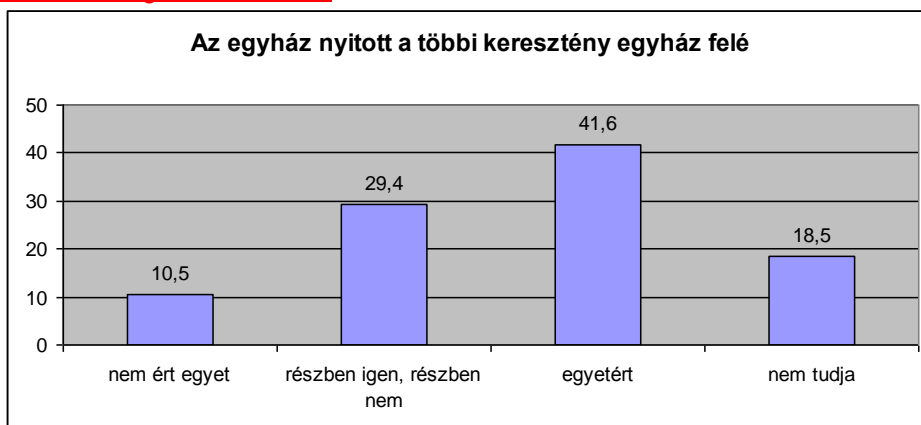
Az egyház belső kommunikációjával kapcsolatos vélekedést szignifikánsan befolyásolja, hogy a válaszadók mely egyház tagjaként identifikálták magukat. A felekezet szerinti véleménymegoszlást egy külön diagramon is közöljük. A felekezetek szerinti megoszlásból jól látszik, hogy a felekezetnélküliek értenek egyet mindhárom állítással a legmagasabb arányban. Kiugróan magas – majdnem a felekezetnélküliek háromnegyede – az egyetértők aránya a felekezetnélkülieknél az egyház egyirányú kommunikációjával kapcsolatban. Ezzel az állítással értenek legmagasabb arányban egyet a katolikusok (60,9), sőt a reformátusok (44,0%) és az egyéb (51,4) egyházhoz tartozók is. Érdekes, hogy az egyetértések szintjén a felekezetnélküliek véleménynyilvánításához leginkább a katolikusoké közelít. A református

és egyéb felekezetekhez tartozó mindhárom állítással viszonylag alacsony arányban értenek egyet, az egyetértések aránya általában ezen csoport összes válaszadójának egyharmadára vonatkozik.

122. ábra: A belső kommunikáció – felekezet szerint

A kérdéscsoport utolsó állítását csak az önmagukat kereszténynek valló válaszadóknak tettük föl. A keresztény válaszadók 41,6%-a egyetért azzal, hogy a keresztény egyház nyitott a többi keresztény egyház felé, közel harmaduk (29,4%) részben egyetért, míg tizedük (10,5%) elutasítja ezt az állítást. A kérdezettek viszonylag magas százaléka - ötöde (18,5%) - nem tudott állást foglalni a kérdésben.

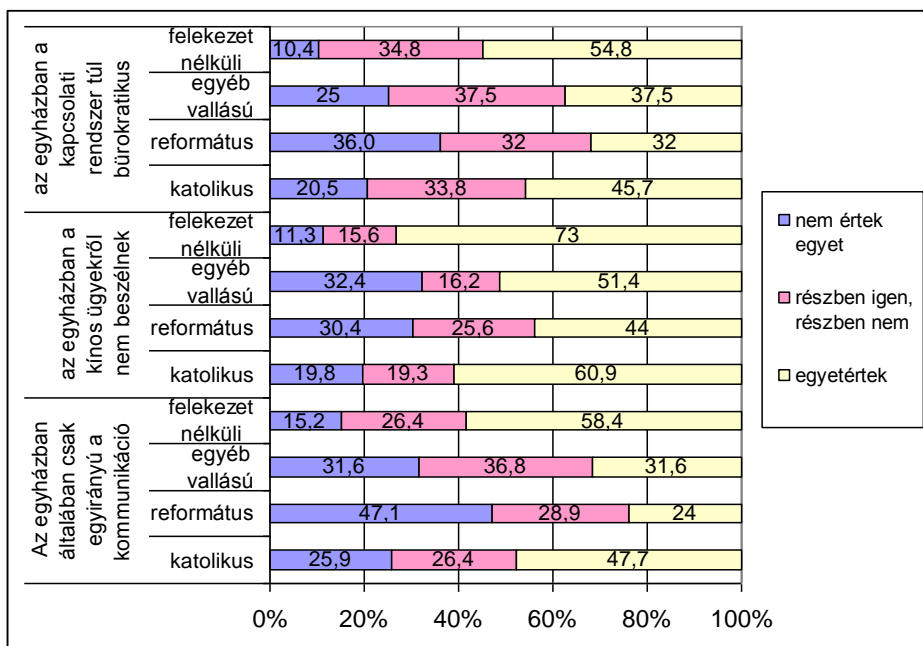

123. ábra: Az egyház nyitott a több keresztény egyház felé is

Az alábbiakban a válaszadók azonosítói és az egyes válaszok közötti szignifikáns összefüggéseket mutatjuk be

A válaszadók felekezeti hovatartozásával összefüggésben

- Szintén a református egyház tagjai értenek egyet a legkevésbé (32,0%) azzal, hogy *az egyházban a kapcsolati rendszer túl bürokratikus*, míg a felekezet nélküliek helyeslik leginkább (54,8%) ezt az állítást. (Pearson Chi-Square: 0,001, Cramer V:0,138)
- Ugyanez az eredmény született azon állítás kapcsán is, miszerint *az egyházban a kínos ügyekről nem beszélnek*: alacsonyabb arányban (44,0%) értenek egyet a református egyház tagjai, míg magasabb arányban (73,0%) helyeslik az állítást a felekezet nélküliek. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,136)
- Azzal az állítással, hogy *az egyházban csak egyirányú a kommunikáció*, alacsonyabb arányban (24,0%) értenek egyet a református egyház tagjai, míg magasabb arányban (58,4%) helyeslik az állítást a felekezet nélküliek (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,176).

124. ábra: A belső kommunikáció – felekezet szerint

5.9.Összefoglalás

Az egyházak önértelmezésével kapcsolatban csak a keresztény egyházakhoz tartozókat kérdeztük. A válaszadók nagy része fontosnak tartja az egyházért való közös felelősséget. A keresztény egyházak identitása fontos elemének tartják azt, hogy az egyház a szertartások és szentségek kiszolgáltatásának a helye, hogy az igehirdetés helye, és hogy szeretetközösség. A II. Vatikáni Zsinat által megfogalmazott önértelmezésekkel kapcsolatban a válaszadók viszonylag kis hányada foglalt csak állást (a válaszadók száma: 575 és 538), és eléggé megoszlottak a véleményeik. Az állítások többségét tekintve megállapítható, hogy az iskolai végzettség növekedésével csökken az egyetértők aránya, illetve, hogy minél idősebb korosztályba tartozik egy válaszadó, annál valószínűbb, hogy egyetért az állításokkal. Talán nem meglepő, hogy az egyetértők között felülreprezentáltak az egyház tanításai szerint vallásos válaszadók, és alulreprezentáltak a fővárosiak.

A válaszadók közel harminc százaléka a hit válságának okaként a modern, szekularizált életet nevezi meg. Az összes állításra érkezett egyetértések százalékos arányából arra lehet következtetni, hogy a válaszadók a hitválságot erőteljesebb érzik, mint az egyház válságát, és hogy a hit és egyházválság egymással szorosan összefügg ugyan, de a válság fő okának a modern életet tartják. Az állításokat mértünk Magyarország és Európa vonatkozásában is. A hazánkra vonatkozó kérdés eredményeihez hasonló válaszokat találtunk akkor, amikor ugyanezeket az állításokat Európára vonatkozóan minősítették a kérdezetteknek. A fő különbség abban rejlik, hogy a válaszadók magasabb arányban voltak bizonytalanok Európát illetően, mint hazánk esetében, ami érthető, hiszen szűkebb környezetünket jobban ismerjük.

Az egyház válságának okaiként megadott állításokkal kapcsolatban a mintában részt vevő válaszadók azon része válaszolt csak, akik egyetértettek azzal, hogy az egyház válságban van. Magyarország tekintetében a válaszadók több mint fele értett egyet azzal az állítással, hogy az egyház válságának oka a modern, szekularizált élet, és az egyház hitelvesztése. További problémaként merült fel a papok és világiak közötti nagy különbség, bár ez az állítás jóval alacsonyabb érteken szerepel. A válaszadók többsége úgy gondolja, hogy sem az unalmas szertartások, sem az elbizonytalanodott tanítás nem oka az egyház válságának. Az állításokkal való egyetértés Európa viszonylatában is hasonlóan alakult. A felekezetenkéntiek mind Magyarország mind Európa vonatkozásában erőteljesebb véleményt képviselnek, viszonylag magas arányban értettek egyet a válság okaként feltüntetett állításokkal.

Eléggé megoszlottak a vélemények az egyház megítélésben tehertételként előkerült problémákkal kapcsolatban. A válaszadók fele értett egyet azzal, hogy a papok körüli botrányok tehertételt jelentenek az egyház számára. Nyilvánvaló, hogy az állítással való egyetértést befolyásolta a téma médiában való rendszeres megjelenése. A válaszadók egyharmada gondolja úgy, hogy az egyház szexualitással kapcsolatos tanítása, és a korszerűtlen igehirdetés is tehertételt jelent az egyházak számára. A válaszadók kis százalékban gondolják, hogy az egyháznak tehertételt jelentenek bizonyos pápai megnyilatkozások, a túlzott alkalmazkodás a korszellemhez, és a liturgia minőségének romlása. Az egész kérdéscsoportnál magas a nem tudom válaszok aránya. Ez nem meglepő, hiszen a néhány nagyobb nyilvánosságot kapott téma kivételével a többi állítás az egyház belső nyilvánosságában megjelenő problémákra mutatott rá. E kérdés kapcsán is elmondható, hogy a válaszadók nem különböztetik meg élesen az Európára, illetve a hazánkra vonatkozó tehertételeket. A fő különbség abból ered, hogy az Európára vonatkozó kijelentések esetében még magasabb volt azok aránya, akik nem tudtak állást foglalni.

Az egyházi élet gazdagításával két kérdéscsoport is foglalkozott. Az első az egyház strukturális viszonyaira, a másik a spiritualitás terén jelentkező pozitív hatásokra kérdezett rá. A válaszadók nagymértékben értenek egyet azzal, hogy az egyházak közötti fokozottabb

együttműködés jót tesz az egyháznak. A pápa utazásai, mint az egyház számára gyümölcsöző tevékenységek szintén magas egyetértést kapott. Az egyház belső nyilvánosságában megjelenő pozitív jelenségek, mint egy erős tekintélyelvű vezetés, a nők növekvő szerepe az egyház életében, és a világiak fokozottabb szerepvállalása szintén magas egyetértési arányt kapott. A válaszadók legkevésbé az új lelkeségi mozgalmak, kisközösségek működését tartják gazdagító tényezőnek. A spiritualitás terén gazdagító tényezőként a rászorulókon való segítő szeretetet, a karizmatikus személyek példás élete, és a hit jelentkezett. Az egyház szakrális színterének további elemei (az ima, az elmélkedés, és a liturgia) ennél jóval kisebb figyelmet kapott.

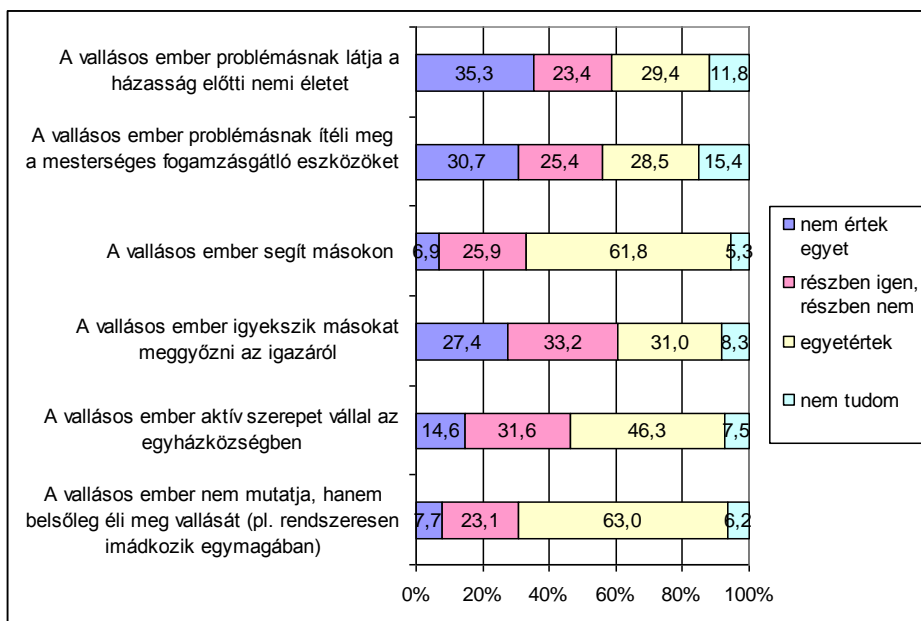
Az egyház megújulásával kapcsolatban a válaszadók magas arányban gondolják azt, hogy az egyháznak nyitnia kellene a modern világ felé. A megkérdezettek a rendszerváltás óta eltelt időben történt fejlődést, illetve az egyház jövőjét magas arányban nem tudták értékelni, megjósolni, illetve azok kapcsán nem tudtak határozottan állást foglalni. Nagyon bizonytalanok voltak annak a kérdésnek a megválaszolásában, hogy a következő évtizedben megújul-e az egyház. Az állást foglalni nem tudók aránya kiemelkedően magas e kérdés kapcsán, a válaszadók közel negyven százaléka nem tudott véleményt nyilvánítani.

Az egyház belső kommunikációjáról viszonylag kritikusan nyilatkoztak a válaszadók. A válaszadók fele gondolja úgy, hogy az egyházban nem beszélnek a kínos ügyekről. A válaszadók relatív többsége azzal is egyetért, hogy az egyházban általában csak egyirányú (felülről lefelé irányuló) a kommunikáció. Az egyház kapcsolati rendszerét csak a válaszadók egyharmada gondolja bürokratikusnak. Fontos megjegyezni, hogy a kérdéscsoportba tartozó minden állításnál kiemelkedően magas volt a nem tudom válaszok aránya. Valószínűsíthető, hogy a válaszadók ismereteinek hiánya okozza a nem tudom válaszok ilyen magas arányát.

6. Az egyház helyzete a mai magyar társadalomban

6. 1. A vallásosság jellemzői

A kérdőív következő nagy blokkjában az egyház és a mai magyar társadalom viszonyával kapcsolatban foglalmaztunk meg állításokat. A blokk első kérdéscsoportja a vallásos emberre jellemző magatartásjegyeket, és tevékenységeket tartalmazza. Fontosnak tartottuk megtudni azt, hogy a válaszadók miként vélekednek a vallásos emberről, milyen belső és külső tulajdonságokat vélnek idetartozónak. Külső tulajdonságon ebben az esetben a vallásos emberre jellemző magatartásformákat értjük. Adataink szerint a kérdezettek közel kétharmada (63,0%) úgy gondolja, hogy a vallásos ember nem mutatja, hanem belsőleg éli meg vallását (pl. rendszeresen imádkozik egymagában). Ezzel az állítással a kérdezettek 23,1%-a részben egyetért, és csupán kevesebb mint tizedük (7,7%) véli, hogy ez egyáltalán nem igaz. (A válaszadók 6,2%-a nem tudott állást foglalni a kérdésben). Az ezzel az állítással való egyetértés érdekes következtetések vonhat maga után. Hogy lehet megítélni valakinek a vallásosságát, ha az csak abban nyilvánul meg, hogy egymagában imádkozik? Ezek valószínűleg inkább csak vélekedések, mint valódi egyetértések. A második helyen végzett állítással való egyetértés sokkal inkább a tapasztalatokon, és a vallásos ember társadalmi megítélésén alapul. Majdnem ugyanennyien (61,3%) értettek egyet azzal az állítással, hogy a vallásos ember segít másokon, szintén alig kevesebb, mint a válaszadók kétharmada (további 25,9%) részben egyetért ezzel. Mindössze a válaszadók 6,9%-a gondolja, hogy a fenti kijelentés nem igaz. (A válaszolni nem tudók a minta 5,3%-át alkotják.) Érdemes visszautalnunk egy pillanatra a 3.6-os kérdéscsoporthoz, ahol az egyházi élet spirituális gazdagításának kérdései között szintén a rászorulókon való segítő szeretetet nevezték meg legtöbbször az egyház gazdagításához szükséges tevékenységformának. A vallásosság megnyilvánulását tehát a válaszadók szívesen és magas arányban azonosítják be a segítségnyújtással. A válaszadók megközelítően fele (46,3%) ért egyet azzal, hogy a vallásos ember aktív szerepet vállal az egyházközségben. További harmaduk (31,6%) részben egyetért ezzel, s 14,6%-uk szerint a fenti kijelentés nem helytálló. (A „nem tudom” válaszok aránya 7,5%). Megoszlanak a vélemények azzal kapcsolatban, hogy a vallásos emberek igyekeznek-e meggyőzni másokat a maguk igazáról. A kérdezettek harmada (31,0%) egyetért azzal, hogy töreksenek mások meggyőzésére, szintén harmaduk (33,2%) részben egyetért ezzel, s hasonló azok aránya is (27,4%), akik elutasítják ezt a véleményt. (A határozott véleményt formálni nem tudók aránya 8,3%.) Jelentősen megoszlanak a vélemények arról, hogy a vallásos emberek miként vélekednek a mesterséges fogamzásgátlással és a házasság előtti nemi élettel kapcsolatban. A kérdezettek negyede (28,5%) egyetért azzal, hogy a vallásos ember problémásnak ítéli meg a mesterséges fogamzásgátló eszközöket, közel ennyien (25,4%) részben értenek egyet, és ezekhez hasonló arányban (30,7%) vannak azok, akik elutasítják ezt a véleményt. A kérdezettek 29,4%-a ért egyet azzal, hogy a vallásos ember problémásnak látja a házasság előtti szexuális életet, 23,1%-uk részben egyetért ezzel, 35,3%-uk pedig nem ért egyet. Mindkét állítással kapcsolatban viszonylag magas a nem tudom válaszok aránya.

125. ábra: A vallásosság jellemzői

Ha a vallásosság szerinti kategóriákra lebontva nézzük meg az állításokkal való egyetértést, azt látjuk, hogy a vallásos emberek másképpen látják magukat, mint ahogyan velük kapcsolatban vélekednek a nem vallásosok. Azt azonban ki kell emelnünk, hogy a különbség mindössze abban valósul meg, hogy a vallásos emberek magasabb arányban vélik a rájuk vonatkozó pozitív kijelentéseket igaznak, mint a nem vallásosok. A nem vallásos válaszadók is inkább a pozitív állításokkal értenek egyet, de nem olyan magas arányban, mint a vallásos válaszadók.

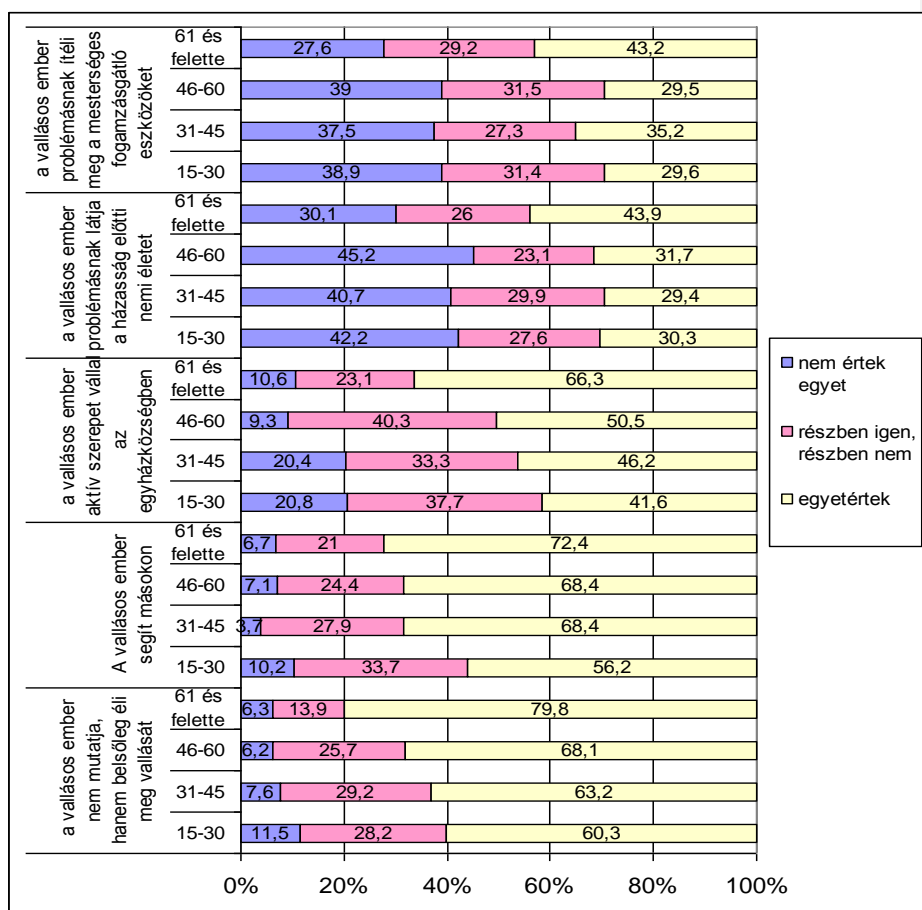
A vallásos válaszadók magasabb arányban (69,8%) értenek egyet azzal, hogy a vallásos emberek nem mutatják, hanem belsőleg élik meg vallásukat, míg a nem vallásos kérdezettek esetében ez az arány (60,3%). Ugyancsak magasabb az egyetértési arány a segítségnyújtással kapcsolatban, itt a vallásos válaszadók majdnem hetven százaléka (69,2%), míg a nem vallásos válaszadók kevesebb mint hatvan százaléka (57,4%) ért egyet az állítással. Az aktív szerepvállalással a vallásos emberek több mint fele (54,4%) ért egyet, míg a nem vallásos válaszadóknak csupán 39,0%-a vélekedik ugyanígy. A három utolsó kérdésnél az egyetértési arányok majdnem ugyanolyanok, minimális eltérés látható csak. Ebben a megközelítésben tehát a mások meggyőzése, a házasság előtti nemi élet és a mesterséges fogamzásgátlók megítélésében nincs szignifikáns különbség a vallásos és nem vallásos válaszadók között.

Az alábbiakban a válaszadók azonosítói és az egyes válaszok közötti szignifikáns összefüggéseket mutatjuk be

A válaszadók korbéli megoszlása alapján

- A 61 évesek, illetve ennél idősebbek a többi korosztályhoz képest magasabb arányban (43,2%) gondolják, hogy a vallásos ember problémásnak ítéli meg a mesterséges fogamzásgátló eszközöket. (Pearson Chi-Square: 0,039, Gamma:0,107)

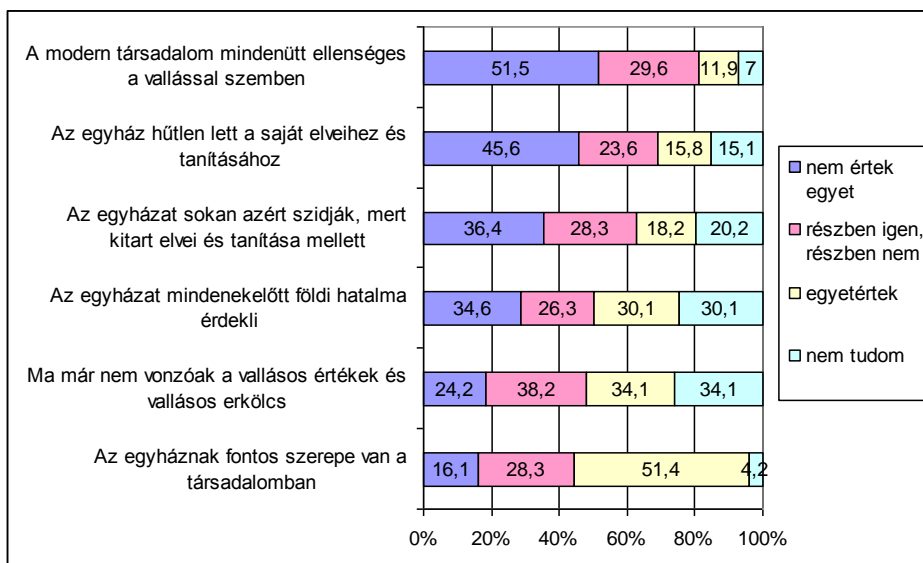
- Szintén a legidősebbek vallják a legmagasabb arányban (43,9%), hogy *a vallásos ember problémásnak látja a házasság előtti nemi életet*. (Pearson Chi-Square: 0,010, Gamma:0,111)
- A legfiatalabb korosztály tagjai az átlagosnál alacsonyabb arányban (41,6%) értenek egyet azzal, hogy *a vallásos ember aktív szerepet vállal az egyházközségben*, míg a 61 évesek és e felettiek magasabb arányban (66,3%) értenek egyet a kijelentéssel. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma:0,242)
- A 15-30 évesek az átlagosnál alacsonyabb arányban (56,2%) értenek egyet azzal, hogy *a vallásos ember segít másokon*, míg a legidősebb korosztály tagjai magasabb arányban (72,4%) helyeslik ezt a kijelentést. (Pearson Chi-Square: 0,001, Gamma:0,187)
- A 15-30 évesek az átlagosnál alacsonyabb arányban (60,3%) értenek egyet azzal, hogy *a vallásos ember nem mutatja, hanem belsőleg éli meg vallását*, míg a legidősebb korosztály tagja magasabb arányban (79,8%) értenek egyet a kijelentéssel. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma:0,225)

126. ábra: A vallásosság jellemzői – kor szerint

6.2. Társadalmi megítélés

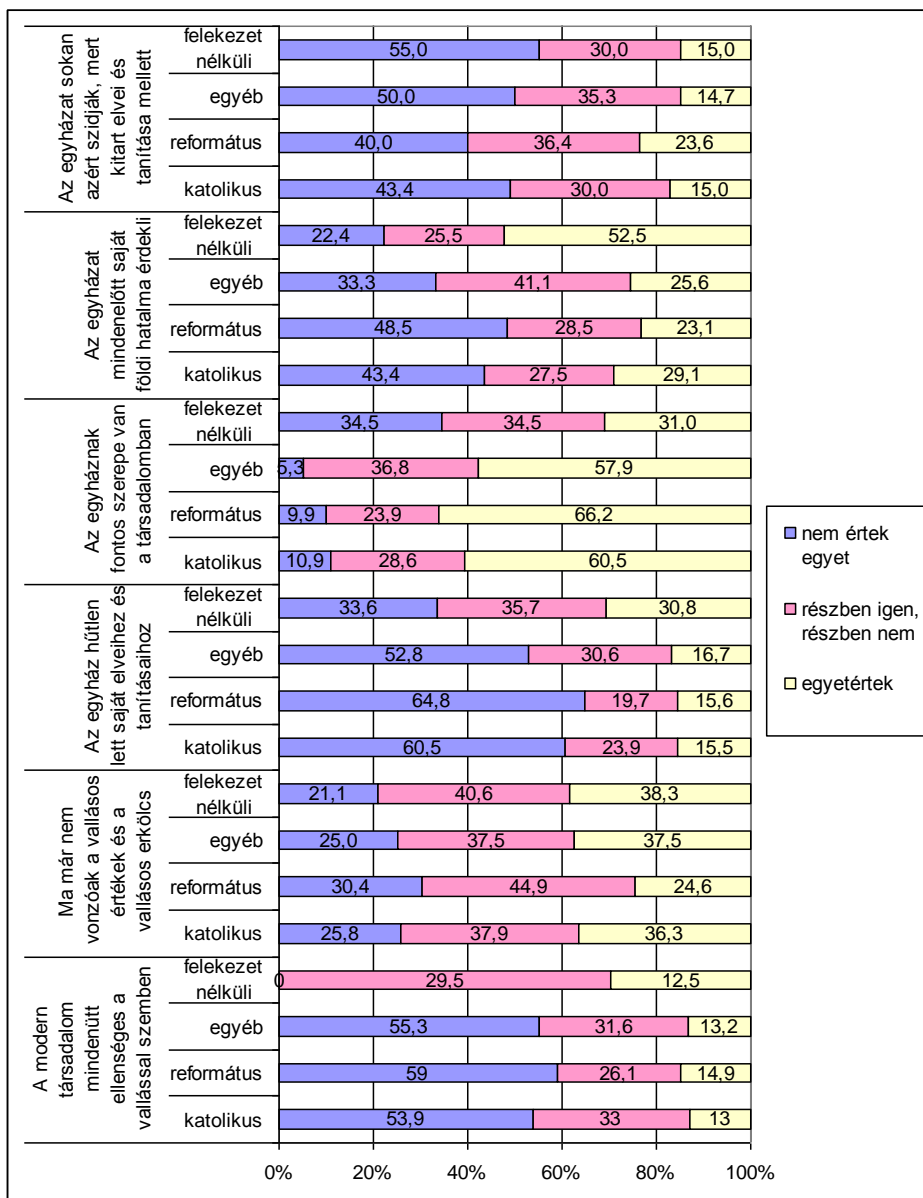
A blokk második kérdéscsoportjában az egyház és a társadalom viszonyával kapcsolatos állítások kaptak helyet. Az egyházzal kapcsolatban négy negatív, egy pozitív és egy semleges állítást fogalmaztunk meg. A pozitív állítással értettek legtöbben egyet, miszerint az egyháznak fontos szerepe van a társadalomban. A kérdezettek több mint fele ért egyet ezzel az állítással, majdnem háromnegyedük pedig részben. A válaszadók egy hatoda nem értett egyet az állítással, viszonylag alacsony számú volt a nem tudom-ok (4,2). A következő legmagasabb egyetértést a ma már nem vonzóak a vallásos értékek és a vallásos erkölcs állítás kapta. Ez az állítás nem szorosan az egyházzal, inkább az egyház által képviselt értékekről szól. Ha az összes válaszadó egyetértési arányait nézzük, akkor megállapíthatjuk, hogy ezzel a kérdéssel kapcsolatban nagyon megoszlanak a vélemények. A megkérdezettek egyharmada ért egyet az állítással, valamivel több mint egyharmaduk (38,2%) részben, egyötödük (24,2) pedig elutasítja az állítást, vagyis ellentétes véleményt képvisel ez ügyben. Viszonylag alacsony (3,5%) azok aránya, akik nem tudtak válaszolni a kérdésre. Szintén negatív állításként fogalmaztuk meg, hogy az egyházat mindenekelőtt földi hatalma érdekli. Ezzel az állítással a válaszadók kevesebb, mint egyharmada értett egyet, kevesebb, mint egyharmaduk (26,3%) részben, és több mint egyharmaduk nem értett egyet. Elégé megoszlanak tehát az ezzel az állítással kapcsolatos vélemények, itt ugyan viszonylag kis különbséggel, de a nem egyetértő válaszok kerültek fölénybe. A következő negatív állításnál már sokkal egyértelműbben a nem egyetértés mellett foglaltak állást a válaszadók. A válaszadók relatív többsége (36,4%) nem ért egyet, egynegyedük részben egyetért, részben nem azzal, hogy az egyházat sokan azért szidják, mert kitarthat elvei és tanításai mellett. Csupán a kérdezettek kevesebb mint ötöde (18,2%) tartja igaznak a fenti állítást, míg szintén ötödük (20,2%) nem tudja megítélni, hogy igaz-e a kijelentés. A tendencia folytatódik. A válaszadók majdnem fele nem ért egyet ugyanis azzal, hogy az egyház hűtlen lett saját elveihez és tanításához, 23,6%-a részben egyetért, míg csupán 15,8%-uk ért egyet ezzel. Ennél az állításnál nagyon magas a nem tudom válaszok aránya, a válaszadók majdnem egy hatoda nem tudott véleményt formálni a kérdésben. A modern társadalom nem vallásellenes válaszadóink többségének véleménye szerint. Az állítással szembe helyezkedett ugyanis a megkérdezettek több mint ötven százaléka, harminc százalék alatt maradt (29,6%) a részben egyetértők aránya, és a megkérdezettek kicsivel több, mint tizede (11,9%) értett csak egyet. A válaszolni nem tudók aránya 7,0% volt. Összességében elmondható, hogy a válaszadók viszonylag pozitívan értékelik az egyház helyét a mai magyar társadalomban, többségében nem látják problémásnak az egyház és társadalom viszonyát.

127. ábra: Társadalmi megítélés

Érdekesnek tartottuk megnézni, hogy az egyes állításokkal való egyetértés hogy alakul a válaszadók felekezeti hovatartozása szerint. Az állítások sorrendjét a felekezet nélküliek által adott egyetértési arány szerint közöljük, mert sokszor nagyon különbözőek az egyetértési arányok, ez pedig nehezíti az egyértelmű sorrend felállítását. A felekezet nélküliek egyetértési arányai elég sok állításnál jóval az átlag alatt/fölött maradnak. Ők egyértelműen negatívabban ítélik meg az egyház helyzetét a mai magyar társadalomban. Jóval nagyobb százalékban értenek egyet a negatív állításokkal, és nem értenek egyet a pozitívokkal. Azt, hogy az egyházat főleg a földi hatalma érdekli, a katolikus egyház tagjainak kevesebb, mint egyharmada (29,1%), a református egyháztagok kevesebb, mint egynegyede (23,1%), míg a felekezet nélkülieknek több mint fele (52,2%) gondolja. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,166). A vallásos értékek és erkölcsök megítélésével kapcsolatban nincsenek valódi eltérések, csak a református egyház tagjai térnek el a többi csoport arányaitól. A reformátusok közel egyötöde ért csak egyet az állítással. Ennél a kérdésnél a részben egyetért, részben nem állítások magas aránya figyelhető meg. A teljes mintán is viszonylag magas volt a hezitálók aránya (38,2) ennél a kérdésnél, de a felekezet szerinti megoszlásnál mind a felekezet nélküliek mind a reformátusok ennél magasabb arányban válaszoltak így a kérdésre. Valószínűsíthető, hogy ezzel a kérdéssel kapcsolatban a válaszadók nehezen tudtak egyértelműen állást foglalni. Azzal a kijelentéssel, miszerint az egyháznak fontos szerepe van a társadalomban nagyon eltérően vélekednek az egyháztagok és a felekezet nélküliek. A katolikus egyház tagjainak 60,5%-a, a református egyház tagjainak 66,2%-a, míg a felekezet nélkülieknek csupán 31,0%-a gondolja, hogy az egyháznak fontos szerepe van a társadalomban (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,219). Az egyházhoz tartozás tehát egyértelműen differenciáló tényező volt ennek a kérdésnek a megítélésében. A következő nagyon negatív állítással, miszerint az egyházat sokan azért szidják, mert kitart elvei és tanításai mellett, bármely egyház tagjai nagyon magas arányban nem értettek egyet. A felekezetenkéntiek több mint ötven százaléka (55,0%) nem értett egyet ezzel az állítással, az egyéb egyházakhoz tartozók fele, míg a református és katolikus egyházhoz tartozók negyven százaléka nem értett egyet. Ennél az állításnál is viszonylag magas a köztes kategóriát választók – részben igen, részben nem – aránya, minden csoportnál harminc százalék, vagy

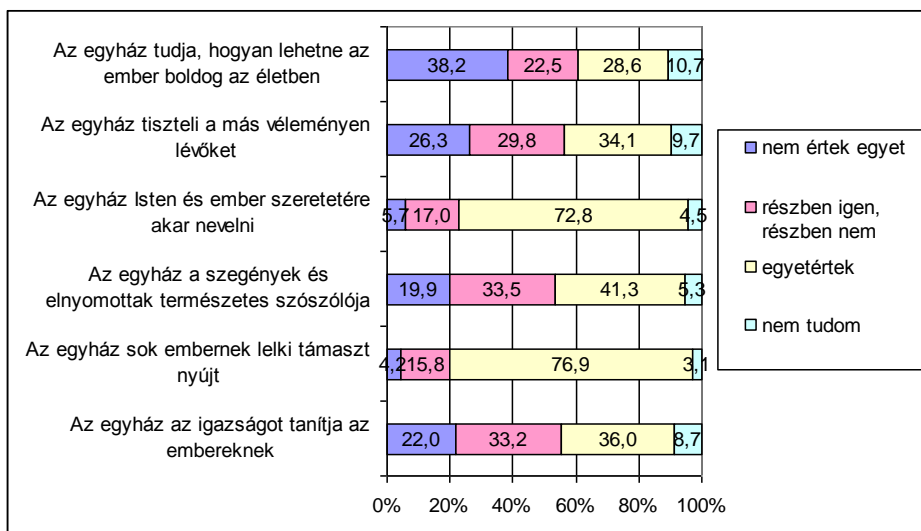
afölötti. Ugyancsak a nem egyetértések dominálnak az egyház hűtlenségét megfogalmazó állításnál. Az egyházakhoz tartozók alacsony arányban hiszik (egyéb: 16,7; református: 15,6; katolikus:15,5%), hogy az egyház hűtlen lett saját elveihez és tanításaihoz, míg a felekezet nélküliek 30,8%-a gondolja ugyanezt (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,161).

128. ábra: Társadalmi megítélés – felekezet szerint

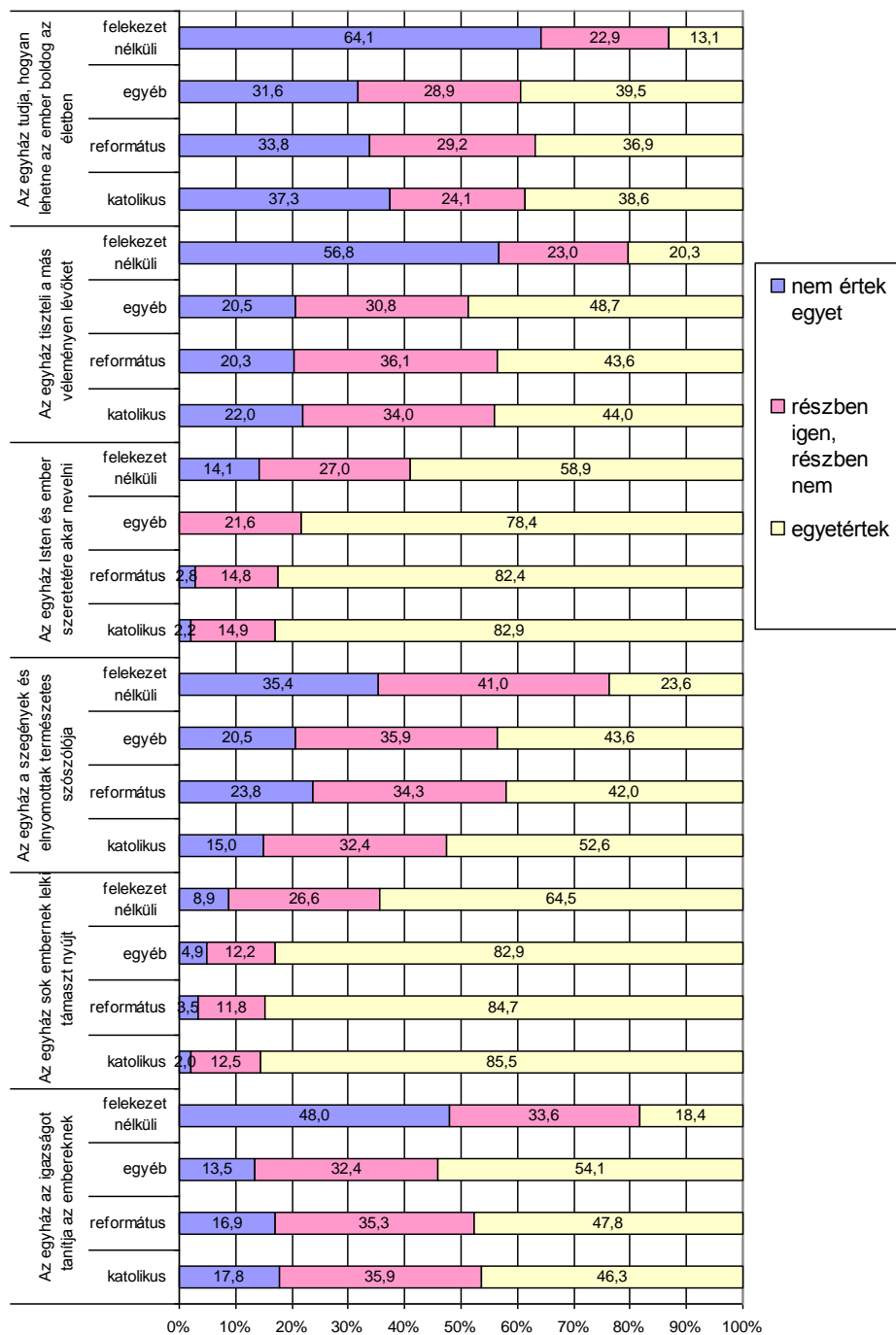
6.3. Egyházképek I.

Egyház és társadalom viszonyának egy másik területe az a kép, ahogyan az emberek számára az egyház megjelenik a mindennapi életben. Külön kérdéscsoportot szántunk a pozitív és külön csoportot az egyházzal kapcsolatos negatív állításoknak. Az elemzésben először a pozitív állításokkal kapcsolatos véleménynyilvánításokat ismertetjük, a negatív állításokról a 4.4. (Egyházképek II.) fejezetben lehet olvasni. A pozitív állításokkal kapcsolatban általánosságban kijelenthető, hogy eléggé megoszlanak a vélemények. A fenti megállapítás két állításra nem vonatkoztatható, sőt kifejezetten magas egyetértési arány mutatkozik ezekkel az állításokkal kapcsolatban. A válaszadók háromnegyede ért egyet azzal az állítással, hogy az egyház Isten és ember szeretetére akar nevelni, valamint azzal, hogy az egyház sok embernek lelki támaszt nyújt. Abból a szempontból is figyelemreméltóan alakultak az egyetértési arányok, hogy a részben igen, részben nem értek egyet válaszok viszonylag alacsony száma (17%, 15,8%) mellett kiemelkedően alacsony a nem értek egyet válaszok aránya. Ez az egész kérdőívet tekintve ennél a két állításnál a legalacsonyabb nem egyetértési arány. A többi állítás már sokkal inkább megosztotta a válaszadókat. A fenti két állítás mellett a legnagyobb arányban azzal értenek egyet, hogy az egyház a szegények és elnyomottak természetes szószólója. Ezzel az állítással a válaszadók relatív többsége (kétötöde – 41,3%) értett egyet, harmaduk részben, ötödük pedig nem értett egyben. Minimális a nem tudom válaszok aránya, hiszen csak a válaszadók 5,3%-a nem tudott állást foglalni a kérdésben. Azzal az állítással, hogy az egyház az igazságot tanítja az embereknek, a megkérdezettek több mint egyharmada (36%) értett egyet, egy másik harmaduk (33,2%) pedig részben. Itt már emelkedő számot mutat a nem egyetértők aránya, a válaszadók 22%-a határozottan nem fogadja el az állítást igaznak, és viszonylag magas az állást foglalni nem tudók aránya is, a válaszadók majdnem egytizede (8,7%) nem tudott érdemben nyilatkozni. Markánsabban alakul a nem egyetértés a két utolsó állítás esetében. Azzal az állítással kapcsolatban, hogy az egyház tiszteli a más véleményen lévőket a válaszadók több, mint egynegyede (26,3%) helyezkedett szembe, míg azzal a kijelentéssel, hogy az egyház tudja, hogyan lehetne az ember boldog az életben, a válaszadók majdnem kétötöde (38,2%). Az első állításnál még relatíve magas az egyetértők aránya, hiszen a mintába került válaszadók harmada (34,1%) helyeselte, kicsit kevesebb, mint harmada (29,8%) pedig a részben értett egyet az állítással. Ugyancsak magas, majdnem a 10 %-ot eléri (9,7%) a nem tudom válaszok aránya. Az utolsó állítással a válaszadók kicsit több mint egynegyede (28,6%) értett egyet, a részben egyetértők aránya is alacsony, mindössze 22,5%. Nagyon magas ismételten a nem tudom válaszok aránya, hiszen a válaszadók egytizedet (10,7%) nem tudott véleményt nyilvánítani az állítás kapcsán. A blokk kapcsán általánosságban elmondható, hogy a válaszadók az első két kérdés kivételével nagyon bizonytalanok voltak az egyházzal kapcsolatos állítások megítélésében. Ez nagy valószínűséggel az információhiánynak, és annak köszönhető, hogy ezek kérdések leginkább (ha egyáltalán előfordul) az egyház belső színterein belül kerülnek megvitatásra, tematizálásra. Az első két állításban megfogalmazottak sokkal inkább ismertek, a válaszadók mindennapi életében is előforduló tapasztaltakat hívhatták elő.

129. ábra: Egyházképek I.

Mivel szorosan az egyházat érintő állításokat tartalmaz ez a kérdéscsoport, fontosnak tartjuk megmutatni azt, hogy a felekezethez való tartozás alapján hogyan alakulnak az egyes állításokkal való egyetértések. A diagram egyértelműen megmutatja, hogy nagy különbségek vannak a felekezetnélküliek egyetértési aránya, és az egyházhoz tartozók egyetértései között. Összességében elmondható, hogy a felekezetnélküliek két kérdés kivételével (amely az összes válaszadó vonatkozásában is a legtöbb egyetértési arányt mutatta) a pozitívan megfogalmazott állításokkal egyértelműen szembehelyezkednek. Az alábbiakban végigvesszük az egyes állításokkal kapcsolatban mutatott arányokat, úgy hogy az első diagram szerinti sorrendet követjük. Így az összevetés is könnyebbé válik. Azt, hogy az egyház sok embernek nyújt lelki támaszt, a katolikus egyház tagjainak 85,5%-a, míg a felekezet nélkülieknek 64,5%-a gondolja (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,156). Ugyancsak magas az egyéb, és a református egyházhoz tartozók igen állításainak az aránya is. Az egyéb és református egyházakhoz tartozók több mint nyolcvan százaléka (84,7%, 85,5%) ért egyet ezzel az állítással. Az összes válaszadónál ez az arány 76,9% volt. A második legkevesebb megosztottságot elérő állításban azt fogalmaztuk meg, hogy az egyház Isten és ember szeretetére akar nevelni. Míg az összes válaszadó esetében az egyetért válaszok aránya kicsivel a válaszadók háromnegyede alatt maradt, a felekezeti megoszlást tekintve a katolikusok és a reformátusok több mint nyolcvan százaléka értett egyet az állítással, az egyéb egyházakhoz tartozók több mint háromnegyede (78,4%). A felekezetnélküliek több mint fele (58,9%) ért csak egyet ezzel az állítással.

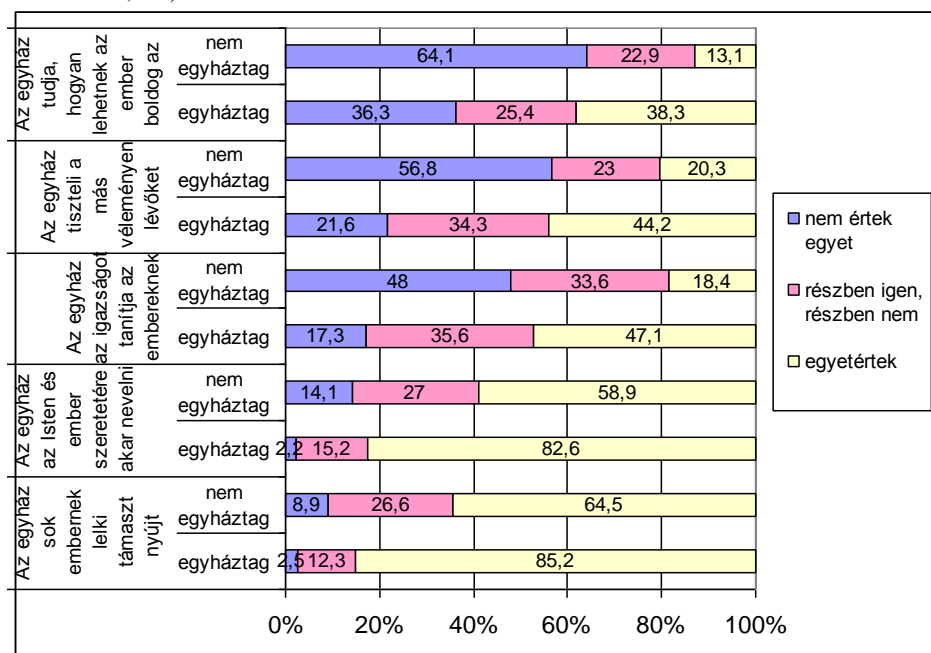

130. ábra: Egyházképek I. – felekezet szerint

Az alábbiakban a válaszadók azonosítói és az egyes válaszok közötti szignifikáns összefüggéseket mutatjuk be

A válaszadók egyháztagságával összefüggésben

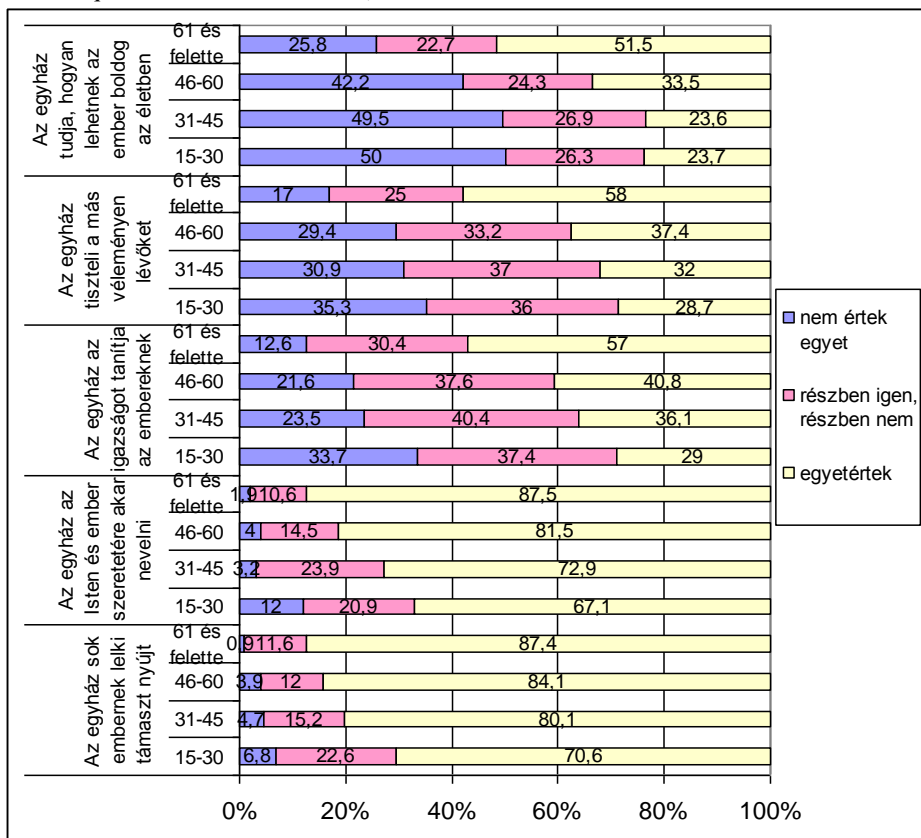
- Az egyháztagek magasabb arányban hisznek abban, hogy *az egyház tudja, hogyan lehetne az ember boldog az életben*, ám az egyháztageknek is csak 38,3%-a gondolja ezt, míg a nem egyháztagek esetében ez az arány 13,1%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,243)
- Azt, hogy *az egyház tiszteli a más véleményen lévőket*, jobban elfogadják (44,2%), az egyháztagek, mint a nem egyháztagek (20,3%). Meglepő, hogy az egyházhoz tartozóknak is kevesebb, mint fele ért egyet ezzel az állítással. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,307).
- Azzal az állítással, hogy *az egyház az igazságot tanítja az embereknek* magasabb arányban értenek egyet az egyháztagek (47,1%), mint a nem egyháztagek (18,4%). Ez nem igazán meglepő, az viszont már igen, hogy az egyházhoz tartozó válaszadóknak is csak alig fele ért egyet ezzel az állítással (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,303).
- Azt, hogy *az egyház az Isten és az ember szeretetére akar nevelni*, jobban elfogadják (82,6%), az egyháztagek, mint a nem egyháztagek (58,9%). (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,270).
- Azt, hogy *az egyház sok embernek lelki támaszt nyújt*, jobban elfogadják (85,2%), az egyháztagek, mint a nem egyháztagek (64,5%). (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,217).

131. ábra: Egyházképek I. – egyháztagság szerint

A válaszadók korbéli megoszlása alapján

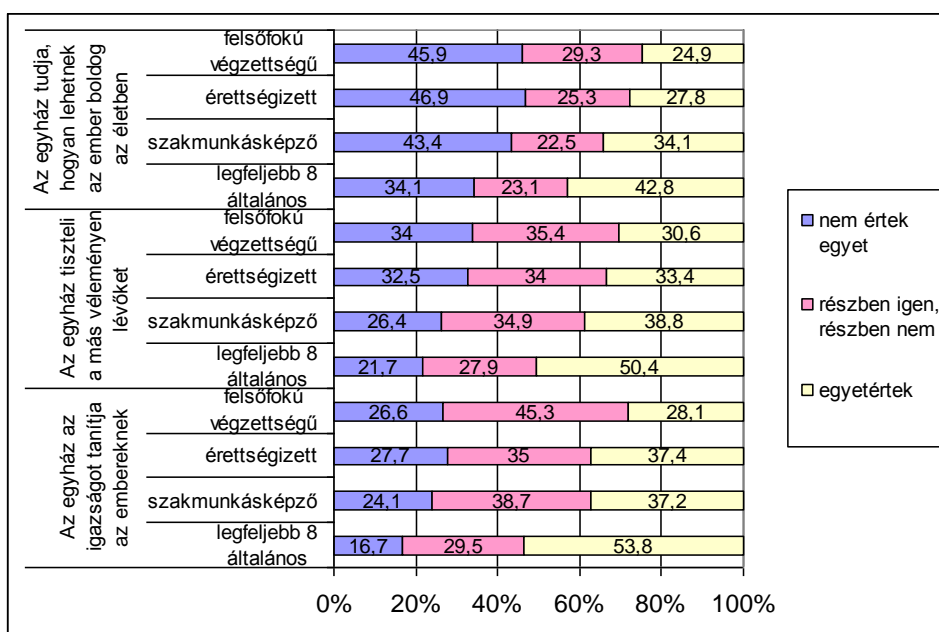
- A 15-30 évesek és a 31-45 évesek az átlagosnál alacsonyabb (23,7 és 23,6%) arányban hiszik, hogy *az egyház tudja, hogyan lehet boldog az ember*, míg a 61 évesek és idősebbek esetében ez az arány 51,5%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,264)
- A 61 évesek, illetve ennél idősebbek a többi korosztályhoz képest magasabb arányban (58,0%) gondolják, hogy *az egyház tiszteli a más véleményen lévőket*, míg a 15-30 évesek az átlagosnál alacsonyabb (28,7%) arányban gondolják ezt. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,338)
- A legfiatalabb korosztály tagja a legszkeptikusabbak azzal kapcsolatban, hogy *az egyház az igazságot tanítja az embereknek*, csupán 29%-uk véli ezt, míg a legidősebb korosztály tagjainál ez az arány 57,0%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,284).
- A 61 évesek, illetve ennél idősebbek a többi korosztályhoz képest magasabb arányban (87,5%) gondolják, hogy *az egyház az Isten és ember szeretetére akar nevelni*, míg a 15-30 évesek az átlagosnál alacsonyabb (67,1%) arányban gondolják ezt. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,338)
- A 61 évesek, illetve ennél idősebbek a többi korosztályhoz képest magasabb arányban (87,4%) gondolják, hogy *az egyház lelki támaszt nyújt sok embernek*, míg a 15-30 évesek az átlagosnál alacsonyabb (70,6%) arányban gondolják ezt. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,303).

132. ábra: Egyházképek – kor szerint

A válaszadók végzettsége alapján

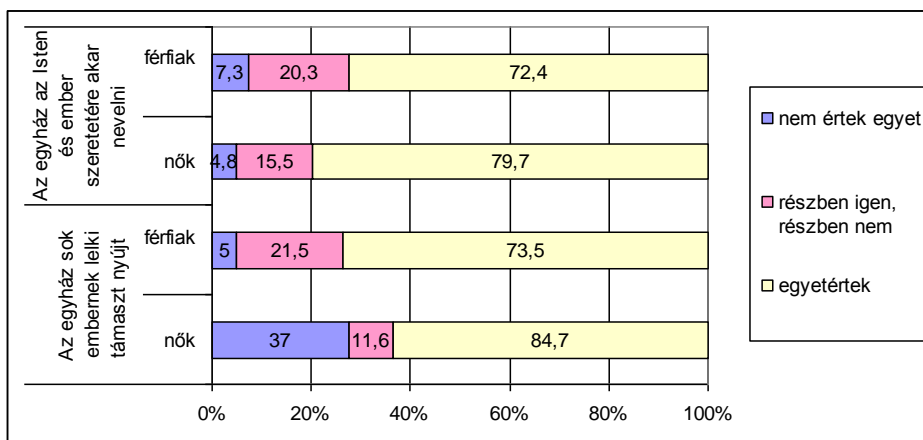
- A kvalifikáltság két szélső pontján mérhetünk az átlagostól eltérő véleményeket: a legfeljebb 8 általános végzettek az átlagosnál magasabb (53,8%) arányban gondolják, hogy az egyház az igazságot tanítja az embereknek, míg a diplomásoknál ez az arány csupán 28,1%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,204).
- A legalacsonyabban kvalifikáltak gondolják a legmagasabb arányban (50,4%), hogy az egyház tiszteli a más véleményen lévőket, míg az érettségizettek esetében ez az arány 33,4%, a diplomások körében pedig 30,6%. (Pearson Chi-Square: 0,001, Gamma: -0,185)
- A legkvalifikáltabbak vélik a legkevésbé (24,9%), hogy az egyház receptet tud nyújtani a boldogsághoz vezető úthoz, míg a legfeljebb 8 általános végzettek hisznek ebben a leginkább (42,8%). (Pearson Chi-Square: 0,002, Gamma: -0,158)

133. ábra: Egyházképek I. – végzettség szerint

A válaszadók nembéli megoszlása alapján

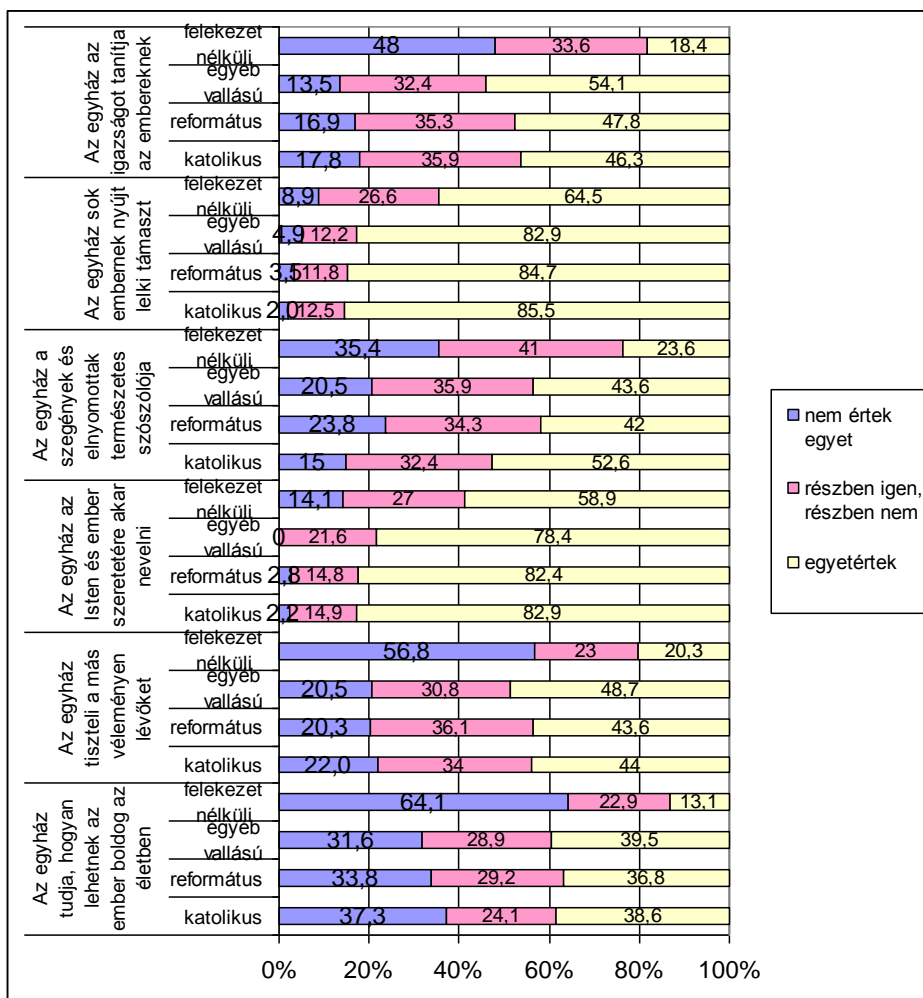
- A nők magasabb arányban (79,7%) értenek egyet azzal, hogy *az egyház Isten és ember szeretetére nevel*, mint a férfiak (72,4%). (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,141)
- A nők magasabb arányban (84,7%) értenek egyet azzal, hogy *sok embernek nyújt lelki támaszt az egyház*, mint a férfiak (73,5%). (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,141)

134. ábra: Egyházképek I. – nemek szerint

A válaszadók felekezeti hovatartozásával összefüggésben

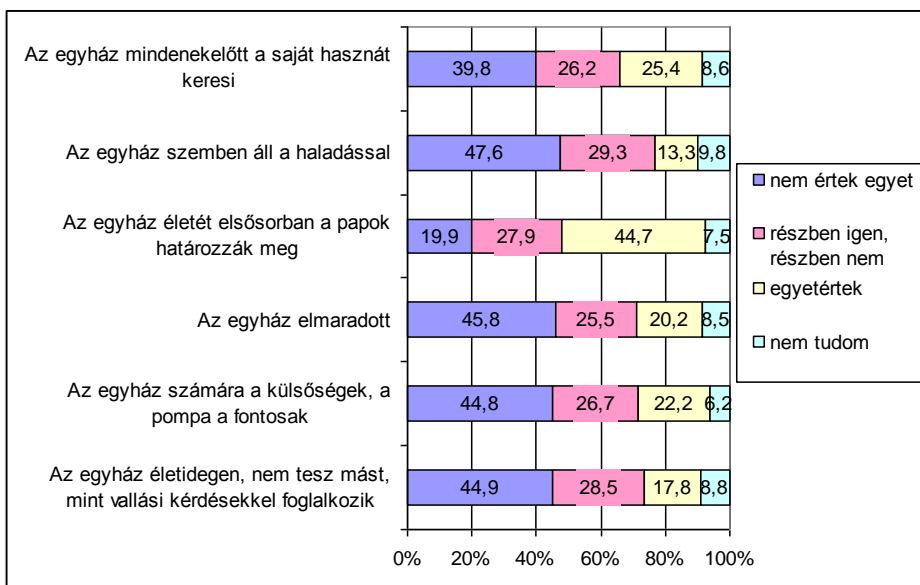
- A katolikus egyháztagek magasabb (46,3%), míg a felekezet nélküliek alacsonyabb (18,4%) arányban vélik, hogy *az egyház az igazságot tanítja az embereknek*. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,207)
- Azt, hogy *az egyház sok embernek nyújt lelki támaszt*, a katolikus egyház tagjainak 85,5%-a, míg a felekezet nélkülieknek 64,5%-a gondolja. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,156)
- Szintén a katolikus egyház tagjai gondolják magasabb arányban (52,6%), hogy *az egyház a szegények és elnyomottak természetes szószólója*, míg a felekezet nélkülieknek csupán 23,6%-a véli ugyanezt. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,174)
- A katolikus egyház tagjai az átlagosnál magasabb (82,9%) arányban hiszik, hogy *az egyház az Isten és ember szeretetére akar nevelni*, míg a felekezet nélküliek 58,9%-a gondolja ugyanezt. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,193)
- A katolikus egyházhoz tartozók az átlagosnál magasabb arányban (44,0%), értenek egyet azzal a kijelentéssel, hogy *az egyház tiszteli a más véleményen lévőket*, míg a felekezet nélküliek alacsonyabb arányban (20,3%) értenek ezzel egyet. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V:0,218)
- Azzal, hogy *az egyház tudja, hogyan lehetne az ember boldog az életben*, a felekezet nélküliek az átlagosnál alacsonyabb arányban értenek egyet (13,1%), míg a katolikus egyháztagek 38,6%-a gondolja ugyanezt. (Pearson Chi-Square: 0,019, Cramer V: 0,175).

135. ábra: Egyházképek I. – felekezet szerint

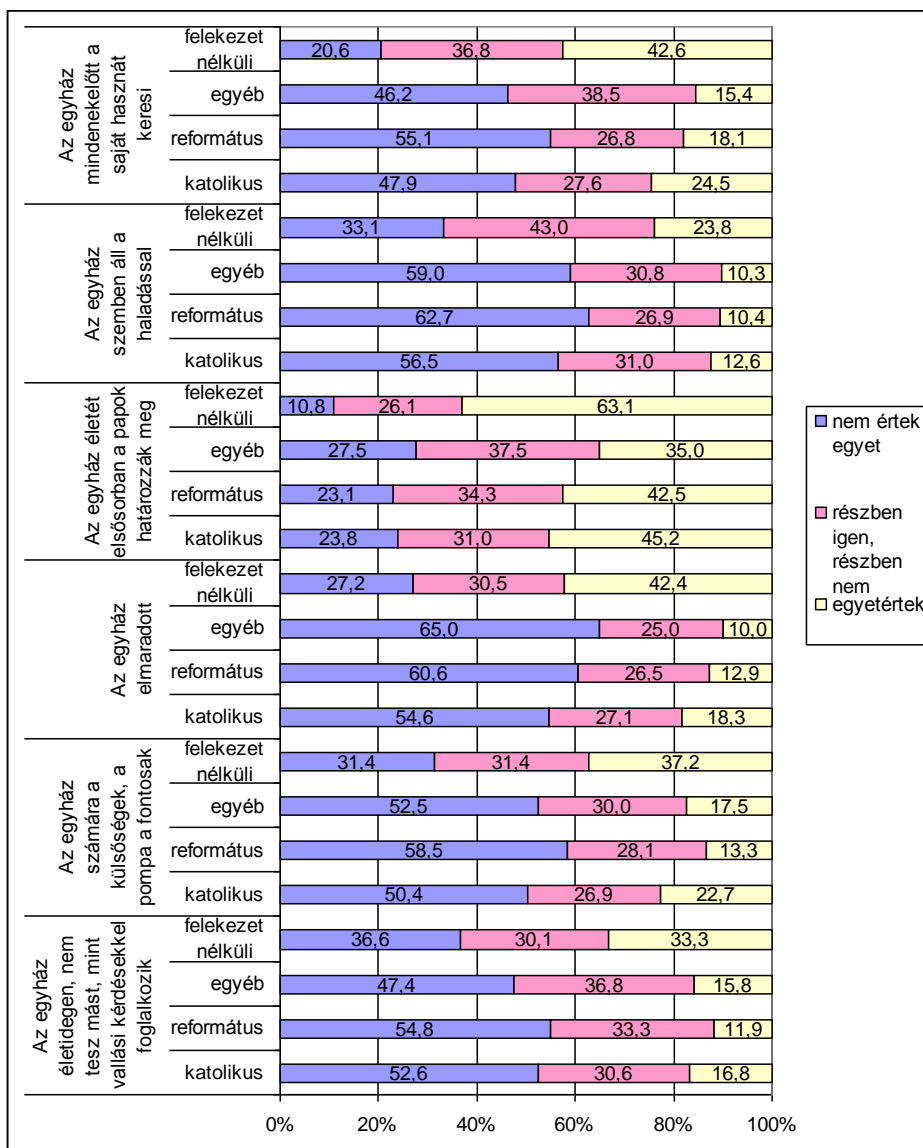
6.4. Egyházképek II.

Kérdőívünk tartalmazott az egyházképre vonatkozó negatív állításokat is, amelyek főként az egyháznak a mindennapi életben és a nyilvánosságban való megjelenésével kapcsolatosak voltak. Összességében kijelenthető, hogy egyetlen állítás kivételével nagyon alacsony volt az egyetértési arány az állításokkal kapcsolatban. Ez az állítás arra vonatkozott, hogy az egyház életét elsősorban a papok határozzák meg. Még ennél az állításnál is jóval ötven százalék alatt maradt az egyetértők aránya (44,7%), részben egyetértett a válaszadók kevesebb, mint egyharmada (27,9%), egyötödük (19,9%) nem értett egyet, míg a válaszadók 7,5%-a nem tudott állást foglalni a kérdés kapcsán. A kérdéscsoport állításainál a többi csoporttal való összevetésben is kijelenthető, hogy viszonylag magas a nem tudom válaszok aránya. A legalacsonyabb a fenti állításnál, a többi kérdésnél pedig 8% körüli. Csak a válaszadók negyede (25,4%) értett egyet azzal az állítással, hogy az egyház mindenekelőtt saját hasznát keresi. Alig több volt a részben egyetértők aránya (26,2%), míg csaknem a válaszadók negyven százaléka (39,8%) elutasította ezt a véleményt. Érdekes ez a magas arányú elutasítás, hiszen például az egyházi ingatlanok visszaadása országszerte nagyon sok helyi és országos vitát generált. A válaszadók mintegy ötöde (22,2%) ért egyet azzal az állítással, hogy az egyház számára a külsőségek, a pompa a fontos. Kicsivel több, mint egynegyedük részben ért egyet (26,7%), míg kevesebb mint ötven százalékuk (44,%) nem ért egyet. Hasonlóan alakult az egyetértések aránya az egyház elmaradottságát megfogalmazó állításnál. A kérdezettek ötöde (20,2%) gondolja úgy, hogy az egyház elmaradott, negyede (25,5%) részben egyetért, közel fele (45,8%) pedig nem ért egyet a kijelentéssel. Azzal az állítással kapcsolatban, miszerint az egyház életidegen, nem tesz mást, mint egyházi kérdésekkel foglalkozik, a bizonytalanok aránya az előző két kérdéshez mérten megemelkedett. A részben egyetértők aránya itt majdnem eléri a harminc százalékot (28,5%), az egyetértők aránya kissé csökkent, jóval húsz százalék alatt marad (17,8%), míg az elutasítók aránya közel azonos, mint az előző két állításánál (44,9%). Valószínűsíthető, hogy az állítás megfogalmazásának értelemezésével is adódhattak problémái a válaszadóknak. A legmagasabb egyet nem értést kapta az állítást, miszerint az egyház szemben áll a haladással, hiszen a válaszadók majdnem fele nem értett ezzel egyet. Majdnem harmaduk értett részben egyet az állítással (megint csak magas bizonytalansági arány!), a kérdezettek csupán tizede (13,3%) értett egyet az állítással. A nem tudom válaszok aránya majdnem eléri a 10%-ot, ami ismételtén (a magas bizonytalan válaszokkal együtt) az értelmezési nehézségeket veti fel. Összességében elmondható, hogy a válaszadók nem fogadják el a negatív állításokat. Sok a bizonytalan válasz, de leginkább a nem egyetértés domborodik ki.

136. ábra: Egyházképek II.

Az előző kérdéscsoporthoz hasonlóan itt is fontosnak tartottuk felekezet szerint bemutatni az állításokkal való egyetértés alakulását. Leginkább eltérő véleményeket ismételt a felekezet nélküliek produkáltak. Kiemelkedően magas az egyetértési arány a papokkal kapcsolatos állításnál, ezzel az állítással ugyanis a felekezetenkívüliek majdnem kétharmada (63.1%) értett egyet, míg az egyházhoz tartozók véleményei negyven százalék közelében maradtak. A többi állításnál a felekezetenkívüliek egyetértési aránya negyven százalék körül alakultak. Viszonylag kevés felekezetenkívüli értett csak egyet azzal az állítással, miszerint az egyház szemben áll a haladással. Ez az összes válaszadónál is nagyon alacsony egyetértéssel rendelkező állítás volt. Összességében elmondható, hogy az egyházhoz tartozók viszonylag alacsony arányban értettek egyet a negatív állításokkal. Az összes válaszadóhoz viszonyítva itt még inkább levonható az a következtetés, hogy a különböző egyházakhoz tartozó válaszadók nem gondolkodnak negatívan egyházukról.

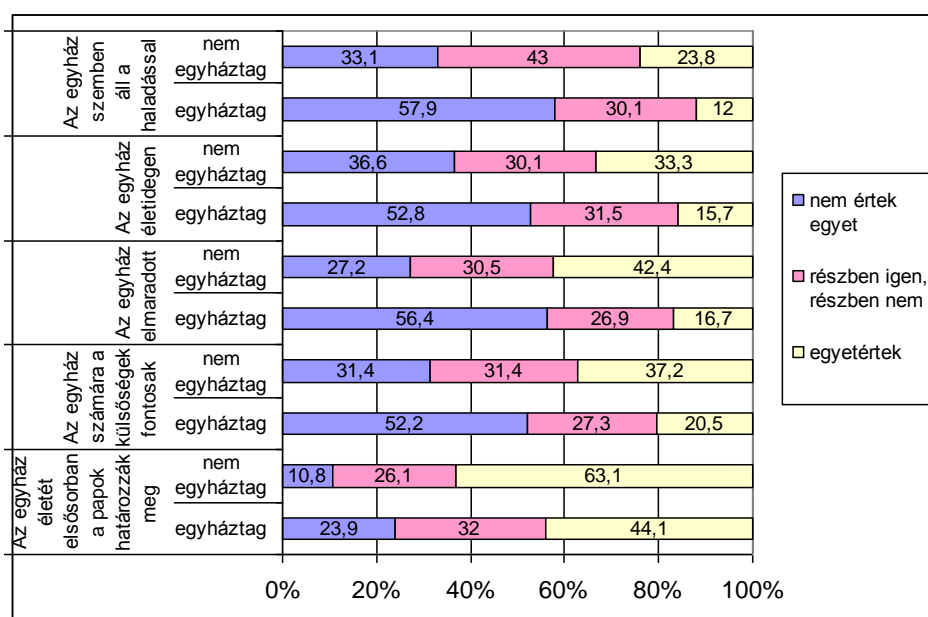
137. ábra: Egyházképek II. – felekezet szerint

Az egyházzal megfogalmazott negatív állítások, és a válaszadók azonosítói között is lehetségessé vált szignifikáns összefüggések kimutatása. Az alábbiakban ezeket mutatjuk be.

A válaszadók egyháztagságával összefüggésben

- Az egyháztagok alacsonyabb arányban (12,0%) vélik, hogy az egyház szemben áll a haladással, míg a nem egyháztagok esetében ez az arány 23,8%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,202)

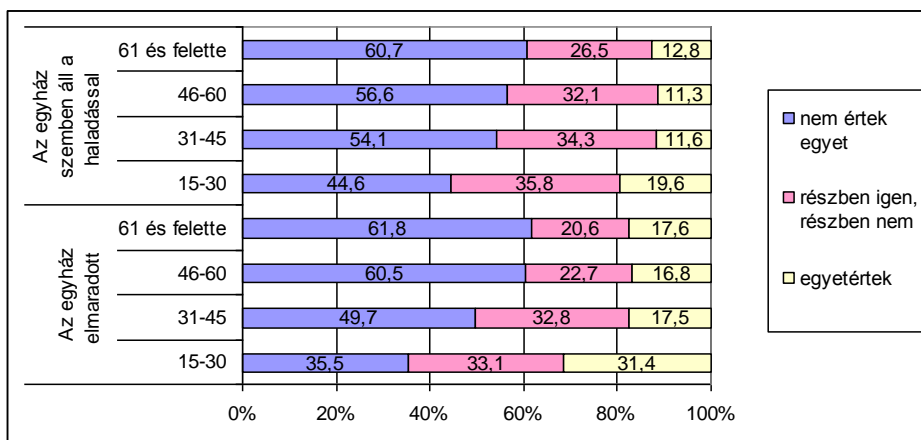
- Az egyháztagek alacsonyabb arányban vélik, hogy *az egyház életidegen*, míg a nem egyháztagek esetében ez az arány 33,3%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,182)
- Az egyháztagek alacsonyabb arányban értenek egyet (16,7%), mint az egyházhoz nem kötődő válaszadók (42,4%), azzal az állítással, hogy *az egyház elmaradott* (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,270)
- Az egyháztagek ugyanis alacsonyabb arányban (20,5%) vélik, hogy *az egyház számára a külsőségek fontosak*, míg a nem egyháztagek esetében ez az arány 37,2%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,180)
- A nem egyháztagek szignifikánsan magasabb arányban (63,1%) értenek egyet azzal, hogy *az egyház életét elsősorban a papok határozzák meg*, míg az egyháztagek esetében ez az arány 44,1%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,161)

138. ábra: Egyházképek II. – egyháztagság szerint

A válaszadók korbéli megoszlása alapján

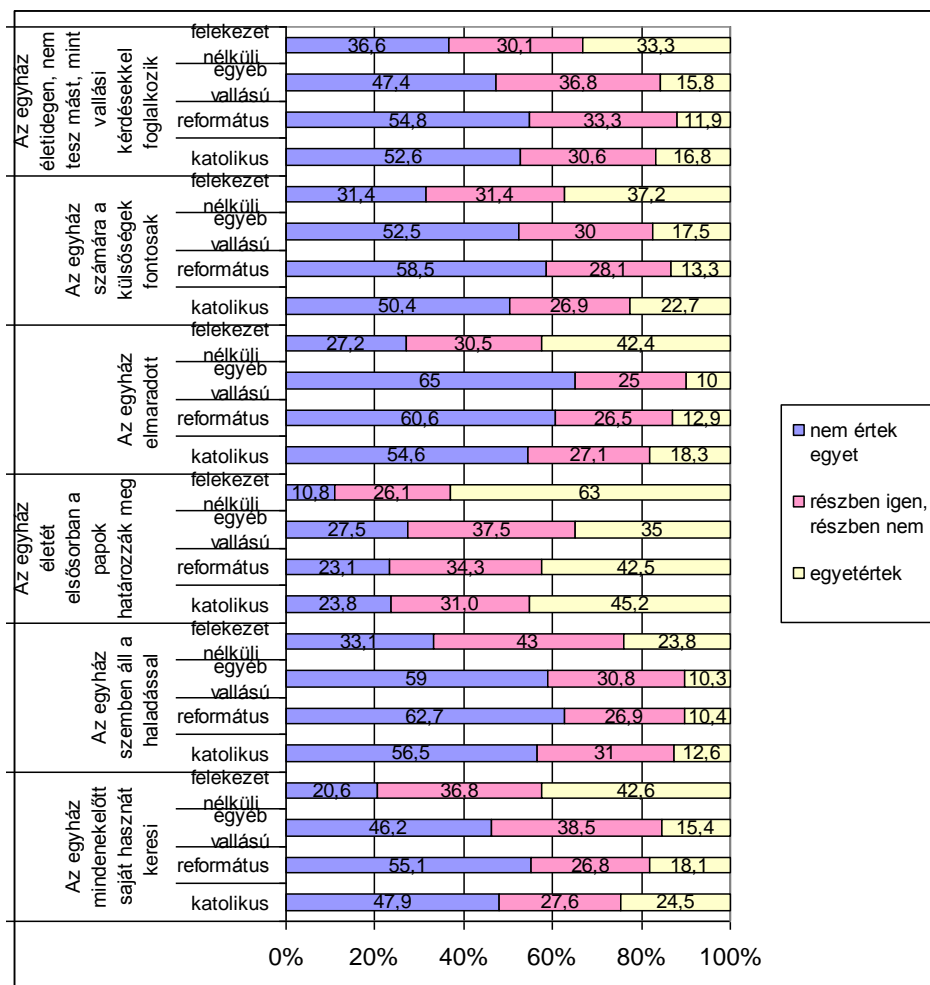
- A legfiatalabb korosztály tagjai a többi korosztályhoz képest magasabb arányban (19,6%) értenek egyet azzal, hogy *az egyház szemben áll a haladással*. (Pearson Chi-Square: 0,005, Gamma: -0,169)
- A 15-30 évesek a többi korosztályhoz képest magasabb arányban (31,4%) vélik, hogy *az egyház elmaradott*. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,273)

139. ábra: Egyházképek II. – kor szerint

A válaszadók felekezeti hovatartozásával összefüggésben

- Azzal a kijelentéssel, hogy *az egyház életidegen*, a felekezet nélküliek az átlagosnál magasabb arányban értenek egyet (33,3%), míg a református egyháztagok az átlagosnál alacsonyabb (11,9%) arányban gondolják ugyanezt. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,134).
- Azzal a kijelentéssel, hogy *az egyház számára a külsőségek, a pompa fontosak*, a felekezet nélküliek az átlagosnál magasabb arányban értenek egyet (37,2%), míg a református egyháztagok az átlagosnál alacsonyabb (13,3%) arányban gondolják ugyanezt. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,140).
- A református egyházhoz tartozók az átlagosnál alacsonyabb arányban (12,9%), értenek egyet azzal az állítással, hogy *az egyház elmaradott*, míg a felekezet nélküliek magasabb arányban (42,4%) értenek egyet. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,197)
- A felekezet nélküliek véleménye szignifikánsan eltér a valamely egyházhoz tartozók véleményétől: jóval magasabb arányban vélik, hogy *az egyház életét elsősorban a papok határozzák meg*. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,119)
- Szintén a felekezet nélküliek véleménye tér el az egyházhoz tartozók véleményétől azon kijelentés kapcsán is, hogy *az egyház szemben áll a haladással*. A felekezet nélküliek magasabb arányban vélik ezt igaznak, mint a többi válaszadó. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,146)
- A református egyházhoz tartozók az átlagosnál alacsonyabb arányban (18,1%), míg a felekezet nélküliek magasabb arányban (42,6%) értenek egyet azzal, hogy *az egyház mindenekelett a saját hasznát keresi*. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,176)

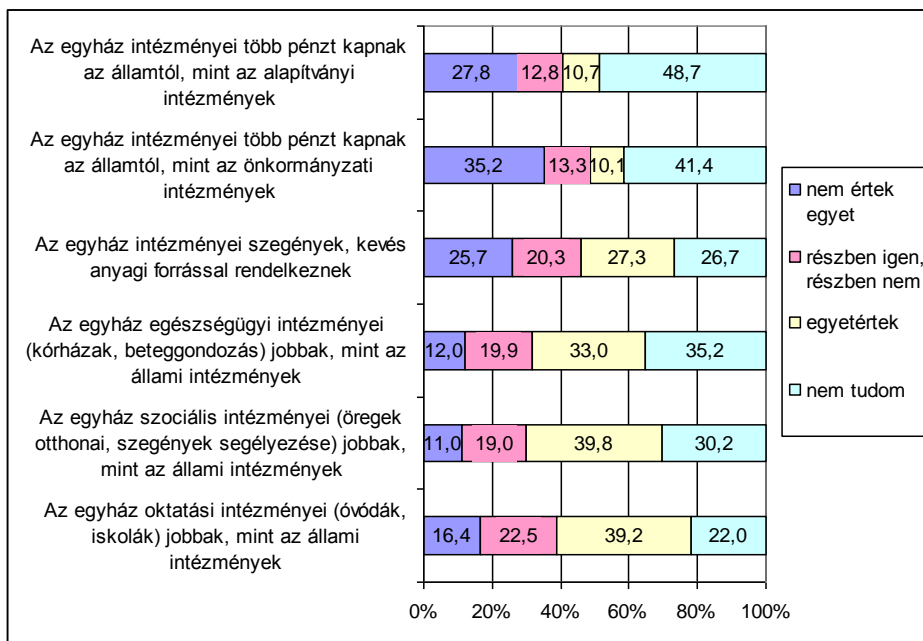
140. ábra: Egyházképek II. – felekezet szerint

6.5. Az egyházi intézmények

Az egyházi intézményekkel kapcsolatos kérdéseket egy a Magyar Katolikus Püspöki Kar Tömegkommunikációs Bizottsága által kezdeményezett empirikus kutatás is megfogalmazta már. A kutatást az MTA Társadalmi Konfliktusok Kutatási Központja szervezte meg. A kutatásban alapvetően arra keresték a választ, hogy a magyar társadalom életében melyek az ok a konfliktusok, amelyek kezelésében az egyház(ak) szerepet vállalhat.⁹ A kutatást ugyanazon kérdések mentén 2007-ben újra lefolytatták. A kérdőívből jelen kutatásba az egyházi intézményekkel kapcsolatos állításokból vettünk át, és építettük be saját kérdőívünk egyház és társadalom viszonyát feltérképező blokkjába. Nagyon magas az állításoknál a nem tudom válaszok aránya. Az egész kérdőívet tekintve ennél a kérdésnél a legmagasabb a válaszolni nem tudók aránya. Annyira szembetűnő ez az arány, hogy dilemma elé állít bennünket: vajon ne változtassunk-e eddigi tárgyalási menetünkön, és ennél a kérdésnél a nem tudom válaszok arányai alapján alakítsuk ki az állításokra adott válaszokat bemutató elemzésünket. Mégis maradunk az eddigi sorrendnél, de minden esetben kitérünk a nem tudom válaszok arányának taglalására is. Azzal a kijelentéssel, miszerint az egyház oktatási intézményei jobbak, mint az állami intézmények, a válaszadók majdnem negyven százaléka (39,2%) ért egyet, kicsit több mint húsz százalékuk részben ért egyet, egy hatodik pedig nem ért egyet. A „nem tudom” válaszok aránya meghaladja az összes válaszadó húsz százalékát (22,0%). Hasonlóan alakul az egyetértési arány a második állításnál, amely azt fogalmazza meg, hogy az egyház szociális intézményei jobbak, mint az állami intézmények. Itt is közel negyven százalék (39,8%) az egyetértők aránya, a részben egyetértők húsz százaléka (19,0%) körül alakultak, az egyet nem értők pedig 10 (11,0%) százalék körül. Ezzel az állítással kapcsolatban a válaszadók majdnem egyharmada (30,2%) nem tudott véleményt formálni. Az egyház egészségügyi intézményeivel kapcsolatban megfogalmazott állítással a válaszadók egyharmada (33,0%) ért egyet, közel húsz százalékuk (19,9%) részben, tizedük (12,0%) pedig nem ért egyet. A nem tudom válaszok aránya meghaladja a válaszadók egyharmadát (35,2%). Valószínűsíthető, hogy ezekkel az állításokkal kapcsolatban a válaszadók nagyon minimális információval rendelkeznek, ezért nem tudnak igazán állást foglalni a kérdésben. Az állításban ugyanis nem azt fogalmaztuk meg, hogy az egyházi intézmények jelenléte fontos a társadalom szempontjából, hanem azt, hogy jobbak, mint egy hasonló funkciókat ellátó állami intézmény. A két legmagasabb egyetértési arány az oktatási intézményekkel és a szociális intézményekkel kapcsolatban jelentkezett, valószínűsíthetően ezekkel kapcsolatban rendelkeznek az emberek személyes tapasztalatokkal. Nyilván a nem tudom válasszal reagáló megkérdezettél hiányzik ez a személyes érintettség. Az az állítás, miszerint az egyház intézményei szegények, kevés anyagi forrással rendelkeznek a válaszadók negyedének (27,3%) egyetértésével találkozunk, ötödük (20,3%) részben ért ezzel egyet, míg negyedük (25,7%) elutasítja ezt az állítást. A válaszadók több mint negyede (26,7%) erre a kérdésre sem tudott válaszolni. A megosztottság oka lehet az, hogy az egyházi intézmények közül például az egyházi iskolák finanszírozásának témája viszonylag sokszor megjelent a médiában az elmúlt években. Hasonló válaszokat kaptunk azon kijelentés esetén is, hogy az egyház intézményei több pénzt kapnak az államtól, mint az önkormányzati intézmények: A kérdezettek tizede (10,1%) egyetért, 13,3%-a részben egyetért, több mint egyharmaduk (35,2%) pedig nem ért egyet, s további 41,4%-uk nem tud véleményt formálni. A megkérdezettek tizede (10,7%) gondolja, hogy az egyház intézményei több pénzt kapnak az államtól, mint az alapítványi intézmények, kicsivel magasabb (12,8%) a részben egyetértők aránya, míg közel harminc százalékuk (27,8%) nem ért egyet az állítással. A válaszadók majdnem fele! (48,7%) nem tudott véleményt formálni a kérdésben. Összességben a kérdéscsoportban közölt állításokkal kapcsolatban megfogalmazható, hogy az egyházi intézményekkel kapcsolatos állítások igazságtartalmát a válaszadók magas arányban nem

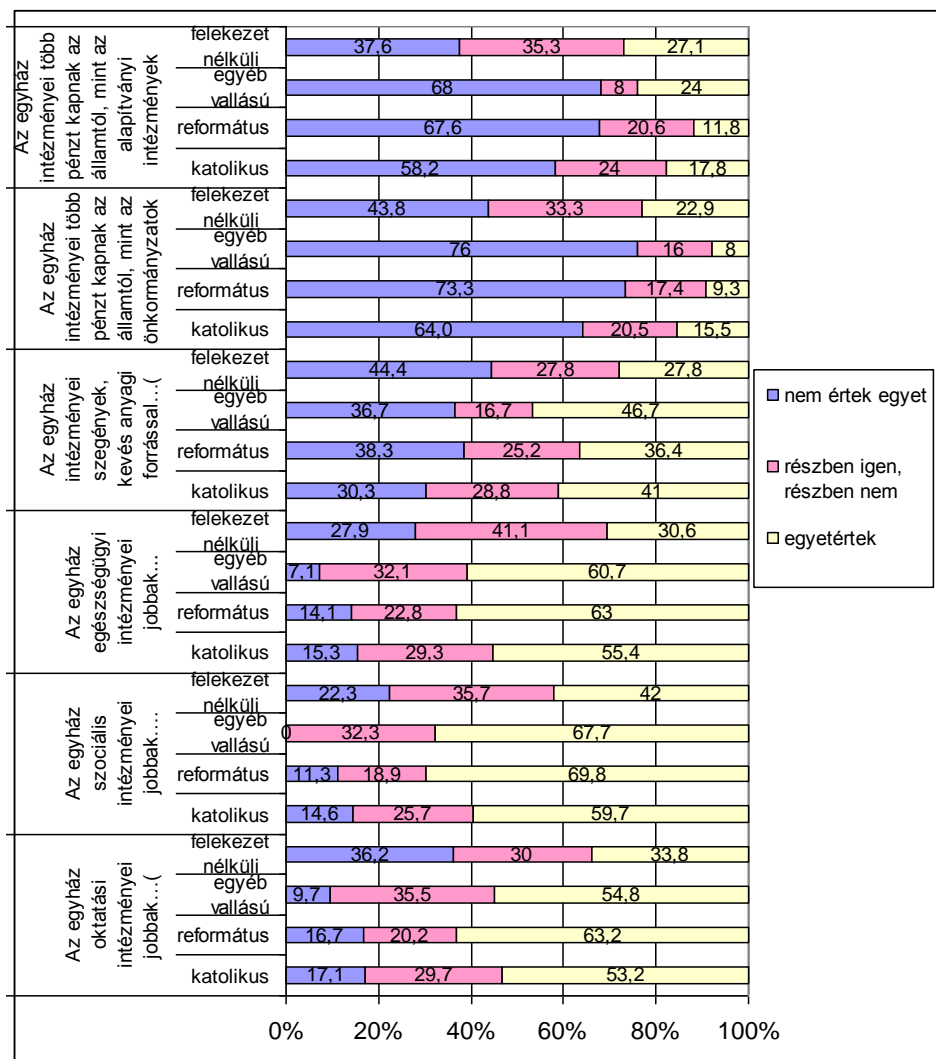
⁹ A kutatásról lásd Horányi 1997

tudták megítélni. Véleményük a legtöbb kérdésben olyannyira megosztott volt, hogy az egyházi intézményekkel kapcsolatban igazán következtetéseket nem lehet levonni. Ami figyelemreméltó a kérdéscsoport kapcsán, a magas nem tudom válaszok aránya. Hogy mi áll e mögött, azzal kapcsolatban csak találgatni tudunk.

141. ábra: Egyházi intézmények

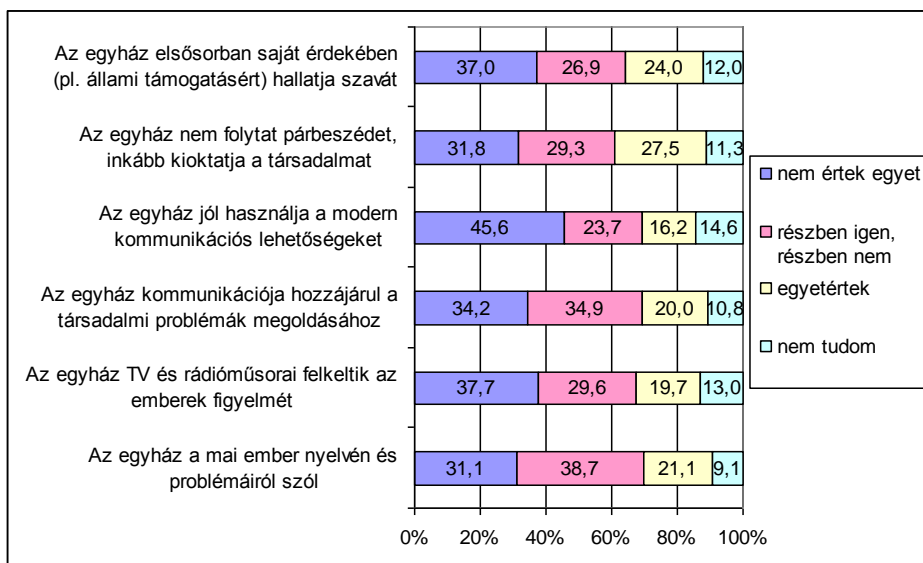
Az egyes állítások és az egyházhoz tartozással kapcsolatban szignifikáns összefüggéseket lehet megállapítani. A felekezet nélküliek alacsonyabb arányban vélik, hogy az egyház oktatási, szociális, vagy egészségügyi intézményei jobbak volnának, mint az állami intézmények, azonban azt is alacsonyabb arányban gondolják, hogy ezek az intézmények szegények, és magasabb arányban értenek egyet azzal, hogy több pénzt kapnak, mint az alapítványi vagy önkormányzati intézmények.

142. ábra: Egyházi intézmények – felekezet szerint

6.6. Kommunikáció a társadalommal

Fontosnak tartottuk, hogy az egyház belső kommunikációja mellett rákérdezzünk az egyház és társadalom közötti kommunikáció megítélésére is. Ez a kérdéscsoport az egyház médiajelenlétével, ennek a jelenlétnek a sikerességével, másrészt pedig az egyház különböző szinterein tapasztalható kommunikációval kapcsolatos állításokat tartalmazza. Általánosságban kijelenthető, hogy az egyház társadalommal való kommunikációját megfogalmazó kijelentésekkel kapcsolatban megoszlanak a válaszok. Viszonylag (bár nem annyira mint az előző kérdéscsoportnál) magas a nem tudom válaszok aránya (9%-14,5% között). Ugyanígy viszonylag alacsony az egyetértések aránya is, bár ez az összes kérdés viszonylatában nem mérvadó, hiszen a kérdéscsoport tartalmaz negatív és pozitív állításokat is az egyház és társadalom kommunikációjára vonatkozóan. A kérdezettek negyede (24,0%) ért egyet azzal, hogy az egyház elsősorban saját érdekében hallatja a szavát. Ezzel a állítással a válaszadók szintén negyede (26,9%) részben ért egyet, több mint harmada (37,0%) pedig elutasítja. A válaszolni nem tudók aránya 12,0%. Azzal a kijelentéssel, hogy az egyház nem folytat párbeszédet, csupán kioktatja a társadalmat, a válaszadók 27,5%-a egyetért, 29,3%-a részben egyetért, 31,8%-a pedig nem ért egyet. (A kérdezettek tizede (11,3%) nem tudott állást foglalni e kijelentés kapcsán.) Csupán a kérdezettek 16,2%-a ért egyet azzal, hogy az egyház jól használja a modern kommunikációs lehetőségeket, 23,7%-uk részben ért egyet. A mintába került válaszadók közel fele (45,6%) viszont azt gondolja, hogy az egyház nem használja jól ki a modern kommunikációs lehetőségeket. Azt is csupán a kérdezettek ötöde véli, hogy az egyház kommunikációja hozzájárul a társadalmi problémák megoldásához, 34,9%-uk részben egyetért, 34,2%-uk pedig nem ért egyet ezzel. Azzal a kijelentéssel, miszerint az egyház TV és rádióműsorai felkeltik az emberek figyelmét, a válaszadók 19,7%-a egyetért, 29,6%-a részben egyetért, harmada (37,7%) nem ért egyet. A „nem tudom” válaszok aránya 13,0%. A kérdezettek 21,1%-a szerint az egyház a mai ember nyelvén és problémáiról szól. A részben egyetértők aránya 38,7%, az egyet nem értőké pedig 31,1%. (A válaszadók 9,1%-a nem tudott állást foglalni a kijelentés kapcsán.)

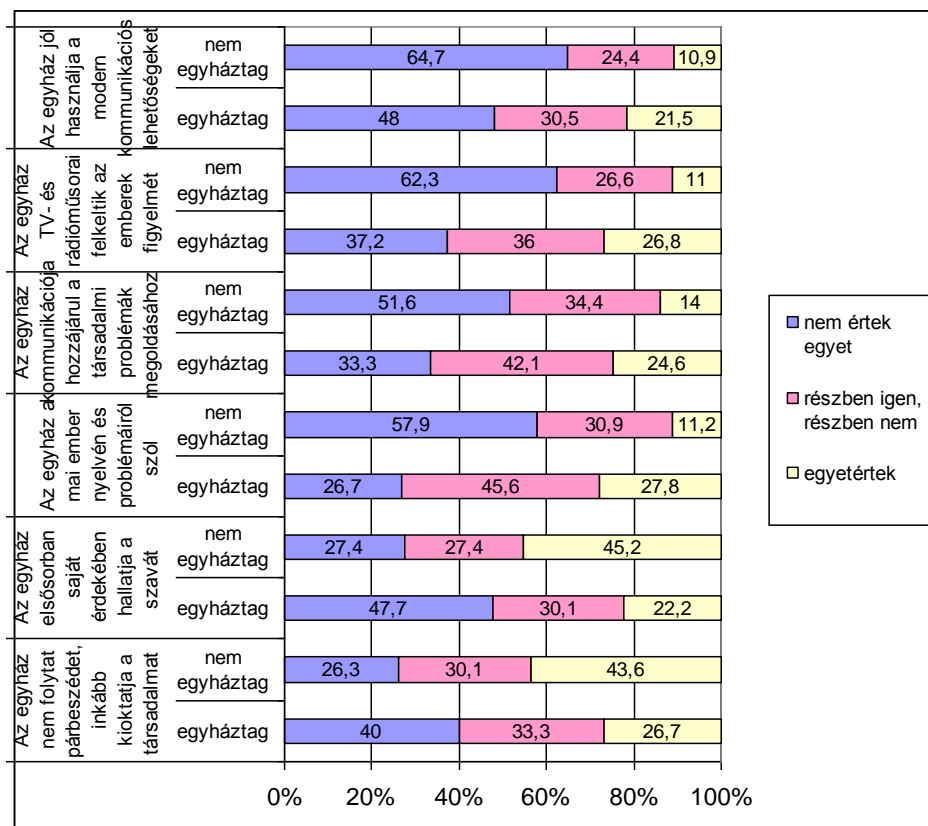

143. ábra: Kommunikáció a társadalommal

Az alábbiakban a válaszadók azonosítói és az egyes válaszok közötti szignifikáns összefüggéseket mutatjuk be

A válaszadók egyháztagságával összefüggésben

- Az egyháztagek vélnek leginkább, hogy *az egyház jól használja a modern kommunikációs lehetőségeket*. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,143)
- Az egyháztagek magasabb arányban (26,8%) gondolják, hogy *az egyház TV és rádióműsorai felkeltik az emberek érdeklődését*, mint az egyházhoz nem tartozók (11,0%). (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,212)
- Az egyháztagek magasabb arányban gondolják, hogy *az egyház kommunikációja hozzájárul a társadalmi problémák megoldásához* (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,157).
- Az egyháztagek magasabb arányban (27,8%) gondolják, hogy *az egyház a mai ember nyelvén és problémáiról szól*, mint az egyházhoz nem tartozók (11,2%). (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,266)
- A nem egyháztagek magasabb arányban (45,2%) értenek egyet azzal, hogy *az egyház elsősorban saját érdekében hallatja szavát*, míg a nem egyháztagek esetében ez az arány 22,2%. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,218)
- Az egyháztagek magasabb arányban vélik, hogy *az egyház nem folytat párbeszédet, inkább kioktatja a társadalmat* (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,153)

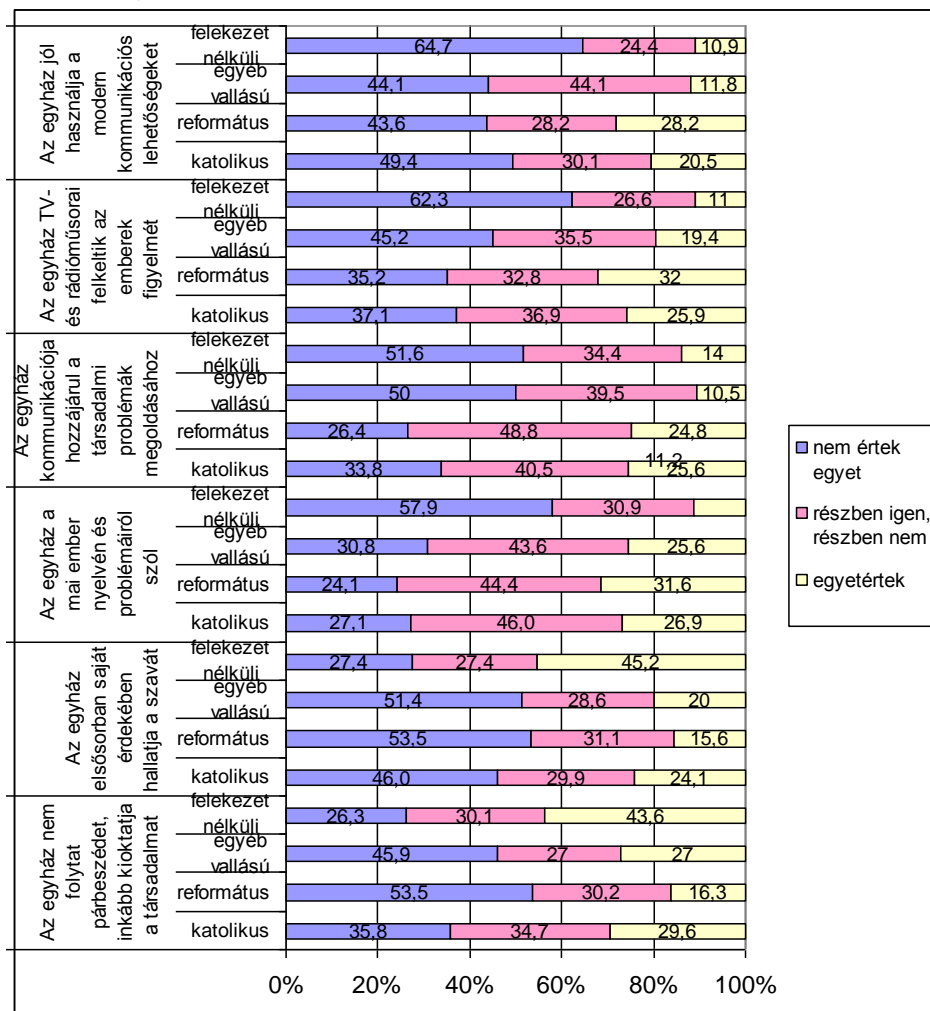

144. ábra: Kommunikáció a társadalommal – egyháztagság szerint

A válaszadók felekezeti hovatartozásával összefüggésben

- A felekezet nélküliek az átlagosnál alacsonyabb arányban (10,9%) vélik, hogy az egyház jól használja a modern kommunikációs lehetőségeket. (Pearson Chi-Square: 0,001, Cramer V: 0,124)
- A református egyház tagjai magasabb (32,0%), míg a felekezet nélküliek alacsonyabb (11,0%) arányban gondolják, hogy az egyház TV és rádióműsorai felkeltik az emberek figyelmét. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,157)
- A katolikus egyháztagok magasabb arányban (25,6%), míg a felekezet nélküliek alacsonyabb arányban (14,0%) értenek egyet azzal, hogy az egyház kommunikációja hozzájárul a társadalmi problémák megoldásához. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,136)
- A felekezet nélküliek az átlagosnál alacsonyabb arányban (11,2%) vélik, hogy az egyház a mai ember nyelvén és problémáiról szól. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,191)
- Míg a református és a katolikus egyház tagjai alacsonyabb (24,1 és 15,6%), addig a felekezet nélküliek magasabb (45,2%) arányban értenek egyet azzal, hogy az egyház elsősorban saját érdekében hallatja szavát. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,162)

- Míg a református egyház tagjai alacsonyabb (16,3%), addig a felekezet nélküliek magasabb (43,6%) arányban értenek egyet azzal, hogy az egyház nem folytat párbeszédet, inkább kioktatja a társadalmat. (Pearson Chi-Square: 0,000, Cramer V: 0,148)

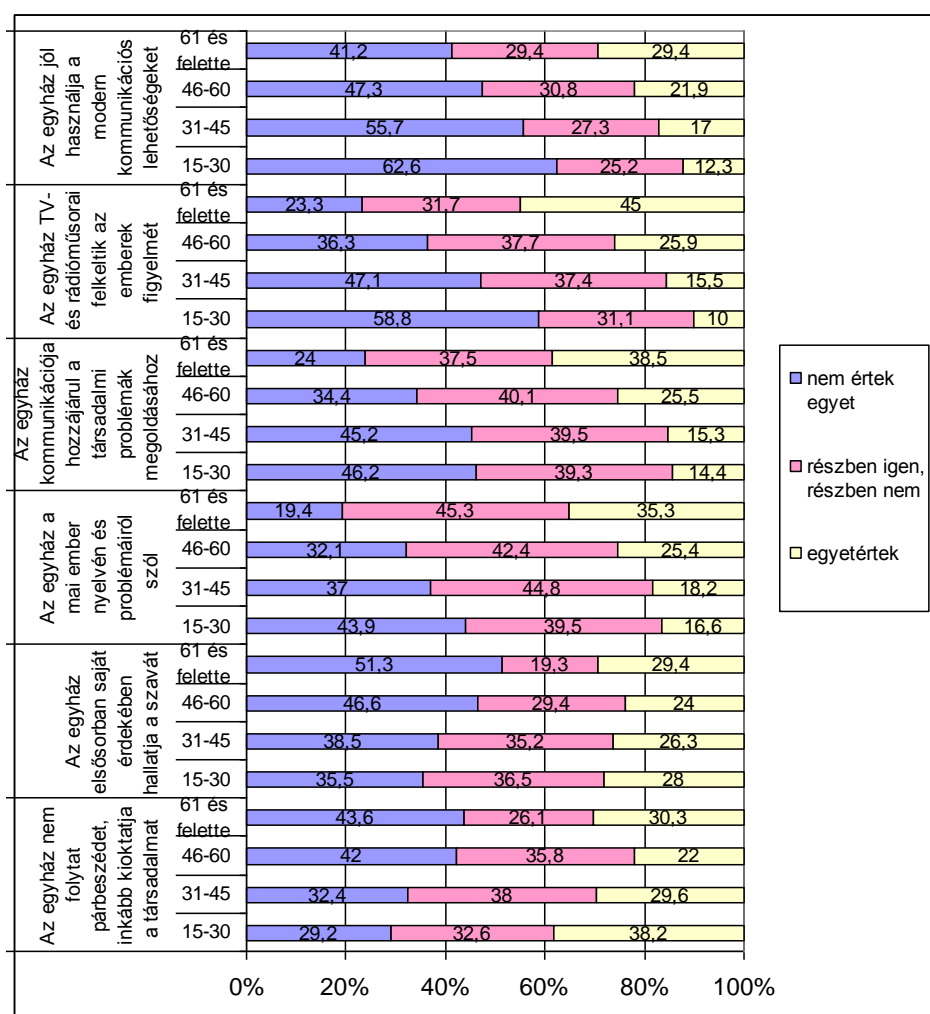

145. ábra: Kommunikáció a társadalommal – felekezet szerint

A válaszadók korbéli megoszlása alapján

- A 15-30 évesek vélik magasabb arányban, hogy az egyház nem folytat párbeszédet, inkább kioktatja a társadalmat (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: -0,159).
- A legfiatalabb korosztály alacsonyabb arányban nem ért egyet (35,5%), míg a 61 évesek és idősebbek magasabb arányban (51,3%) nem értenek egyet azzal, hogy az egyház főleg saját érdekében hallatja szavát. (Pearson Chi-Square: 0,001, Gamma: -0,106)

- A legfiatalabb korosztály tagjai az átlagosnál alacsonyabb (16,6%), míg a legidősebb korcsoport tagjai magasabb (35,3%) arányban értenek egyet azzal, hogy az egyház a mai ember nyelvén és problémáiról szól. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,263)
- A legidősebb korosztály tagjai gondolják magasabb arányban, hogy az egyház kommunikációja hozzájárul a társadalmi problémák megoldásához (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,276)
- A legfiatalabbak, valamint a 31-45 évesek az átlagosnál alacsonyabb (10,0% és 15,5%), míg a legidősebb korcsoport tagjai magasabb (45,0%) arányban értenek egyet azzal, hogy az egyház TV és rádióműsorai felkeltik az emberek érdeklődését. (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,406)
- A 61 évesek és idősebb kategóriához tartozók vélik leginkább, hogy az egyház jól kihasználja a modern kommunikációs lehetőségeket (Pearson Chi-Square: 0,000, Gamma: 0,240)

146. ábra: Kommunikáció a társadalommal – kor szerint

6.7. Összegzés

A kérdőív ezen nagy blokkjában az egyház és a mai magyar társadalom viszonyával kapcsolatban fogalmaztunk meg állításokat. A válaszadók a vallásos ember külső és belső viselkedésére jellemző formákról nyilvánítottak véleményt. A dataink szerint a kérdezettek nagy többsége gondolja úgy, hogy a vallásos ember nem mutatja, hanem belsőleg éli meg vallását, illetve, hogy a segít másokon. Ugyancsak fontos jellemzőnek gondolják, hogy az ember vallásos, aki aktív szerepet vállal az egyházközségben. Válaszadóink nem gondolják, hogy egy ember vallásosságát az alapján lehetne megítélni, hogy igyekszik meggyőzni másokat igazáról, vagy hogyan gondolkodik a házasság előtti nemi életről. Megnézve a válaszadók vallásosság szerinti egyetértési arányait, arra a megállapításra jutottunk, hogy a vallásos emberek magasabb arányban vélik a rájuk vonatkozó pozitív kijelentéseket igaznak, mint a nem vallásosak.

Egyház és társadalom viszonyával kapcsolatban a válaszadók nagy arányban értenek egyet azzal, hogy az egyháznak fontos szerepe van a társadalomban. Bizonytalanok voltak válaszadóink az egyház által közvetített értékek fontosságának megítélésében. A kérdéscsoportban megfogalmazott negatív állításokkal viszont nem értettek egyet. Nem gondolják, hogy az egyházat földi hatalma érdekelné, hogy azért szidják sokan, mert kitart elvei és tanításai mellett, és hogy a modern társadalom mindenütt ellenséges lenne a vallással szemben. Válaszadóink közül a felekezetenkívüliek egyértelműen negatívabban vélekednek az egyház és társadalom viszonyáról, mint a többi válaszadó.

Az egyházzal kialakított képet a kérdőívben két szempontból teszteltük. Az egyik kérdéscsoport az egyházképekkel kapcsolatos pozitív, a másik a negatív állításokat tartalmazta. Két állításnál találtunk erőteljes egyetértést. A válaszadók magas arányban gondolják úgy, hogy az általuk kialakított egyházképhez hozzátartozik az, hogy az egyház Isten és ember szeretetére akar nevelni, valamint az, hogy az egyház sok embernek lelki támaszt nyújt. A további állításoknál a válaszadók véleményei nagyon megoszlottak. Közel azonos az egyetértők és ellenzők aránya azzal a két állítással kapcsolatban, hogy az egyház tiszteli a más véleményen lévőket, és azzal, hogy az egyház tudja, hogyan lehetne az ember boldog az életben. Általánosságban elmondható, hogy a válaszadók az első két kérdés kivételével nagyon bizonytalanok voltak az egyházzal kapcsolatos állítások megítélésében. Ez nagy valószínűséggel az információhiánynak, és annak köszönhető, hogy ezek kérdések leginkább (ha egyáltalán előfordul) az egyház belső szinterein belül kerülnek megvitatásra, tematizálásra.

Az egyházzal kialakított negatív kép főként az egyháznak a mindennapi életben és a nyilvánosságban való megjelenésével kapcsolatban tartalmazott állításokat. Válaszadóink nem fogadták el ezeket a negatív állításokat, egy kivételével határozottan szembehelyezkedtek ezekkel. A válaszadók közel fele értett ugyanis azzal az állítással egyet, hogy az egyház életét elsősorban a papok határozzák meg. Nem gondolják viszont azt, hogy az egyház saját hasznát keresné, hogy számára a külsőségek, és a pompa a fontos, és hogy szemben áll a haladással. A felekezetenkívüliek egyetértési arányai ennél a kérdésnél is az átlagtól eltérően alakultak. Míg a válaszadók többsége nem gondolja, hogy az egyházzal negatív megfogalmazott állítások igazak lennének, a felekezetenkívüliek inkább egyetértenek ezekkel az állításokkal.

Az egyházi intézményekkel kapcsolatban megfogalmazott állításokról általánosságban elmondható, hogy a válaszadók nagy arányban nem tudtak ezekre válaszolni. (Az egész kérdőívet tekintve itt a legmagasabb a nem tudom válaszok aránya!) A válaszolók leginkább

azzal értenek egyet, hogy az egyház oktatási, szociális, és egészségügyi intézményei jobbak, mint az állami intézmények. A további állítások megítélését egyértelműen információhiány nehezítette. Az egyházhoz tartozó válaszadók magasabb arányban értettek egyet a fenti állításokkal, míg a felekezetenkívüliek kevésbé gondolják úgy, hogy ezek az intézmények jobbak lennének az állami intézményeknél.

Az egyház és a társadalom közötti kommunikációról már határozottabb véleményt formáltak a válaszadók. A válaszadók többsége nem ért egyet azzal az állítással, hogy az egyház nem folytat párbeszédet, inkább kioktatja a társadalmat, és hogy saját érdekében hallatná a szavát. Kritikusan álltak hozzá az egyház konkrét kommunikációs formáihoz, nem gondolják, hogy az egyház TV és rádióműsorai felkeltenék az emberek figyelmét, és hogy jól használnák a modern kommunikációs lehetőségeket, és hogy a mai ember nyelvén szólna. A többség úgy gondolja, hogy az egyház kommunikációja nem járul hozzá a társadalmi problémák megoldásához.